

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(HİNDOLOJİ) ANABİLİM DALI

AŞOKĀVADĀNA'DA BUDDHİST KÜLTÜRÜN İZLERİ VE TARİHİ

Yüksek Lisans Tezi

İlgaz HAKMAN

Ankara- 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(HİNDOLOJİ) ANABİLİM DALI

AŞOKĀVADĀNA'DA BUDDHİST KÜLTÜRÜN İZLERİ VE TARİHİ

Yüksek Lisans Tezi

İlgaz HAKMAN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Yalçın KAYALI

Ankara- 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(HİNDOLOJİ) ANABİLİM DALI

İlgaz HAKMAN

AŞOKĀVADĀNA'DA BUDDHİST KÜLTÜRÜN İZLERİ VE TARİHİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yalçın KAYALI

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Hatice Derya CAN

Doç. Dr. Yalçın KAYALI (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Müslüme Melis SAVAŞ

Tez Savunması Tarihi

18.12.2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Yalçın KAYALI danışmanlığında hazırladığım “Aşokāvadāna’da Buddhist Kültürün İzleri ve Tarihi (Ankara- 2020)” adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 05.11.2020

Adı-Soyadı ve İmza

İlgaz HAKMAN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	VI
ÖNSÖZ	IX
DEVANĀGARĪ ALFABESİ VE TRANSKRİPSİYONU ÜZERİNE....	XI

GİRİŞ	XII
1. Tezin Konusu	XII
2. Tezin Amacı ve Önemi	XIII
3. Araştırma Sorunları	XIV
4. Yöntem ve Sınırlılıklar	XIV
5. Temel Kavram ve Terimler	XV

BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. Maurya İmparatorluğu Tarihi	1
1.1.Çandragupta (MÖ 324 – 300)	1
1.1.1. İmparatorluğun Sınırları.....	6
1.1.2. Yönetim Sistemi.....	7
1.1.3. Saray Hayatı	10
1.1.4. Toplum Yaşamı	11
1.2.Bindusāra (MÖ 300 – 273)	13
1.3.Aşoka (MÖ 273 – 236)	14
1.3.1. İmparatorluğun Büyüklüğü.....	18
1.3.2. Dharma veya Ahlaki Yasa	19

İKİNCİ BÖLÜM	22
2. Buddhizm	22
2.1.Buddha.....	22
2.1.1. Buddha'nın Hayatı.....	22
2.2.Buddhizm Tarihi.....	31
2.2.1. Buddhizm'in Doğuşu	31

2.2.2. Birinci Konsey.....	33
2.2.3. İkinci Konsey.....	34
2.2.4. Üçüncü Konsey	36
2.2.5. Dördüncü Konsey	37
2.2.6. Mahāyānizm'in Yükselişi.....	39
2.3.Buddhist Edebiyat.....	41
2.3.1. Pāli Külliyyat.....	41
2.3.1.1. Vinaya Piṭaka	42
2.3.1.2. Sutta Piṭaka	44
2.3.1.3. Abhidhamma Piṭaka	46
2.3.1.4. Pāli Külliyyatı Kronolojisi.....	47
2.3.2. Sanskrit Külliyyat	48
2.3.2.1. Avadāna Edebiyatı.....	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	59
3. Aṣokāvadāna	59
3.1.John S. Strong'un Aṣokāvadāna Çevirisi Üzerine.....	59
3.2.Kişiler	61
3.2.1. Aṣoka.....	61
3.2.1.1. Aṣoka'nın Doğumu Anlatısı.....	61
3.2.1.1.1. Aṣoka'nın Doğumu Anlatısı Üzerine	64
3.2.1.2. Aṣoka'nın Tahta Çıkışı Anlatısı	67
3.2.1.2.1. Aṣoka'nın Tahta Çıkışı Anlatısı Üzerine	69
3.2.1.3. Acımasız Aṣoka Anlatısı	71
3.2.1.3.1. Acımasız Aṣoka Anlatısı Üzerine	74
3.2.1.4. Samudra ve Aṣoka'nın Dönüşümü Anlatısı	76
3.2.1.4.1. Samudra ve Aṣoka'nın Dönüşümü Anlatısı Üzerine	80
3.2.1.5. Aṣoka ve Vezir Yaşas Anlatısı.....	81
3.2.1.5.1. Aṣoka ve Vezir Yaşas Anlatısı Üzerine	85
3.2.1.6. Takshaṣilā İsyanı ve Aṣoka'nın Hastalığı Anlatısı.....	86
3.2.1.6.1. Takshaṣilā İsyanı ve Aṣoka'nın Hastalığı Anlatısı Üzerine	90

3.2.1.7. Aşoka'nın Son Armağanı Anlatısı.....	92
3.2.1.7.1. Aşoka'nın Son Armağanı Anlatısı Üzerine	98
3.2.2. Buddha	98
3.2.2.1. Buddha'nın Gülümsemesi Anlatısı.....	98
3.2.2.1.1. Buddha'nın Gülümsemesi Anlatısı Üzerine	101
3.2.3. Upagupta	104
3.2.3.1. Upagupta ve Māra Anlatısı.....	104
3.2.3.1.1. Upagupta ve Māra Anlatısı Üzerine	114
3.2.3.2. Aşoka ve Upagupta'nın Tanışması Anlatısı.....	117
3.2.3.2.1. Aşoka ve Upagupta'nın Tanışması Anlatısı Üzerine	122
3.3. Karma ve Geçmiş Yaşamlar	123
3.3.1. Upagupta'nın Geçmiş Yaşamı Anlatısı.....	123
3.3.1.1. Upagupta'nın Geçmiş Yaşamı Anlatısı Üzerine.....	125
3.3.2. Çamur Armağanı Anlatısı.....	126
3.3.2.1. Çamur Armağanı Anlatısı Üzerine.....	128
3.4. Kutsal Mekanlar	130
3.4.1. Seksen Dört Bin Stūpa Anlatısı	130
3.4.1.1. Seksen Dört Bin Stūpa Anlatısı Üzerine	131
3.4.2. Aşoka'nın Hac Ziyareti Anlatısı	133
3.4.2.1. Aşoka'nın Hac Ziyareti Anlatısı Üzerine	139
3.4.3. Buddha'nın Öğrencilerinin Stūpaları Anlatısı	141
3.4.3.1. Buddha'nın Öğrencilerinin Stūpaları Anlatısı Üzerine	145
3.4.4. Bodhi Tapınısı Anlatısı	147
3.4.4.1. Bodhi Tapınısı Anlatısı Üzerine	149
SONUÇ	151
ÖZET	154
ABSTRACT	155
KAYNAKÇA.....	156

ÖNSÖZ

Aşoka, Buddhizm'in imparatorluğunun resmi dinî olarak kabul edilmesi ile ilgili işlemiş olduğu politikalarla; Buddhist kültür ve inancın Hint tarihindeki ilk hamisi olarak kabul edilebilir. Aşoka, Maurya İmparatorluğu'nun altın çağı olarak sayılan hükümdarlık dönemi süresince, Hindistan sınırları içerisinde yaptırdığı stûpalar ve Hindistan dışında gerçekleştirdiği Buddhist misyonerlik çalışmalarıyla tanınmaktadır. Günümüzde; Çin, Orta Asya, Japonya ve Kore gibi ülkelere Buddhizm'in yayılmasında büyük katkıları olmuş önemli bir imparator dahası marjinal bir tarihi kişiliktir. Öyle ki Hint kültüründe, Buddhizm tarihinde büyük bir öneme sahip İmparator Aşoka'nın efsanelere konu olan yaşamının aktarıldığı pek çok Buddhist eser bulunmaktadır. Tez çalışmamıza konu olan, Avadāna Edebiyatı'na ait *Aşokāvadāna* adlı eser ile ilgi ise daha önce ülkemizde gerçekleştirilmiş herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. İsmi İmparator Aşoka'nın kendisinden almış olan *Aşokāvadāna*, gerek edebî gerekse tarihi ve kültürel özellikleri sebebiyle araştırılmaya değer bir konu olarak özellikle seçilmiştir.

Çalışmamızda temel kaynak olarak John S. Strong'un Sanskrit dilinden İngilizce'ye *The Legend of King Aşoka: A study and Translation of the Aşokāvadāna* olarak çevirdiği eseri kullanılmıştır. Sajitkumar Mukhopadhyaya'nın düzenlemiş olduğu ve İngilizce önsöze sahip olan Sanskrit dilinde *Aşokāvadāna* eserinden de kaynak olarak yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra Maurya İmparatorluğu tarihi, Buddha'nın tarihi bir kişilik olarak hayatı, Buddhizm tarihi ve edebiyatına dair konulara ait literatürdeki çalışmaların analizi yapıldıktan sonra çalışmamıza dâhil edilmiştir. Tez çalışmamız kapsamında birinci bölüm olarak Aşoka'nın hüküm sürdüğü Maurya İmparatorluğu tarihi özetle aktarılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde tarihi bir kişilik olarak Buddha'nın hayatına kısaca değinilerek Buddhizm tarihi ve edebiyatının gelişimi genel hatlarıyla çizilmeye çalışılmıştır. *Aşokāvadāna*'da yer alan anlatıların belirli bir kısmının dilimize aktararak, Hindoloji bilimi ve kültürüne ait bilgilerimiz doğrultusunda incelemelerinin yapıldığı kısım ise çalışmamızın üçüncü ve son bölümünü oluşturmuştur.

Öncelikle bu çalışma süresince bana yol gösteren, her aşamasında yorumları ve fikirleriyle daima destek olan, cesaret veren tez danışmanım ve hocam Sayın Doç. Dr. Yalçın Kayalı'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Hem lisans hem de yüksek lisans

eğitimim boyunca bilgilerinden faydalandığım ve üzerimde büyük emekleri olan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Korhan Kaya, Prof. Dr. H. Derya Can ve Dr. Öğr. Üyesi Esra Kökdemir'e de en derin saygılarımla teşekkür etmek isterim. Ayrıca tez jürimde bulunan Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakóltesi, Tarih Bölümü öğretim üyelerinden, Dr. Öğr. Üyesi M. Melis Savaş'a da değerli yorumları için teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, sevgili aileme bana sağladıkları maddi-manevi her türlü destekleri için teşekkür ederim. Bu tez çalışmamız aracılığıyla büyük bir okyanusa benzeyen zengin Hint kültürü ve çalışmaları içerisinde bir damla olabilmeyi umut ederim.

Ilgaz Hakman

Ankara- 2020

[illegible]

GİRİŞ

Çalışmamızın Giriş Bölümünde tezimizin konusu, amacı, Hindoloji bilimi açısından taşıdığı önem; kullandığımız temel kavram ve terimlerle birlikte sunulmuştur.

1. Tezin Konusu

Tezimizin temel araştırma konusunu Buddhist külliyatın; Avadāna Edebiyatı adı verilen kolunun eserlerinden biri olan *Aṣokāvadāna* oluşturmaktadır. İlgili eserin incelenmesi yapılırken Buddhizm tarihi ve kültüründeki yeri, önemi ve etkisi üzerinde özellikle durulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda *Aṣokāvadāna*'ya adını veren ve tezin temel araştırma konusunu oluşturan Maurya İmparatoru Aṣoka'nın Hindistan tarihindeki yeri, Buddhizm'in kurucusu Buddha'nın hayatı ve Buddhizm tarihi gibi konulara da ayrı ayrı değinilmiştir. Sonrasında *Aṣokāvadāna*'nın Buddhist külliyatı içerisindeki yerinin tam olarak saptanması adına Buddhist Edebiyat ve özellikle Avadāna Edebiyatı hakkındaki bilgiler derlenip özetlenerek aktarılmaya çalışılmıştır.

Geneli itibariyle Avadāna Edebiyatını oluşturan eserlerin konusunu ünlü Buddhist kişiliklerin maceraları oluşturmaktadır. Biz de bu tez çalışması aracılığıyla diğer birçok Avadāna metninde de yer alan Buddhist kültüre ait izlerin anlaşılması, ilişki kurulması ve yorumlanmasına çalışacağız. Bu bağlamda tezin kabaca konusunu Buddhist kültüre bağlı Avadāna Edebiyatı ve bu edebiyatın içerisinde seçilmiş olan *Aṣokāvadāna* adlı eserin incelenmesi oluşturmıştır. Sözü edilen konu, Hint siyasi ve kültür tarihiyle ilişkilendirilerek, ilgili temel eser üzerinden Maurya İmparatoru Aṣoka ve onun Buddhizm tarihindeki yeri, etkisi gibi konular dâhilinde incelenmeye çalışılarak, detaylandırılmıştır.

2. Tezin Amacı ve Önemi

Buddhizm, Hindistan'daki katı Brahman anlayışına ve hegemonyasına tepki olarak doğmuş düşünsel bir devinim hareketidir. Kast sistemini reddetmesi sebebiyle, önceleri toplumun özellikle bu durumdan mustarip kesimi tarafından benimsenerek toplanmış ve kısa zamanda bir din halini almıştır. Toplumun belirli bir bölümünden ziyade topyekûn bir devlet dinî haline gelişi ise Maurya İmparatoru Aşoka dönemine denk gelmektedir. İlk çağın son çeyreğine gelindiğinde etkisi Hindistan sınırını aşmış; Çin, Tibet, Moğolistan, Japonya ve Kore gibi Asya ülkelerini tesiri altına almıştır.

Buddhizm, tarihi boyunca kutsal metinleriyle birlikte özgün bir edebiyat yaratmıştır. Buddhist masal edebiyatı içerisinde yer alan Avadānalar da tıpkı Cātakalar gibi söz konusu kültür birikimi içerisinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Avadānalar Buddhist kültürün yaşam tarzını, düşünce yapısını, ahlakını ve tarihini gelecek nesillere aktarması bakımından ayrıca özel bir önem taşımaktadır.

Maurya İmparatorluğunun üçüncü imparatoru olan Aşoka, yönetiminde Buddhizm'i benimsemiş ve Buddhizm'in Hindistan'ın dışına yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Hindistan'ın hemen her yanına yaptırdığı yazıtlarla günümüzde dahi Hint siyasi tarihinde önemli bir yer tutan Aşoka'nın Buddhist efsanelere konu olmuş hayatı ve önceki hayatlarına ait maceraları ise tezimize konu olan *Aşokāvadāna* içerisinde anlatılmaktadır.

Tezin gayelerinden biri de söz konusu kaynak esere konu olan Maurya İmparatoru Aşoka'ya ait efsanelerin dilimize aktarılmasıdır. Bu aktarım sırasında Hindoloji biliminin ışığında Hint kültürüne ait öğelerin saptanması, Buddhist inanca ait gelenek ve öğretilerin konumunun belirlenerek incelenmesi de hedeflenmiştir. Ayrıca Buddhist kültürün Aşoka öncesi dönemdeki gelişimi ve ilgili kültüre ait kavramlar tezimizin alt konu başlıklarını oluşturmuştur.

Buddhist külliyyata ait masal edebiyatı içerisine dâhil edilen Avadāna Edebiyatı eserlerinde, başta Buddha olmak üzere önemli Buddhist inanırların, kişilerin maceraları

anlatılmaktadır. Çoğunlukla Buddha'nın önceki yaşamlarına dair maceraları veya kehanetlerinden de bahsedilmektedir. Özellikle Karma yasasının işleyişi ile ilgili anlatılar bu eserin içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Hint felsefesinde Karma inancı kabaca, bir önceki yaşamda yapılan eylemle, bir sonraki yaşamda yapılan eylem arasındaki ilişki olarak özetlenebilir. Anlatılar, Buddhist düşüncenin yaşam algısını net bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu tezle birlikte Hindoloji biliminin sınırlıkları dâhilinde Buddhist gelenek, Buddhist edebiyat, Avadana Edebiyatı, *Aṣokāvadāna* incelenmeye çalışılmıştır. Söz konusu araştırma başlıkları, sosyal bilimlerin siyasi tarih, dinler tarihi, antropoloji, karşılaştırmalı edebiyat ve daha birçok alanlarına kaynak malzeme oluşturabilmesi bakımından önemli olacağını düşünmekteyiz. Ayrıca bu tezle; Avadāna Edebiyatı, *Aṣokāvadāna* üzerinden ülkemizde ilk defa bir yüksek lisans tezi yapılmış olunacaktır.

3. Araştırma Sorunları

- 1) Avadāna nedir?
- 2) Avadāna Edebiyatı'nın Buddhist külliyat içerisindeki yeri ve önemi nedir?
- 3) Maurya İmparatoru Aṣoka'nın hayatı ne kadar bilinmektedir?
- 4) Aṣoka Yazıtlarının ve *Aṣokāvadāna*'yla benzerlikleri-çelişkileri var mıdır?
- 5) Aṣoka'nın Buddhist kültür içerisindeki yeri ve önemi nedir?
- 6) *Aṣokāvadāna*'nın Buddhist kültür içerisindeki yeri ve önemi nedir?
- 7) *Aṣokāvadāna* içerisinde vurgulanan karma, çakravartin, samsara gibi Buddhist kavramlar Buddhist kültür içerisinde ne anlama gelmektedir?

4. Yöntem ve Sınırlılıklar

Tezin yukarıda yer alan sorunlarına cevap bulabilmek adına ilk olarak, *Aṣokāvadāna* metnini Sanskrit aslından John S. Strong'un ilk 1989 yılında Delhi'de basılan *The Legend of King Aṣoka: A Study and Translation of the Aṣokāvadāna* adlı eseri incelenmiş ve İngilizcesi üzerinden çalışmamız için gerekli görülen efsaneler Türkçeye çevrilmiştir. Çeviri çalışmalarımız, Mukhopadhyaya'nın İngilizce önsöze sahip, Sanskrit *Aṣokāvadāna* düzenlenmesi üzerinden gerekli görülen yerlerde karşılaştırmalar yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Sonrasında bölüm başlıklarımızla ilişkili olarak Maurya İmparatorluğu, Kral Aşoka, Avadāna Edebiyatı gibi konular hakkında bir literatür taraması yapılmıştır. Ulaştığımız kaynaklar; raporlama ve özetleme teknikleriyle incelendikten sonra ilgili bilgiler çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Söz konusu tez çalışmamız, yapısı itibari ile nitel yöntemle hazırlanmış bir çalışmadır. Bu sebeple ilgili literatüre ait bilgilerin aktarımında da kuramsal bir çalışma olması sebebiyle herhangi nicel bir yöntem kullanılmamıştır. Elde edilen bilgi Hindoloji bilimi ve kültürüne ait bilgilerimizle sentezlendikten sonra tezimizde sunulmuştur. Teze konu olan ana kaynak *Aśokāvadāna* incelenip çalışmamız açısından önemli görülen ilgili kısımları dilimize aktardıktan sonra çalışmamızın üçüncü bölümünü oluşturmuştur.

Bu tezin yazım tekniği ile ilgili olarak bahsetmemiz gereken diğer bir husus da dipnot eksikliği konusundadır. Çalışmamız kapsamında iç referans gösterme sistemi kullanıldığı için ayrıca dipnot da kaynakça bilgisi verilmemiştir. Hint kültürü, Buddhist Edebiyat, Buddhist öğretilere ait kavram ve diğer terminoloji ise tezimizin üçüncü bölümündeki anlatı incelemeleri bölümünde detaylı bir biçimde açıklandığı için ilk geçtikleri yerde dipnot olarak verilmemiştir. Yalnızca üçüncü bölüm içerisinde yer alan incelemelerimiz kapsamında az sayıda dipnot kullanılmıştır.

5. Temel Kavram ve Terimler

Aşoka: (Pāli Asoka; Japonca Aiku-o; Tibetçe Chos rgyal Mya ngan med) (MÖ 268-232 veya 270-230) Sanskrit dilinde adı “dertsiz, kedersiz” anlamlarına gelmektedir. Maurya hanedanının üçüncü yöneticisi ve Hindistan’daki siyasi birliği sağlayan ilk kralıdır. Hanedanı kuran Çandragupta’nın torunu, ikinci kral Bindusara’nın oğludur. Aşoka ilk başta zalim bir yöneticiyken sonradan Buddhist öğretileri benimseyerek ülkesini merhametle yönetmiştir. Güney Hindistan’a, Şri Lanka’ya kuzeye Keşmir ve Gandhara’ya Buddhist misyonerler görevlendirilmiştir. Şri Lanka’ya oğlu Mahendra’yı ve kızı Samghamitra’yı, Keşmir ve Gandhara’ya da Buddhist keşiş Madhyantika’yı

göndermiştir. Buddhizm’i yaymaya çalışsa da diğer dinlere de saygı duymuş, Brāhmanları, Cainistleri, Acivikaları ve başka inançtan olanları korumuştur. Maurya hanedanının başkenti olan Pāṭaliputra’da toplanan üçüncü Buddhist konsey Aşoka’nın himayesinde yapılmıştır. Ülkenin her yerine diktirttiği kaya yazıtları ile Hint tarihinde izini bırakmıştır (Kaya, 2017: 30).

Avadāna: Kelime, bazen kötü algılsa da genellikle “kahramanca eylem,” “başarı” (Buddhistlerce “dinî veya ahlaki başarı”) şeklinde yorumlanmıştır. “Kayda değer eylemin veya başarının öyküsü” anlamına da gelmektedir. Söz konusu “başarı” kendi hayatından fedakârlık etme olabilir, ama ayrıca tütsü, çiçekler, merhemler, altın ve değerli taşlar veya kutsal yerlerin kurulması (Stūpalar, çaityalar, vb.) gibi hediyeler de olabilir. Bütün bu öyküler, “siyah meyveler siyah eylemlere ve beyaz meyveler beyaz eylemlere dayanmaktadır,” kuralını göstermek için tasarlanmışlardır. Ayrıca bir varlığın eylemlerinin geçmiş ve gelecek yaşantılarla nasıl yakından ilişkili olduğunu gösteren Karma hikâyeleridir. Bunlar elbette yalnızca bizim bakış açımızla “efsanelerdir”; Buddhistler onları Buddha’nın kendisiyle ilişkili ve Sūtra olarak “Buddha’nın sözleri” (buddhavaçana) kadar güvenilir, gerçek olaylar olarak kabul ederler. Cātākalar gibi Avadānalar da Buddhist öğütlerdir. Bu yüzden girişte genellikle, geçmişteki hikâyenin Buddha’yla nerede ve hangi durumda bağlantılı olduğu ve son olarak Buddha tarafından hikâyeden çıkartılan ders aktarılır. Sıradan bir Avadāna metni günümüz, geçmiş ve ahlaki bir hikâyeden meydana gelir. Eğer hikâyenin kahramanı geçmişte Bodhisattva’ysa, bu türden Avadāna’ya “Cātaka” da denilebilir (Winternitz, 1933: 277). İşte bu yönleriyle Avadāna türü Cātaka anlatısından ayrılmaktadır.

Buddha: (Pāli Buddha; Tibetçe Sangs rgyas; Çince Fo; Japonca Butsu) Sözcük “Aydınlanmış kişi” Anlamına gelmektedir. Buddhizm inancında en yüce gerçeğe ulaşarak tam olarak aydınlanmış (Samyaksambuddha) kişilere verilen bir lakaptır. Geçmişte Nirvāna’ya erişecek Buddha seviyesine ulaşmış birçok kişi olmuştur ve gelecekte de olacaktır (Kaya, 2017: 46). Terimsel bir kavram olarak “Buddha”, Buddha Śākyamuni ya da aynı anlama gelen bir ifadeyle Gautama Buddha’yı (Gautama Buddha, Buddhizm) tanımlamak amacıyla da kullanılır. Asıl adı Siddharta (hedeflerine ulaşmış kişi) olan Gautama Buddha ya da Buddha Śākyamuni’ye tek kelimeyle Buddha denir. Tarihi Buddha bugünkü Nepal’de MÖ 4. yüzyılın sonlarında 5. yüzyılın başlarında

yaşamıştır. Śākya kraliyet ailesinin bir mensubu olarak doğmuştur (Śākyamuni, Śākyaların Bilgesi). Brahmanizm sonrası gelişen Buddhizm'in kurucusu olarak bilinmektedir (Leeming, 2018: 27).

Buddhizm: Batılılar tarafından verilen bu isim, “Buddha Dhamma” olarak adlandırılan Buddha'nın öğretilerinin zaman içinde kurumlaştırılması, fikir ayrılıkları, mezheplere ayrılma ve geniş bölgelere yayılma vasıtasıyla dinleştirilmesi sonucu ortaya çıkan yapıyı belirtir (Kaya, 2017: 52). Buddhist düşünce biçiminin ya da felsefesinin dinî bir oluşum olarak adını ifade etmektedir.

Çakravartin: (Pāli Cakkavatti) İmparator veya yeryüzünün efendisi anlamına gelir. Öğretisi tüm yeryüzüne yayılan bir öğreti olması nedeniyle Buddha da bir tür Çakravartin olarak görülmüş ve bu sözcük ona verilen lakaplardan biri haline gelmiştir (Kaya, 2017: 62). Kökenleri Babil'e kadar ulaşan antik bir Ortadoğu kavramı olan Çakravartin, Hint terminolojisindeki evrensel hükümdar, ‘tekerleğin sahibi’ veya ilahi bilgi ve otoritenin güneşle ilişkili sembolüdür. Çakravartin, Hint sanatında Yedi Hazineye veya Mücevhere, ı ışık-veren Çarka, sevgi dolu bir kraliçeye, bir komutana ve bir başvekile sahip olan olarak tanımlanır. Bir stūpadaki kabartmada, Çakravartin kraliyete ait beyaz fili ve atıyla gösterilir. Krallığını kutsayan zenginlik yağmuru için elini bulutlara uzatmaktadır (Craven, 1987: 44).

Vasubandhu'nun *Abhidharmakośa* adlı eserine göre, dört olası çakravartin türü vardır; (1) Dört kıtanın (Kuzey'de Uttarakuru, Batı'da Purvavideha, Güney'de Cambudvīpa, ve Doğu'da Aparā Godaniya) hepsini yöneten altın çarka sahip çakravartin (suvarṇaçaçakravartin). (2) Üç kıtaya (Uttarakuru hariç diğerleri) hükmeden gümüş-çarka sahip çakravartin (rūpyaçaçakravartin). (3) Hükümdarlığı iki kıtaya (Cambudvīpa ve Purvavideha) uzanan bakır-çarka sahip çakravartin (tāmraçaçakravartin); ve (4) yalnızca Cambudvīpa hükmeden demir-çarka sahip çakravartin (ayaśçaçakravartin) (Vasubandhu; akt. Strong, 2008: 51).

Dharma: (Pāli Dhamma) Hint felsefesi ve dinlerinde son derece önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Buddhizm'in yanı sıra Hinduizm, Sikhizm ve Cainizm gibi

diğer Hint dinleri içerisinde de farklı anlamlara sahiptir. Kelime olarak “tutmak, sürdürmek, korumak” anlamlarına gelebilen Sanskrit *dhṛ* kökünden türetilmiştir (Monier-Williams, 1899: 543-544). Buddhizm’e göre her şeyden önce o, son ve mutlak gerçeği belirtmek için kullanılabilen bir kavramdır. Her şeyin özünde, ardında, ötesinde tek bir yüce gerçek bulunur. Duyularla algılanan, gelip geçici dünyayla karşılaştırıldığında gerçek olarak kalan Dharma’dır. Dharma, özde gerçek olandır (Conze, 2005: 33).

Karma: (Pāli Kamma) Sanskrit dilinde “eylem, hareket” anlamlarına gelir. Canlıların bu dünya yaşamındaki her türlü etki-tepki döngüsünü oluşturan işlerini anlatmaya çalışır. Bütün iyilik, kötülük, karşılık bulunacak durum Karma’ya bağlıdır. Doğal olarak yeniden doğuşların da belirleyicisi olarak görülmüştür (Kaya, 2017: 108). Hindoloji’nin çeşitli ekolleri karma kavramı için eski Hint metinlerinden farklı tanımlamalar yapmışlardır; tanımlamaları (1) etik ve etik olmayan nedenselliğin; (2) etikleştirme, iyi ya da kötü eylemlerin sonuçlarının ve (3) yeniden doğumun bir kombinasyonudur. Diğer Hindologlar karma teorisinin tanımına bir bireyin mevcut durumlarını, geçmişte yaptıkları eylemlere atıfta bulunarak açıklamayı dâhil ederler. Bu eylemler bir insanın şu anki yaşamında veya Hint geleneklerinin bazı okullarına göre muhtemelen geçmiş yaşamlarındaki eylemleri olabilir; dahası eylemlerin sonuçları şimdiki yaşamında ya da bir insanın gelecekteki yaşamlarında gerçekleşebilir (O’Flaherty, 1980: 3-37).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Maurya İmparatorluğu Tarihi

1.1. Çandragupta (MÖ 324 – 300)

Hindistan tarihinde büyük bir öneme sahip İmparator Aşoka'nın hayatını ve devraldığı imparatorluğun yapısını daha iyi anlayabilmek için Maurya İmparatorluğu'nun Aşoka öncesi tarihine bakmak gereklidir. Maurya İmparatorluğu Aşoka'nın büyükbabası Çandragupta tarafından MÖ 322 yılında kurulmuştur. Tarihteki pek çok diğer büyük isim gibi, Çandragupta'nın erken dönem kariyeri ile ilgili olarak da belirsizlikler mevcuttur. Yunan ve Latin kaynakların yanı sıra Buddhist, Jainist ve Brahmanik kaynaklara bakıldığında, Çandragupta'nın kökeninin tartışmalı bir konu olduğu görülür. Bir görüş onun yüksek bir doğuma sahip Kshatriya kastına mensup olduğunu kabul ederken, diğer görüş Şudra kastına ait olduğunu iddia ederek krallık için uygun olmadığını belirtmektedir (Mookerji, 1966: 2-14).

Romalı tarihçi Justin, Çandragupta'nın düşük kasttan biri olduğunu belirtir. Jain geleneklerine ait anlatılarda ise onun köy gibi küçük bir idari birimin yöneticisinin torunu olduğu aktarılmaktadır. Maurya unvanının ise köyün tavus kuşu terbiyeciliği yapan halkdan (mayūra-poshaka) dolayı geldiğine inanılır (Kayalı, 2018: 88). Ancak bu kaynakların hiçbiri, kökenine veya erken dönem yaşantısına dair detaylı bir açıklamaya sahip değildir. Brahmanik ve Buddhist kaynaklar daha fazla ayrıntıdan bahsetse de kökenine dair anlatılar büyük farklılıklar göstermektedir.

İlk olarak *Vishnu Pūrana* yorumcularından biri, Maurya unvanının kelime anlamını açıklamak yoluyla Çandragupta'nın alt kasttan olduğunu iddia etmiştir. Bir iddiaya göre Kral Nanda'nın karısı ve Çandragupta'nın annesi Murā, şudra kastına mensup biridir. Yorumcu bu iddiadan yola çıkarak Maurya kelimesini Murā'dan türetmeye çalışmıştır. Ancak bu açıklama gramatik olarak hatalıdır. Gramer olarak doğru şekilde Murā kelimesinden ancak Maureya türetilbilmektedir. Görünüşe bakılırsa yorumcunun Çandragupta'nın kökenini bulma endişesi, gramer kurallarına uymaktan daha baskın gelmiştir (Majumdar, 2001: 55).

Viṣākhaḍḍatta'nın *Mudrārākṣhaśa* adlı dram türündeki eserinde, tarihi Çandragupta'dan Vrishala ya da Kula-hina diye bahsedilmektedir. Bu isimler Hint geleneğinde Şudra yani en alt kasttaki ya da kast dışı insanlar için kullanılan isimlerdir (Kayalı, 2018: 88). Bununla birlikte, Kula-hina teriminin alt kasta mensup birinin doğumu anlamına geldiği, Vrishala teriminin de bazen krallar arasındaki Vrisha veya şef anlamında kullanıldığı da ileri sürülmüştür. Oyun ayrıca Çandragupta'yı Mauryaputra ve Nanda ailesinin bir ferdi olarak göstermektedir.

Buddhist geleneğe ait metinlerde ise, örneğin *Divyāvadāna*'da; Çandragupta'nın oğlu Bindusāra Kshatriya kastına mensup biri olarak tanıtılır. *Mahāvamśa*'ya göre de Çandragupta, Moriya sülalesinden Kshatriya kastına mensup biridir (Kayalı, 2018: 88). Gautama Buddha'dan önceki devirde, aynı isimdeki bir Kshatriya klanının varlığından, Buddhistlerin özgün ve en eski metinlerinden biri olan *Mahāparinibbānasutta*'da bahsedilmektedir. Bu metne göre, Pippalivana'nın yöneticileri olan Moriyalar, Mallas'a bir elçi göndererek “Kutsanmış olan, Kshatriya kastına mensuptur ve biz de Kshatriya kastındanız.” diyerek Buddha'nın emanetlerinin bir kısmını talep etmişlerdir (Majumdar, 2001: 56).

Yukarıda bahsi geçen kaynakların yanı sıra daha birçok farklı kaynaktan Çandragupta'nın kökenine dair birtakım bilgiler mevcuttur. *Vishnu Pūrāna*'dan hareketle Murā adından Maurya kelimesinin türetilmesi ve buradan yola çıkarak Çandragupta'nın alt kasttan biri olduğu şeklindeki yorum ise genel itibarıyla hatalı kabul edilmektedir. Bunun yerine Buddhist kaynakların iddia ettiği gibi eski klan adı olan Moriya'nın; Çandragupta tarafından kurulan hanedanlığın adı olan Maurya'yı açıklamakta daha tatmin edici olduğu görüşü hâkim gelmektedir. Araştırmacıların bu açıklamalarından yola çıkarak; biz de Çandragupta'nın Pippalivana'yı yöneten Moriyalar adındaki Kshatriya kastına ait biri olduğu yönündeki görüşü tercih ettiğimizi söyleyebiliriz.

Çandragupta'nın kökeni gibi erken dönemdeki kariyerine dair bilgilere de çeşitli Buddhist kaynaklar aracılığıyla ulaşılabilmektedir. Bu metinlere göre Çandragupta, henüz daha küçükken babası bir sınır savunması savaşında ölmüştür. Annesi ikisinin de

güvenliği için Çandragupta'yı doğurduğu Pushpapura'ya (Kusumpura, Pāṭaliputra) geri götürmüştür. Çocukluk yıllarında bir sığır çobanı, sonrasında da bir avcı tarafından büyütülmüştür. Köydeki arkadaşlarıyla oyunlar oynar. Henüz bir çocukken Rācakīlam yani kral rolüne girerek onları kendi egemenliği altında yönetirdi. Rivayete göre; bu durum köyden geçen Çāṇakya'nın dikkatini çekmiş ve çocuğun sahip olduğu üstün yönetme kabiliyetini fark edip; onu Takshila'ya götürmüştür. Kauṭilya, *Arthaśāstra*'sında ülkesinin yabancı bir istilacı tarafından sömürülmesinden hoşnut olmadığını ayrıca mevcut Nanda kralının zulmünden kurtarmak istediğini belirtmiştir (Kauṭilya; çev. Sastry, 1951: 25). İşte bu sebeple hâlihazırdaki kabiliyetinin farkında olduğu Çandragupta'yı Takshila'ya götürmüş ve geleceğin kralını sanat ve bilimin ışığında eğitmiştir.

Mookerji'ye göre Çandragupta'nın bir taht miras almadığı düşünüldüğünde; Çāṇakya tarafından kendisine yüklenen bu görevi başarmış olması, gerçekten de tarihin bir romantizmi olarak görülmektedir. Üstelik o dönemdeki Hindistan'ın siyasi yapısına bakıldığında, bu yükselişin büyüklüğünün daha net bir şekilde anlaşılacağı ifade edilmektedir (Majumdar, 2001: 41).

Megasthenes, Hintlilerin hiçbir zaman yabancılarla mücadeleye girişmediklerini; Herakles, Dionysos ve sonrasında Makedonlar hariç hiçbir yabancı güç tarafından işgale uğrayıp fethedilmediklerini kaydetmiştir. Makedon istilacı İskender, MÖ 330 yılında Persepolis'de Pers İmparatoru III. Darius'u yendikten hemen sonra, ordusunu doğuya çevirmiştir. MÖ 327'de Hindistan'a ulaşması, alt kıta için de yeni bir sürecin başlangıcı olmuştur. Megasthenes'in de belirttiği gibi daha önce böylesine büyük çapta bir yabancı istilacıyla karşılaşmamış olan küçük Hint kabileleri, İskender'in ilerleyişinin önüne geçememişlerdir. Tarihçilere göre bunun temel sebebi, klanların gücünü, kaynaklarını organize edebilecek bir lider eksikliğidir (Majumdar, 2001: 43-44). Bu sayede İskender, Pencap topraklarına kadar Kuzey Hindistan'ın büyük bir bölümünü ele geçirmiştir.

Kuzey Hindistan'ın geri kalanında ise Nanda imparatoru Dhana Nanda hüküm sürmekteydi. Hindistan'a dışarıdan gelen bu yabancı istila akımına engel olmak için herhangi bir girişimde bulunup bulunmadığı ise bilinmemektedir. Plutarch, Nanda imparatorunun yeterince güçlü olmadığından ve İskender'in denemesi halinde isterse

Hindistan'ın tamamını fethedebileceğini ileri sürmektedir (Stoneman, 2019: 155). Ancak o dönemde yaşamış Yunan yazarların çoğu, Nanda imparatorunun gücünün küçümsenemeyeceğini belirterek İskender'in bu hızlı ilerleyişinin sebebinin o zamana kadar yalnızca küçük kabilelerle savaşmış olması olduğunu kaydetmişlerdir.

İskender'in Dhana Nanda'yla karşılaşmasının bir sebebi de takipçilerinin aynı fetih hevesini paylaşmıyor oluşlarıydı. Yabancı topraklarda daha fazla kalmak istemeyenler onu Beās'ın ötesinde takip etmeyi reddettiler. Ayrıca Kandahār isyanı gibi diğer merkezlerde de bir huzursuzluk hâkim olmaya başlamıştı. Bu durumu MÖ 325'de Yukarı Sindhu vadisinde vali olarak görev yapan ve kilit bir konumda olan Philippos'un suikastı takip etmiştir. Sonrasında MÖ 323'de İskender'in ölümüyle birlikte imparatorluğun siyasi birleşiminde bozulmalar baş göstermiştir.

Çandragupta işte bu durumdan tümüyle fayda sağlamıştır. Philippos'un ve İskender'in ölümünden sonraki iki yıl, darbenin hazırlıkları için gereken zamanı tanımıştır. Bu hazırlık, Justin tarafından şu şekilde aktarılmaktadır; “İskender'in ölümünden sonra Hindistan kölelik boyunduruğundan kurtuldu ve valilerini ölüme gönderdi. Bu özgürlüğün yaratıcısı Sandrocottos'du.” Burada bahis edilen Sandrocottos hiç kuşkusuz Çandragupta'dır. Yunan ve Latin kaynaklarda Çandragupta, Sandrocottos (Σανδράκοττος) ve Androcottus (Ανδροκόττος) olarak geçmektedir (Arora, 1991: 307). Justin tarafından verilen detayların dikkatli analizi, orduyu toplayan Çandragupta'nın kendisini kral olarak ilan ettiğini göstermektedir. *Arthaśāstra*'ya göre Çandragupta'nın ordusunun şu beş sınıftan oluşmaktadır; (1) Çoralar veya Pratirodhakalar; hırsızlar ve haydutlar, (2) Kirāta dağlıları gibi Mleççhalar, (3) organize olmuş haydut Çhorigaṇalar, (4) ormanda yaşayan Ātavikalar ve (5) en büyük kahramanlar (pravīra) olan savaşçı klan Śastropacīvi-Śreṇīler. Ayrıca Cain eser *Parīśiṣṭaparvan* gibi *Mudrārākshasa* da Çandragupta'nın Himālaya kralı Parvataka'yla olan ittifakına dikkat çekmektedir. Bu ittifak *Mudrārākshasa*'da belirtildiği gibi Śakalar, Yavanalar, Kirātalar, Kambocalar, Pārasikalar ve Bālḥikalar'ın birleşimi bir orduyu ifade etmektedir (Majumdar, 2001: 57).

Böylesine bir hazırlıktan sonra Çandragupta, İskender'in valileriyle savaşarak onları yenilgiye uğratmıştır. Söz konusu gelişmeler MÖ 317'den önce gerçekleşmiş; ancak Çandragupta'nın Makedonlarla olan savaşı zaten çok daha önceleri başlamıştı

(Mookerji, 1966: 35). MÖ 321’de kabiliyetli bir general tarafından yönetilen büyük ölçekte bir ordu olmaksızın Hindistan topraklarının yabancı bir istilacı tarafından hızla ele geçirilmesinin engellenemeyeceği görüşü hakimdi. Öyle ki Hindistan’ın siyasi durumunun daha da kötüye gittiğine dair hiçbir şüphe yoktu. Bu sebeple Çandragupta’nın Hindistan’ı söz konusu yabancı istilacının elinden kurtarma savaşını, MÖ 321 öncesinde Aşağı Sindhu Vadisi’nde, hatta MÖ 323 dolaylarında başlatmış olabileceği yönündeki görüşü haklı çıkartmaktadır.

Sonunda Çandragupta, Çāṇakya tarafından kendisine verilen görevlerden birini yerine getirmiştir. Öyle ki Justin, valilik görevine devam etmeyi seçen Makedon yöneticilerin, Çandragupta tarafından acımasızca kılıçtan geçirildiğini belirtir. Her ne kadar detaylar eksik olsa da İskender’in geride bıraktığı işgal ordusunun; Çandragupta tarafından bütünüyle yenilgiye uğratıldığı ve böylece Çandragupta’nın Pencap ve Sind’in yöneticisi olduğu tarihsel bir gerçek olarak kabul edilmektedir (Mookerji, 1966: 38).

Çandragupta’nın bir sonraki görevi, ülkeyi Dhana Nanda’nın iç zorbalığından kurtarmaktır. Çandragupta’nın öncesinde ortak düşmanlarına karşı birlikte hareket edebilmek adına, İskender’i Magadha’yı fethetmeye teşvik için ziyaret ettiği rivayet edilmektedir. Ancak bu konuda kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Bilinen yalnızca hem onun hem de Çāṇakya’nın, Hint geleneklerine karşı gelen Nanda imparatoruna büyük bir öfke beslediğidir. Ne yazık ki Çandragupta’nın Magadha’yı fethiyle ilgili kesin tarihi bilgiler mevcut değildir. Farklı kaynaklar yalnızca Çandragupta’nın bir takım strateji hatalarından bahsetmektedir (Sen, 1895: 29).

Bahsi geçen stratejik hatalardan biri *Mahāvamsaṭīkā*’da geçen bir hikâyede şu şekilde aktarılmaktadır: Çandragupta’nın krallığı merkezden fethederek ilerleyişi bir çocuğun annesinin Chapāṭi’nin ortasını yiyerek kenarlarını atmasıyla karşılaştırılmıştır. Cain geleneği Çandragupta’nın merkezi fethedişini, soğumuş kenarlar yerine pastanın sıcak olan ortasına parmağını daldıran bir çocuğa benzetmektedir. Bütün bu karşılaştırmalar ve benzetmeler; Çandragupta’nın sınır kasabalarını ele geçirerek ilerlemek yerine direk olarak ülkenin kalbi olan merkezini işgal ettiğini ima etmektedir.

Ancak Buddhist gelenek ona başka bir strateji hatası atfetmektedir. Görünüşe göre bu kez sınırlardan başlamış ve yol üzerinde birçok rāshtralar, canapadaları fethetmiştir. Ancak sonrasında arkadan saldırıya uğramamak için fethettiği yerleri kontrol altına alacak garnizonları gönderememiştir. Ancak sonrasında Pāṭaliputra'yı kuşatmış ve Dhana Nanda'yı öldürmüştür. Magadha ordusunun yok olmasına yol açan bu katliam *Milinda-pañha*'da da tasvir edilmiştir (Mujumdar, 2001: 60).

Çandragupta'nın sonraki dönem kariyeri hakkında kesin bir şey söylemek ise neredeyse imkânsızdır. İmparatorluğunun ulaştığı geniş sınırlara bakıldığında, hayatının büyük bir kısmını askeri fetihlerle geçirdiği açıkça anlaşılmaktadır; ancak bunu kanıtlayacak güvenilir bir kaynak maalesef bulunmamaktadır. Çok geç Cain kaynaklara göre Çandragupta, son günlerinde dünyevi yaşamı terk ederek ve Mysore'da Sravana Begola olarak bilinen bir yere gidip Bhadrabāhu tarafından yönetilen Cain göçünü takip etmiştir. Yaşadığı tepe hâlâ Çandragiri olarak bilinir ve onun tarafından inşa edilen Çandraguptabasti tapınağı yer almaktadır (Roy, 2012: 61-62). Çandragupta'nın burada Cain geleneğe uygun olarak ölümüne kadar oruç tuttuğu ifade edilmektedir.

1.1.1. İmparatorluğun Sınırları

Çandragupta hiç kuşkusuz geniş bir imparatorluğa hükmetmiştir. Plutarch'a göre bütün Hindistan'ı 600 bin kişilik bir orduyla ele geçirmiş ve saltanatını ilan etmiştir. Ayrıca Justin de imparatorluğu yönetmekteki ustalığından bahsetmiştir. Bu durum dolaylı olarak mevcut diğer ilgili kanıtlarla desteklenmektedir. Aşoka yazıtları ise Aşoka'nın yalnızca tek bir askeri fethinden bahsetmektedir, bu da Kaliṅga savaşıdır. Ancak bu yazıtların coğrafi olarak dağılımı ve içeriğindeki kanıtlar, imparatorluğun Hindistan'ın doğal sınırlarının ötesinde güneyde Mysore'a ve kuzey-batıda Pers sınırına kadar uzandığını göstermektedir. Aşoka'nın babası Bindusāra ise Hint tarihinde bir fatih olarak tanınmamaktadır. Bu sebepten Aşoka'nın hüküm sürdüğü imparatorluğun sınırları çoğunlukla büyükbabası Çandragupta döneminde ulaşılan geniş sınırların bir devamı olduğunu söylemenin pek de yanlış olmayacağı kanısındayız.

Bazı Tamil metinleri, müttefikleri Koşar ve Vaḍukar'la birlikte, Mahur kralını bastıran, 'Vamba Moriyar' veya Maurya başlangıcı olarak adlandırdıkları insanların güneyi işgaline atıfta bulunmaktadır. Mauryaların, Podiyil Tepesi'ne kadar büyük bir orduyla beraber ilerleyerek Konkan'dan Kannur'un kuzeyindeki tepelerden ve Kongu (Coimbatore) krallığından geçtiği söylenmektedir. Bu doğrultuda Mauryalara atfedilen 'yüksek-başlangıçlar' lakabını Tamil şairlerinin Çandragupta ya da dönemi için kullanmış olabileceği çıkarımı yapılmaktadır (Mookerji, 1966: 37).

Son olarak Junagadh'daki I. Rudradāman'ın yazıtlarında ise, Saurūshtra'nın bir Maurya İmparatorluğu eyaleti olduğu kaydedilmiştir. Yazıtlar, eyaletin Çandragupta'nın Vaişya kastına mensup olan valisi Pushyagupta tarafından yönetildiğini aktarmaktadır. Bu da imparatorluğun büyük sınırlarının Çandragupta döneminde yapılan fetihlerle belirlendiği görüşünü destekleyen bir nitelik taşımaktadır (Majumdar, 2001: 62).

1.1.2. Yönetim Sistemi

İran'dan Güney Hindistan'a kadar uzanan geniş bir alanı verimli bir şekilde yönetmek için uygun bir sistem tasarlamak; o günlerde bu denli geniş sınırlara sahip bir imparatorluğun; farklı bölümleri arasındaki iletişimi hızlı bir şekilde sağlamak hiç kolay bir iş değildi. Bu durum imparatorluğun tek bir bölgeden ya da başkent Pāṭaliputra gibi tek merkezden yönetilmesini zorlaştırmaktaydı. Çandragupta bu sorunu ilk olarak Ahameniş imparatorları tarafından benimsenen yaratıcı bir politikayla çözmüştür. Yani kullanılmayan alanları pratik ve idare edilebilir bölümlere ayırmış ve her bir bölgeye eyalet valisi atayarak merkezi otoriteye dayalı bir model üzerinden yönetmiştir (Olivelle, 2013: 32). Böylece mesafe ve iletişim zorlukları, yerel bir yönetimin varlığıyla çözüme ulaşmıştır. Zira ilkel taşımacılık döneminde, merkezi bir otoriteyi hedeflemek zordu. Bu sebepten yönetim makamı yukarıdan aşağıya doğru bir yönetsel hiyerarşiye dağılmak zorunda kalmıştı. Sınırlandırılmış yerel alanlarda bile egemen otorite, yönetimi ülkede kendisine ait yönetim şekli olan gruplarla paylaşmak durumunda kalmıştır. Sağlıklı bir şekilde devletin işleyiş biçimi bakımından değerlendirildiğinde adeta bir cumhuriyet rejimi göstermektedir. Böylece o dönem Hindistan'ında gerçek bir demokrasinin temellerinin atıldığını da söyleyebiliriz.

Çandragupta'nın sarayındaki Yunan büyükelçi Megasthenes, o dönem Hindistan'ın coğrafyası, ekonomik, sosyal ve politik kurumları hakkında net ve uygun açıklamaları içeren kayıtlar tutularak Çandragupta'nın yönetimine dair bilgiler vermiştir. Her ne kadar orijinal kayıtlar kaybolmuş olsa da içeriğine dair özü, Hindistan için temel metin olarak kabul edilmiş ve sonraki klasik yazarlar tarafından alıntılarla korunmuştur. Bu alıntılar tarafından sağlanan bilgiler yetersiz olsa da oldukça ilgi çekicidir ve bir görgü tanığı tarafından kaydedildiğinden özgünlüğü sorgulanamayacak kadar önemli bir tarihsel değere sahiptir.

Kral devletin en üst düzeydeki yetkilisidir. Askeri, yargı, yürütme, yasama işlerinin de mutlak hâkimidir. Megasthenes'in kayıtlarından kralın gücünün ve iradesinin devlet yönetimindeki payını açık bir şekilde görmekteyiz. Bunun yanı sıra kral, parisha ve özellikle matri-parishad olarak isimlendirilen bir danışma konseyine sahipti. Aynı zamanda kralın sıradan işlerine bakan memur kadroları da bulunmaktaydı (Can, 2011: 51).

Çandragupta devlet işleriyle oldukça ilgili ve başarılı bir kraldı. Megasthenes, kralın çalışkan yapısını şu şekilde betimlemektedir;

Kral gündüz uyamamaktadır. Hatta vücuduna masaj yaptırma zamanı geldiğinde bile davaları ve diğer kamu işlerine ait yargılamaları kesintiye uğratmamak amacıyla bütün gününü mahkemede geçirmektedir. Bakımlı görüntüsü onun kendine çok zaman ayırdığı gibi bir imaj çizse de kamuya dair işlerin ilerleyişini asla aksatmamaktadır. Saçlarının taranması ve giyinmek gibi kişisel bakım işlerini yerine getirirken dahi büyükelçileri huzuruna kabul etmiştir (McCrindle, 1877: 71).

İmparatorluk, kraliyet kanından gelen prenlere genel valilik ya da çeşitli valilik unvanları atayarak yönetime getirilmeleri yoluyla bir dizi bölgeye ayrılmıştır. Ülkenin merkezi ve doğusu ise bizzat imparatorun kendisi tarafından yönetilmektedir. Bir meclis bu bölgenin yönetiminde krala yardım etmektedir. Sonraları Diodorus, Strabo ve Arrian gibi Yunan yazarlar, Megasthenes tarafından kaydı tutulmuş kamu işlerinin yönetiminde krala tavsiyelerde bulunan 'meclis üyeleri ve bilirkişiler' hakkındaki bilgileri yeniden

aktarmaktadır. Bahsi geçen yetkili kişilerin sayılarının az olmasına karşın devlet yönetiminde etkileri büyüktür. “Valiler, taşra müdürleri, vali yardımcıları, devlet idarecileri, ordu generalleri, donanma amiralleri, anlaşmazlıkları çözen hâkimler, eyalet hazinedarları ve tarım müdürleri gibi üst düzey memurların atamalarını onlar yapmaktadırlar” (McCrindle, 1877: 212).

Ayrıca kralın, Megasthenes’in Gözetmen olarak adlandırdığı, büyük bir casus birliği de kullandığı kayıt edilmiştir. Krala gizlice, şehir ve orduyla ilgili önemli konuları bildirmektedirler. Bu makamlar için en yetenekli ve güvenilir kişiler atanmıştır. Ayrıca yardımcılar olarak toplumun farklı kesimlerinden casuslar da istihdam edilmiştir. Megasthenes kayıtlarında Maurya yerel yönetimlerinin de çalışma biçimini aktarmıştır. Şehir yetkililerini Astynomoi olarak adlandırmış ve görevlerini şu şekilde tanımlamıştır;

Şehirden sorumlu olanlar beşer kişilik altı kurula ayrılmıştır. İlk kurulun üyeleri zanaatla alakalı her türlü konuyla ilgilenmektedir. İkinci kurul, yabancıların ağırlanmasından sorumludur. Onlara kalacak yer tayin ederler ve yardımcılar vasıtasıyla yaşam biçimlerini izlerler. Ülkeden ayrılmaları veya ölmeleri durumunda mallarının akrabalarına iletilmesine aracılık ederler. Hasta olduklarında bakımlarından ve öldüklerinde gömülmelerinden sorumludurlar. Üçüncü kurul, vergileri toplamakla kalmayıp, hem üst hem de alt sınıflardaki doğum ve ölümlerin hükümetin bilgisinden kaçmaması adına doğum ve ölümlerin ne zaman, nasıl gerçekleştirdiğini soruşturmakla görevlidir. Dördüncüsü ticaret ve hizmet sektörünü denetler. Üyeleri ağırlık ve ölçü ile ilgili birim ve aletlerden sorumludur. Sezonadaki ürünlerin kamuya açık bir şekilde satılmasını takip ederler. Çift vergi ödenmediği sürece hiçbir kimsenin birden fazla malın satışını yapmasına izin verilmez. Beşincisi, kamuya açık olarak satılan ürünleri denetlemektedir. Yeni olan eskisinden ayrılarak satılmalıdır, ikisinin karıştırılmasının cezası vardır. Altıncı ve son kurul, satılan eşyaların fiyatlarının onda birini toplayanlardan oluşmaktadır. Bu verginin ödenmemesiyle yapılan dolandırıcılık ölümle cezalandırılmaktadır (McCrindle, 1877: 86-87).

1.1.3.Saray Hayatı

O günlerde saraya ve kralın yaşantısına dair farklı bilgiler kaydetmişlerdir. Özellikle kraliyet sarayının debdebesi ve ihtişamına dikkat çekilmiştir. Kralın kamusal görünümü sosyal bir olaydı. Curtius, incilerle süslenmiş altın bir tahtırevan içerisinde taşındığını, mor ve altından işlemeli hoş bir taç giydiğini kaydetmiştir (Mookerji, 1966: 18). Günümüz yaşantısına uygun olmasa bile o dönemde gelenek halini almış bir biçimde, tahtırevanı bazı canlı kuşların üzerlerine konduğu bir dizi ağaç parçasını taşıyan asker ve korumalar takip etmektedir.

Kralın kişisel bakımından, yanında yer alan kadınlar sorumludur. Kral avlanırken yanında daima iki veya üç kadın yer almaktadır. Kadın avcılarıyla birlikte avlanmaya, savaş arabası sürmeye, at veya file binmeye giderdi (Kayalı, 2018: 95). Bhārhut heykellerinden birinde sancak taşıyan ve tümüyle süslenmiş bir at süren bir kadın figür yer almaktadır. Ayrıca kralın köpekler eşliğinde aslan avına çıktığından bahsedilmektedir. Avlanmanın yanı sıra bir diğer kraliyet eğlencesi de atların hızlarına eşit olan koşu cinsi öküzlerinin yarışlarıdır. Bazen yarışlar, aralarında bir at bulunan iki öküzün çektiği savaş arabalarıyla düzenlenmiştir. Bir diğer kraliyet eğlencesi vahşi boğalar, evcilleştirilmiş koçlar, gergedanlar gibi hayvan dövüşleridir.

Kraliyet alayları en çok dinî sebeplerden bir araya gelmiştir. Bu alaylar altın ve gümüşle süslenmiş birçok fili, dört atlı arabaları; değerli taşlar, altın veya bakır aletleri taşıyan görevlileri; manda, leopar, evcil aslan ve kuş çeşitleri gibi vahşi hayvanları içermektedir. Krala saçlarının yıllık yıkanma töreninde geyik, antilop, evcilleştirilmiş kaplan, panter, öküz alayı, Tibet sığırı, av köpekleri, maymunlar ve turna kuşu, kaz, ördek, güvercin gibi kuşlar hediye edilmiştir. Kral, saraydan kamu işleri yapmak için çıktığında genellikle yirmi dört fil tarafından korunurdu.

İmparatorluğun başkenti, Ganga ve Son isminde iki nehrin birleştiği yerde bulunan Pātaliputra'dır. Şehir bir dikdörtgen şeklindedir ve Son'un suları ile doldurulmuş ve şehrin kanalizasyonunun aktarıldığı 60 metre derinlikte ve 200 metre genişlikte bir hendekle çevrilidir. Şehir hendek boyunca uzanan ve okçuların ateş edebileceği

boşluklara sahip büyük bir ahşap çitle daha korunmaktaydı. Surun 64 kapısı vardır ve 570 kuleyle donatılmıştır (Majumdar, 2001: 67). Megasthenes ayrıca, Maurya imparatorunun sarayını önemli ölçüde Susa ve Ekbatan'daki Perslerin ihtişamına benzeterek onların gösterişini bile aştığını belirtmiştir (Craven, 1987: 42).

1.1.4. Toplum Yaşamı

Megasthenes açıklamalarında; imparatorlukta barış, refah ve hoşnutluğun hüküm sürdüğüne şüphe bırakmamaktadır. Bu durumun esas olarak toprağın verimliliğinden ve büyük mineral zenginliğinden kaynaklandığını ileri sürmektedir;

Benzer biçimde bol miktarda gelir kaynağına sahip olan yerliler, sonuçta sıradan kişiliklerinin yanı sıra gurur verici üretkenlikleriyle ayırt edilirler. Ayrıca temiz havayı soluyan ve en iyi suyu içen insanlardan beklendiği gibi sanatta da yetenekli oldukları görülmüştür. Toprak, yüzeyinde yetiştirilebilen her türlü meyvelere ve aynı zamanda savaş aletlerinde olduğu kadar takı ve ev aletleri yapmakta da kullanılan çok fazla altın ve gümüş, az miktarda bakır ve demir, hatta kalay ve diğer metaller gibi her türlü metalin sayısız kaynağına sahiptir (McCrindle, 1877: 31).

Megasthenes daha sonra "nehir sularının bolluğu" nedeniyle toprağın verimliliğinden bahsederek besin için yararlı çeşitli tahıl ve bitkilerin büyümesini ayrıntılı olarak betimlemiştir. Çifte yağış yılda iki hasat toplanmasına olanak tanırken, doğal yetişen meyveler ve yenebilir kökleri insanlar için bol miktarda besin sağlamıştır. Megasthenes; “Bu sebepten, kıtlık Hindistan’ı hiç ziyaret etmez ve besleyici gıdaların tedarik edilmesinde hiçbir zaman bir azalma olmaz.” ifadelerini kullanmıştır. Toprağın verimliliğinin yanı sıra Hintliler tarafından belirli kullanım şekillerine riayet edilerek kıtlığın oluşumunu önlemeye katkıda bulunulduğunu eklemektedir (McCrindle, 1877: 32).

Kıtlık yaşanmadığına dair aktarımlarını; Hindistan tarihinin bütün dönemleri için doğru olarak kabul edemeyiz. Megasthenes özellikle Hindistan’dan ayrıldıktan birkaç yıl

sonraya ait olan çeşitli edebî eserler; yaşanan kıtlığa dikkat çekmektedir. Ancak Megasthenes zamanında bolluk ve refahın olduğu, kıtlığın çok nadir yaşandığı anlaşılmaktadır; en azından kendisi kıtlığın yaşandığını görmemiştir. Megasthenes'in bahsettiği savaş sırasında çiftçileri saldırıdan koruma adetleri Buddhist eserlerde şu şekilde ifade edilmektedir. "...krallar, düşmanlarının askerlerini yok ederken her iki ordunun da yardımcısı olan tarla-işçilerine saygı duyuyorlardı" (Majumdar, 2001: 68). Bu, herhangi bir çağa veya ülkeye itibar sağlayacak benzersiz bir uluslararası hukuk ilkesiydi.

Tarımsal üretime dayalı ekonomik düzen sebebiyle çiftçiler, toplumdaki en büyük sınıfı oluşturmuştur. Ancak kentsel yaşamın olanakları da birçok kişi tarafından tercih ediliyordu. Megasthenes'e göre şehirlerin sayısı öylesine çoktu ki "kesin olarak ifade edilemezdi." Nehirlerin veya denizlerin kıyılarına inşa edilen şehirler selden veya şiddetli yağmurlardan yok olmaya mahkûm olduklarından sadece kısa bir süre dayanacakları için ahşaptan yapılmışlardır. Ancak yüksek tepeler üzerine sel ve yağmurların yıkamadığı yerlerde inşa edilen şehirler tuğla ve çamurdan yapılmıştır.

Çandragupta ekonomik refah için gerekli olan can ve mal güvenliğini etkin bir şekilde korumuştur. Ev veya mülkler korunmasız kalsa da hırsızlık çok nadir bir durumdur. Hintliler genellikle tutumlu bir şekilde yaşadıkları halde süsleme ve aksesuarlara düşkünlerdi. Bu da ticareti ve zanaatkârlığı beslemiştir. Sanat ve zanaatkârlığın büyümesi devlet tarafından da desteklenmiştir. Krallık için savaş silahları ve gemiler yapmak adına çok sayıda işçi istihdam etmişler; devletten maaş ve erzak almışlardır. Gemiler de çalışan denizcilere de devlet maaş ödemiştir (Olivelle, 2013: 160). Başka zanaatkârlar ve satıcılar olsa da onlar hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Hem küçükbaş hem de büyükbaş çobanları ne şehirlerde ne de köylerde kalmayarak, kırlarda, tepelerde yaşayarak kendi başlarına ayrı bir sınıf oluşturmuşlardır.

1.2. Bindusāra (MÖ 300 – 273)

Strabo'ya göre Sandroccottos'un (Çandragupta) varisi ve oğlu, Athenaeus'un deyimiyle Amitrochates (Sanskrit Amitraghāta 'hasım katili'), Alitrochades'dir. Cain eser *Rācāvalikathe*'ye göre Simhasena'dır (Daniélou, 2003: 108). Genellikle kabul edilen Bindusāra ismi ise Purāṇalarda görülmektedir. Saltanatı hakkında oldukça az bilgi bulunmaktadır. Bindusāra babasından miras aldığı muazzam imparatorluğu korumuş, ayrıca batıda Yunan yöneticilerle dostane ilişkilerini devam ettirmişti. Deimachos'un elçisi Megasthenes, Suriye kralı tarafından elçi olarak Bindusāra'nın sarayına gönderilmiştir. Pliny, Ptolemy II. Philadelphus'un da Dionysus adında bir elçi gönderdiğinden bahseder, ancak o dönemde kralın Bindusāra mı yoksa varisi Aşoka mı olduğu bilinmemektedir.

Geç dönem edebî eserlere bakıldığında Çāṇakya'nın Bindusāra'nın yanında bir süre daha vekillğe devam ettiği anlaşılmaktadır. Tibetli yazar Tāranātha'ya göre, Çāṇakya “on altı kasabanın soylularının ve krallarının yok oluşuna, kralın doğu ve batı denizleri arasındaki tüm topraklarda kendi egemenliğini kurmasında yardımcı olmuştur.” Bu açıklama bazı araştırmacılarca Bindusāra'nın Dekkan'ı ele geçirdiğine dair kanıt olarak kabul edilse de bu düşüncüyü destekleyecek güvenilir bir başka delil bulunmamaktadır. Tāranātha'nın ifadesinin ilk kısmı, bastırılmış bir halk isyanına atıf olarak yorumlanabilir.

Divyāvadāna'ya göre Takshaṣilā'da bir isyan çıkmış ve Bindusāra bastırılması için oğlu Aşoka'yı vali olarak göndermiştir. Aşoka askerleriyle birlikte Takshaṣilā'ya ulaştığında insanlar kendilerini şu şekilde açıklamışlardır; “Biz ne prens ne de kral Bindusāra karşı değiliz, yalnızca bizi aşağılayan ahlaksız valilere karşıyız” (Strong, 2008: 208).

Buddhist söylencelerinden bildiğimiz kadarıyla prens Aşoka on sekiz yaşında babası tarafından Vidiṣā'daki garnizonla beraber Avanti bölgesine vali olarak gönderilmiştir. Sonrasında yukarıda bahsi edildiği gibi Takshaṣilā'ya atanmıştır (Smith, 1920: 185). Kaya Yazıtlarına bakıldığında Bindusāra'nın Aşoka dışında başka oğulları da

olduğu kesindir. *Divyāvadāna*'da bu oğullardan ikisinin adı Susima ve Vigataşoka, Şri Lanka kayıtlarında Sumana ve Tishya olarak geçmektedir.

Purāṇalar Çandragupta ve Bindusāra'nın hüküm sürme sürelerini 24 ve 25 yıl olarak tanımlamaktadır. Ancak Buddhist geleneğe göre Bindusāra 27 ila 28 yıl hüküm sürmüştür. Çandragupta'nın MÖ 324'de kral olduğunu var saydığımızda, saltanatının MÖ 300'e kadar sürdüğünü söyleyebiliriz. Buna göre Bindusāra'nın saltanatı da MÖ 300 ve 273 yılları arasında tarihlendirilebilir.

1.3. Aşoka (MÖ 273 – 236)

Bindusāra'nın yerine Eskiçağ Hindistan tarihin en büyük figürlerinden biri olan oğlu Aşoka geçmiştir. Wells, *In The Outline of History* adlı eserinde Aşoka'yı "Tarihin sütunlarını dolduran on binlerce hükümdar ismi ve onlara ait heybet, nezaket, sakinlik ve kraliyet asilliği arasında; Aşoka'nın ismi neredeyse yalnız bir yıldız gibi parlamaktadır." şeklinde tanımlamıştır (Lahiri, 2015: 20). Bunu imparatorluğunun fiziksel boyutu nedeniyle değil; insan olarak karakteri, savunduğu idealler ve yönetim şekli anlayışı sebebiyle yapmıştır. Aşoka bir kral olarak, Hindistan tarihinin bilinen ilk ve sınırları itibarıyla en büyük imparatorluğuna hükmetmiştir. İran'dan Güney Hindistan'a kadar olan geniş bir bölge, ataları tarafından kendisine miras bırakılmıştı. Ayrıca Kalinga'yı da fethederek imparatorluğunun sınırlarına dâhil etmiştir.

Aşoka'nın tarihe bıraktığı eşsiz miraslardan biri de, Hint mimarisinin ve mühendislik becerisinin dikkat çekici anıtları olarak bugüne kadar ulaşan monolitik sütunlar üzerindeki doğal kayalara oyulmuş yazıtlarda yer alan paha biçilmez kayıtlardır. Bu yazıtlar Aşoka'nın hayatının ve yaptıklarının kapsamlı bir somut kanıtı özelliği taşımaktadır. Aşoka, ideallerini ve başarılarını kaydetmek için emir veren bilinen ilk Hint kralıdır. Aşoka'nın yazıtları temelde üç farklı sınıfa ayrılabilir;

- 1) On Dört Kaya Fermanları: Büyük kaya fermanları olarak da bilinmektedir. Bunlar sekiz farklı yer kazılarak bulunmuş, on dört ayrı yazıttan oluşmaktadır.

Bunlardan ikisi antik Kalinga bölgesinde, iki farklı yerde bulunan (Dhauili ve Caugaḍa) iki değişik yazıttır. Bu sebepten genellikle Kalinga fermanları olarak da bilinmektedirler.

- 2) Küçük Kaya Fermanları: On farklı bölge kazısından çıkartılmış iki yazıttan oluşan bir kaya serisidir. Küçük Kaya Fermanları, Aşoka'nın saltanatının oldukça erken dönemi olarak hükümdarlığının 11. yılından itibaren (kendi yazıtına göre, "seküler bir Buddhist olduktan iki buçuk yıl sonra") yani Buddhizm'e kademeli olarak geçişinin başlangıç noktası olan saltanatının sekizinci yılında gerçekleşen Kalinga'nın fethinden en az iki buçuk yıl sonra yazılmıştır (Irwin, 1983: 263).
- 3) Yedi Sütun Fermanları: Yedi yazıttan oluşan bu set, orijinal olarak Topra'da bulunan bir sütuna kazılmıştır ancak günümüzde bu sütun Delhi'de bulunmaktadır (Majumdar, 2001: 71). Bu yazıtlardan altıncısı, beş farklı yerde bulunan diğer sütunlara kazınmış durumdadır. Bunlardan birisi Meerut'dan çıkarılarak şu an Delhi'de sergilenmektedir.

Çoğunlukla sütunlar ve mağara duvarlarına oyulmuş diğer fermanları ise yukarıdakiler gibi ayrı gruplara ayıramayacak kadar çeşitli karakteristik özellikler göstermektedir. “Çağların kayaları” olarak adlandırılan bu yazıtlar, büyük imparatorun yaşamının ve kariyerinin araştırılması için değerli veriler sunmaktadır. Çok fazla tarihi olaydan bahsetmese de benimsenmiş yasaları ve Aşoka tarafından konulan kanunları içermesi bakımından son derece önemlidir. Soylu ilkelerinin ve yüksek ideallerinin tarifi yapıldığından neredeyse onun bir otobiyografik görünümü olarak değerlendirilebilir.

Ne yazık ki bu yazıtlar, yalnızca *Divyāvadāna* ve *Seylan Kayıtları* vasıtasıyla ulaşabildiğimiz Aşoka'nın erken dönem hayatına dair kesin bilgiler içermez. Yalnızca Palī kaynaklardan kral olmadan önce Uccain valisi olarak görev yaptığı sırada Devi adında bir kadınla evlendiği bilgisine ulaşılmaktadır. Bu evlilikten Mahendra ve Sanghamitra adında iki çocuğu olmuştur (Gokhale, 1948: 58-59). Bu kaynaklar, aynı zamanda Aşoka'yı babasının ölümünden sonra doksan dokuz kardeşini öldürdüğü bir savaşa sürüklenen acımasız ve vahşi bir tiran olarak da tasvir etmektedir. Böyle bir savaşın anlatıldığı farklı bir kanıt ise bulunmamaktadır. Hiç kuşkusuz hikâyenin

gerçekliği oldukça tartışmalıdır. Kayıtlarda Buddhizm'i yüceltmek için Aşoka'nın adanmışlıktan önceki ve sonraki kariyeri hakkında derin bir zıtlık oluşturulmak amaçlanmış olabilir. Ayrıca kayıtlar Aşoka'nın resmi taç giyme töreninin tahta çıkış tarihinden dört yıl sonra gerçekleştiğini belirtmektedir. Palī külliyat içerisinde bir başka anlatı da Aşoka'nın kardeşleriyle tutuştuğu savaşta onları öldürmesinin yanı sıra beş yüz veziri de öldürdüğü ifade edilmektedir. Bu durum daha sonra Sanskrit külliyat içerisinde yer alan Avadāna edebiyatına ait eserlerde de beş yüz veziri öldürdüğü şeklinde yer almaktadır. Bu olaydan sonra "Caṇḍāśoka" unvanıyla taç giydiği düşünülmektedir (Chattopadhyaya, 2010: 53). Aşoka yazıtları da taç giyme töreni ile ilgili olarak benzer bir tarihlendirmeyi vermektedir. Bu sebepten birçok araştırmacı bu bilgiyi tarihi bir gerçek olarak kabul etmiştir (Majumdar, 2001: 72). Ancak unutulmamalıdır ki bu olağan dışı durumun sebebi hakkında herhangi tatmin edici bir açıklama bulunmamaktadır. Ayrıca Smith, bu uzun gecikmenin çok fazla kan dökülmesini içeren tartışmalı bir çatışmadan olabileceği iddiasının sadece gereksiz bir varsayım olduğunu ifade etmektedir. *Seylan Kayıtları* bu durumun sebebini açıklamaktan çok, yalnızca Aşoka'nın taç giyme töreninin egemenlik kazanmasından dört yıl sonra gerçekleştiğini iddia etmektedir (Smith, 1920: 185). Bu sebepten Aşoka'nın tahta oturuşuyla taç giyme töreni arasında dört yıllık bir zaman farkı olduğu varsayımını kanıtlayan geçerli neredeyse hiçbir genel geçer veri bulunmamaktadır.

Her ne kadar Aşoka tarafından gerçekleştirilmiş korkunç cinayetler efsanesini kabul etmesek de, Buddhist yazıtlarda belirtilen taht kavgası ve Aşoka'nın üvey kardeşi Susīma karşısında başarı sağlamasıyla ilgili anlatılarda bir gerçeklik payı bulunabilir. Ancak gerçek ne olursa olsun dört ve beş numaralı taş yazıtlarda, Aşoka'nın akrabalara uygunsuz davranışları kınadığını ve erkek kardeşler, kız kardeşler, diğer akrabalara sevgiyle yaklaşılması gerektiğini belirttiğini söylemek gerekir (Sen, 1956: 16). Eğer bu ifade doğruysa, Buddhist geleneğin iddia ettiği bütün kardeşlerini öldürdüğü varsayımı da bir kez daha geçerliliğini yitirdiğini düşünüyoruz.

Aşoka prensken bile bir asker ve devlet adamı olarak yeteneklerini kanıtlamıştır. Uccain'de valilik yapmış ve sonrasında Takshaṣilā'ya vali olarak atanarak; oradaki isyanı ordusuyla birlikte bastırmıştır. Tahta çıktıktan sonra da hiç kuşkusuz büyükbabasının ayak izlerini takip ederek fetih ve saldırı politikası sürdürmesi olasıdır. Buddhist metin

Divyāvadāna, Svasa ülkesini fethettiğinden bahseder. Ancak diğer yazıtlarda bahsedilen bu türden tek bahis tahta çıkışından sekiz sene sonra gerçekleştirdiği Kaliṅga fethidir. Kaliṅga şehrinin gösterdiği direniş ve söz konusu savaştan kaynaklanan dehşet On Üçüncü Kaya Fermanı'nda detaylı bir biçimde anlatılır; “Buradan yüz elli bin kişi tutsak edildi, yüz bin kişi katledildi ve daha birçoğu öldü” (Majumdar, 2001: 74). Kaliṅga'nın fethiyle birlikte Aşoka'nın hâkimiyet alanı tamamlandı ve güney-doğuda daha korunaklı bir sınır sağlandı. Ancak genelde olanın aksine bu durum fetihlere olan açlığını arttırmak yerine zihninde tam bir tepkiyle karşılaştı. Aşoka'nın büyüklüğü de işte bu olayla ilişkilendirilmektedir. Öyle ki bu savaş kariyerinde bir dönüm noktası olmuştur.

Palı külliyata ait Buddhist kaynaklara göre Aşoka, Kaliṅga savaşından kısa bir süre sonra kutsal keşiş Upagupta tarafından Buddhizm'e döndürülmüştür. Bu görüş büyük bir ölçüde fermanları tarafından da desteklenmektedir. On Üçüncü Kaya Fermanı'nda Aşoka olabilecek en dokunaklı dille savaşın sebep olduğu acılar yüzünden pişmanlık duyduğunu ifade eder (Sen, 1956: 17-19). Böylesine derin bir samimiyet ve inanç yansıtıldığından, fermanların bizzat imparatorun kendisi tarafından yazıldığı dahi düşünülür. İmparator savaşın acılarını tümüyle fark etmiştir. Öldürülen ve esir alınan çok sayıda kişi, şiddetle karşılaşmış veya sevdiklerinden ayrı düşmüştür. Aşoka tam olarak bu sebepten Kaliṅga konusunda derin bir pişmanlık hissetmiş ve Kaliṅga'da ölen, katledilen ve tutsak edilenlerin üzüntü verici olduğunu fermanlarında ilan etmiştir.

Dindar bir duygusallık bile olsa dünya tarihinde zafer kazanmış hiçbir hükümdarın böylesine bir ifade kullandığı bilinmemektedir. Ancak Aşoka'ya göre bu ifade dindar bir duygudan daha fazlasıydı, bu sebepten iki ciddi kararı benimsemesine yol açmıştır. Bunlardan ilki gelecekte olabilecek tüm savaşlardan kaçınmaktır. Bundan sonra politikası herkesle, hatta ormada yaşayan toplumlarla bile uzlaşmayı seçmek olacaktır.

Bu, iyi eylemlere teşvik kararlarının ikincisinin temeliydi. Yani Dharma'sı (Dhamma veya Dindarlık Yasası) yalnızca kendi egemenliğinin bulunduğu halklar arasında değil, dünya çapında yayılmalıydı. Böylece herkes yaralanmama, nefsinin kontrol etme ve nezaket gibi nimetlerle kutsanabilirdi. Bu kararlarını benimsemedeki samimiyeti ve onları eyleme çevirmesi birçok fermana aktarılmaktadır. Silahlarla fetihler

yapmaktan vazgeçerek Dharma yoluyla fethetmeyi tercih etmiştir. Bilindiği kadarıyla Aşoka ilkelerine uygun olarak bir daha başka hiçbir savaş sürdürmemiştir (Thapar, 1961: 23).

Yazıtlarda kullanılan ifadeleri yorumlamanın zorluğu sebebiyle bazı belirsizliklere rağmen Aşoka'nın taç giyme töreninin onuncu yılında veya daha öncesinde, tümüyle Buddhizmi benimsediği yönünde sağlam ipuçları vardır. Dolayısıyla Kaliṅga'da gerçekleşen katliamın vicdan azabı; temel ilkesi tüm canlılara zarar vermeme olan bir dine yönelmesinin nedeni olduğuna dair neredeyse hiç şüphe yoktur. Ancak Sanskrit külliyatta yer alan kimi Buddhist kaynaklara göre Aşoka'nın Buddhizm'e döndürülmesini sağlayan kişi keşiş Upagupta değildir. Bu eserlere göre Buddhizm'e döndürülmesinin öncesinde Aşoka'nın buyruğuyla yaptırılmış olan "Aşoka'nın Cehennemi" adıyla bilinen bir hapisane bulunmaktadır. Orada Aşoka'nın görevlendirdiği *Divyāvadāna*'da Caṇḍa-giri, *Aṣokāvadāna*'da Caṇḍa Girika olarak adlandırılan celladı tarafından birçok kişinin katledildiği bilinmektedir (Chattopadhyaya, 2010: 54). Anlatılara göre Aşoka, o hapisanede ölümü bekleyen Buddhist keşiş Samudra'yı ziyaretinin ardından Buddhist öğretiyi benimsemiştir. Aynı şekilde bahsi geçen bu anlatılarda Aşoka'nın Buddhizm'e döndürüldüğü bu olay sonrasında keşiş Upagupta'yla tanıştığı aktarılmaktadır.

Aşoka, Buddhizm'in felsefesinden çok, etik yönünden etkilenmiş ve yönetiminde bu öğretiyi benimsemiştir. Yalnızca Hindistan'ın içinde ve dışında öğretisini yayma misyonu dışında, bu amaçla geziler yapmış ve çeşitli adımlar atmıştır. Diğerlerinin kendisini takip edebilmeleri için vaazlar vermiştir. Çeşitli kayıtlarda hayırsever faaliyetlerinin listesi de yer almaktadır. Fakat bütün bunları gerçekleştirirken de imparatorluğunu yönetme konusundaki temel görevlerini aksatmamıştır. Aksine yüksek etik bakış açısı ona, imparatorluk görevlerine ilişkin yeni bir anlayış kazandırmıştır.

1.3.1. İmparatorluğun Sınırları

Çandragupta tarafından kurulmuş Maurya İmparatorluğu'nun sınırlarını sadece genel bir şekilde bilsek bile, Aşoka yazıtları bu alanda daha kesin ve net bir fikir edinmemizi sağlamaktadır. Öyle ki içeriklerinin sunduğu ayrıntıların yanı sıra

bulundukları konumlar da oldukça yardımcı olmuştur. Çünkü konularına ilişkin bilgiler ve içerikleri, farklı yerlerde seçilmiş nüfus merkezlerinde bulunduklarını göstermektedir. Bazıları da sınırlarının çeşitli yönlerinde bulunur. Örneğin on dört kaya fermanının iki seti sırasıyla Shāhbāzgari ve Mānshra'da; Batı Pakistan sınırında yer almaktadır. İmparatorluğun kuzeybatı eyaletinin başkenti Takshaṣilā'da ve Celalabad yakınlarında, Aramice karakterlerle yazılmış bir Aşoka yazıtı da bulunmuştur.

Bir başka grup kaya fermanı ise Buddhist hac aşamalarını belirlemek adına dikilmiş gibi görünmektedir. Bu doğrultuda Buddha'nın doğum yeri olan Lumbinī yönüne giderken Lauriyā Ararāc, Rāmpurvā, Nandargarh ve Nigliva'yı kutsal yerleri olarak belirleyerek konumlandığı anlaşılmaktadır. Yalnızca Maski ve Gucarrā'da bulunan iki küçük kaya fermanı üzerindeki yazıtlarda ise açıkça Aşoka isminden bahsedilmektedir. Diğer bütün yazıtlarda kendisinde “Tanrıların Sevgilisi” (*devānām piya piyadasī*) unvanıyla söz edilmektedir (Majumdar, 2001: 78). Yazıtların dağılımı açıkça Aşoka'nın imparatorluğunun, kuzey-batı sınır eyaletleri de dâhil Hindistan'ın büyük bir bölümüne yayıldığını ispat etmektedir.

Yazıtların dağılımı Aşoka imparatorluğunun, Kuzey-Batı Sınır Eyaleti de dâhil olmak üzere Hindistan'ın büyük bir bölümünü kapladığını göstermektedir. Ayrıca sınırlarının, Hindistan Yarımadası'nın yaklaşık on dördüncü enleminin dışında olduğunu da açıkça göstermektedir. Kuzeybatıda Aşoka'nın imparatorluğunun sınırları Kandahar'a yani II. Antiokhos tarafından yönetilen Seleukos İmparatorluğu'nun doğusuna kadar uzanmaktadır (Singh, 2017: 162). Bu sonuç, Tāmraparṇī'ye kadar güneydeki bağımsız sınır krallıklarından (Choḍas, Pāṇḍyas, Keralaputra, Sātiyaputra) ve Batı'daki Yunan kralı Am̐tiyaka'dan (Antiokhos II) söz edilmesiyle desteklenmektedir. Antiokhos'un Herat'ın doğusuna hükmettiğine dair bir iz olmadığından, Seleukos İmparatorluğu'ndan devredilen vilayetlerin hâlâ Maurya İmparatorluğu'na ait olduğunu da varsayabiliriz.

1.3.2. Dharma ve Ahlaki Yasa

Aşoka, kaya yazıtlarında Dharma öğretisini veya ahlaki yaşamın temel ilke ve uygulamalarını öğütleyerek halkının ahlaki gelişimi için özellikle çalışmıştır. Bu

doğrultuda aileyi ahlaki hayatın temeline koymuştur. Dinî görüşünde merhamet gibi ahlak öğretilerinin aile içinden başlaması gerektiğini savunur. Aynı şekilde öğretilerini paylaşan gurulara (öğretmenlere) saygı gösterilmeli; ayrıca çileci hayatı benimseyenlere, dostlara, yoldaşlara ve akrabalara da hayırseverlik gösterilmesini öğütlemektedir.

Aşoka'nın düzenlediği dinî ve ahlaki yaşamın başlangıç noktası, çevresindeki herkesle doğru ilişkiler geliştirmesi yoluyla ev ve aile yaşamının arınmasını hedeflenmiştir. Karakter, eylemler ve davranışlar, Aşoka'nın ahlaki görüşünce dinî ritüellerden veya törenlerden daha önemlidir. Aşoka, erdemli ve doğru davranış pratiğini gerçek ibadet olarak tanımlamıştır (Strong, 2008: 149).

Dinin temeli; aile içindeki bireylerin arasında doğru ilişkinin kurulmasına dayandırıldığından bu söz konusu durum; ev ve ailenin ötesinde topluma da yayıldı. Aşoka toplumun düzeni ve inançların uyumluluğu konusunda endişeliydi. On İkinci Kaya Fermanı'nın tamamı yalnızca tüm dinî mezheplere gösterilecek hoşgörü için değil, aynı zamanda insanların birbirlerine karşı saygıyı geliştirmeye yönelik bir çağrıdır. Aşağıdaki önlem ve uygulamalarla da kendi dönemindeki toplumsal sorunların çözümlerini aradığı anlaşılmaktadır. Bunlar, ortak zemin veya kök (mūla) gibi tüm dinlerin özünün teşviki; vachaguti (herhangi bir dine karşıtlık düşüncesini yaymamak) uygulanmasıyla veya farklı din ve mezheplere eleştirilerin kısıtlanmasıyla tüm dinler arasında bir birlik duygusunun geliştirilmesi; farklı dinî mezheplerin temsilcilerinin dinî meclislerde bir araya (samavāya) gelmesi; başka dinlerde bahuşruta (hayli bilgili) veya uzman olacak kadar farklı dinlerin kutsal yazıtlarını öğrenilmesi gibi uygulamalardı (Sen, 1956: 35). Aşoka her zaman olduğu gibi kendisi de tüm mezhepleri onurlandırarak ve onlara hediyeler vererek örnek olmuştu. Bunun kanıtlarını Barābar tepesi mağaralarını Ācivikalara ithaf etmesinde ve Hint alt kıtasına dışarıdan gelen dinlere ileriki yaşlarında gösterdiği hoşgörüde görebiliriz.

Aşoka fermanlarının çoğunda, dikkatimizi çeken bir diğer kavram ise şiddetsizlik olarak karşıladığımız Ahimsā (şiddetsizlik) inancı ya da öğretisiydi. Tüm yaşamların kutsallığı konusunda ısrarcıydı. Kendisi de buna örnek olmak amacıyla kraliyet kurbanını ilk önce bir geyik ve iki tavus kuşuyla sınırladı, sonrasında tamamen kaldırmıştı (Sastri,

1988: 239). Ancak şiddetsizlik ilkesi yalnızca yemek ve özel hayatla sınırlı değildi. İlkeyi politika ve uluslararası ilişkiler kapsamında da genişletti. Savaşı tamamen, mutlak bir kötülük olarak ilan ederek ulusal politikasını şiddetten arındırdı. Artık kendini fetih ve zorlayarak topraklarını genişletmeye değil, Dharma'yı genişleterek insanları sevgiyle ahlaki bir hayata yönlendirmeye adadı. Bu sebeple diğer ülkelere karşı askeri seferler düzenlemek yerine, Dütaları (elçi) vasıtasıyla barış misyonları düzenlemekteydi. Böylece Aşoka, tarihte barış ve evrensel birliğin öncüsü olarak öne çıkmış; idealleri yalnızca kendi zamanının değil modern çağın da çok ilerisinde olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. Buddhizm

2.1. Buddha

Buddhizm'in kurucusu olarak bilinen Buddha'nın tarihsel bir kişilik olarak gerçekliği, uzun yıllar boyunca araştırmacıların üzerinde düşündüğü bir tartışma konusu olmuştur. Bunun temel sebebi, Buddha'nın ne yaşamı, ne de öğretilerine dair doğrudan hiçbir tarihi belge ya da bilimsel kaydın günümüze kadar ulaşmamış olması gösterilebilir. Bu konudaki bilgiler, çağdaşlarının ya da hemen ardından gelmiş olduğu sanılan kimselerin ilettikleri öykü ve anlatılara dayanmaktadır (Güngören, 2017: 45). Bu sebepten her ne kadar günümüzde -kesin yargılarla- Buddha'nın sarf ettiği iddia edilen sözlerine birçok farklı eserde yer veriliyor olsa da yaşamına dair kabul edilir gerçek bilgilere ulaşmak hiç de kolay değildir. Söz konusu bilgilere ancak farklı dönemlerde oluşturulmuş olan Buddhist Külliyyat içerisindeki eserler ve Buddhist olmayan kaynaklarla yapılan karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda elde edilen veriler aracılığıyla ulaşabilmek mümkündür. Özellikle Buddha'nın tanrılaştırılmasından sonra, zaman geçtikçe biyografilerine eklenmiş olan mitolojik ve mucizevi unsurlar göz önünde bulundurulduğunda; tarihi Buddha'nın hayatına dair bilgilere ulaşılmasının ne kadar güç bir hale geldiği açıktır.

Yukarıda sözü edilen bütün bu zorluklara rağmen Buddhist öğretiler ve felsefesi; özünde Buddha'nın hayat ve yaşam biçimiyle ilişkili olduğundan Buddhist kültürün anlaşılmasında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebepten biz de tezimizin bu bölümünde Buddha'nın yaşamına, olabildiğince mitolojik unsurlardan arındırılmış olarak kısaca yer vermenin yerinde olacağını düşündük.

2.1.1. Buddha'nın Hayatı

Asıl adı Siddhārtha Gautama (Pāli; Siddhatta Gotama) olan Buddha'nın, Kuzey Hindistan'da günümüz Nepal sınırları içerisinde bulunan Lumbinī de doğduğu kabul

edilmektedir. Eski Buddhist metinlere göre Gautama, Śākyaalara (Pāli; Sākiya) mensuptur. Śākyaalar, Lumbinī bölgesinde başkentleri Kapilavastu’da yaşayamakta olan Kshatriya kastına ait küçük bir kabiledir. William Claxton Peppe’nin ortaya çıkardığı, Śākya kalıntılarının bulunduğu Piprahva kutsal emanetlerindeki yazıtlar bir Āri lehçesiyle yazılmıştır. Aynı şekilde günümüzde Lumbinī eyaletinde insanlar, Sanskrit *avadhī* kelimesinden türeyen ve “uzak ülke” anlamına gelen Abadhi dilini konuşmaktadır (Nakamura, 2012: 18). Bu durum Śākyaaların, Āri oldukları ve büyük ölçüde Hint kültürünün etkisi altında kaldıkları düşüncesini desteklemektedir.

Gautama Buddha’nın doğum ve ölüm tarihleri, Hint kronolojisi içerisinde tarihlendirmesi yapılan ilk olaylardandır. Buddha zamanına kadar, Hindistan alt kıtasına dair yapılan tarihlendirmeler genel itibariyle bir dönem olarak verilebilmektedir. Bu sebepten net tarihlendirmenin yapılabilmesi Hindistan kronolojisinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bu tarihlendirmelerle ilgili bir fikir birliğine varılmış değildir. Öyle ki Eski Hint kaynaklarının tarihlendirmeleri ile çağdaş tarihçilerin ileri sürdükleri farklı tarihlendirmeler arasında yaklaşık olarak yüzer yıllık bir kayma görülmektedir. Buddha’nın hayatı ile ilgili detayların yalnızca sonraki döneme ait kaynaklardan öğrenildiği düşünüldüğünde; aslında bu yaklaşık yüz yıllık kayma şaşırtıcı değildir. Sri Lanka geleneğine ait eserlerden hareketle oluşturulmuş tarihsel kayıtlara bakıldığında ölüm yılı olarak MÖ 480’li yılların başları işaret edilmektedir (Akira, 1990: 22). Bu bilgiye paralel olarak Buddha’nın Maurya İmparatoru Aşoka’dan yaklaşık olarak iki yüz yıl önce yaşadığı kabul edilmektedir. Oysa Hindistan alt kıtasındaki efsaneler, Buddha’nın Aşoka’dan yalnızca yüz yıl kadar önce yaşadığını göstermektedir. Ui, Aşoka’nın Buddha öldükten 116 yıl sonra kral olduğunu; bu sebeple Buddha’nın ölüm tarihinin MÖ 466 olduğu sonucuna varmıştır. Ancak Aşoka’nın tahta çıkış tarihi, Yunan krallarının saltanat tarihleri aracılığıyla düzeltildiğinde söz konusu tarih MÖ 268 yılına denk gelmektedir (Nakamura, 2012: 56). Ayrıca neredeyse bütün kaynaklar Buddha’nın yaşam süresini seksen yıl olarak vermektedir. Öyleyse bu durum Buddha’nın doğum ve ölüm tarihi ile ilgili olarak MÖ 463-383’ü işaret etmektedir.

Śākyaaların başkenti olarak bilinen Kapilavastu’nun Buddha’nın büyüdüğü yer olduğu düşünülmektedir. Tam yeri günümüzde hâlâ tam olarak bilinmemektedir. Ancak on dokuzuncu yüzyılda Çinli gezgin Hsuan-tsang’a [Hiusen Tsang, Xuan Zang, Yuang

Chvang gibi] ait açıklamalar takip edilerek yerinin saptanması için birtakım araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda bazı bilim adamları Kapilavastu'nun yerinin Nepal'de yer alan Tilaura Kot olduğunu belirtirken, diğer bir kısım araştırmacı da günümüz Hindistan'da bulunan Piprahwa olduğunu iddia etmişlerdir (Srivastava, 1979: 61-74). Sözü edilen her iki yer de Buddha'nın doğduğu yer olarak sayılan Lumbini'ye yaklaşık yirmi dört kilometre uzaklıkta bulunmaktadır.

Buddha'nın babası Śākyaların lideri Śuddhodana olarak kabul edilmektedir. İsmi “saf pirinç” veya “beyaz pirinç” anlamına gelmektedir. Bir efsaneye göre Śuddhodana'nın dört erkek kardeşinin de isimlerinin pirinç (odana) anlamında olduğu söylenir. Buradan yola çıkarak Śākyaların uzun süre pirinç yetiştirdiği düşünülmektedir (Nakamura, 2012: 32). Annesinin ismi ise Māyā'dır. Buddha'nın adı olarak kabul edilen Siddhārtha ise “amacına ulaşmış kimse” ya da “ahlaklılığı başarmış olan” anlamlarına gelmektedir. Ayrıca birçok farklı metinde kendisinden “Śākyaların bilgisi” anlamına gelen Śākyamuni unvanıyla hitap edilmektedir. Soyad olarak kullanılan Gautama (Gotama) ise mensup olduğu klanın adı olarak bilinmektedir. Bütün bunların yanı sıra ilk Buddhist metinlerde Buddha kendisinden sıklıkla Tathāgata olarak söz etmektedir. Bu terimin, muhtemelen Buddha'nın manevi erişiminin aşkın doğasına atıfta bulunarak, "bu şekilde giden kişi" (tathā-gata) veya "bu şekilde gelen kişi" (tathā-āgata) anlamına geldiği düşünülmektedir (Chalmers, 1898: 107). Daha sonraki metinlerdeyse kendisinden birçok farklı isimle daha söz edilmiştir.

Doğumuyla ilgili erken dönem Buddhist eserlerden biri olan *Suttanipāta*'da, baş müritlerinden biri olan Śāriputra (Pāli; Sāriputta) Buddha'yı tanımlarken “Tuṣita göğünden inen” şeklinde bir ifade kullanmıştır (*Suttanipāta*, 2019: 125). Bu efsanede Buddha'nın Lumbini'de doğmadan önce Tuṣita göğünde yaşadığı ve oradan ana rahmine indiğini belirtilmektedir. Aynı efsane Mahayānist bir Sūtra olan *Lalitavistara*'da şu şekilde aktarılmaktadır;

Bodhisattva'nın (annesinin) rahmine girmesinden on iki yıl önce, Saf Bölgeye ait (tanrıların oğulları), mucizevi bir şekilde Brāhmaṇalar da olduğu şekliyle, yüksek sesle ilan etti ki eğer (Bodhisattva) - aşağıda anlatılacak şekilde, rahme yerleşirse, evrensel bir hükümdar veya (mükemmel insanın) karakteristik özellikleri ve

işaretleri ile donatılmış bir Buddha olacaktı. Ve (diğer benzer tanrılar) (Cambudvîpa'da) Pratyekabuddhalara şu şekilde hitap ettiler: 12 yıl içinde Bodhisattva anne karnında düşecek; bu nedenle bu ülkeyi terk etmelisiniz (çünkü burada yapacak daha fazla bir şey yok). Bu sözler, Rājagṛha yakınlarındaki Golāṅgulaparivartana tepesinde oturan Pratyekabuddha Mātanga tarafından duyuldu ve ayak izlerini bir taşın üzerinde bırakarak Nirvāṇa'ya yükseldi. Vārāṇasî'de 500 Pratyekabuddha, kendilerini ateş özüne teslim etti. Böylece (yandılar ve) öldükten sonra külleri (toprağa) düştü. O olaydan sonra – o yer Rsipatana, yani "Bilgelerin düştüğü yer" adını aldı (Bu-ston, 1931: 7).

Şimdi (Tuṣita'da ikamet eden Bodhisattva), (göksel müziğin seslerinden duyduğu) öğüt sözlerinin anlamını yansıtan dört çeşit düşünceye daldı. Bunlar; (1) gelecekteki hayatının yüz yılına mahkûm olduğu, (2) (varlık bulacağı) kıta olacağının Cambudvîpa olacağı, (3) (doğacağı) ülkenin Orta Hindistan olduğu ve (4) kasttaki yerinin kraliyet sınıfı olduğuydu. Kutsal yazıtlara göre farklı olan beş noktayı düşündü; kasti, soyu, anavatani, yaşam süresi ve (eşi olacak olan) kadın. Dünyayı (gelecekteki varoluşunun) bu dört veya beş yönü üzerinde düşünerek, bedenlenmesine başladı. Tuṣita'da tanrılara dedi ki; “Dostlar, gelecekteki bir varoluşa yola çıkan Bodhisattva'nın göstermesi gereken Gerçeğin algılanması için yüz sekiz araç vardır. Dostlar, inanç Gerçeğin algılanmasına vesile olur. Düşünceler Gerçekten asla sapılmaması için gereklidir. (Zihinde) Huzur, Gerçeğin algılanması için bir araçtır. Çünkü (böyle bir algı elde etmek için) çalkalanmış ve bulanık olan zihin, saf ve dingin hale gelmelidir. – (Bu şekilde devam etti) taa ki; Buddhalık için kutsanmış birinin konumu, Gerçeğin algılanması için bir araçtır. Bu durum (Bodhisattva'nın) rahme girdiği zamandan ve büyük Nirvāṇa'ya tezahür ettiği zamana kadar sürer (Bu-ston, 1931: 8).

Tuṣita'nın yüksek bölgelerinden

Lider, İnsanların Aslan'ı yola çıktığı zaman,

Tanrılara dedi ki;

‘Ey Dostlar, pervasız bir hayat sürmeyi bırakın!’

Bu ve benzeri vaazları verdikten sonra, değerli mücevherlerle bezeli tacını Maitreya'nın başına yerleştirerek dedi ki; “Dostlar, ben şimdi Buddha olmak için Cambudvîpa'ya gidiyorum. Bundan böyle öğretiyi size Maitreya açıklayacak.” Bu sözleri söylerken kederle dolan tanrılar dediler ki;

‘Ey varlıkların en yücesi, burada ikamet etmezsen,

Tuṣita'nın bu meskeni tüm ihtişamını kaybeder.

Ey Bodhisattva şimdi Cambudvīpa kıtası on sekiz (sapkın) öğretmen tarafından kandırıldı. Bu nedenle, oraya gitmenin zamanı değil.' Bu şekilde ona yalvardılar ancak o cevapladı ki;

‘Deniz kabuğunun sesi diğer seslerle karıştırılamaz,

Güneşin ışığı başka herhangi bir ışıkla eşleştirilemez.

Benzer şekilde (benim Öğretim) (tüm bu sapkınların) öğretileriyle karıştırılamaz.

Ayrıca tek başıma onları alt etme gücüne sahibim.

Tek bir aslan pek çok canavarı dehşete düşürür,

Tek bir şimşek birçok kayanın zirvesini paramparça edebilir,

İndra yalnız olsa da Asurların sayısız şefini yener,

ve tek başına güneş yoğun karanlık yığının dağıtır.’

Sonrasında tanrılara sordu ki; ‘Ben hangi forma gireceğim?’ (Tanrılardan) Bazıları Brahma şeklini alması gerektiğini söyledi. Diğerleri onun İndra veya başka bir (tanrı) şeklinde inmesinin uygun olacağını belirtti. Ancak Devaputra Agratecas, Vedalara göre (Bodhisattva için) fil formunda inmenin en uygun yol olacağını açıkladı. Bunun üzerine Bodhisattva ayrıldı (Bu-ston, 1931: 9-10).

Geç dönem eserlerinde ise doğumundan öncesi ile ilgili olarak ana rahmine düşmeden önce annesi Māyā'nın bir rüya gördüğünden bahsedilmektedir. *Nidanakatha*'da ilgili efsane şu şekilde aktarılmaktadır;

[Kraliçe Maya] güzel döşenmiş kraliyet yatak odasına girdi, bir sedire yatarak uykuya daldı ve şu rüyayı gördü: Dünyanın dört koruyucu meleği kraliçeyi, sediriyle birlikte kaldırıp Himalayalar'a taşıyordu. Altmış yocana genişliğindeki Manosila platosundaki yedi yocana yüksekliğinde, büyük bir şala ağacının altına yatırmış yanında duruyorlardı. Daha sonra [dört tanrısal kralın] eşleri geliyor ve kraliçeyi [Mahamaya] Anotatta Gölü'ne götürüyorlardı, orada onu insan kirinden arıtmak için yıkıyorlar, kutsal elbiseler giydiriyor, güzel kokular sürüyorlar ve cennet çiçekleriyle süslüyorlardı. Yakın bir yerde, üzerinde altın rengi bir saray olan gümüş rengi bir dağ vardı. Oraya, başı doğuya dönük biçimde, kutsal bir sedir yerleştiriyorlar ve

[kraliçeyi] üzerine yatırıyorlardı. Tam o sırada, Bodhisatta, muhteşem bir fil formuna bürünmüş bir biçimde yakınlardaki altın rengi dağın etrafında dolaşıyordu. Dağdan indikten sonra bu sefer gümüş rengindeki dağa tırmandı ve kuzeyden yaklaşp hortumuyla gümüş zincir renginde beyaz bir lotus çiçeği kopararak bağırdı ve altın rengi saraya girdi. Annesinin yattığı sedirin etrafında, sağ tarafı ona dönük biçimde, üç kez dolaştı; sonra [annesinin] sağ tarafını açıp karnına giriyormuş gibi göründü. [Bodhisatta] Bu şekilde Uttarasalha burcunda [dolunay zamanı] ana rahmine düşmüştü. Kraliçe ertesi gün uyandığında, gördüğü rüyayı krala anlattı. Kral altmış dört yüksek rütbeli Brahmanı çağırttı ve onlar için toprağın üzerine, otlarla kaplanmış, laca çiçekleriyle süslenmiş değerli koltuklar yaptırttı. Brahmanlar yerlerine oturunca kral altın ve gümüş kâselere manda yağı, bal ve şekerle tatlandırılmış nefis sütlü yulaf çorbası doldurdu, altın ve gümüş kâselerle üzerlerini kapatarak yemeleri için Brahmanlara verdi. Ayrıca yeni elbiseler ve sarı inekler de hediye ederek onları sevindirdi. Brahmanların bütün istekleri karşılandıktan sonra, kral onlara rüyayı anlattı ve sordu: ‘Ne olacak?’ Brahmanlar yanıtladı: ‘Merak etmeyin, büyük kralımız. Kraliçenizin rahmine bir çocuk düşmüş; bir erkek çocuk, kız değil. Bir oğlunuz olacak. Eğer yerleşik bir aile reisi hayatı yaşarsa çark döndüren bir kral olacak, ama eğer evden ayrılıp dünyadan elini çekerse Budha olacak ve dünyadan [yanılgı] perdesini kaldıracak’ (Nakamura, 2012: 40-41).

Buddha’nın ana rahmine düştüğünü anlatan bu efsane, Buddha’nın doğumunun müjdelenmesini içerdiğinden Buddhist kültür içerisinde oldukça önemli bir yer tutmuştur. Māyā’nın rüyasında gördüğü beyaz fil, zamanla Buddhist sanatının önemli bir motifi haline gelmiştir. Aynı efsane *Lalitavistara*’da da aşağıdaki gibi aktarılmıştır;

Kral Şuddhodana’nın sarayında (doğumunu önceden haber veren) 18 mucizevi alamet meydana geldi. Sonrasında kış bitip baharın ilk aylarında, dolunay 16. ay takımyıldızındayken ve yıldızların iyi şans getirdiği zamanlardı. Kraliçe-annenin Poşadha festivalini gözlediği sırada, O rahme bir fil formunda sağ taraftan girdi. – (Kraliçe rüyasında gördüğünü) şöyle anlattı;

Öyle hissettim ki, altın bir ağla kaplı, başında kırmızı bir taç olan,

Deniz kabuğu, kar veya gümüşü andıran bir renkte

Beyazlığı aşan altı dişiyle birlikte,

Rahmime bir fil girdi. –

(Fil girdikten sonra) bedenim ve zihnim

Daha önce hiç deneyimlenmemiş, duyulmamış, hissedilmemiş

En keyifli hafifleme haline ulaştı;

Sanki yoğun bir meditasyona girmiş gibiydi.

(Kraliçe) Brahmanlara bu rüyanın anlamını sordu ve onlar, ayrıcalıklı özelliklere sahip bir oğlun doğacağını söylediler. Kraliyet sarayında ikamet ederse, evrensel bir hükümdar olacaktı ancak manastır hayatını sürdürürse bir Buddha haline gelecekti. Sonrasında rahmi Bodhisattva'nın sahip olduğu değerli konut olarak kutsandı. Daha sonraki on ay boyunca en saf mutlulukla hoşnut oldular ve (bu süre zarfında) 3.600.000.000 canlı, tanrı ve insanı inançlıya dönüştürdüler. O süreçte çiçekler yapraklarını açarak genişledi ve 32 adet mucizevi işaret görüldü (Bu-ston, 1931: 10).

Ayrıca geç dönem eserlerinde önemli görülen bu efsane, Buddha'nın tanrılaştırılması sürecinde de büyük rol oynamıştır. Özellikle Buddha'nın geleceğine dair yapılan tahminler, Buddha'nın hayatında etkili olduğundan Buddhist kültür içerisinde de önemli bir yere sahiptir. Bu tahminler farklı metinlerde Buddha'nın doğumundan sonra onu ziyaret eden ermiş Asita tarafından gerçekleştirilmektedir (Strong, 2001: 55). Anlatılana göre annesi Māyā doğumdan yedi gün sonra ölür. Bu sebepten Gautama'yı annesinin kız kardeşi Mahāpracāpatī Gautamī büyötmüştür.

Geleneksel anlatımlara göre Buddha çocukluk ve gençlik yıllarında lüks bir yaşam sürmüştür. Sarayda yaşarken dünyevi birçok zevkin tadını da çıkarttığı söylenmektedir. Bunun temel sebebinin doğumunda gerçekleştirilen kehanetler sonrasında babası Şuddhodana'nın oğlunun evden ayrılacağından korkması olarak gösterilmektedir. Eğer saraydan ayrılmasına engel olabilirse kendisinden sonra iyi bir lider olarak oğlunun ülkesini geliştireceğini düşünmektedir. Ona sarayın sunabileceği bütün olanakları sağlamıştır. On altı yaşına geldiğinde evlenmiş ve bir oğlu olmuştur. Güney Buddhist metinlerinde eşinin adına neredeyse hiç rastlanılmamasına rağmen Kuzey metinlerinde karısından Yaşodharā (Pāli; Yasodhara) adıyla bahsedilmektedir. Birçok kaynakta farklı isimlere de rastlanılmasına rağmen, Buddha'nın eşi için en çok kullanılan isim ya da unvan Rahula'nın annesi anlamındaki Rahulamata'dır. Bütün bu lüks yaşamına rağmen Buddha, erken yaşından itibaren hayatı sorgulamaya başlamıştır. Dünyevi zevklerle bir

türlü tatmin olamamış bütün bunların kendisinin doğru yolu bulmanın önünde bir engel olduğunu düşünmüştür. Oğluna “engel” anlamına gelen Rahula ismini vermesi de tam olarak işte bu sebeptendir (Majumdar, 2001: 366).

Buddha’nın bütün bu debdebeye rağmen hayatı sorguladığının başka bir göstergesi de “Dört Kapıdan Yolculuk” olarak bilinen öyküdür. Efsaneye göre Buddha’yı kurtuluşu aramaya yönlendiren; sırasıyla bir yaşlı adam, bir hasta adam, bir ölü ve bir dilenci rahiple karşılaşmasıdır. Bu durum *Nidanakatha*’da şu şekilde aktarılmaktadır;

Şimdi, falanca gün, Bodhisatta keyif bahçesine gitmek istedi ve sürücüsüne, ‘Arabayı hazırlayın’ dedi. ‘Elbette, efendim’ diye yanıtladı adam ve en değerli arabayı dışarıya çıkarttı, beyaz nilüfer çiçeği rengindeki dört Sindhava tören atını arabaya bağladı, sonra da Bodhisatta’ya [her şeyin hazır olduğunu] bildirdi. Bodhisatta, tanrıların sarayına girer gibi, arabaya bindi ve bahçenin yolunu tuttu. ‘Prens Siddhattha’nın yüce aydınlanmaya ulaşma vakti yaklaşıyor’ dedi tanrılar. ‘Ona bir işaret vereceğiz.’ Bir *devaputta*’yı kır saçlı, dişsiz, kambur ve iki büklüm, bir bastona yaslanmış, titrek ve çelimsiz bir ihtiyar adam şekline soktular. Bodhisatta ile sürücü onu gördü. Bodhisatta sürücüye sordu: ‘Nasıl bir adam bu? Saçları diğer adamlarınkinden farklı.’ [Sürücünün] yanıtını duyunca [şöyle dedi]: ‘Doğan herkes yaşlanmak zorunda olduğu için, doğum ne berbat bir şey.’ Zihni allak bullak olarak, saraya geri döndü. ‘Oğlum niye bu kadar çabuk döndü?’ diye sordu, kral. [Saray mensupları] yanıtladı: ‘İhtiyar bir adam gördü, efendimiz. Bir ihtiyarı gördükten sonra, dünyadan el çekebilir.’

‘Neden canımı sıkıyorsunuz böyle? Derhal oğlumu eğlendirecek oyunlar hazırlayın. Kendini oyaladığı sürece, dünyadan el çekme isteği uyanmaz içinde.’ Bunun üzerine kral, nöbetçileri artırdı ve her yöne yarım yocana mesafesine bir adam yerleştirdi.

Yine, falanca gün, Bodhisatta keyif bahçesine giderken, tanrıların şekle soktuğu hasta bir adam dikkatini çekti. Önceki gibi adamı sordu, aklı karıştı ve yine saraya döndü. Kral önceden yaptığı gibi soruşturdu, yine aynı emirleri verdi ve yeniden nöbetçileri artırarak her yöne üç gavuta [yocana’nın dörtte üçü] mesafesine adamlar yerleştirdi.

Yine, falanca gün, Bodhisatta keyif bahçesine giderken, tanrıların şekle soktuğu bir ölü dikkatini çekti. Önceki gibi sordu, aklı karıştı ve yine saraya döndü. Kral,

önceden yaptığı gibi, soruşturdu ve aynı emirleri verdi, yine nöbetçileri artırdı, her yöne bir yocana mesafesine adamlar yerleştirdi.

Tekrar, falanca gün, [Bodhisatta] keyif bahçesine giderken, tanrıların dikkatle ve uygun biçimde giydirip şekle soktuğu dünyadan elini çekmiş birisi [pabbacita] dikkatini çekti ve sürücüye sordu: ‘Nasıl bir adam bu?’ Sürücü, dünyada hiç budha olmadığı için dünyadan elini çekmiş birisi ya da dünyadan elini çekmiş birinin değeri hakkında hiçbir şey bilmemesine rağmen, tanrıların gücü aracılığıyla, ‘Efendimiz, dünyadan elini çekmiş birisidir bu’ diye yanıtladı ve dünyadan el çekmenin değerlerinden bahsetti. Bodhisatta dünyadan el çekme fikrinden çok etkilendi ve o gün keyif bahçesine varıncaya dek yola devam etti (Nakamura, 2012: 80-81).

Anlatılan bu olaydan sonra Buddha, yirmi dokuz yaşındayken bir gece ansızın eşi ve oğlunu geride bırakarak sarayı terk etmiştir. Gecenin bir yarısı, en sevdiği atı Kamhaka’ya atlayıp, arabacısı Çhanda ile beraber gizlice saraydan ayrılır. *Mahaparinibbanasuttanta*’ya (vol II, 151) göre "evini, iyiyi (kusala) aramak için" terk etmiştir (Kökdemir, 2019: 31).

Efsanelere göre Buddha saraydan ayrıldıktan sonra ormanda çileci yaşamındayken ilk olarak Rācagrha’ya gitmiştir. Orada Magadha kralı Bimbisāra’yla tanışır. Kral kendisine krallığında kalmasını teklif etse de bunu kabul etmez ancak arayışını tamamladıktan sonra geri döneceğine dair söz verir (Strong, 2001: 89). Sonrasında kaynaklar Buddha’nın münzevi hayatında zamanın önde gelen iki keşişinden dinî eğitimler aldığını vurgulamışlardır. Bunlardan ilki meditasyon ustası olan Alāra Kālāma’dır. İlk olarak “hiçlik haline” ulaşmayı çalışan Buddha bu meditasyonların doğru olmadığı düşünerek bir başka keşişle çalışmayı seçmiştir. Uddaka Rāmaputta’yla eğitimine devam etse bile meditasyon halinden çıktığı zamanlarda aynı dünyeviliği hissetmeyi sürdürdüğünü fark eder. Bunun üzerine keşişlerin yanından ayrılarak kendi yolunu aramaya koyulur.

Keşişlerin yanından ayrılan Buddha’nın çilecilik uygulamaları, bedenini bir deri bir kemik noktasına getirecek kadar zorlu olmuştur. Çilecilik uygulamalarına, Uruvela’da altı yıl boyunca devam etmiştir. Yanında onun ilk müritleri olarak anılan beş brahmanla birlikte sürdürdüğü bu uygulamaların neredeyse hayatına mal olacağı söylenmektedir.

Sonunda bu uygulamaların boşa olduğunu fark etmesi *Nidanakatha*'da şu şekilde aktarılmıştır. “Yüce Varlık çilecilik uygulayarak sekiz yıl geçirmişti; [boşa] harcanmış bir zamandı bu, havaya düğüm atmaya çalışmak gibi. ‘Aydınlanmaya giden yol çilecilik değil’ diye düşündü ve normal yiyecek almak için kentlerde ve köylerde dlenmeye gitti ve yemek aldı” (Nakamura, 2012: 125). Bu olaydan onun pes ettiğini düşünen beş çileci arkadaşı, onu terk etmiş ve Buddha da yoluna yalnız başına devam etmek zorunda kalmıştır.

Katı çileciliği terk ettikten sonra yemeğin bedenine verdiği güçle; artık gerçekleştireceği meditasyonların aydınlanmanın yolunu açacağını fark etmiştir. Bu sebeple bir *aşvattha* (incir) ağacının altında oturarak meditasyon yapar. İlgili dönemde Māra'nın kendisini nasıl dünyevi zevklerle ayartmaya çalıştığına dair sonraki döneme ait birçok Buddhist anlatı aktarılmıştır. Buddha ise bunların hiçbirine kanmayarak Bodhgaya da denilen Uruvela'da aydınlanmaya ulaşmıştır. Böylece altında oturduğu incir ağacı da sonradan *bodhi* adıyla anılmaya başlanmıştır. Sonrasında Varanasi (Benares) yakınlarında, Sarnath İsipatana'daki Geyik Parkı'nda ilk vaazını vermiştir (Nakamura, 2012: 165). Bu olaydan sonra Buddha ömrünün geri kalan kısmını aydınlanma yolunda her kesimden insanın eğitimine adanmıştır.

Buddha, ölmeden önce son yolculuğunu yaparak eve dönmek için Rācagaha'dan ayrılmıştır. Yolculuğu sırasında Vaiśālī de hasta düşmüş ve efsanelere göre üç ay içerisinde öleceğini fark etmiştir. Ancak hastalığına rağmen yolculuğa devam ederek parinirvāṇa'ya ulaştığı, öldüğü Kusinārā'ya ulaşmıştır. *Mahāparinibbana-suttanta*'da yer alan anlatıma göre orada ikiz ağaçların arasında meditasyon formundayken tam huzura erişmiştir. Yakılan bedeni sekiz parçaya bölünerek anısına yapılmış olan stūpalara yerleştirilmiştir (Kaya, 2017:77).

2.2. Buddhizm Tarihi

2.2.1. Buddhizm'in Doğuşu

Erken dönem *Upanishadların* en önemli sonucu olan dinî yorum özgürlüğü, tezimize konu olan dönemin karakteristik özelliğidir. Bu özellik ilgili çağda Brahman

yazınlarında yer alan son iki āşrama veya yaşam evresine mensup insanların temel meşguliyeti haline gelmiştir. Dinî inanç ve uygulamalara katı biçimde hâkim olma yükümlülüğünden kurtulmuş olan bu göçebe çileci sınıf, yaşamın temel sorunlarını yeniden düşünmüştür. Bu dönemde sayıları gittikçe artmış ve süreklilik içerisinde hareketleri birbirleriyle sık sık ilişki kurmalarını sağlamıştır. Sonuç dinsel yaşamın güçlü bir biçimde yeniden yönlendirilmesi olmuştur. Vedik din hızla saygınlığını kaybetmiş ve ona karşı iki yönlü bir tepki doğmuştur. Bunların ilki Vedik tanrıların gerçekten var olmasalar bile, manevi konularda Brahmanlara tanıdıkları üstünlük gerçeğini açıkça reddeden ateist bir harekettir. Diğeriyse bağlılığı (bhakti) kişisel bir Tanrı'yı memnun etmenin tek yolu olarak kabul eden tek tanrılı (monoteist) bir yaklaşımdır.

Böylece M.Ö. 6. yüzyılda, Hindistan'da daha önce veya o zamana dek hiç görülmemiş devrimci bir karaktere sahip olan yeni felsefî ilkelerin ve dinî mezheplerin yükselişine yol açan yeni fikirlerin büyük bir hızla ortaya çıktığını anlaşılmaktadır. Bu felsefî dogmaların veya dinî mezheplerin çoğunun yalnızca geçici olarak kabul gördüğü ve zamanla yavaş yavaş kaybolduğu da bilinmektedir. Ancak birkaçı varlığını sürdürmeyi başarmış ve kalıcı bir etki bırakmıştır. Bu nedenle daha fazla ilerlemeden önce dönemin dinî durumunu gözden geçirerek geleceği derinden değiştiren yeni dinî mezheplerin ve felsefî düşüncelerin gelişimine dikkat çekmemiz gerektiğini düşündük. Bunlar hiç kuşkusuz, Vedik dönem dinî ve ritüellerle çok az ortak noktası olan diğer birçok dinî inançlar ve uygulamalardır.

Söz konusu yeni dinî mezheplerden yalnızca dördü Hindistan tarihinin sonraki dönemlerinde önemli bir yer tutmuştur. Bunlar Cainizm, Buddhizm, Vaishṇavizm ve Şaivism'dir. İlk üçü Kshatriya sınıfına mensup bireyler tarafından kurulmuştur. Menşei Hindistan'ın doğu ve batı bölgelerinde bulunan ve Dogmatik Vedik kültürün başkenti olan Madhyadeşa sınırının dışındadır. Şaivism de başlangıcı ve gelişimi itibarıyla Vedik öncesine dayanan ve Batı Hindistan'da mezhepsel bir din olarak gelişen Vedik olmayan bir dinî oluşum yani mezheptir.

Buddhizm'in ise karakteristik özelliklerini belirledikten sonra, yalnızca Hindistan'da değil, Asya'nın büyük bir bölümünde söz konusu gelişimini ve devinimini

tamamladığını açıkça söyleyebiliriz. Bu bağlamda Dört Genel Konsey'in Buddhizm'in dinî ve edebî tarihinin şekillenmesinde oldukça önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Bu nedenle tezimizin bu kısmında ilgili konseylerin Buddhist kültürün içerisindeki misyonunu açıklamanın gerektiğini düşünmekteyiz.

2.2.2. Birinci Konsey

Buddhizm tarihinin ilk aşamasını sonlandıran ilk Buddhist Konsey, Buddha'nın ölümünden kısa bir süre sonra Kral Acātaşatru'nun himayesinde gerçekleştirilmiştir. Bu konsey ile ilgili açıklamalar, farklı mezheplerin bütün Vinaya metinlerinde yer almaktadır. Bu aktarılara göre; Buddha'nın seçkin bir öğrencisi olan Mahākāşyapa, Efendi'nin Dhamma ve Vinaya ile ilgili dağınık sözlerini bir araya getirmek için tümü Arhatlardan oluşan bir Yaşlılar Konseyi toplamıştır. Mahākāşyapa konsey başkanı olurken, Ānanda Efendi'nin Dhamma üzerine sözlerini ve Upāli de disiplin konularıyla alakalı olan sözlerini ezberden aktarmıştır. Keşişler aktarımları kayıt altına almış; böylece Sutta ve Vinaya olmak üzere iki Piṭaka oluşturulmaya başlanmıştır. İki Piṭaka'nın hangi bölümlerinin kesin olarak Birinci Konsey'de derlendiğini belirlemek mümkün değildir. Bazı metinlerin Pāli ve Sanskrit versiyonları karşılaştırıldığında, Suttalarda da tekrarlanan bölümlerine bakıldığında bazı bölümler arasındaki benzerliklerin konseyde ezberden aktarılan öğretilerin yani Piṭakaların çekirdeğini oluşturduğunun ipuçlarını vermektedir (Harvey, 2013: 88).

Araştırmacılar konseyin tarihsel olarak gerçekliği hakkındaki şüphelerini dile getirmiştir. Ancak genel kanı konseyin genişletilmiş bir Pātimokkha meclisi olduğu yönündeki görüşü benimsemektedir. Bu görüş Ānanda'nın Buddha'nın maiyeti olarak hareket ederken işlediği bazı suçları toplantıdan önce itiraf etmesi hikâyesiyle desteklenmektedir. İki haftada bir yapılan toplantılarda daha önce anlaşıldığı gibi bir başkan ve biri Dhamma diğeri Vinaya olmak üzere iki aktarıcı seçilmektedir. Dolayısıyla bu konsey Pātimokkha meclisinin tüm koşullarına uymaktadır. Bu sebeple konseyde Piṭakaların okunmasıyla ilgili kısım hariç, gerçek olduğu görüşünü dikkate alabiliriz (Akira, 1990: 69).

Buddhist dinin, felsefenin ve keşiş örgütünün Buddha'nın yaşamı süresince yani Birinci Konsey'den önce ne kadar geliştiğini tam olarak belirlemek mümkün değildir. Bu konudaki bütün ayrıntılara, büyük bir kısmı Birinci Konsey'den sonra yazılmış olması gereken Pāli Piṭakalar aracılığıyla ulaşılabilmektedir. Bu dönemde Saṅgha bozulmadan kalmıştır. Keşişler arasında yaşanan anlaşmazlıklar ikna veya Pātimokkha'da yer alan kuralların uygulanmasıyla çözülmüştür. Nikāyalar ve Vinaya içerisinde Saṅgha'nın dağılma ihtimalini belirten işaretler vardır. Ayrıca Devadatta bir muhalefet yaratma girişiminde bulunmuş ancak (muhtemelen) başarılı olamamıştır.

2.2.3. İkinci Konsey

İkinci Konsey, Vaiśālī'de Kral Kālāśoka veya Kākavarṇin himayesinde Buddha'nın ölümünden yaklaşık bir asır sonra yapılmıştır. Bu dönemde ilk kez doğulu ve batılı olarak adlandırılan iki keşiş grubu arasında keskin bir ayrımın gerçekleştiği bilinmektedir. Bir taraf daha çok Vaiśālī ve Pāṭaliputra'da yaşarken, diğer taraf Kauśāmbī, Pāṭheyya ve Avanti'de yaşıyordu. Vinaya Piṭaka kayıtlarına göre anlaşmazlık doğuluların, batılıların karşı çıkmasına rağmen kabul ettiği on disiplin kuralı sebebiyle çıkmıştır. Batılılar, doğuluları bu kurallardan vazgeçirmek için bir araya gelmiş ancak bunu başaramamışlardır. Sonrasında iki grubun her birinden dört üye ile birlikte bir alt komite oluşturulmuştur. Çoğunlukla kıdemli keşişlerden oluşan sekiz kişilik bu alt komite kuralları tartışmış ve alışılmışın dışında açık bir toplantıda kuralları ilan etmişlerdir. Vacciputtakalar olarak bilinen doğulular kararı kabul etmemiştir. Mahāsaṅgīti adını verdikleri başka bir konsey toplayarak tüm kuralları geçerli sayarak kabul etmişlerdir (Harvey, 2013: 90).

Buddhist mezheplerin tarihi üzerine birkaç geç dönem metninde, iki grup arasındaki fark Mahādeva'nın beş öğretisine dayandırılmıştır. Bu öğretilerin dördü; batılıların mükemmel ve tamamen özgürleşmiş olarak kabul ettikleri bir keşişe, belirli kusurlar bulmaktadır. Aslında iki grup arasında hem öğreti hem de disiplin kuralları bağlamında farklılıklar olması olağandır. Ancak söz konusu öğretinin, Vinaya Piṭaka kapsamı dışında olduğundan bahsedilmemektedir (Conze, 2005: 42). *Dīpavaṃsa*, doğulu keşişlerin

Tripiṭaka metinlerinde bazı değişiklikler yaptıklarını ve Abhidhamma Piṭaka'yı Buddha'nın sözlerinden çıkardıklarını eklemektedir.

Saṅgha'daki muhalif görüşler önu alınamaz bir şekilde farklılaşmıştır. Toplamda on sekiz mezhebe bölünen batılılar, temel olarak Hīnayānistlerdir. Ancak sonrasında Āchariyavāda grubunun birkaç alt mezhebi, Mahāyānizm'e yol açan yeni öğretiler geliştirmiştir. On sekiz mezhebin yanı sıra sonraki dönemlerde birkaç alt mezhep daha ortaya çıkmıştır.

Buddhizm'in en eski ve katı mezhebi Theravāda'dır (Sanskrit- Sthaviravāda). Tibet geleneğine göre kurucusu Uccain'li Mahākachchāyana'dır. Bu mezhebin merkezi Koşambi ve Uccain'dir. Piṭakaların dili olarak Pāli'yi kabul etmişlerdir (Majumdar, 2001: 379). Seylan'da Aşoka'nın oğlu Mahendra veya Mahinda tarafından yayılmıştır. Mahāvihāta ve Abhayagiri olarak bilinen iki büyük manastırı bulunmaktadır. Mahāvihāta, zengin Pāli Piṭaka kaynaklarına sahip olmuş ve Theravādinlerin en sevilen toplanma yerleri haline gelmiştir. Abhayagiri ise daha katı doktrinleri takip eden mezheplerin merkezi halini almıştır.

Mahāsaṅghika mezhebi daha önce de sözü edildiği gibi İkinci Konsey zamanında ortaya çıkmıştır. Kurucusunun Mahākāşyapa olduğu iddia edilmektedir. Erken dönemlerde merkezi Vaiśālī'dir ve kuzey Hindistan'da dağınık bir biçimde bulunmaktadır. Sonrasında Andhara ülkesinde Amarāvātī ve Nāgārcunikoṇḁa'da merkezleri bulunmuştur. Bu mezhebin bir diğer isminin Andhaka olması açıkça Andhra ülkesindeki yayılışını vurgulamaktadır. Nāgārcunikoṇḁa'da bulunan yazıtlardan bu mezhebin tamamlanmış bir Sutta Piṭaka'ya, beşe böldükleri Nikāyalara ve bir Vinaya Piṭaka'ya sahip oldukları aktarılmaktadır. Tripiṭaka'nın dili olarak Pāli dilini kabul etmişlerdir. Felsefi olarak bu mezheple Theravādinler arasında çok büyük bir fark bulunmamaktadır. Bu mezhebin öğretilerinden uzaklaşması Buddha'yı tanrılaştırma ve onun doğaüstü (lokottara) olduğunu kabul etmesinden ileri gelmektedir (Conze, 2005: 43-44). Bu sapmayla birlikte Theravādinlerin uzun süredir öğütledikleri gibi keşişliğin (arhatlığın) en yüksek mertebe olmadığını ve her bireyin Buddhalığın peşinden gitmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Mahāsaṅghikalardan türeyen mezheplerin en ünlüleri Pūrvaśailalar, Aparāśailalar, Uttaraśailalar ve Chaityakalardır. Bu mezheplerden de Amarāvātī ve Nāgārcunikoṇḍa yazıtlarından bahsedilmektedir. Piṭakaları, Buddhalık ve keşişliğe bakış açıları Mahāsaṅghikalarla aynıdır. Buna ek olarak Bodhisattvaların bile sıradan niteliklere sahip oldukları için ortalama varlıklar olduklarını savunmuşlardır. Onlara göre zihin saftır ve yalnızca kirlilikle karşılaştığında kirlenmektedir.

2.2.4. Üçüncü Konsey

Gautama Buddha'nın ölümünün ardından ikinci yüzyıl itibariyle; Buddhizm tarihinin artık tek bir örgütün tarihi olmadığı açıktır. Hindistan'ın farklı bölgelerinde birbirlerinden bağımsız olarak yayılan fazla sayıda örgüt bulunmaktadır. Daha etkili olanları kendi Piṭakalarını derleyerek bunların Efendi'nin gerçek sözleri olduğunu iddia etmişlerdir. Bunun temel sebebi Buddhist toplumun farklı görüşleri düzenlemek ve Buddha'nın gerçek sözleri hakkındaki iddiaları çözmek için herhangi bir ruhani liderinin bulunmamasıdır.

Buddhist bir keşiş hangi mezhebe ait olduğuna bakılmaksızın herhangi bir manastırda kalabilirdi. Bu aynı zamanda bir manastırın Chātuddisasaṅgha'ya (dört bir yandan keşişlere) ait olduğunu ima etmektedir. Bununla birlikte bazı yazıtlarda genel manastır kurallarına aykırı olsa da bağışta bulunan kişinin manastırını adadığı mezhebin ismini verdiği kaydedilmiştir (Majumdar, 2001: 381). Aynı manastırda farklı mezhep üyeleri ikamet ettiğinde de, iki haftada bir yapılan Uposatha törenlerinde bir takım zorluklar çıkmaya başlamıştır. Çünkü bu törenlerin ön koşullarından biri törene katılan tüm yerleşik keşişlerin başlangıçta önceki iki hafta içerisinde disiplin kurallarını ihlal etmediklerini beyan etmeleridir. Mezheplerin disiplin kuralları ve düzenlemeleri birbirlerinden farklı olduğu için kendi mezhebinin disiplin kurallarına uyan bir keşiş diğer mezhepler tarafından suçsuz sayılmıyabiliyordu.

Bu farklılıklardan dolayı iki haftada bir yapılan toplantılar yedi yıl boyunca Pātaliputra’da bulunan Aṣokārāma’da yapılamamıştır. Geleneğin devamı için Aṣoka’nın Uposatha töreninin manastırında yapılmasını istediği ve gerçekleştiğini görmek için bir veziri görevlendirdiği söylenmektedir. Anlatılanlara göre bakan, kralın emrini uygulamak için çok ileri gitmiş ve uygulamayı reddeden keşişleri infaz etmiştir. Aṣoka, vezirin bu uygulamasının acımasızlığı yüzünden derin bir pişmanlık duymuştur. Dönemin en bilgili keşişlerinden olan ve yakın bir ormanda yaşayan Moggaliputta Tissa’dan tavsiye almıştır. Tavsiyesi üzerine Aṣoka, kendisini Vibhaccavādinler (Theravādinler) olarak adlandırmayan bütün keşişleri kovmuştur (Conze, 2005: 46). Sonrasında Moggaliputta Tissa öncülüğünde Vibhaccavādinler tarafından bir toplantı düzenlenmiştir. Moggaliputta Tissa, Buddha’nın gerçek öğretisi olarak kendi görüşünü oluşturmak için Theravādin olmayanların bazı görüşlerini çürütmeye çalışmıştır. Söz konusu görüşlerini Theravādinlerin Abhidhamma Piṭaka’nın beşinci kitabı olarak kabul ettikleri Kathāvatthu adı altında derlemiştir (Majumdar, 2001: 383).

Üçüncü Konsey’in tarihsel gerçekliği birçok araştırmacı tarafından sorgulanmıştır. Bunun temel sebebi ne Sanskrit yazıtlarında ne de Çinli gezginlerin kayıtlarında yer almaması, saltanatının sonuna doğru Aṣoka tarafından yayınlanan bildirilerde bahsedilmemesi ve Aṣoka’nın herhangi bir Buddhist mezhebi destekleyerek diğerlerinin dışlanmasına izin vermeyeceğini belirtmesidir. Aṣoka ve veziriyle hiçbir bağı olmasa da Theravādinler için böyle bir konseyin düzenlenmiş olma olasılığı ile ilgili görüş Hindistan tarihinde hâkim bir görüştür. Çünkü Konsey’in gerçekleşmesinden sonra misyonerlerin açıkça Buddhist öğretileri farklı ülkelere yaymak için gönderildiği ifade edilmektedir.

2.2.5. Dördüncü Konsey

Aṣoka’nın Buddhist inanca olan tutkusuna bir tepki olarak, halefleri Buddhizm’le pek ilgilenmemişlerdir. Aṣoka’nın en az dört oğlu vardır. Bunlar Tivara, Kunala, Caloka, ve Mahinda (Mahendra) adlarındadır. *Divyāvadāna*’ya göre Kunala üvey annesinin kıskançlığı sonucu kör olmuş ve daha sonrasında aydınlanmıştır. Mahinda ve Tivara’nın keşiş olduğu bilinmektedir. Son olarak Caloka, Kaşmir hariç hiçbir bölgede hüküm sürmemiştir (Gokhale, 1948: 141). Ancak Seylan’a elçi olarak giden Mahinda hariç

Aşoka'nın hiçbir çocuğunun veya torununun Buddhizm'i benimsediği net olarak bilinmemektedir. Puşyamiitra'nın Maurya İmparatorluğu'nu sonlandırmasıyla beraber Buddhizm'e karşı tepkiler doruk noktasına ulaşmıştır. Bu hoşnutsuzluğun Buddhizm'in yayılması üzerindeki etkisi kesin olarak belirlenememektedir. Ancak bir süre için popülerlik kazandığı kesindir. Özellikle stūpa ve manastırların arkeolojik kalıntıları ve Mathurā, Sānchī, Bhārhur, Bodh-Gayā ve diğer önemli merkezlerde bulunan çok sayıda yazıt, miladın ilk yıllarındaki olağanüstü gelişimi hakkında neredeyse hiç şüphe bırakmadığını söyleyebiliriz.

Kuşan İmparatoru Kanişka da Buddhizm'in önemli koruyucularından yani hamilerindendir. Huen Tsang'ın yazıtlarına göre Kanişka başta Buddhizm'e karşı olsa da sonradan sempati duymuş, kabul etmiştir. Öyle ki Hindistan ve ötesini içine alan geniş bir coğrafyada hüküm süren Kanişka, uyguladığı denge ve hoşgörü politikasıyla halkının güvenini kazanmıştır. Hindu ve Buddhist halklar arasındaki adaleti başarıyla sağlayan Kanişka'nın, Buddhizm'e olan yakınlığı Buddhizm'in Hindistan dışı bölgelere taşınmasına neden olmuştur (Kayalı, 2015: 203). Buddha'nın sözlerinin farklı ermişler tarafından verilen değişik yorumlanmalarına son vererek Pārsva'nın yardımıyla Keşmir'de bir konsey toplamaya karar vermiş ve tüm ülkelerden keşişleri katılmaları için davet etmiştir. Vasumitra başkan seçilmiştir. Kutsal yazıtların zor bölümleri hakkında kapsamlı tartışmalar yapılmış ve bu tartışmalar Vibhāshā-śāstralar olarak bilinen yorumlamalar şeklinde derlenmiştir.

Paramārtha'da Konsey hakkında bir takım detaylı açıklamalar yapmıştır. Konsey'in Keşmir'de toplandığını söylemektedir. Ayrıca Sarvāstivādinlere ait olan Abhidhamma Piṭaka'nın temelinin atıldığı toplantıda, Cnānapras-thāna-sūtra'nın yazarı Kātyāyanīputra'yı toplantı yöneticisi olarak aktarmaktadır. Abhidhamma Piṭaka, bilindiği kadarıyla sekiz bölümden oluşmaktadır ve daha sonraları Aśvaghosha tarafından yazınsal bir form olarak derlenmiştir. Sonrasında yorumların (Vibhāshā-śāstralar) derlenmesi ve tamamlanması on iki yıl sürmüştür (Majumdar, 2001: 384).

Tibetli tarihçi Tāranātha da Konsey hakkında açıklamalar yapmıştır. Konseyde on sekiz mezhebin hepsi, Buddha'nın sözleri olduğu iddia edilen sözlerin doğru olduğunu kabul ederek mezhepsel yorumlarını belirtmişlerdir.

Konsey'in önde gelen keşişlerinin çoğunun Sarvāstivādin mezhebinden oldukları açıktır. Dolayısıyla farklı mezheplerin yorumlarını dinlemiş olsalar da Sarvāstivādinlerin yorumlarına öncelik tanımış olabileceği iddia edilmektedir. Kanişka'nın Konsey üzerinde doğrudan herhangi bir etkisi olup olmadığı bilinmemektedir, ancak onun himayesinde yapıldığı ileri sürülmektedir. Ayrıca genel kanı Üçüncü Konsey'in Theravādinler tarafından toplandığını; Dördüncü Konseyin ise Sarvāstivādinlerce düzenlendiği ileri sürülmektedir.

2.2.6. Mahāyānizm'in Yükselişi

Dördüncü Konsey'in toplanmasıyla neredeyse eş zamanlı olarak Buddhist mezhepler ve temel öğretilerde ilk büyük bölünmenin gözle görülür bir sonucu olarak Mahāyānizm ortaya çıkmıştır. Miladın ilk yılları itibariyle de Mahāyānizm ya da Mahāyāna Ekolü adıyla anılmaya başlandığını söyleyebiliriz.

Buddhizm ilk yüzyılda başlangıçtaki özünü bozulmadan korumuştur. Ancak ikinci yüzyılda disiplin kurallarıyla ilgili daha liberal bir yorumlama hareketinin ortaya çıkmasıyla değişiklikler gerçekleşmiştir. Şaıla okullarının öğretilerine yeni Bodhisattva ideali dâhil edilmiştir. Bu ister mülk sahibi ister münzevi olsun, herkesin Buddhalığa ulaşmak için eylemler (pāramitālar) gerçekleştirme hakkına sahip olduğunu söylemektedir. Ancak manastır yaşamı ön planda tutulmaya devam edilmiştir. Aşoka da bildirilerinde keşişler yerine iyi, erdemli vatandaşları istediğini vurgulamıştır. Buddhist ahlakın akli, dili ve bedeni kontrolden geçtiğini savunmuştur. Bu yaşantıdan sonra Nirvāṇa'ya değil göksel bir yaşantıya vurgu yapmıştır. Bir başka deyişle, erken dönem Buddhistlerin tümüyle adanmış olamayanlara (upāsakalar veya upāsikālar) atfettikleri ideali tercih etmiştir (Gokhale, 1948: 63). Bu nedenle Aşoka himayesi altında yer alan Buddhist keşişlerin görüşlerini değiştirmeleri ve keşiş olmayanlara yer açmak için dinde yeni yollar veya araçlar tasarlamış oldukları anlaşılmaktadır.

Keşiş olmayanların Triṣaraṇa'yı kabul etmesine, on ahlaki kuraldan sekizini geçici olarak uygulamasına ve Saṅgha'ya bağış yapmasına izin verilmiştir. Ancak düzenli bir ibadet veya ritüel için herhangi bir yargı bulunmamaktadır. Mahāparinibbāna-sutta'da ilk defa stūpaları ve chaityaları (mezar höyükleri ve tapınaklar) inşa etme yöntemleri ve kutsal emanetleri toplama çekişmesine dair anlatılar bulunmaktadır. Aynı sutta yalnızca stūpalara süslemelerle ibadet etmeyi anlatmakla kalmayıp Buddha'nın doğduğu yere haccı, Bodhi'ye ulaşılması, Dhamma'yı yaymayı ve Nirvāṇa'ya ulaşmayı da aktarmaktadır. Keşiş olmayanlara verilen bu ayrıcalıklar hiç şüphesiz Aşoka dönemi sonrasına ait bir dönemde Buddhizm'e eklenmiştir.

Nikāyalarda ne Bodhisattva idealine ne de Śaīla okullarının (değerli) eylemleri (altı pāramitālar) hakkında bahisler yer almaktadır. Ancak Aşoka sonrası döneme ait, Bhārhut ve Sānchī'deki yazıtlarda, ana temaları pāramitālar olan Cātakalar ve Avadānaların popüler olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple MÖ birinci ve ikinci yüzyıl pāramitā öğretilerinin geliştiği, büyük Cātaka ve Avadāna literatürünün biriktiği bir dönem olarak nitelendirilebilir (Winternitz, 1933: 238).

Milattan sonraki dönemde Buddha imgeleri ikonik bir biçimde popülerlik kazanmış ve sonunda inanırlar, bağlılıklarını sunmak için kendilerine bir ibadet aracı bulmuşlardır. Hem bağışçıların hem de zanaatkârların artmasıyla beraber Hindistan, bu tarz imge, sembol ve heykellere sahip tapınak ve manastırlarla dolmuştur. Bu durum; bozulmamış Buddhizm, artık dinsel coşkuya karşı koyamayarak halkın isteklerine boyun eğmek zorunda kalmış ve Mahāyānizm'in gelişiminin yolu açılmış şeklinde tanımlanabilmektedir (Majumdar, 2001: 386).

Mahāyāna mezhebinin yükselişi ile ilgili bir tarih vermek zordur. Öyle ki Pāli Nikāyaların bazı parçalarında bile Mahāyāna öğretilerine rastlanmaktadır. Belirli bir metni Mahāyānizm'e atfedebilmek için ona ait birkaç temel öğretiyi içerip içermediğine bakmak gereklidir. Bu öğretileri içeren bilinen en eski metinler Pracnāpāramitālardır. Farklı tarihlendirmelere sahip birçok Pracnāpāramitā metni bulunmaktadır. Bunlardan en eskisi *Aṣṭasāhasrikā Pracnāpāramitā*'dır. Çince'ye ilk çevirisi MS 148'de Lokarakshā

tarafından yapıldığından asıl metnin bu tarihten önce var olduğunu varsayabiliriz. Pracnāpāramitā edebiyatı, milattan sonra ilk yüz yıl içerisinde gelişmeye başlamıştır (Kaya, 2018: 21).

Paramārtha ve Tāranātha'nın da aktardığı gibi Kanişka dönemindeki konseyden önce özü itibarıyla, Mahāyānizm'in zaten var olduğu anlaşılmaktadır. Tāranātha, ayrıca Kanişka'nın oğlunun hüküm sürdüğü dönemde Mahāyāna öğretilerinin öne çıktığını ve Mahāyāna metnlerinin genç keşişler tarafından yazıldığını aktarmaktadır. Aṣṭasāhasrikā-Pracnāpāramitā'da Mahāyāna öğretilerinin Dakṣiṇātha'dan (güney Hindistan) kaynaklandığına, doğu ülkeleri ve kuzeyde yayıldığına dair açıklamalar yer almaktadır. Ayrıca Tibet yazıtlarında da Prakrit dilinde bir Pracnāpāramitā'dan bahsedilmektedir (Williams, 1989: 41). Prakrit dili, Brahman ve yüksek kasta sahip soyluların dilini konuşmayan, ayrıcalıklı bu sınıfın dışında kalan halkın konuştuğu bir orta Hint dilidir (Kaya, 2005: 28).

Bütün bu kanıtlara bakıldığında Mahāyāna Buddhizm'inin, Mahāsaṅghikaların merkezi olan Andhra ülkesinde MÖ birinci yüzyılda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Kanişka zamanında tanınan bir Buddhizm mezhebi haline gelmiştir. Sonrasında Nāgārcuna, Āryadeva, Asaṅga ve Vasubandhu'nun himayesi altında MS birinci ve ikinci yüzyıllarda kuzey Hindistan'ın tamamına yayılmıştır. Mahāyāna'nın, Hīnayāna öğretilerini ustaca yorumlayarak geliştiren Nāgārcuna ve Asaṅga zamanına kadar büyük bir ilerleme kaydedemediği anlaşılmaktadır.

Çalışmamızın sıradaki ilk bölümünde ise; Buddhist Edebiyat olarak adlandırılan; Pāli ve Sanskrit dillerinde oluşturulmuş birikimlerin özelliklerinden bahsedilmiştir.

2.3. Buddhist Edebiyat

2.3.1. Pāli Külliyat

Buddhistlerin kutsal kitapları ya da diğer bir deyişle; Buddhist Edebiyat Pāli, Sanskrit, Māgadhī ve diğer lehçelerde kaleme alınmıştır. Ancak bunlardan yalnızca Pāli

versiyon, tümüyle günümüze değin varlığını korumayı başarmıştır. Diğer dillerdeki birikimin ise, yalnızca çok küçük bir kısmı bulunabilmiş ve ilgili kültüre ait açıklamalara dâhil edilebilmiştir.

Pāli külliyat, üçlü piṭakadan (sepet) oluşur ve bu sebepten *Tipiṭaka* (Sanskrit Tripiṭaka) olarak isimlendirilir. Bunlar Vinaya, Sutta ve Abhidhamma Piṭakalardır. İlki olan Vinaya, manastır düzeninin kurallarıyla ilgilidir. İkincisi, Buddha'nın öğretisine dair etik ilkelerle; üçüncüsü *Abhidhamma Piṭaka* ise doktrinin temelini oluşturan metafizik ilkeleri açıklar (Winternitz, 1933: 8).

Külliyatın, Tipiṭaka'nın çeşitli bölümlerinde bahsedilen dokuz aṅgalardan (dal) oluşan başka bir bölümü daha vardır. Bunlar; yalnızca düzyazı olan vaazlar (sutta), düzyazı ve mısralardan oluşan vaazlar (geyya), açıklamalar (veyyākaraṇa), dörtlükler (gārḥā), vecizeler (udāna), “Böylece Buddha dedi ki;” şeklinde başlayan sözler (itivuttaka), önceki yaşamlarına ait hikâyeler (cātaka), mucizeler (abbhutadhamma) ve soru-cevap (vedalla) şeklindeki öğretilerdir (Majumdar, 2001: 396). Aṅgaların bu listesi, külliyatta yer alan çeşitli metinlerin formlarına ve içeriklerine göre sınıflandırılmıştır.

2.3.1.1. Vinaya Piṭaka

Buddhistler tarafından dinî külliyatın en başına yerleştirilen *Vinaya Piṭaka*'nın farklı versiyonları arasında birçok benzerlik bulunduğundan oldukça erken bir dönemde (Birinci Konsey'den önce) oluşturulduğu düşünülmektedir. İçerisinde Pātimokkha, Sutta Vibhaṅga, Khandhakālar ve Parivāra metinlerini barındırmaktadır.

- (1) Pātimokkha, Vinaya'nın çekirdeğidir ve onları çiğnemek için ödenmesi gereken kefaretle birlikte disiplin kurallarının bir listesini vermektedir. Sıklıkla “iyi bir keşişin hayatının Pātimokkha'nın kısıtlamalarıyla düzenlendiği” tekrarlanır. Başlangıçta yalnızca 152 kural içerirken, günümüzde on bölüme ayrılmış bir biçimde 227 kural olarak genişletilmiştir.

(2) Sutta Vibhaṅga, bir tür tarihsel tanımla birlikte Suttaların (Pātimokkha) söz konusu kurallarının nasıl, ne zaman, neden ortaya konulduğunu anlatarak yapılan açıklamaları içermektedir. Kuralın tamamı verilir. Ardından şüpheli yerlerin açıklanması, tanımlanması gerçekleştirilir (Singh, 2016: 306). Böylece kullanılan en eski kelimelere yeni yorum getirilir. Sutta Vibhaṅga, [1] disipline aykırı suçların sekiz sınıfıyla ilgili sekiz bölümden oluşan Mahā-vibhaṅga ve [2] çok daha kısa bir eser olarak keşişler için olan Pātimokkha kurallarının açıklamalarını içeren Bhikkhunī-vibhaṅga'dan oluşmaktadır. Suçlar, manastırdan atılmakla cezalandırılması gerekenler (pārācikālar) ve kefaretle cezalandırılması gerekenler (pācittiyālar) olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

(3) Khandhakālar (bölümler) Mahāvagga ve Chullavagga olmak üzere iki bölümden oluşur ve bir tür Sutta Vibhaṅga'nın devamı niteliği taşımaktadır (Majumdar, 2001: 397).

Mahāvagga (büyük bölüm) on bölümde, Saṅgha'nın oluşum hikâyesini anlatır; manastıra kabul kurallarını aktarır, Uposatha törenleri ile ilgili bilgiler ve muson mevsimindeki hayat hakkında bilgiler verir. Ayrıca ayakkabı giymek, keşişlerin ilaçları ve kıyafetleri, taşıma, konaklamayla birlikte Saṅgha'da düzenin devamı ve yasal işlemlerin düzenlenmesi gibi kuralları açıklamaktadır. Ayrıca Mahāvagga'daki küçük anlatılar, eski Hindistan'ın günlük yaşamına önemli ölçüde ışık tutukları için değerlidir. Hırsızlık, cinsel suçlar, vb. diğer suçlar ile ilgili bölümler o günlerin toplumunun bir kesitini sundukları için özel bir öneme sahiptir.

Chullavagga (küçük bölüm) on iki bölümde, Buddha'nın yaşamı ve manastırın tarihiyle ilgili bir dizi ahlakça yüksek hikâyeler anlatmaktadır. İlk dokuz bölüm de Bhikkular için geçerli olan kuralları aktarırken onuncu bölüm keşişlerin görevlerini açıklamaktadır. Keşişler arasında anlaşmazlıkların çözülmesi; çeşitli suçlar, sınırlamalar ve cezalar; Bhikkhuların günlük hayatı gibi konularla ilgili eski disiplin tutanakları ve yöntemleri de açıklamıştır. Onuncu bölüm, bir kadının manastıra girmesi için gereken sekiz koşulu ve Bhikkhunī saṅgha'nın (kadın keşişlerin örgütü) yol gösterici kurallarını belirler. Chullavagga'ya bir ek olan son iki bölüm sonradan eklemeler olarak kabul edilmektedir. Rācagriha ve Vaiṣālī'deki ilk iki konseyin açıklamalarını içermektedir.

(4) Parivāra, Vinaya Piṭaka'nın son bölümüdür. Araştırmacılar genellikle *Vinaya Piṭaka* incelemelerinde bu bölüme yer vermemektedir. Bunun temel sebebi sorular ve cevaplar şeklinde ilerleyen bu bölümün diğer bölümlerin bir özetini vermesi ve geç bir dönemde Seylanlı bir keşiş tarafından yazılarak sonradan esere eklenmesidir (Davids, 1881: xxiv).

2.3.1.2. Sutta Piṭaka

Sutta Piṭaka, içerisinde hem şiir hem de düzyazı formlarını barındıran, Buddhist külliyyatın hacimce en büyük birikimini oluşturmaktadır. Nikāyalar adı verilen (1) Dīgha, (2) Macchima, (3) Saṃyutta, (4) Aṅguttara ve (5) Khuddaka olarak beş koleksiyondan meydana gelmektedir (Winternitz, 1933: 34). İlk dördü, vaazın sebebi ve yeriyle ilgili kısa bir girişle beraber Buddha'nın (nadiren bir müridinin) vaazları olan suttalardan ve sözlerden veya şiirle karışık düzyazı diyaloglardan oluşur. Bu dördü, iki veya daha fazla koleksiyonda yer alan birkaç suttayla aynı köken ve yapıya sahiptir.

- (1) Dīgha Nikāya (Dīghāgama veya Dīghasaṅgha) her biri öğretinin bir veya birkaç meselesiyle ilgili olan uzun vaazlar içeren 34 suttadan oluşan koleksiyondur. Suttalar arasında hiçbir bağlantı yoktur. Her biri kendi içerisinde tamamlanmış ve bağımsız birer çalışma olarak kabul edilir. Dīgha, içerik ve karakter yapısı olarak ve önceki-sonraki katmanlara bakılarak üç kitaba ayrılmıştır. Bunlar Sīlakkhandha, Mahāvagga ve Pāṭikavagga'dır. Üçüncü kitap sonraki katmana aitken, en erken katman çoğunlukla etik sorunları ele alan birinci kitaptır. İkinci kitap eklemeler sebebiyle yığın haline gelmiş en uzun suttaları içerir. Bu kitapta evrenin kökeni, yeniden doğuş, kendini kontrol, çilecilik, Tanrı ile bir olmanın yolu, mucizeler, nirvāṇa, sapkın doktrinler, kast sisteminin yapaylığı, vb. konuları içermektedir.

Her sutta Buddha'nın vaazını ilettiği olayı açıklayan kısa bir ön açıklamaya sahiptir. Bazı suttalar Gautama ve bir inanmayan arasındaki diyaloglardır. Dīgha'nın ilk suttası olan Brahmacālasutta (Brāhmaṇa özüne dair söylem) tarihi olarak yalnızca Buddhizm'in değil eski Hindistan'ın tüm dinî yaşamı ve düşüncesi için önemlidir. Bunu, Buddha'nın zamanındaki yaşam ve düşünceye dair önemli bir delil olan Sāmannaphala-sutta (çileciliğin ödüllendirilmesine dair söylem) takip eder. Bunun temel sebebi Buddhist olmayan ermişlerin ve diğer mezheplerin kurucularının görüşlerinden bahsetmesidir. Biçim ve içerik bakımından diğer suttalardan farklı olan Mahāparinibbāna-sutta, öğretinin bir veya daha fazla meselesine dair bir diyalog ya da bir tartışma değildir. Yalnızca Buddha'nın hayatının sonraki dönemlerini, son vaazlarını ve sözlerini, ölümünü ve cenaze törenini detaylı ve ilgi çekici bir biçimde açıklamaktadır (Majumdar, 2001: 398).

- (2) Macchima Nikāya (araç suttaların koleksiyonu) her biri 50 sutta (pannāsa) içeren üç kitaptan oluşmaktadır. Buddhizm'in hemen hemen bütün meselelerinden bahsetmektedir. Buddhist keşişlerin yaşamına, Brahmanların kurbanlarına, çilecilik biçimlerine, Buddha'nın günlük yaşamda Cainler ve diğer yapılarla ilişkisine, batıl inançlara ve o dönemin sosyo-politik koşullarına ışık tutar. Hırsızlık, soygun, zina vb. uzun bir suç listesi ve bunun sonucunda dönemin ceza kanunlarıyla belirlenen cezalar ile ilgili anlatımlar yer almaktadır. Vaazlar ve diyalogların yanı sıra bazı suttalar Aṅgulimāla'nın anlatıları gibi saf yapılara sahiptir. Buddha diyaloglarının birinde, tipik olarak metafizik problemler hakkında bilgi arayışında olan birinin sorularını yanıtlamaya vakit ayırırsa kurtuluşa giden yolu bulmak için yeterli zamana sahip olamayacağını söylemektedir.

Dīgha ve Macchima'da yer alan diyaloglarla ilgili Rhys Davids haklı olarak şu gözlemlerde bulunmuştur. “Felsefi kavrayışın derinliği içinde olan, Sokratik sorgulama yönteminde sıklıkla benimseyen, ciddi ve yüksek tonda, dönemin en kültürlü düşüncesinin sağladığı bulgulara sahip bu diyaloglar okuyucuya düzenli olarak Platon diyaloglarını hatırlatmaktadır. Ancak aynı tarzda değildir. Daima temkinli ve ara sıra konuşma sanatıyla gelişen kendilerine ait bir tarzları vardır” (Davids, 1999: 32).

- (3) Saṃyutta Nikāya (benzer sözler kitabı) her biri belirli bir isim veya amaçla bağlantılı olarak öğretinin çeşitli meseleleriyle ilgilenen 56 bölümden oluşur. Suttalar en az üç ilkeyle gruplandırılmıştır: (1) Buddhist öğretinin temel meselelerinden veya ana kollarından biriyle ilgili olanlar; (2) tanrı, insan ve ifritlerin sınıflarından söz edenler ve (3) kahraman veya konuşmacısı olarak önemli bir şahsiyete sahip olanlar. Saṃyutta, esas olarak psiko-etnik ve felsefi sorunlara dayanan bir sutta derlemesidir.

Saṃyutta'nın bir başka bölümü Sagātha, Nidāna, Khandha, Salāyatana ve Mahā adlarında beş vaggaya (bölüm) ayrılmıştır. İlk vaggada etik ve Buddhist yaşam ideali hâkimdir. Diğer vaggalarda ise epistemoloji ve metafizik gibi konular işlenmiştir. Bu koleksiyonda, Buddha'nın hayatı ve manastırın düzeniyle (vinaya) ilgili suttalar yer almaktadır. Devatā Saṃyutta'da soru cevap şeklinde birçok bilmece ve aforizma bulunur. Örneğin bir Yaksha'nın bilmecelerine doğru cevap veren Yudhishṭhira gibi, Buddha da sorularını akılcıca cevaplayarak bir Yaksha'yı memnun eder. Şiir ve

düzyazıyla karışık oluşturulmuş olan Māra Saṃyutta ve Bhikkhunī Saṃyutta şiirsel bir yapıya sahip değerli bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır (Majumdar, 2001: 400).

- (4) Aṅguttara (Ekuttara) Nikāya, seri bir halde düzenlenmiş vaazlar grubudur. Her biri birkaç vaggaya ayrılan on bir bölümden (nipāta) oluşur. Birçok sefer Saṃyutta'daki öğretilerin ve ilkelerin gruplandırılmasına veya numaralandırılmasına benzer olsa da Aṅguttara, içerik olarak bütünüyle pratik bir yapıya sahiptir. Amacı belli öğreti meselelerini dinleyiciye tekrar tekrar söyleyerek öğretme amacı taşımaktadır.

Aṅguttara'nın tarzı, açıklık ve gösterişsizlikle tanımlanabilir. Tamamen sıradan ve mekanik bir düzen takip etmesine rağmen Aṅguttara, Buddhist gelenek açısından önemli olan bir takım konuları açıklamaktadır. Aṅguttara ayrıca acımasız ceza yöntemlerine ve dönemin ceza kanunlarına da ışık tutmaktadır (Majumdar, 2001: 400).

- (5) Khuddaka Nikāya (küçük parçaların koleksiyonu) genellikle Sutta Piṭaka'nın beşinci parçası olarak kabul edilmesine rağmen bazen Abhidhamma Piṭaka'yla birlikte sınıflandırılır. Birkaç kısa eserin yanı sıra Palī külliyyatın kitaplarından en geniş birkaçını da içermesi sebebiyle “derleme koleksiyon” olarak adlandırılabilir. Nikāyalar tamamlandıktan sonra ilave bir Nikāya olarak eklenmiştir.

Khuddaka içeriğinde ayrıca Khuddakapāṭha, Dhammapada, Udāna, Itivuttaka, Sutta Nipāta, Vimānavatthu, Petavatthu, Theragāthā, Therīgāthā, Cātakalar, Niddesa, Paṭisambhidāmagga, Apadāna, Buddhavaṃsa ve Chariyāpiṭaka gibi eserleri barındırmaktadır (Majumdar, 2001: 401).

2.3.1.3. Abhidhamma Piṭaka

Adının (Abhidhamma, yüksek din veya metafizik) anlamının aksine, Abhidhamma Piṭaka'da (aşkın öğretisi sepeti) içerik olarak çok az metafizik konuya değinilmektedir. Daha skolastik bir tarzda Sutta Piṭaka'yla aynı konularla ilgilenir. Kateşizm tarzında

çoğunlukla soru-cevap şeklinde oluşturulmuştur. Abhidhamma temelde, Vinaya Piṭaka'nın başlangıcı niteliğindeki Sutta Piṭaka'da yer alan konuları işlenmektedir. Abhidhamma'nın Vinaya'da belirtilen mātikâların ve listelerin bir uzantısı olduğu söylenebilir. Sattapakaraṇa olarak bilinen yedi kitaptan oluşmaktadır. Bu kitapların adları Dhammasaṅgaṇi, Vibhaṅga, Dhātukathā, Puggalapannati, Kathāvatthu, Yamaka ve Paṭṭhāna'dır. Tüm bu kitaplar daha sonraki bir tarihte yazılarak Dhamma'nın Nikāyalardan daha ayrıntılı ve sınıflandırılmış bir tanımını içerir. Abhidhamma kitaplarında neredeyse hiç özgünlük veya edebî ya da felsefî bir derinlik bulunmamaktadır. Tanım ve sınıflandırmalarında hiçbir bilimsel akıl yürütme veya araştırma izi yoktur; yalnızca dogmatik temellerle oluşturulmuş gibi gözükmektedir (Majumdar, 2001: 403).

Üçüncü Konsey Başkanı Moggaliputta Tissa'ya atfedilen Kathāvatthu (Tartışma Konuları) veya Vicnānapada, külliyat içerisinde belirli bir yazara mal edilen tek eser olma özelliği taşımaktadır. Oldenberg, Rhys Davids, Geiger ve diğerleri geleneğe ait Kathāvatthu eserinin tarihsel olarak doğruluğunu kabul eder. Ancak Barth, Keith, Minayeff ve Walleser bunu reddetmektedir. Winternitz'e göre Kathāvatthu şimdiki haliyle MÖ 3. yüzyıla ait bir eser olarak kabul edilemez. İçerisinde bahsettiği Vinaya, Sutta ve Abhidhamma'nın ilk iki kitabından daha sonra yazılmış olmalıdır. Sonraki yüzyıllarda Buddhist dogmatizminin gelişimine ışık tutması açısından değerlidir (Winternitz, 1933: 11).

2.3.1.4. Pālî Külliyatı Kronolojisi

Kanonik Pālî Edebiyatı kabaca iyi tanımlanmış iki kronolojik sınır arasına yerleştirilebilir. Alt sınır olarak, Seylan'da hükümdarlığı sırasında Kral Vaṭṭagāmaṇi'nin külliyatı nihayet tamamladığı söylenmektedir. Üst sınırıysa, Buddha'nın ölümünden sonra oybirliğiyle Buddhist geleneklerle oluşturulan öğretilerinin resmi koleksiyonu sağlamaktadır. Sonuç olarak Buddhist Pālî Edebiyatı'nın MÖ beşinci yüzyıl ile MÖ birinci yüzyılın son çeyreği arasında üretildiği söylenebilir. Ancak bazı metinlerin tarihlendirilmesi daha dar sınırlar içerisinde sabitlenebilmektedir.

Genel olarak, külliyyatın Birinci ve hatta İkinci Konsey kadar eski olmadığı kabul edilmektedir. Ancak Aşoka yazıtlarındaki alıntılarda, MÖ 2. yüzyıla ait yazıtlarda ve kutsal metinlerde hünerli kişilere atıflar bulunmaktadır. Ayrıca Bhārhuṭ ve Sānchī'deki yazıtlar ve kabartmalar Dharma ve Vinaya çalışmalarının, Maurya ve Şuṅga hanedanlıklarının tarihinden öncesine ait olduğunu göstermektedir.

Külliyyatı oluşturan farklı metinlerin kronolojisi ile ilgili olarak *Mahāvagga* ve *Chullavagga*, Üçüncü Konsey hakkında bilgi içermediğinden Aşoka döneminin öncesine ait olarak kabul edilmektedir. *Chullavagga*'da bahsi geçen Sutta Vibhaṅga ve beş Nikāya ise kesinlikle çok daha eskidir. Piṭakaların en eskisi olan Abhidhamma'ya ait herhangi bir referans yoktur. Tissa'ya atfedilen Kathāvatthu Vinaya, Sutta ve Abhidhamma'nın diğer kitaplarını daha eski olarak varsayar. Abhidhamma, muhtemelen külliyyatın Tissa tarafından derlenmesine kadar yazılmamış ve bu sebeple de konseyde adından bahsedilmemiştir. Seylan'da Dīpa tarafından yazıldığı söylenen ve Vinaya'nın son eseri olan Parivārapāṭha, beş Nikāya; Abhidhamma'nın yedi kitabını ve Üçüncü Konsey'den sonra Mahinda tarafından Seylan'da yazıldığı bilinen Vinaya'nın en eski tüm metinlerini içermektedir (Winternitz, 1933: 8). Bu nedenle kabaca *Vinaya Piṭaka*'nın ve *Sutta Piṭaka*'nın ilk dört Nikaya'sının MÖ 350'den önce derlendiğini söyleyebiliriz.

2.3.2. Sanskrit Külliyyat

Hindistan, Seylan ve Burma'nın Pāli dilinde kaleme alınmış edebiyatı olağandışı derecede zengin ve geniş kapsamlı olsa da Buddhist mezheplerden yalnızca birine yani Theravādinlere ait olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Diğer Buddhist mezheplerin bir kısmı edebiyatlarında diğer Orta Hint lehçelerini kullanmıştır. Ayrıca önde gelen mezheplerin bazıları da kısmen Sanskrit ve kısmen de Sanskrit'e asimile edilmiş Orta Hint lehçesinde yazılmış edebiyat eserleri üretmiştir. Eserlerde kullanılan dili tanımlamak için Senart "Hibrit Sanskrit" terimini üretmiştir (Winternitz, 1933: 226-227). Bu edebiyatın birçok önemli eseri günümüze ulaşabilmişse de bir kısmının yalnızca parçaları ya da bir bölümü geriye kalmıştır. Yüz yıllardır Hindistan'ın kuzey ve kuzeybatısında Nālanda ve Takṣaṣilā gibi manastırlarda tıp, kimya, astronomi vb. Buddhist felsefi ve dinî edebiyat da öğretiler gelmektedir. Hint elçiler bu merkezlerden Tibet ve Çin'e giderek

oraların dillerini öğrenmişlerdir. Böylece Buddhist Sanskrit edebiyatının eserlerini Tibetçe ve Çince gibi dillere çevirmişlerdir. Aynı şekilde en ünlülerinden biri olan Hsüan Tsang gibi Çinli seyyahlar da Nālanda'da Sanskrit öğrenerek Buddhist eserleri Çince'ye çevirmişlerdir. Böylece orijinaleri kaybolan bazı Sanskrit eserler günümüze ancak Tibetçe ve Çince metinleri sayesinde ulaşabilmiştir (Nariman, 1920: 7). Orta Asya'da bulunan el yazmaları, yalnızca Sanskrit metinlerin parçalarını değil aynı zamanda ilgili eserlerin Orta Asya dillerindeki çevirilerini de içermektedir.

Saf ve hibrit Sanskrit diliyle yazılmış ve genel olarak “Buddhist Sanskrit edebiyatı” olarak adlandırılan bu edebiyatın açık ara büyük bir kısmı Mahāyāna mezhebine aittir ya da az veya çok etkilenmiştir. Bu nedenle bu edebiyatın doğru anlaşılabilmesi için Buddhizm'in Mahāyāna ve Hīnayāna olarak ayrımına dair birkaç açıklamada bulunmak gerekir. Pāli Koleksiyondan gelen Theravāda gibi erken dönem Buddhist mezheplerinin ana öğretilerinde bireysel kurtuluş yani Nirvāṇa, en eksiksiz kurtuluştur. Ayrıca ölümlü yaşamı boyunca Nirvāṇa'ya ulaşamayacak olan Arhatlık seviyesi bile yalnızca manastır yaşamında belirli ruhsal deneyimlerin yardımıyla elde edilebilecek ve sadece azınlığın ulaşabileceği bir merteye olarak tanımlanmaktadır. Bu öğreti Mahāyāna taraftarları tarafından reddedilmemiştir (Conze, 2005: 62-64). İlgili öğretinin Buddha kaynaklı olduğunu kabul edilmekle birlikte; Hīnayāna yani daha az (hīna) ve yetersiz “araç” (yana) olarak tanımlayarak tüm varlıkların ıstırabını sonlandırmasında yetersiz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Mahāyāna yani “büyük araç” olarak adlandırılan mezhebin bahsi geçen yenilikçi öğretileriyse daha çok sayıda varlığı hatta tüm insanlığı kitlesel olarak dünyanın acılarından kurtarılması hedeflenmiştir (Winternitz, 1933: 229). Taraftarlarının iddialarına göre eski metinlerin daha derin bir yorumuna veya Gotama Buddha'nın öğrencilerinden sadece seçilmiş olanlara aktardığı kutlu öğretilerine dayanmakta olan bu yeni öğreti, Bodhisattva idealini Arhatlığın yerine koymaktadır. Sadece keşişler değil her insan, tüm insanlığa kurtuluş getirmek için bir Bodhisattva olarak yeniden doğmayı, "aydınlanmak kaderine olmayı", yani aydınlanmaya aday olmayı hedefleyebilir. Eğer bu amaç birçoklarının ulaşabileceği bir hedef olacaksa o zaman ona ulaşmak için Hīnayāna'da gösterilenden daha uygun yollar, yöntemler bulunmalıdır. Böylelikle Mahāyāna'ya göre aile hayatının içinde ev sahibi, tüccar, zanaatkâr, işçi ve hatta parya bile kurtuluşa ulaşabilirdi. Buddha, Pāli koleksiyon içerisinde bile sık sık insanüstü bir varlık olarak tanımlansa da ona birçok mucize gerçekleştirme gücünü veren güç olarak

aydınlanmaya dikkat çekmiştir. Zaten en sonunda Nirvāṇa'ya ulaşır canlı bedenini terk ederek geriye öğretilerini ve ibadet nesnesi olarak kullanılan kalıntıları bırakmaktadır.

Ortaya çıkan bu yeni Buddhist ideoloji modern Bodhisattva ideali ve giderek daha fazla öne çıkan Buddha ibadetini (Buddha-Bhakti), yani Mahāyāna'nın popüler tarafını oluşturmaktadır. Mahāyāna, felsefisini Brahmanik felsefenin etkisi altındaki Hīnayāna öğretilerinin bir detaylandırması olarak kurmuştur. Aynı şekilde mitolojik yönü de Hīnayāna'dan hazır olarak aktarılmış olsa da daha sonraki gelişimini Hinduizm'in etkisi altında temellendirmiştir. Erken dönem Buddhizm, acı çekmenin veya varoluşun uyumsuzluğunun kökenini Paṭiccasamuppāda olarak, yani varlığın tüm unsurlarının yalnızca karşılıklı bağımlılıktan kaynaklandığını gösteren formülle açıklamıştı. Hīnayāna bu formülden Anattatā'nın, "benlik olmaması" doktrinini yani bağımsız ve kalıcı bir egonun olmadığı, yalnızca her an değişen fiziksel ve psikik fenomenlerin art arda geldiği bir doktrin türetmiştir. Aynı formülden Mahāyāna, Śūnyatā doktrinini yani gerçeklikten bağımsız olarak "boşluk" anlamına gelen "her (şey) boşluk" (sarvaṃ śūnyam) doktrinini türetmiştir.

Bununla birlikte, Buddhist Sanskrit edebiyatı hiçbir şekilde yalnızca Mahāyānist değildir. Saf ve hibrit Sanskrit ile yazılmış olan bir dizi önemli Hīnayāna metni de bulunmaktadır. Aynı şekilde Hīnayāna etkileri taşıyan ancak tümüyle Mahāyānist olarak kabul edilen eserler de mevcuttur. Örneğin bir Vaipulya Sūtra olan *Lalitavistara*, Mahāyāna ekolüne ait eserlerden biri olarak kabul edilmektedir. Hacimli bir eserdir ve Mahāyānist bir Sūtra'ya uygun bir ad verilmiştir. Yine de bu kelime, orijinalinde Hīnayāna'ya bağlı Sarvāstivādi ekolü için Buddha'nın bir yaşamını tanımlamaktadır.

2.3.2.1. Avadāna Edebiyatı

Cātakamālā veya "*Bodhisattvāvadānamālā*" da denilen "*Bodhisattvāvadāna*" Cātaka'yla aynıdır. Aslında Cātakalar, kahramanı Bodhisattva olan, yani Buddha'nın önceki hayat hikâyelerini anlatan Avadānalardan başka bir şey değildir. Bu yüzden *Kalpanāmaṇḍitikā* ve *Cātakamālā* gibi eserler sıklıkla Avadāna edebiyatı eserleriyle örtüşürler. Ayrıca birçok Cātaka, aynı zamanda Avadāna anlatıları içinde de

bulunmaktadır. Buddhist Edebiyatına ait yukarıda bahsedilen iki eser gibi, Avadāna metinlerinin de tabiri caizse bir ayağı Hīnayāna Edebiyatı ve ötekisi Mahāyāna Edebiyatı üzerinde durmaktadır. Son dönem Avadāna eserleri tümüyle Mahāyānistken erken dönem eserleri tümüyle Hīnayāna geleneğine aittir. Pāli külliyatın geç eserlerinde (*Buddhavaṃsa*, Apadānalar) Buddha ibadetini ve biçimlerini ortaya koysalar da Mahāyāna mitolojisinden ve abartılarından sakınılmıştır.

Avadāna kelimesi, bazen kötü algılanan ama genellikle “kahramanca eylem”, “başarı” (Buddhistlerce “dinî veya ahlaki başarı”) şeklinde iyi algılanan, kayda değer eylemler ve sonrasında “kayda değer eylemin veya başarının öyküsü” anlamlarına gelmektedir. Söz konusu “başarı” kendi hayatından fedakârlık etme olabilir. Ayrıca tütsü, çiçekler, merhemler, altın ve değerli taşlar veya kutsal yerlerin kurulması (Stūpalar, Çaitiyalar, vb.) gibi hediyeler de olabilir. Bütün bu öyküler, “siyah meyveler siyah eylemlere ve beyaz meyveler beyaz eylemlere dayanmaktadır,” kuralını göstermek için tasarlanmışlardır. Ayrıca bir varlığın eylemlerinin, geçmiş ve gelecek yaşantılarla nasıl yakından ilişkili olduğunu gösteren Karma hikâyeleridir. Bunlar elbette yalnızca bizim bakış açımızla “efsanelerdir”; Buddhistler onları Buddha’nın kendisiyle ilişkili ve Sūtra olarak “Buddha’nın sözleri” (buddhavacana) kadar güvenilir, gerçek olaylar olarak kabul ederler (Winternitz, 1933: 277). Cātakalar gibi Avadānalar da öğütlerden oluşmaktadır. Bu yüzden girişte genellikle, geçmişteki hikâyenin Buddha’yla nerede ve hangi durumda bağlantılı olduğu ve son olarak Buddha tarafından hikâyeden çıkartılan ders anlatılır. Sıradan bir Avadāna günümüz, geçmiş ve ahlaki bir hikâyeden meydana gelir. Yukarıda söz edildiği gibi eğer hikâyenin kahramanı geçmişte Bodhisattva’ysa, bu türden Avadāna’ya “Cātaka” da denilebilir. Buddha’nın geçmişi anlatmak yerine geleceğin kehanetini verdiği Avadānaların özel bir türü vardır. Geçmişin hikâyesi gibi, geleceğin hikâyesi de günümüz Karma’sını açıklamaya yarar. İki tarzda da hikâyenin birleştiği ve sonuç olarak Karma’nın hâlihazırda iyi veya kötü meyvelerinin mevcut olduğu Avadānalar da vardır.

Avadānaların bütün bu türleri *Vinayapiṭaka* ve *Sūtrapiṭaka* içerisinde gelişigüzel bir şekilde yer almaktadır, ama çoğunlukla yalın bir biçimde bilgi verme amacıyla veya edebî bir kaygıyla geniş koleksiyonlar şeklinde tasarlanmışlardır.

Avadāna-Śataka veya “Yüz Avadāna” bu türün erken dönem çalışması ve muhtemelen Avadāna koleksiyonunun en eski eseridir. M.S. 3. yüzyılın ilk yarısında Çinceye çevrilmiştir. Ayrıca *dinara* kayıtlarında da bahsedildiği üzere çevirinin tarihlendirilmesini M.S. 2. yüzyıl olarak kabul edilebilir (Skilling, 2001: 139). Günümüz hikâyelerinin, *Parinirvāṇa-Sūtra* ve Sarvāstivādinlerin Sanskrit Külliyyatından diğer Sūtralarından bölümler içerdiği gerçeği ve hikâyelerin yapıları, eserin Hīnayāna’ya ait olduğunun yeterli kanıtı gibi görülmektedir. Buddha tapınışı efsanelerin öne çıkan özelliğidir, Bodhisattva kültüne veya Mahāyānistik mitolojiye ait hiçbir iz yoktur.

Avadāna-Śataka’nın yazımı on yüzyıl boyunca devam etmiştir, her bir yüzyılda belirli konular üzerinde durulmuştur. İlk dört yüzyıl boyunca hangi hareketlerle bireylerin Buddha veya Pratyeka-Buddha olabileceğini anlatan efsaneler yer almaktadır. Birinci yüzyıla ve ayrıca üçüncü yüzyılın büyük bir çoğunluğuna ait anlatılar kehanetlerin doğasına (Vyākaraṇa) aittir. Efsane bir insanın, Brahmanın, prensin, tefecinin oğlunun, zengin bir tüccarın, bahçıvanın, kralın, sandalcının, küçük kızın ve diğer kişilerin Buddha’ya tapınırken gerçekleştirdiği dinî eylemleri anlatır. Genellikle bir mucize yer alır ve Buddha gülümseyerek o kişinin gelecek yüzyıllarda Buddha (3.Kitap) veya Pratyeka-Buddha olacağı kehanetinde bulunur. Diğer yandan ikinci ve dördüncü yüzyıla ait efsaneler genellikle Cātaka anlatılarında yer almaktadır. Dini, erdemli ve olağanüstü eylemler, anlatılardaki kahramanın Buddha’nın önceki yaşamlarıyla ilgili anlatılarla açıklanmıştır. 5.Kitap Pāli adıyla *Petavatthu*, bir çeşit Pretavastu’dur. Bir ermiş, genellikle Maudgalyāyana, hayaletler dünyasına bakar ve hayaletlerden (Pretalar) birinin (kadın veya erkek) acılarını gözlemler. Acılarının nedenlerini sorgular. Hayalet onu Buddha’ya yönlendirir. Sonrasında sadaka vermeyi reddetme, bir ermiş kötü davranılmasının ve böyle devam eden önceki varoluşunda gerçekleştirilen “kötü eylem”in hikâyesiyle bağ kurulur. 6.Kitap’da bazı dindar eylemlerle hayvan veya insanların cennette tanrı olarak yeniden doğması ile ilgili efsaneler anlatılır. Son dört yüzyılda kişinin Arhat olmaya hak kazanması için yapması gereken eylemleri gösteren hikâyeler konu edilmiştir. 7. Kitap’ın Arhatlarının tamamı Śakya soyundandır, 8. Kitap’dakiler kadın, 9. Kitap’dakiler kusursuz davranan adamlardır ve 10. Kitap’daki adamlar eskiden kötü işler yapmış ve yaptıkları yüzünden acı çekmiş ve ancak ondan sonra Arhatlık seviyesine, dindar bir hareket vesilesiyle ulaşmış kişilerdir.

Koleksiyondaki hikâyeler yalnızca kesin bir taslak üzerinden sınıflandırılmamış ve derlenmemiş, ancak bir kalıplaşmış modelden sonra anlatılmışlardır. Bu kalıplaşma, bazı ifadeler, durum tanımlamaları ve yine birebir kelimelerle devam eder. Bu sebeple her Avadāna anlatısı aşağıdaki kelime ve ifadelerle başlamaktadır;

Efendi Buddha, şerefli olan, çok saygın olan; krallar, valiler, zengin kimseler, vatandaşlar, locaların efendileri, kervanların liderleri, tanrılar, Nāgalar, Yakşalar, Asuralar, Garuḍalar, Kinnaralar ve büyük yılanlar tarafından onurlandırılan ve övülen; Devalar, Nāgalar, Yakşalar, Asuralar, Garuḍalar, Kinnaralar ve büyük yılanlar tarafından tapınılan; Efendi Buddha, ünlü olan, son derece değerli olan, bir mürit topluluğu tarafından eşlik edilen gerekli tüm kıyafet, yiyecek, yatak ve barınak, içki ve ilaçları sadaka olarak aldı ve gitti... ve mahrum kaldı (Winternitz, 1933: 280).

Her Avadāna anlatısı şu sözlerle sonlandırılır; “Efendi Buddha böyle dedi, ve yürekleri sevince boğulmuş keşişler Buddha’nın sözlerini alkışladılar.” Efsanenin ahlaki mesajında da özetle şu ifadeler tekrarlanmıştır: “Yani, ey keşişler, tümüyle karanlık eylemlerin meyvesi karanlıktır, tümüyle beyaz eylemler beyazdır; karışık eylemlerin meyvesi de karışıktır ve yalnızca tümüyle beyaz eylemlerden haz alınır” (Winternitz, 1933: 281).

Ayrıca dindar bir adam, zengin bir adam, güçlü bir kral, mutlu bir evlilik, genç bir adamın eğitimi, eski bir Buddha’nın görünümü gibi kişi ve durumlar da daima benzer kelimelerle açıklanmaktadır. Standart anlatımlar birkaç kısa cümleyle değil, sayfalar boyunca devam eden betimlemeler şeklinde, birbirini ardına sıralanmış tanım ve sıfatlarla aktarılmaktadır. En uzun kalıplaşmış parçalardan biri; Buddha’nın, kişinin gelecekte Buddha olacağı kehanetinde bulunduğu gülümsemesinin açıklamasıdır: Buddha kehanette bulunmadan önce her zaman gülümsemektedir. Gülümsediğinde ağzında mavi, sarı, kırmızı ve beyaz ışıklar parlar. Bu ışıkların bazıları Cehenneme inerken, diğerleri Cennet’in dünyalarına yükselmektedir. Binlerce, milyonlarca dünyayı dolaştıktan sonra tekrar Buddha’ya geri dönerler ve kehanetin konusuna göre, Buddha’nın vücudunun bazı kısımlarında kaybolurlar. Bütün bunlar oldukça ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır ve bu ayrıntılar, söz oyunları genel olarak *Avadāna-Śataka*’nın anlatım yönteminin özelliğidir.

Bu özellik Strong tarafından aynı dönemde yazıldığı ifade edilen *Aṣokāvadāna* içerisinde bulunan Buddha'nın gülümsemesine dair efsanede de yer almaktadır (Strong, 2008: 31). Buna rağmen, birçok sıradanlık ve tekdüzelik içermesinin yanı sıra, ahlaki öğretisi yüksek olan hikâyeler, diğer metinlerden de aşına olunan Buddhist edebiyatına ait eserlerden birçok dikkate değer uyarlamalar içerir.

Avadāna-Ṣataka anlatılarının birçoğu Avadānaların diğer koleksiyonlarında ve birkaçı da Pāli Apadānalarda tekrar edilmiştir. *Avadāna Karma-Ṣataka* (Yüz Karma Hikâyesi), *Avadāna-Ṣataka*'ya çok benzeyen ve onunla ortak birkaç anlatıya sahip eski bir eserdir. Ancak ne yazık ki bu eserin yalnızca Tibetçe bir çevirisi günümüze ulaşmıştır (Skilling, 2001: 140).

Divyāvadāna (Göksel Avadānalar), *Avadāna-Ṣataka*'dan daha yeni bir koleksiyondur ancak aynı zamanda çok eski bazı anlatıları da içermektedir. Mahāyānist “Om, tüm yüce Buddhalar ve Bodhisattvalar onuruna,” duasıyla başlasa ve sonrasında Mahāyāna maneviyatını içeren birkaç eklemeye sahip olsa da, bütün bir eser olarak bakıldığında şüphesiz Hīnayāna okuluna aittir. Sanskrit külliyat ve *Dīrghāgama*, *Udāna*, *Sthavira-Gāthā* vb. bilinen metinlerden de sıklıkla alıntılar yapılmaktadır. Bazı anlatılar birebir *Avadāna-Ṣataka*'da olduğu gibi başlar ve biter. Ayrıca basmakalıp ifadelerden birkaçı ve bu tekrarın karakteristiğinin tanımı, *Divyāvadāna*'da aynı şekilde tekrar etmektedir. Hikâyelerden yarısından fazlası alıntılanarak Mūla-Sarvāstivāda okulunun *Vinayaṭīkā*'sı olarak yeniden türetilmiştir (Nariman, 1920: 262). Eserin düzenlenişi aslında oldukça karmaşık ve kopuktur. Herhangi bir düzenleme yöntemine ait işaret yoktur. Dili ve üslubu hiçbir şekilde bir bütün oluşturmamaktadır. Efsanelerin birçoğu basit ve iyi Sanskrit düzyazı şeklinde yazılmıştır, yalnızca bazı yerlerde Gāthālarla bölünmüştür. Ancak eserin birkaç parçasında uzun birleşik sözlerle birlikte, özgün Kāvya tarzını ve abartılı şiir ölçülerini de bulabiliriz. Böylece derleyicinin basitçe bölümleri başka metinlerden aldığı anlaşılmaktadır. Aslında bakıldığında *Divyāvadāna*'da yer alan hemen hemen bütün hikâyeler diğer eserlerde de vardır. *Divyāvadāna*'nın derleyicisi, *Mūla-Sarvāstivāda-Vinaya*'ya ek olarak Saṃyuktāgama'nın (Çince çevirisi *Tsa A-han King* olarak bilinen) “*Book of King Aśoka*”sını ve Kumāralāta'nın *Kalpanāmaṇḍitikā*'sını da kullanmıştır. *Divyāvadāna*'nın bölümleri farklı dönemlere aittir. Bazı parçalar kesinlikle 3. yüzyıldan öncesinde yazılmıştır. Ancak koleksiyon bir

bütün olarak değerlendirildiğinde 4. yüzyıldan öncesine işaret etmeyeceği açıktır. Çünkü yalnızca Aşoka'nın halefleri değil Şunga hanedanlığının kralı Puşyamitra'dan (yaklaşık MÖ 178) da eserde bahsedilmektedir. Ancak *dīnāra*nın birkaç defa gerçekleşmesi, bize MS 1. yüzyıla muhtemelen 400leri işaret etmektedir. Ayrıca derleyicinin *Kalpanāmaṇḍitikā*'dan böylesine kapsamlı bir biçimde bahsetmiş olması, Kanişka sonrası dönemde hüküm sürmüş olan Kumāralāta dönemini bildiğini göstermektedir.

Divyāvadāna'nın en ilginç efsanelerinden biri olan Sārdūlakarṇāvadāna'nın MS 265'de Çince'ye çevrildiği kaydedilmiştir. Bu Avadāna anlatısı aşağıdaki gibidir;

Efendi, Śrāvastī'de kaldığı zamanlarda Ānanda her gün yemek dilenmek için şehre inme alışkanlığına sahipti. Bir gün şehirden dönerken susadı ve kuyudan su çeken Prakṛti adında bir Çāṇḍāla kızı gördü. “Kardeş, içmek için bana biraz su ver.” dedi. Prakṛti “Ben bir Çāṇḍāla kızıyım erdemli Ānanda.” diye cevapladı. Bunun üzerine Ānanda “Kardeş, ben senin aileni ve kastını sorgulamadım. Ancak biraz su kaldıysa bana ver, içmek istiyorum.” dedi. Sonrasında kız biraz su verdi ve keşişe karşı derin bir sevgi beslemeye başladı. Annesine, eğer Ānanda onun kocası olmazsa kesinlikle öleceğini belirtti. Böylece büyük bir büyücü olan annesi etkili bir aşk-iksiri hazırlayarak Ānanda'yı mantralarla büyüledi. Böylece Ānanda, mutlu Prakṛti'nin çoktan yataklarını hazırladığı Çāṇḍālaların evine geldi. Ancak bu büyük tehlikeyle karşılaşınca Ānanda, gözyaşlarına boğuldu ve Buddha'ya dua etme ihtiyacı duydu. Buddha mantralarıyla yardıma geldi ve Buddha'nın mantraları karşısında büyücünükiler güçsüz kaldı. Ānanda, Çāṇḍāla evini terk ederek manastıra geri döndü. Büyük büyücü, üzgün kızına Gautama'nın büyülerinin kendisinininkilerden güçlü olduğunu açıkladı. Ancak Prakṛti, aşkından kurtulamaz ve her gün şehre inerek Ānanda'yı dilenirken izlemeye başladı. Endişelenen Ānanda, yeniden Efendiden yardım istedi. Buddha, Prakṛti'ye giderek Ānanda'yla evlenme arzusunu kabul etmiş gibi göründü, ancak büyük bir incelikle onu saflık yemini etmesi için ikna ederek keşiş olmasını sağladı. Prakṛti yalnızca saçlarını kesmek ve keşiş kıyafetleri giymekle kalmadı. Aynı zaman dört soylu gerçeğin tamamını anlayarak Buddha'nın dinini tümüyle kavradı.

Brahmanlar, savaşçılar ve Śrāvastī halkı Buddha'nın bir Çāṇḍāla kızını keşiş yaptığını duyduklarında çok kızdılar ve Kral Prasenacit'e bildirirler. Kral hızla

olanları şikâyet etmek için Efendinin yanına gitti. Birçok Brahman, savaşçı ve Srāvastī halkı da oradaydı. Sonra Buddha, oldukça erdemli oğlu Şārdūlakarṇa'yı Brahman Puṣkarasārin'in kızıyla evlendirmek isteyen Çañḍāla şefi Triṣaṅku'nun hikâyesini anlattı. Brahman onu küçümseyerek reddetti. Sonrasında Triṣaṅku'nun, kast sistemini ve Brahman etik öğretilerini eleştirdiği çok ilgi çekici bir diyalog gelişir. Ona hayvan ve bitki türleri arasında olan farklılıkların kastlar arasında görülmediğini belirtir. Dahası ruhların göçü ve Karma teorisine göre herkes eylemleriyle yeniden doğduğu için herhangi bir kasta ait olmamaktadır. Sonunda Puṣkarasārin, Triṣaṅku'nun öğretileriyle ikna olarak evliliğe izin verir. Bu Brahman'ın kızı, önceki bir doğumunda Çañḍāla kızı Prakṛti'den başkası değildir. Ayrıca o zamanda Buddha'nın kendisi Triṣaṅku ve Ānanda da Şārdūlakarṇa'dır (Winternitz, 1933: 286-287).

26-29 bölümleri arası hiç şüphesiz Divyāvadāna'nın en eski parçasıdır. *Aṣokāvadāna*'yı temel alarak yazılmıştır ve büyük Kral Aṣoka'yı merkezine alan efsaneleri içerir. Muhtemelen orijinali MÖ 150 ila 50 yılları arasına ait bir eserdir. Ancak orijinal versiyonu günümüze ulaşmamıştır. İki farklı Çin versiyonundan esere ulaşılmaktadır. *Divyāvadāna* yalnızca *Aṣokāvadāna*'dan bölümlere sahip değildir; aynı zamanda *Kalpanāmaṇḍitikā* da düzenlenmesinde kullanılmıştır (Nariman, 1920: 57). Ondan alınan efsaneler tarihsel değere çoğunlukla sahip değildir ancak edebî açıdan daha değerlilerdir. Bütün bunların yanında bu efsaneler arasında Upagupta ve Māra'nın dramatik efsanesi de yer almaktadır. Kötü olan, kışkırtıcı Māra'yı Buddhist bir keşiş olmaya ikna etmek oldukça cesur bir düşüncedir. Buradaki efsanenin tamamı öylesine dramatik bir yapıya sahiptir ki eserin bir Buddhist drama eserinin yeniden yazılışı olduğunu düşündürtebilmektedir. Bu parçanın neredeyse tamamı kelimesi kelimesine Kumāralāta'nın *Kalpanāmaṇḍitikā*'sından alınmıştır. Dili, tarzı ve ölçüsü abartılı şiir geleneğinin en iyi örneklerinden biridir. Aṣoka serisinin en güzel efsanelerinden biri Aṣoka'nın oğlu Kuṇḍāla'nın gözlerinin kötücül üvey annesi sebebiyle oyulması; ancak kendisine zarar veren üvey annesine hiçbir öfke veya nefret beslememiş olmasıdır. *Divyāvadāna*, Palī külliyatla birçok aynı efsaneye sahiptir. 17. Bölümün bir parçası *Mahā-Parinirvāṇa-Sūtra*'ya aittir. 3. Bölüm Kral Prañāda'nın efsanesiyle birleştirilerek gelecekteki Buddha Maitreya'nın gelişini anlatmaktadır. Bu kısım çoğunlukla 26. *Dīghanikāya*'yla benzerlikler göstermektedir. Vahşi ve saldırgan Sroṇaparānatakalara elçi olarak gittiğinde onu hor görseler, saldırsalar veya öldürmek isteseler de sakinlik ve merhametle karşılık vermeye karar veren Pūrṇa'nın hikâyesi, bilindik bir Pāli Sutta'nın

benzeridir. Ölü bir fare sattığı için git gide büyük ölçüde zenginlikler elde eden tüccarın genç oğlunun efsanesi Cātakalardan alınmıştır. *Rūpavatī Avadāna*, *Cātakamālā* efsanelerini anımsatmaktadır. Rūpavatī, açlıktan ölmeye yakın ve neredeyse yok olacak çocuğunu; eti ve kanıyla beslemek için göğüslerini keser. Eyleminin gerekçesi sorulduğunda aşağıdaki yanıtı vermesiyle Rūpavatī’de bir Bodhisattva’nın Mahayāna düşüncesini görebiliriz;

“Göğüslerimi çocuğun iyiliği için feda ettiğim doğrudur. Bunu egemenlik için, eğlence için, cennete ulaşmak için, İndra olmak için veya bir krallığa hükümdar olmak için yapmadım. En yüksek aydınlanmaya ulaşmak için yabaniyi evcilleştirebilirim, esir olanı özgürleştirebilirim, rahatsız olanı teselli edebilirim ve mükemmel Nīrvāṇa’ya ulaşabilirim. – bütün bunlar, benim kadın cinsiyetimi yok ederek erkek olabildiğim kadar doğrudur!”

Bunu dile getirdikten hemen sonra Prens Rūpavata’ya dönüştü ve sonrasında kral olarak altı yıl hüküm sürdü. Bir Brahman olarak yeniden doğdu; dişi bir kaplan için kendisini feda etti.

38. Bölüm, *Maitrakanyaka Avadāna*’nın abartılı bir versiyonunu içermektedir ve *Cātakamālā*’yla aynı Kāvya tarzına sahiptir. Bu anlatısıyla *Divyāvadāna*, *Avadānamālā* anlatılarına benzemektedir.

Avadāna koleksiyonunun şiirsel versiyonlarının bir kısmını sistematik bir biçimde *Avadāna-Śataka* anlatıları, diğer bir kısmını da *Kalpādrumāvadānamālā* (Dilek Ağacı Avadāna Derlemesi), *Ratnāvadānamālā* (Mücevher Avadāna Derlemesi) ve *Aśokāvadānamālā* (Kral Aşoka’nın Avadāna Derlemesi) gibi ilgili diğer eserlerdeki anlatımlar oluşturmaktadır. *Kalpādrumāvadānamālā*’nın başlangıcı *Avadāna-Śataka*’nın son anlatısının bir versiyonudur. Sthavira Upagupta, Kral Aşoka’yla bir konuşma yapmaktadır ve bu konuşmanın içerisinde Aşokāvadānamālā’larda yer alan bütün efsanelerden bahsedilmektedir. *Aśokāvadānamālā*’nın ilk bölümü Aşoka’nın kendisiyle ilgili efsaneleri içermektedir. Sonrasında Upagupta’nın Aşoka’yla ilgili hikâyeleri izler. *Kalpādrumāvadānamālā*, *Ratnāvadānamālā* ve *Aśokāvadānamālā* eserlerinin hepsi de

Avadāna-Śataka'dan farklıdır. Bunun sebebi şekilsel yani epik tarzda şlokalarla yazıldıkları için değil, içerikleri itibariyle Mahāyāna'ya ait oldukları içindir (Winternitz, 1933: 291). Ayrıca Purāṇaları hem üslup hem de dil olarak hatırlatmaktadırlar. Bu sebepten Purāṇaların yazıldığı döneme ait oldukları düşünülmektedir.

Dvāviṃsatyāvadāna (22 bölümlük Avadānalar), *Avadāna-Śataka*'dan bol miktarda yararlanıldığı düşünülen bir başka eserdir. Burada da Upagupta'nın Aşoka'yla konuşması yer almaktadır, ancak sonrasında burada Śakyamuni ve Maitreya'ya yer verilmektedir. Ayrıca efsaneler düzyazıyla (aralara şiir serpiştirilerek) anlatılmakta ve ahlak öğretilerine göre bölümlere ayrılmaktadır.

Bhadrakalpāvadāna (Dünyanın iyi çağındaki Avadānalar) Upagupta'nın Aşoka'yla olan bağını aktaran 34 efsaneyi içeren koleksiyondur. *Aśokāvadānamālālar* gibi tamamen şiir şeklindedir. Ancak plan ve içerik olarak Vinayapīṭaka'nın *Mahāvagga*'sına bir ölçüde benzerliği olduğu söylenmektedir (Winternitz, 1933: 291).

Tüm bu çalışmaların şu ana kadar yalnızca birkaç elyazmasına ulaşılmıştır. Diğerlerinden sadece Tibetçe ve Çince çevirileri aracılığıyla haberdar olunmuştur. Ayrıca yalnızca kitap olarak bulunan Avadānalar değil, birçok tek Avadāna da yine Tibetçe ve Çince çevirileri aracılığıyla günümüze değin korunabilmiştir. Bunun bir örneği tüccar Anāthapiṇḍada'nın kızı Sumāgadhā'nın efsanesini anlatan *Sumāgadhāvadāna*'dır.

Son olarak geniş bir Avadāna türündeki eser olarak Keşmirli şair Kṣemendra'nın *Avadāna-Kalpalatā*'dan bahsedilmelidir. 1052 yılında tamamlanmıştır ve özellikle Tibet'de büyük bir saygı görmektedir. Kṣemendra oldukça üretken bir yazardır ve şiir yazımında şaşırtıcı bir verimliliğe sahiptir. Kṣemendra'nın Buddhist Avadānaları süslü saray şiiri tarzında yeniden düzenlediği devasa efsaneler koleksiyonu, ustaca ve zevkli anlatısının yanı sıra ahlakça üstün birçok efsaneyi içermektedir. Koleksiyon 107 efsaneden oluşmaktadır. Ancak sonrasında Kṣemendra'nın oğlu Somendra 108. hikâyeyle birlikte esere önsöz yazarak eklemeye bulunmuştur. Anlattığı efsaneler çoğunlukla eski Avadāna eserlerinde ve diğer kaynaklarda da geçmektedir (Nariman, 1920: 63).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. Aṣokāvadāna

1.1. John S. Strong'un Aṣokāvadāna Çevirisi Üzerine

Sujitkumar Mukhopadhyaya'nın açıklamalı önsöze sahip *The Aṣokāvadāna* metnine dayanarak yapılmış olan John S. Strong'un Aṣokāvadāna çevirisi, Sanskrit dilinden İngilizce'ye yapılan ilk çeviri olma özelliğini taşımaktadır.

Mukhopadhyaya'nın *Aṣokāvadāna* metni birkaç yönüyle öncekilerden ayrılır: İlk olarak daha büyük oranda orijinal elyazmalarına uygun olarak hazırlanmıştır, ayrıca metin neredeyse önceki bütün Aṣokāvadānaları listelemektedir. Bu durum Cowell ve Neil'in bazı hatalarının düzeltilmesini de sağlamıştır. Sonrasında özellikle *A-yü wang chuan* yani Çince Aṣokāvadāna dikkate alınmıştır. Çince yazılmış olan Aṣokāvadāna göz önünde bulundurularak Cowell ve Neil'in yaptığı sıralamada dört bölümün yeri değiştirilmiştir. Cowell ve Neil'in sıralamasında Kunāla (Kunālāvadāna) efsanesine ait bölümler, Vītaṣoka (Vītaṣokāvadāna) efsanesine ait bölümlerden önce gelmektedir. Ancak Mukhopadhyaya, Kunāla (Kunālāvadāna) efsanesine, Vītaṣoka (Vītaṣokāvadāna) efsanesinden sonra yer vermeyi uygun bulmuştur (Cowell & Neil, 1886: VI-IX; akt. Strong, 2001: 169).

İçerik itibarıyla Mukhopadhyaya'nın eserini yeniden düzenleyerek yayına hazırlamıştır. Bölüm başlıkları yerine yeni başlıklar eklenmiş ve daha kolay anlaşılması için metne ara başlıklar serpiştirilmiştir. John S. Strong'un çevirisinde metin, Mukhopadhyaya ait *Aṣokāvadāna*'nın aksine Aṣoka'nın hikâyesiyle başlamamaktadır. Daha ziyade Aṣoka'nın hayatının gözden geçirilmesine bir tür giriş görevi gören yaşlı Upagupta'nın efsanesi ile başlamaktadır.

Bir veya iki durumda Mukhopadhyaya'nın sırası yerine, Vaidya'nın *Aṣokāvadāna*'sı tercih edilmiş ve bu durumlar dipnotlarda belirtilmiştir. Ayrıca nadir

durumlarda, netlik için, Çince nüshası temel alınarak bir iki cümle eklenmiş veya Sanskrit metnin sırası kısmen düzeltilmiştir. Bu gibi durumlar da yine dipnotlarda belirtilmiştir.

Sanskrit metnin aslında sadık kalınarak nesir, düzyazı ve şiir ise mısralar halinde çevrilmiştir. Ancak mısranın veznini tutturmaya veya taklit etmeye çalışılmamıştır. Çevrilmemiş bazı kelimeler orijinal yani Sanskrit haliyle aynen bırakılmıştır. Bunlardan çakravartin, balaçakravartin, dharmarāca, dharmarācīkā gibi bazıları terimsel anlamları açıklanmak suretiyle aktarılmıştır. Añcali (birinin ellerini çukurlaştırarak alnına getirmekle oluşan selamlama) veya yocana (bir çeşit ölçü birimi) gibi bazılarının ise kısa ve öz bir biçimde tercüme edilemeyeceği anlaşılmıştır. Bu sebeple çevrilmemiş tüm terimler çevirmen tarafından hazırlanan sözlükte açıklanmıştır.

Strong'un çeviri metninin kenarındaki rakamlar, Mukhopadhyaya ait *Aṣokāvadāna*'nın sayfa numaralarını göstermektedir. Bunların, orijinal metni kontrol etmek isteyenlerin rahatlığı için çeviri çalışmasına özellikle dâhil edildiği düşünülmektedir. Köşeli parantezler içerisindeki aktarımlar ise çevirmenin açıklamaları olarak sunulmuştur. Bunlar ve açıklayıcı metin notları akıcılığı bozmamak adına sınırlı tutulmuştur.

Kaynak Sanskrit metin muhtemelen MS ikinci yüzyılda kaleme alınmıştır. İlk olarak Fa-ch'in tarafından MS 300 dolaylarında Çince'ye çevrilmiştir. Bu çeviriye çeşitli başlıklar eklenmesine rağmen; bugün, en iyisi *A-yü wang chuan* olarak bilinmektedir. Strong'un çevirisinde orijinaline ek olarak, birkaç bölüm fazladan yer almaktadır. Bunlar çeşitli keşişlerin efsaneleri, Dharma'ya ait bir bölüm ve Aşoka hakkında çeşitli ek hikâyeler koleksiyonudur. *A-yü wang chuan*'ın tamamı da Jean Przyluski tarafından *Legende de l'empereur Açoka* adıyla Fransızca'ya çevrilmiştir. Metnin biraz farklı bir versiyonu keşiş Sanghabhara (Seng-chi'ieh-p'o-lo) tarafından yine *A-yü wang ching* adıyla çevrilmiştir. *A-yü wang chuan* ve Sanskrit orijinal metnin ilişkisi bir tartışma konusu olmuş ve ilgili araştırmacılar bu konuda Przyluski'nin çalışmalarından yararlanmışlardır.

Aṣokāvadāna'nın Tibetçe'ye tam bir çevirisinin bulunmadığı düşünülmektedir. Ancak MS on birinci yüzyılda Padmākaravarman ve Rinchen bZangpo tarafından Kunāla hakkındaki bölümün Tibetçe'ye çevrildiği kaydedilmiştir (Mukhopadhyaya, 1982).

1844'te Eugene Burnout, *Aṣokāvadāna*'nın Sanskrit metninin büyük bir bölümünü Fransızcaya çevirmiş ve bir giriş bölümü ekleyerek *a l'histoire du buddhisme indien* başlığıyla yayınlamıştır. Metin, Burnout'un çevirisinden Winifred Stevens tarafından *Legends of Indian Buddhism* adıyla İngilizce'ye çevrilmiştir. Ancak Burnout'un çalışmasında birtakım hataların olduğu tespit edilmiştir. Yine de metnin çevrildiği tarihlerdeki Buddhizm bilgisi ve Nepal'de yeni ulaşılmış olan ham elyazmaları göz önünde bulundurulduğunda; çevirinin gayet başarılı bir çalışma olduğu da kaydedilmiştir (Strong, 2001: 171).

3.2. Kişiler

3.2.1. Aşoka

3.2.1.1. Aşoka'nın Doğumu Anlatısı

O dönemde Kral Bimbisāra Racagr̥ha şehrinde hüküm sürüyordu. Bimbisāra'nın oğlu Acātaṣatru'ydu; Acātaṣatru'nunki Udāyin'di; iyi Udāyin'in oğlu Muṇḍa'ydı; Muṇḍa'nın ki Kākavar̥nin; Kākavar̥nin'in ki Sahalin; Sahalin'in ki Tulakuci; Tulakuci'nin ki Mahāmaṇḍala; Mahāmaṇḍala'nın Prasenacit; Prasenacit'in ki Nanda ve son olarak Nanda'nın oğlu Pāṭaliputra şehrinde hüküm süren kral Bindusāra'dır. Bindusāra, Susīma adındaki oğlanın babasıydı.

Bu arada Campā şehrinde bilinen bir Brahman adil, iyi görünümlü ve zarif olan ülkenin en güzel kızının babasıdır. Falcılar, onun bir kralla evleneceği ve iki mücevher benzeri oğul doğuracağı kehanetinde bulunuyorlardı. Biri dört kıtadan birine hükmeden bir çakravartin olacak ve diğeri dolaşarak dinî adakları yerine getirecekti.

Brahman, kâhinlerin söyledikleri karşısında heyecanlanmıştı. (Bütün dünya iyi talihleri olsun ister.) Kızını Pāṭaliputra'ya götürdü. Orada tüm mücevherlerini taktırdı. Onu hayırlı ve övgüye değer bir göksel bakire ilan ederek Kral Bindusāra ile evlendirmeyi teklif etti. Kral Bindusāra, onu haremine getirdi.

Kralın önceki cariyeleri onu kısıkanıyordu. Düşündüler ki; “Bu güzel, zarif kız ülkenin en güzel kadınıdır. Eğer kral onunla birlikte olursa, artık bizimle ilgilenmezdi!” Bu nedenle ona berberlik sanatını anlattılar. Böylece kısa süre sonra kralın saçını ve sakalını kesme konusunda uzman oldu. Nitekim ne zaman berberliğe başlasa kral [o kadar rahatlardı ki] çabucak uykuya daldı. Kral ondan çok memnun kaldı ve onun bir dileğini yerine getirmeye karar verdi.

Sordu ki; “En çok neyi arzu edersin?”

Kız cevapladı; “Hükümdarım benimle birlikte olmasını.”

Kral dedi ki; “Ancak sen bir berber kızsın bense bir hükümdarım, kutsanmış bir Kshatriya’yım [savaşçı kastın üyesi]. Seninle nasıl bir ilişki yaşayabilirim?”

Kız cevapladı; “Hükümdarım, ben bir berber kızı değilim. Babam bir Brahman, beni size eş olarak verdi!”

Kral sordu; “Peki sana berberlik sanatını kim öğretti?”

Kız cevapladı; “Haremdeki kadınlar.”

“Öyleyse artık berberlik işini yapmayacaksın.” Kral Bindusāra böyle buyurdu ve onu baş kraliçesi olarak atadı. Birlikte vakit geçirdiler, birbirlerinden hoşlandılar ve birlikte oldular. Kız hamile kaldı ve sekiz veya dokuz aylık bir süreden sonra bir erkek çocuk doğurdu. Prensin doğumu festivallerle kutlanırken annesine adının ne olması gerektiği soruldu. Kraliçe dedi ki; “Bu bebek doğduğunda ben artık ‘kedersiz’ (a-şoka) oldum.” Böylece çocuğa Aşoka adı verildi.

Daha sonra kraliçe ikinci bir erkek çocuğu doğurdu ve oğlan ‘keder dindiğinde’ (vigata-şoka) doğduğu için Vītāşoka ismini aldı.

Bir gün Bindusāra, ölümünden sonra hangisinin en iyi şekilde ülkeyi yöneteceğini belirlemek için oğullarını test etmeye karar verdi. Bu nedenle gezgin çileci Piṅgalavatsācīva ile konuşarak prensleri gözlemlemesini istedi.

Piṅgalavatsācīva cevapladı; “Elbette kralım, prenslerle Altın Köşk Bahçesi’ne gidin ve ben de onları orada gözlemleyeceğim.” Bu nedenle Bindusāra oğullarını çağırarak oraya gitti.

Şimdi Aşoka’nın vücudu [kötü bir cilde sahipti;] kaba ve hoş değildi ve babası Kral Bindusāra tarafından hiç sevilmiyordu. Annesi ona dedi ki; “Oğlum, kral prensleri gözlemek istiyor ve bunun için Altın Köşk Bahçesine gitti; oraya sen de gitmelisin.”

Ancak o karşılık verdi; “Neden gitmeliyim? Kral benim görüntümden nefret ediyor.”

“Yine de git.” Kraliçe tavsiyede bulundu. Sonunda Aşoka ikna oldu. Annesinden günün ilerleyen saatlerinde ona yemek göndermesini isteyerek hemen ayrıldı.

Pāṭaliputra’dan ayrılırken başvezirin oğlu Rādhagupta onu gördü ve sordu ki; “Aşoka, nereye gidiyorsun?”

Aşoka cevapladı; “Bugün kral, Altın Köşk’ün bahçesinde prensleri gözlemleyecek.”

Rādhagupta bunu duyduğunda Aşoka’nın, üzerine bindiği eski kraliyet filini almasını istedi. O saygıdeğer bir hayvandı ve Aşoka onu Altın Köşk Bahçesi’ne kadar sürdü. Oraya vardığında indi ve diğer prenslerin arasında yere oturdu. Çok geçmeden hepsine yemekler geldi; Aşoka’nın annesi ona toprak kapta lor ile karıştırılmış biraz haşlanmış pirinç göndermişti.

Kral Bindusāra, gezgin Piṅgalavatsācīva’ya dedi ki; “Usta, lütfen prensleri gözlemleyin. Benim ölümümden sonra en iyi kim hükmedebilir?”

Piṅgalavatsācīva genç adamları inceledi ve Aşoka’nın kral olacağını anladı, ancak düşündü ki; “Bindusāra, Aşoka’yı sevmez. Onun kral olacağını söylersem, kesinlikle beni öldürecektir!” Bu yüzden dedi ki; “Kralım, hiçbir isim açıklamadan kehanette bulunacağım.”

Kral dedi ki; “Öyleyse yapın, açıklama yapmadan kehanette bulunun.”

Sonrasında gezgin çileci ilan etti ki; “Mükemmel bir bineği olan kral olacak.”

Elbette bütün prensler hemen kendi bineklerinin en mükemmel olduğunu ve kral olacaklarını düşündüler. Ancak Aşoka düşündü ki; “Buraya bir filin sırtında geldim. Bineğim gerçekten de mükemmel! Ben kral olacağım.”

Sonrasında Bindusāra dedi ki; “Usta, prensleri bundan daha fazla gözlemleyin!”

Bu nedenle Piṅgalavatsācīva ilan etti ki; “Kralım, en iyi oturağa sahip olan kral olacak.”

Yine bütün prensler en iyisinin kendi oturağı olduğunu düşündüler. Ancak Aşoka düşündü ki; “Ben yerde oturuyorum. Benim oturağım dünya! Ben kral olacağım.”

Benzer bir şekilde Piṅgalavatsācīva prensleri yemek tasları, yemekleri ve içecekleri yönünden de gözlemledi. Bitirdiğinde Pāṭaliputra 'ya geri döndü.

Daha sonra Aşoka'nın annesi ona sordu; “Kimin kral olacağı kehanetinde bulunuldu?”

Aşoka cevapladı; “Kehanet isim açıklanmadan gerçekleştirildi. En iyi bineğe, oturağa, içeceğe, yemek tasına ve yemeğe sahip olan kral olacak. Bir filin sırtı benim bineğimdi, dünya benim koltuğumdu, yemek tasım kilden yapılmıştı, kaynamış pirinç peynir yemeğimdi, su ise içeceğimdi. Bu yüzden kral olacağımı biliyorum.”

Artık gezgin Piṅgalavatsācīva, Aşoka'nın tahta çıkacağını bilerek annesini onurlandırmaya başladı. Bir gün ona prenslerden hangisinin kocası Bindusara'nın yerini alacağını sordu. Gezin ona Aşoka olacağını söyledi.

Kraliçe onu uyardı; “Kral bir gün sizi bu konuda sorgulayabilir ve bir cevap için size baskı yapabilir. Gidip sınır bölgelerine sığınsanız iyi olur. Aşoka'nın kral olduğunu duyduğunuzda, geri dönmek güvenli olacaktır.” Ve böylece çileci komşu bir ülkeye sürgüne gitti.

3.2.1.1.1. Aşoka'nın Doğumu Anlatısı Üzerine

Hint kültürüne ait edebî metinler içerisinde, tarih boyunca soy ve hanedanlık bilgilerine ait aktarımlar oldukça önemli bir yer tutmuştur. Özellikle Vedik dönemden itibaren Hint alt kıtası içerisinde sosyo-kültürel yapıyı tümüyle etkileyen kast¹ sistemi sebebiyle; bireyin ait olduğu soy oldukça önemli olmuştur. Kast sistemi bireyin doğuştan kazandığı, niteliğinin daha sonra hiçbir suretle değişmeyeceği, din, soy ve etnik ayrımına bağlı olarak kurulan bir sistemdir (Büyükbahçeci, 2016: 239). İlgili Avadāna anlatısı içerisinde söz konusu kast sisteminin izlerine Kshatriya kastına yani yönetici ve asker sınıfına mensup olan Kral Bindusāra'nın, bir berber kızla birlikte olamayacağını belirtmesi şeklindeki bir aktarım aracılığıyla karşılaşmaktayız. Hindu bir kral olarak Bindusāra, kendinden aşağı kasttan biriyle birlikte olarak soyunu kirletmeyi kesinlikle

¹ Kast kelimesi, Portekizce'den (casta; ırk, soy) geçmiş bir kelime olup “ayrıcılıklar bakımından yukarıdan aşağı doğru kesin ölçülerle sınırlanmış bulunan, en koyu biçimiyle Hindistan'da görülen toplumsal sınıfların her biri” olarak tanımlanır. Fakat Arilerde kast kelimesi aslında varṇa (renk, ırk, tür) olarak kullanılmıştır (Büyükbahçeci, 2016: 240).

reddetmektedir. Ancak kızın bir Brahman'ın kızı olduğunu öğrendiğinde kendisiyle birlikte olarak iki oğul sahibi olmuştur. Böylece soy olması gerektiği gibi kutlu ve yüksek kasttan devam etmiştir.

Tıpkı Bindusāra'nın teyit etmesi gibi efsanenin yazarı da Aşoka'nın soyuna ait hiçbir şüphe kalmaması adına efsanenin başlangıcında, Aşoka'nın doğumundan yaklaşık 250 yıl öncesine kadar uzanan bir soy aktarımı listesi yapmayı uygun bulmuştur. Bu tarz hanedanlık listelerine sıklıkla Epik Dönem Hint Edebiyatı içerisinde yer alan Purāṇalarda da rastlamaktayız. Purāṇaların pañçalakshaṇa olarak adlandırılan beş karakteristik özelliği içerisinde, hanedanlık kayıtlarının tutulması gerektiği özellikle belirtilmektedir (Hazra, 1987: 4). Bu durum göz önünde bulundurulduğunda hemen her Purāṇa metni içerisinde yer alan bu kayıtların, Hindu toplumu için fazlasıyla önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu sebepten Purāṇa Edebiyatı ile çağdaş olan Avadāna Edebiyatı'na ait *Aśokāvadāna* metni içerisinde bulunan bu anlatının bir hanedanlık soyuna ait listeye başlamasını Hindu etkisinin bir sonucu olarak görmek çok da yanlış olmayacaktır. Ancak anlatının yazarının, Aşoka'nın Kshatriya kastına mensup olan soyuna dair hiçbir şüphe bırakmama endişesinin, tarihi bir kişilik olarak yaşamış Maurya İmparatoru Aşoka'nın birçok tarihi kayıta yer alan soyu ile ilgili varsayımları da bertaraf ettiği görülmektedir. Çünkü anlatıda bahsedildiği gibi Kral Bindusāra'nın babası ve Aşoka'nın büyükbabası; söylenildiği gibi Kral Nanda değildir. Hatta tam aksine Nanda İmparatorluğunu yıkan ve Maurya İmparatorluğu'nun kurucusu olan Çandragupta'dır. Ancak tezimizin ikinci bölümünde sözü edildiği gibi İmparator Çandragupta'nın soyu birçok araştırmacı tarafından bir tartışma konusu olmuştur. Genel kanı erken dönem yaşantısına dair kesin bilgiler bulunmayan Çandragupta'nın Moriya adı verilen Kshatriya kastına mensup bir kabileden geldiği yönündedir. Yine de herhangi bir taht devralmamış olan Çandragupta'nın soyuna ait bir hanedanlık kaydı elbette bulunmamaktadır.

Bu konuda dikkat çeken bir diğer noktaysa anlatıda yer alan hanedanlık kaydının Magadha Kralı Bimbisāra'yla başlamasıdır. Kral Bimbisāra² kimi metinlerde Buddha'nın

² MÖ 6. Yüzyılda, yaklaşık olarak MÖ 544-493 yılları arasında hüküm sürdüğü düşünülen Bimbisāra, Koşala ve Kashi gibi bölge krallıklarını da etkisi altında bulunduran oldukça güçlü bir krallığın lideriydi. Bimbisāra döneminde Magadha krallığında, yaklaşık üç yüz farklı küçük krallık olduğu ifade edilir. Buddha'nın yaşadığı çağ ve coğrafyada yaklaşık elli bir yıl tahtta kalan Bimbisāra, Buddhizm'in de ilk hamilerinden biri olarak bilinmektedir (Kayalı, 2018: 68-70).

çağdaşı olarak yer almaktadır. Buddhist anlatılara göre Buddha saraydan ayrıldıktan sonra Racagrha'ya giderek Bimbisāra'yla bizzat tanışmıştır (Strong, 2001: 89). Bimbisāra'nın Buddhist kültür içerisindeki bu önemi düşünüldüğünde efsane içerisinde Aşoka'nın soyundan gelen biri olarak tanımlanması oldukça dikkat çekicidir.

Anlatıda kraliçenin Aşoka'yı acısız bir şekilde doğurması sebebiyle ismi Sanskrit bir kelime olan “aşoka” olarak konulduğu belirtilmektedir. Şoka³ kelimesinden üretilen Aşoka ismi, Sanskrit dilinde olumsuzluk bildiren “a-” ekinin sözcüğün başına eklenmesiyle birlikte oluşan acı duymamak, acısız, kedersiz anlamlarına gelmektedir. Aynı şekilde Buddhist kültür içerisinde bir ağaç türüne ait bir isim olarak da kullanılmaktadır (Monier-Williams, 1899: 113). Daha sonra Aşoka'nın kardeşi doğduğunda Vītāşoka olarak adlandırılmıştır. İsim vīgata⁴ ve şoka sözcüklerinin birlikte kullanımından üretilmiştir. İki sözcüğün birleşimi sonucu Vītāşoka ismi “keder dindiğinde” anlamı taşımaktadır.

Son olarak anlatı içerisinde hem Hindu kültüründe hem de Buddhist kültürde büyük bir yer tutan kehanette bulunma motifinin işlendiği görülmektedir. İlk olarak Aşoka'nın doğumundan önce gerçekleşen kehanet, Buddha'nın doğmadan önce annesi Māyā'nın gördüğü rüyayla ilişkilendirilerek, Brahmanların da benzer şekillerde yorumlar yaptığı aktarılmıştır. Bu doğrultuda Buddhist kültür içerisinde büyük yer tutmuş kişilerin doğumlarıyla alâkalı olarak bu tarz büyük kehanetlerde bulunduğu şeklinde bir genelleme yapılabileceği kanaati uyandırmaktadır. Daha sonrasında keşiş Piṅgalavatsācīva'nın gelecekte Aşoka'nın kral olacağı kehanetinde bulunması da yine; Hint kültürü içerisindeki kehanet motifinin ilgili Buddhist metnin içerisinde nasıl yer bulduğu hakkında güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

³ Eril bir kelime olan “şoka” üzüntü, ıstırap, acı, dert, keder anlamlarına gelmektedir (Monier-Williams, 1899: 1091).

⁴ Kelime anlamı olarak “vīgata” ayrılmak, kaybolmak, durmak ve gitmek anlamlarına gelmektedir (Monier-Williams, 1899: 956).

3.2.1.2. Aşoka'nın Tahta Çıkışı Anlatısı

Takshaşilā şehrinde Kral Bindusāra'ya karşı isyan çıktı. Bu nedenle Aşoka'yı oraya göndererek dedi ki; “Git oğlum. Takshaşilā şehrini ele geçir.” Onunla birlikte [süvariler, filler, savaş arabaları ve piyadelerden oluşan] dört ayrı kuvvetten oluşan bir orduyu yanında gönderdi. Ancak onlara silah vermeyi reddetti. Aşoka Pāṭaliputra'dan ayrılmak üzereyken hizmetkârı ona bu durumu bildirdi; “Prensim bizim hiç silahımız yok; nasıl ve neyle savaşacağız?”

Aşoka; “Benim kral olacak erdemim var ise savaşmak için silahlar karşımıza çıksın!” diye haykırdı.

Bu sözleri söyler söylemez toprak ikiye ayrıldı ve Tanrılar ona silah gönderdi. Çok geçmeden dört ayrı kuvvetten oluşan asker ordusuyla Takshaşilā 'ya doğru yola çıktı.

Takshaşilā halkı Aşoka'nın geldiğini duyunca iki buçuk yocana kadar yolu süslediler. Onu karşılamak için testileri adakla dolu olarak yarım yocana kadar şehrin dışına çıktılar.

Onu selamlayarak; “Biz ne Prense ne de Kral Bindusāra'ya karşı isyan etmek istemedik. Ancak kötü vezirler gelerek bizleri perişan ettiler.” diye durumlarını izah ettiler. Sonrasında büyük bir misafirperverlikle şehre kadar ona eşlik ettiler.

Bir süre sonra Aşoka, Khashaların krallığında da benzer bir şekilde karşılandı. Orada iki büyük savaşçı hizmetine girdi. Geçimleri sağlandı ve karşılığında onlar da dağların arasından bir yol açarak önünden ilerlediler. Gittikleri her yerde tanrılar; “Aşoka, dört kıtadan birine hükmeden bir çakravartin olacak; kimse ona karşı gelmeyecek!” diyordu. Böylece sonunda okyanusa kadar tüm dünya onun yönetimi altına girdi.

Şimdi bir gün Prens Susīma kraliyet parkından Pāṭaliputra'ya dönerken, Kral Bindusāra'nın şehri yeni terk eden baş veziriyle tanıştı. Baş vezir keldi ve Prens Susīma şakayla kafasına vurdu.

Vezir; “Bugün bana eliyle tokat atıyor, yarın kral olduğunca kılıcıyla vurur. Tahtı miras almayacağına emin olmak için şimdiden harekete geçsem iyi olur.” diye düşündü.

Bu nedenle beş yüz veziri Susīma'dan uzaklaştırmaya çalıştı ve onlara; “Aşoka'nın dört kıtadan birinde hüküm sürecektir bir çakravartin olacağı kehanet ediliyor. Zamanı geldiğinde, onu tahta oturtalım!” dedi.

Kısa bir süre sonra, Takshaşilā'dan yeniden isyan yükseldi. Bu sefer kral, ayaklanmayı bastırması için Prens Susīma'yı gönderdi. Ancak o başarılı olamadı.

Aynı zamanda Kral Bindusāra çok hastalandı. Bu nedenle Susīma'yı halefi olarak ilan etmek niyetiyle Pāṭaliputra'ya geri çağırdı ve onun yerine Aşoka'nın Takshaşilā'ya gönderilmesini emretti. Ancak vezirler Prens Aşoka'nın vücuduna zerdeçal sürdüler, tükürük hokkası içinde biraz kırmızı lak kaynatıldılar, diğer kâseleri kaynamış meyve suyuyla doldurup bir kenara koydular; böylece [planını bozarak]; “Gördünüz gibi Prens Aşoka hastalandı, [Takshaşilā'ya gidemez].” dediler.

Bindusāra ölüm döşeğindeydi ve son nefesini vermek üzereydi. Vezirler, bu nedenle Aşoka'yı süslerle donatılmış bir vaziyette onun yanına getirdiler. “Şimdilik onu kral olarak kutsayın. Susīma'yı daha sonra geri döndüğünde tahta oturturuz.” diye ısrar ettiler. Ancak bu durum kralı çok kızdırdı.

Böylece Aşoka; “Taht haklı olarak benimse, tanrılar beni kraliyet tacıyla taçlandırsın!” diye haykırdı. Tanrılar anında söyleneni yaptılar. Kral Bindusāra bunu gördüğü anda kan kusarak vefat etti.

Aşoka kral olur olmaz yetkisi yeryüzünün üzerindeki bir yocana kadar yükseğindeki yakshalara ve bir yocana kadar aşağıda ki nāgalara kadar uzandı. [İlk icraati olarak] Rādhagupta'yı başvezir olarak atadı.

Bu sırada Susīma, Bindusāra'nın öldüğünü ve Aşoka'nın tahta oturduğunu öğrendi. Bu haber onu öfkelenirdi ve başkente dönmek için acele etti.

Bu arada Pāṭaliputra'da Aşoka, iki büyük savaşçısını şehir kapılarından ikisine ve Rādhagupta'yı üçüncüsüne yerleştirdi. Rādhagupta, doğu kapısında bizzat kendisi durdu. Radhagupta, önüne taklit bir fil dikti ve onun üzerine kendi yaptığı Aşoka'nın bir görüntüsünü yerleştirdi. Çepeçevre bir hendek kazdı, onu canlı akasya ağacından kömürlerle doldurdu, sazlarla kapladı ve her şeyi kirle kamufle etti.

Sonrasında giderek Susīma'yla alay etti; “Aşoka'yı öldürebilersen, kral olacaksın!”

Susīma, üvey kardeşi ile savaşmak niyetiyle hemen doğu kapısına gitti. Ancak kömür dolu hendeğe düşerek zamansız ve acı dolu bir sona ulaştı. O öldürüldükten sonra büyük savaşçısı Bhadrāyuddha, Buddhist inanca katıldı ve birkaç bin kişilik maiyetiyle birlikte bir arhat oldu.

3.2.1.2.1. Aşoka'nın Tahta Çıkışı Anlatısı Üzerine

Aşoka'nın büyük babası ve Maurya İmparatorluğu'nun kurucusu Çandragupta'nın aksine; babası Bindusāra ile ilgili tutulan kayıtların yetersiz olması sebebiyle hakkında çok az bilgi mevcuttur. Hüküm sürdüğü yaklaşık çeyrek asırlık dönemle ilgili olarak herhangi bir siyasi başarı ya da fetih hareketi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Tāranātha'nın ifade ettiği kadarıyla; iki deniz arasındaki tüm toprakları egemenliği altına aldığı iddiası, kimi araştırmacılar tarafından Bindusāra'nın Dekkan'a kadar uzanan toprakları ele geçirdiği olarak yorumlanmaktadır (Kayalı, 2018: 97). Buna rağmen başka hiçbir kaynakta böyle bir bilgi bulunmadığından; söz konusu iddia desteklenememiştir. Bu sebeple de kaynaklarda Bindusāra, kişisel başarılarından çok babası Çandragupta'nın kurduğu ve ulaştığı sınırları korumayı başarabilen bir kral olarak anılmaktadır.

Anlatı içerisinde Bindusāra'dan hükümdarlığının son günlerini yaşayan bir kral olarak bahsedilmektedir. Bu sebeple de kendisinden sonra tahta geçecek olan varisini belirlemek istemektedir. Kaynak metnimiz *Aśokāvadāna*'ya göre Bindusāra'nın üç oğlu bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla Susīma, Aşoka ve Vītāśoka olarak bilinmektedir. Bindusāra ölümünden sonra en büyük oğlu olan Susīma'nın tahta geçmesini istemektedir. Anlatıda görüldüğü gibi onun da tıpkı kardeşi Aşoka gibi babasının hüküm sürdüğü yıllarda Takshaṣilā'da çıkan isyanı bastırmak üzere görevlendirildiği; ancak başarılı olamadığı anlaşılmaktadır. Tıpkı babası Bindusāra gibi Susīma'nın da tarihsel kişiliği hakkında kayda değer bir bilgi bulunmamaktadır. Elimizdeki tek somut bilgi Maurya İmparatorluğu tahtına en yakın adayın Susīma olmasına rağmen; vezirlerin desteğini alamadığı için yerine prens Aşoka'nın tahta çıkartıldığıdır. Bu olaydan sonra tahtı geri almak için başkente döndüğünde ise öldürülmüştür. Diğer Buddhist kaynaklara göre de babasının ölümünün ardından Aşoka, taç giyebilmek için diğer doksan dokuz kardeşini

öldürmüş ve bu sebeple de “acımasız Aşoka” anlamına gelen “Caṇḍāśoka” olarak anılmaya başlamıştır (Chattopadhyaya, 2010: 53).

Anlatının içerisinde siyasi tarihle ilgili bilgilerin yanı sıra Hint kültürüne ait çeşitli öğelerin de ustalıkla işlendiğini görmekteyiz. Örneğin ilk olarak Hindu edebiyatına ait birçok eserde olduğu gibi o dönemde henüz Buddhizm’i kabul etmemiş olan Aşoka, tanrıları memnun etmek için bir ilahi yakarıшта bulunmuş ve yerden silahlar çıkmıştır. Bizce bu durum *Rāmāyana Destanı*’nda⁵ Sītā’nın saflığını kanıtlaması için bulunduğu yakarışı⁶ benzemektedir.

Anlatıda dikkatimizi çeken bir diğer unsur da Hint kültürüne ait pek çok efsanede olduğu gibi Yaksha ve Nāga halkından bahsedilmiş olmasıdır. Öyle ki Aşoka’nın hükümdarlık sahası yalnızca insanlarla sınırlandırılmamış, farklı iki mitolojik varlıkların dünyasına kadar genişletilmiştir. İlk olarak hem gökyüzüne hem de yeraltına bir yocana kadar egemenlik alanının uzandığı betimlenirken Hindistan’a özgü bir ölçü birimi olan yocana⁷ kavramının kullanıldığını görürüz. Yeryüzünden bir yocana kadar yüksekte yaşayan yakshalar su, doğurganlık, ağaçlar, orman, hazine ve vahşi doğayla bağlantılı; genellikle iyiliksever ancak bazen yaramaz veya kaptisli bir doğa ruhları sınıfıdır (Singh, 2016: 430). Anlatıda yer alan bir diğer mitolojik ırk da yarı yılan yarı insan formunda olan nāgalardır. Buddhist kültür içerisinde önemli bir yer bulan nāgalara ait farklı metinlerde de birçok efsane bulunmaktadır. *Nidanakatha*’da Buddha’nın aydınlanmasından sonra dolaşırken dinlenmek üzere uğradığı mekânlardan biriyle ilgili olarak şu şekilde bir anlatı aktarılmaktadır;

Kutlu Kişi, orada bir yedi gün daha geçirdikten sonra, mucalinda ağacına gitti.

Orada, nāga kralı, Muçilinda, yedi kez etrafını sararak, fırtınayla meydana gelen

⁵ “Rāma’nın Serüvenleri” anlamına gelen, en eski Hint destanıdır. Yirmi dört bin beyit (şloka) ve yedi bölümdür (kāṇḍa). Yazarı belli olmamakla birlikte, ermiş Vālmiki’nin yazdığı söylenir. Konusu, Ayodhyā krallığında ortaya çıkan bir taht mücadelesi ve üvey annesi Kaikeyī’nin çevirdiği dolapla sürgüne giden Rāma’nın serüvenidir (Kaya, 2003: 161).

⁶ Sītā Rāma’dan başka kimseye bağlı olmadığını dile getirir. Toprak yarılar, içinden mücevherlerle süslü bir taht çıkar. Toprak Ana (Madhavi veya Dharani) Sītā’yı kollarına alıp tahta oturtur. Gökten çiçek yağmuru iner. Tanrılar “mükemmel” diyerek onun iffetliliğini alkışlarlar. Tahta oturan Sītā, dualar eşliğinde toprağın içine girer (*Rāmāyana*, 2002: 280).

⁷ Bir uzunluk ölçüsü olan yocana, genel olarak 4-5 mile yani 6-8 kilometreye denk gelmektedir (Monier-Williams, 1899: 858).

soğuktan korudu onu. Sonuç olarak, [Gotama] kendi odasındaymış gibi korunmuş ve kurtuluşunun keyfini sürerek yedi gün orada kalmıştı (Nakamura, 2012: 200).

Bu efsane Hindistan’da önemli bir kültür olan “yılan tapınıcılığının” bir örneğidir. Vedic kültürde genelde bahsedilmemesine rağmen Hindu inancı içerisinde önemli bir yer tutan nāga ırkına dair efsaneler, ilgili dönem kültürü açısından kıymetli görülmektedir. Burada görüldüğü gibi Buddhist metinler içerisinde de yer almayı başarmıştır.

3.2.1.3. Acımasız Aşoka Anlatısı

Aşoka kral olduktan sonra birçok veziri onu küçümsemeye başladı. Onları terbiye etmek için [sadakatlerini test etmek için] bütün çiçekleri ve meyve ağaçlarını kesmelerini ama dikenli ağaçları korumalarını emretti.

Sordular ki; “Kralım ne planlıyorsunuz? Dikenli ağaçları kesmeyi, çiçekleri ve meyve ağaçlarını korumayı tercih etmemiz gerekmez mi?” Bu şekilde üç defa emrini reddettiler. Aşoka buna çok kızdı. Kılıcını çekerek beş yüz vezirin kafasını kesti.

Başka bir gün Kral Aşoka, haremiyle birlikte şehrin doğusundaki bir parka gitti. İlkbaharda ağaçlar çiçek açmış ve meyvelerle doluydu. Parkta dolaşırken çiçekleri tamamıyla açmış olan bir aşoka ağacına rastladı. Düşündü ki; “Bu güzel ağaç benim adımdandır.” Çok sevecen ve şefkatli bir hale büründü. Ancak Kral Aşoka'nın bedeni pürüzlüydü ve haremın genç kadınları onu okşamaktan hoşlanmıyordu. Kral uyuduktan sonra, onlar aşoka ağacının tüm çiçekleri ve dallarını kestiler.

Bir süre sonra kral uyandı ve gözlerini hemen parçalanmış ağaca dikti.

Yanında duran hizmetkârlarına; “Bunu kim yaptı?” diye sordu.

“Hareminizdeki cariyeler.” diye yanıtladılar.

Bunu öğrenen Aşoka öfkelenerek beş yüz kadını diri diri yaktı. İnsanlar kralın tüm bu gaddar davranışlarını gördükten sonra onun korkunç mizaçlı biri olduğu kanısına vardılar. Bu sebeple ona "Acımasız Aşoka" (Caṇḍāśoka) adını verdiler.

Bunun üzerine başvezir Rādhagupta ona; “Kralım görünüŖe göre bu uygunsuz eylemi bizzat yapmamalısınız. Neden gerekli cinayetleri gerçekleŖtirmek bazı kraliyet infazcılarını atamıyorsunuz?” dedi. Sonrasında AŖoka adamlarına gidip ona bir cellat bulmalarını söyledi.

O zamanlarda çok uzak olmayan dağların eteğindeki küçük bir köyde Girika adında, bir oğlu olan yaşlı bir dokumacı yaşıyordu. Korkunç ve kötü fikirli bu çocuk annesine ve babasına hakaret ediyor ve diğerk çocukları dövüyordu. Ağlar ve kancalarla karıncaları, sinekleri, fareleri ve balıkları yakalayıp öldürüyordu. O vahŖi bir gençti ve bu yüzden insanlar ona "Acımasız Girika" (Caᅇᅇagirika) diyordu.

Kralın adamları onu bu kötü işlerle meşgul görünce; “Kral AŖoka'nın celladı olursun?” diye sordular.

“Tüm Cambudvīpa'yı infaz edebilirim!” diye cevapladı.

AŖoka bu durumdan haberdar edilince onun başkente getirilmesini emretti. Kralın adamları Girika'ya; “Gel, kral seni çağırıyor.” dediler.

“Siz gidin. Ben önce gidip annemi ve babamı görmeliyim.” dedi.

Ailesinden ayrılmak için izin isteyerek; “Anne, Baba! Ben Kral AŖoka'nın celladı olacağım.” dedi. Ancak onlar gitmesine izin vermediler. Bunun üzerine ikisini de öldürdü ve akabinde kralın adamlarına katıldı. Ona neden geciktiğini sorduklarında, olan biten her şeyi anlattı.

Sonra Girika'yı Kral AŖoka'ya götürdüler. İlk olarak kraldan, kendisi ve eylemleri için bir bina yaptırmasını istedi. AŖoka hemen isteğini yerine getirdi. Dışarıdan kapısı dâhil çok güzel görünüyordu, ama içi çok korkutucu bir yerdi ve insanlar ona "güzel hapisane" adını verdiler.

Sonrasında Caᅇᅇagirika; “Kralım benim Ŗu dileğimi yerine getirin - bu yere kim girerse canlı çıkamasın.” dedi. Kral bu talebini kabul etti.

Kısa süre sonra Caᅇᅇagirika, bir keşişin "Bālapaᅇᅇita Sūtra" okuduğunu duyduğı Kukkuᅇārāma'ya gitti.

“Cehennemde yeniden doğan varlıklar vardır. Cehennem muhafızları onları bir alev yığınının kırmızı-sıcak demirden ateşli bir zemine sırt üstü uzatır ve yakalar. Çenelerini bir demir çubukla açarlar ve ağızlarına ateşli kırmızı-sıcak demir topları dökerler. Bunlar dudaklarını, dillerini, boğazlarını ve mide borularını kavurur.

Kalplerinden, çevresindeki alandan, bağırsaklarından ve iç organlarından geçerek aşağıya doğru akar. Gerçekten ey keşişler cehennem acıları böyledir.

Cehennemde yeniden doğan başka varlıklar da vardır. Cehennem muhafızları onları bir alev yığını olan kırmızı-sıcak demirden ateşli bir zemine sırt üstü uzatırlar ve yakalar. Çenelerini bir demir çubukla açarlar ve ağızlarına ateşli kırmızı-sıcak demir topları dökerler. Bunlar dudaklarını, dillerini, boğazlarını ve mide borularını kavurur. Kalplerinden, çevresindeki alandan, bağırsaklarından ve iç organlarından geçerek aşağıya doğru akar. Gerçekten ey keşişler cehennem acıları böyledir.

Cehennem muhafızlarının, yüzlerinden kavrayıp bir alev yığını olan kızıl-sıcak demirden ateşli bir zemine fırlattıkları yeniden doğmuş varlıklar vardır. Onları kavurucu sıcak demirden bir sıra ile işaretlerler. Yanan, keskin, alevli, ateşli bir balta ile yukarıdan ve aşağıdan keserek doğrayıp parçalara ayırırlar. Hem güçlü hem de yumuşak vuruşlarla onları bir sekizgen, altıgen, kare, oval ve son olarak bir daire haline getirirler. Gerçekten ey keşişler cehennem acıları böyledir.

Cehennem muhafızlarının, yüzlerinden kavrayıp bir alev yığını olan kızıl-sıcak demirden ateşli bir zemine fırlattıkları yeniden doğmuş başka varlıklar da vardır. Onları kavurucu sıcak demirden bir sıra ile işaretlerler. Yanan, keskin, alevli, ateşli bir balta ile yukarıdan ve aşağıdan keserek doğrayıp parçalara ayırırlar. Hem güçlü hem de yumuşak vuruşlarla onları bir sekizgen, altıgen, kare, oval ve son olarak bir daire haline getirirler. Gerçekten ey keşişler cehennem acıları böyledir.

Son olarak, cehennem muhafızlarının yakaladığı ve bir alev yığını olan kızıl-sıcak demirden ateşli bir zemine sırt üstü uzatılan yeniden doğmuş varlıklar vardır. Sonrasında beş-aşamalı bağlama işkencesini yaparlar. Ellerine iki demir kazık saplarlar. Ayaklarına iki demir kazık saplarlar. Son olarak kalplerine bir demir kazık çakarlar. Gerçekten ey keşişler cehennem acıları böyledir.”

Canıdagirika; “Bunlar beş tür büyük ıstıraptır.” diye düşündü. Sonrasında aynı işkenceleri hapishanedeki insanlara da uygulamaya başladı.

3.2.1.3.1. Acımasız Aşoka Anlatısı Üzerine

İmparator Aşoka, tarihi bir kişilik olarak Hindistan tarihinde hoşgörüsü ve barışçıl politikalarıyla ünlü bir hükümdar olmuştur. Buddhist Dharma felsefesini benimsemesi üzerine yönetiminde kullandığı bu idealler sebebiyle; hüküm sürdüğü Hint alt kıtası içerisinde barışı sağlamıştır. Ancak “Aşoka’nın Tahta Çıkışı” isimli anlatı incelememiz içerisinde de bahsedildiği gibi Aşoka, Buddhizm’i benimsemeden önce hüküm sürdüğü sekiz yıllık süre içerisinde “Caṇḍāśoka” olarak anılan zalim bir hükümdar olarak tasvir edilmektedir. Kimi Buddhist kaynaklarda bunun sebebi olarak taç giymeden önce doksan dokuz kardeşini öldürmesi olarak gösterilmektedir. Bunun yanı sıra yukarıdaki efsanede de görülen beş yüz vezirin katledilmesine dair anlatı, Buddhist Edebiyat’ta hem Pāli hem de Sanskrit Külliyat içerisinde farklı birçok kaynakta yer almaktadır (Chattopadhyaya, 2010: 52). Bu karşılaştırmalı anlatılardan yola çıkarak kimi abartı betimlemelerle Buddhist merhamet öğretisinin ön plana çıkartılmak istenmiş olabileceği teorisi kabul edilse bile, Aşoka’nın Buddhizm’i benimsemesinden öncesine ait hükümdarlığında, daha zalim bir politika izlendiği yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır. Merhamet kavramı ve ideali Hindistan içerisinde Brahmanlar tarafından gerçekleştirilen kurban törenlerinin artışına karşı halk tarafından gösterilen tepkiler sonrası oluşmaya başlamıştır. Bu durum diğer birçok Vedik karşıtı hareket gibi Buddhist kültür içerisinde bir erdem olarak sayılarak hiçbir canlıya zarar vermemek olarak gelişmiştir. Buddhizm’e ait en önemli kaynaklardan biri olan *Dhammapada*’da (I, 5); “Nefret hiçbir zaman nefretle yok edilemez, nefret nefretsizlikle yok edilir.” şeklinde bir ifade yer almaktadır. Burada nefret için Pāli dilince “vera” sözcüğü kullanılmıştır. Tersine ise “avera” dır, yani “nefretsizlik” (Kaya, 2012: 80). Bu açıklamadan da görülebileceği gibi efsane içerisinde anlatılan Aşoka’nın Buddhizmi benimsemeden önceki hayatında “merhamet” motifine ait hiçbir iz bulunmamaktadır.

Anlatıda Buddhizm’de yer alan iki farklı mekândan bahsedilmektedir. Bunlardan ilki Cambudvīpa⁸ kavramıdır. Cambudvīpa, Sanskrit kökenli eril bir kelime olarak Meru dağının çevrelediği 7 kıtanın merkezindeki kıtayı yani Hindistan’ı tanımlamaktadır. Bu adlandırmayı alt kıta içerisinde bol miktarda cambu ağacı barındırmasından mı yoksa

⁸ Kelime “cambu” ve “-dvīpa” olarak iki ayrı kelimedir. Cambu ağacı Hindistan’da bol miktarda bulunan bir çeşit elma ağacıdır. Dvīpa ise “ada, yarımada, kumsal” vb. anlamındadır. Sonuç olarak Cambudvīpa kelimesi “cambu ağaçlarının diyarı” anlamında kullanılmaktadır (Monier-Williams, 1899: 412).

Meru dağında ki spesifik bir cambu ağacından mı aldığı net olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte bu tanımlama yalnızca Buddhist kaynaklarda değil başta Hindu kaynaklar olmak üzere birçok Hint Edebiyatı metni içerisinde görülebilmektedir.

Bir diğer önemli Buddhist mekânsa Buddhist öbür dünya inancına ait cehennem kavramıdır. Buddhist inanç içerisinde ölümden sonra yaşam, tanrıların varlığı vb. metafizik konular daima bir tartışma konusu olmuştur. Buddhist kaynaklar içerisinde Buddha'nın yaşadığı dönemde bu tarz metafizik konularını cevapsız bırakarak esas amacın Mutlak Gerçek'i kavramak olduğunu belirttiği gözlemlenmektedir. Bunun temel sebebini ise Buddhist Pāli Külliyyat içerisinde yer alan *Sutta Piṭaka* içerisinde şu şekilde açıklanmaktadır;

Mālunkyāputta, bu zehir sürülmüş kalınca bir okla vurulan adamın durumuna benzer. Arkadaşları, akrabaları, komşuları onu yaşatmak için bir doktor ya da cerrah ararlarken o yaralı adam şöyle der: 'Bu oku atan adamın savaşı sınıfından mı çiftçi mi yoksa işçi sınıfından mı olduğunu anlamadıkça bu oku kabul edemem.'

Gene o kişi şöyle der: 'Beni yaralayan adamın adını ve hangi soya ait olduğunu öğrenmedikçe bu oku kabul edemem.' ...

Bu adam bunları öğrenmeden ölecektir Mālunkyāputta.

İşte aynı şekilde bana sorduğun soruların yanıtını kişi benden alamadan ölecektir.

Mālunkyāputta, dinsel yaşam dünyanın sonlu olması veya dünyanın sonsuz olması esasına dayanmaz. Esas, ne dünyanın sonlu olmasıdır ne de dünyanın sonsuz olmasıdır. Esas olan, bu dünyada doğum, yaşlılık, ölüm, keder, ağlaşma, sefalet, karamsarlık ve ümitsizlik olmasıdır; bunun için bunları bu yaşamda söndürmeyi salık veriyorum (Kaya, 2019: 72-73).

Bu anlatıdan da görülebileceği gibi Buddhist inanış içerisinde cennet ve cehennem gibi metafizik kavramların girişi Buddha'nın ölümünden sonrasında gerçekleşmiştir. Bu sebeple Buddhist öğretisi içerisinde cehennem tanımının fantastik öğelerin Buddhist Edebiyat'a dâhil olduğu sonraki dönemlerinde yapıldığı görülmektedir. Sözü edilen süreç

içerisinde cehennem betimlemesi yapılırken aynı coğrafyada yer alan Hindu Edebiyatı'na ait kimi cehennem tasvirlerinden etkilenmiş olduğu düşüncesi çok da yanlış olmayacaktır. Öyle ki Buddhist cehennemi, Naraka⁹ adıyla adlandırılmaktadır. Aynı şekilde Hindu Edebiyatı içerisinde de benzer anlatılar yer almaktadır. Bu sebepten *Aṣokāvadāna* içerisinde bulunan bu efsanenin bir geç dönem Buddhist eseri olduğu düşünüldüğünde işkence için kullanılan bir mekân olarak cehennem tasvirinin bulunması, çok da şaşırtıcı bir durum değildir.

3.2.1.4. Samudra ve Aşoka'nın Dönüşümü Anlatısı

O günlerde Śrāvastī'de karısıyla birlikte mutlu bir hayat süren bir tüccar yaşıyordu. Bu tüccar bir keresinde uzun bir okyanus yolculuğa çıkmış o sırada karısı denizdeyken bir oğul dünyaya getirmişti ve ona okyanus anlamına gelen Samudra ismi verilmişti. Tüccar seyahatlerinden döndükten on iki yıl sonra, beş yüz haydut tarafından soyuldu ve öldürüldü. Daha sonrasında oğlu Samudra Buddhist öğretiyi kabul etti ve bir defasında ülkeyi gezinirken Pāṭaliputra'ya ulaştı. Sabah erkenden cübbesini giydi, çanağını aldı ve sadaka için şehre gitti. Farkında olmadan dışarıdan tamamıyla hoş görünen konağa yaklaştı. Cehennemi andıran korkunç iç mekânı görünce, tekrar dışarı çıkmak istedi ama Caṇḍagirika onu durdurdu.

Dedi ki; “Bu yerde kıyametinle karşılaşacaksın; senin için her şey bitti!”

Samudra üzüntüye kapılarak ağlamaya başladı.

Caṇḍagirika sordu; “Neden bir bebek gibi ağlıyorsun?”

Keşiş cevapladı;

“Nazik efendim, vücudumun yok edileceğine için üzülüyorum.

Ancak kurtuluşuma götüren unsurların bozulmasına yas tutuyorum.

Ulaşılması zor bu varoluşa ulaşmış olmak,

ve mutluluğu doğuran inançlı hayata girmiş olmak,

⁹ Naraka, Sanskrit bir kelime olarak “cehennem, işkence mekânı” gibi anlamlara sahiptir (Monier-Williams, 1899: 529).

ve öğretmenim olarak Şākyaların aslanının olması;

Beni kederlendiren şimdi ne yazık ki hepsini tekrar kaybedeceğim.”

Caṇḍagirika dedi ki; “Kral bana buraya giren herkesi infaz etme hakkı verdi. Sebatsız olsan iyi olur çünkü senin için herhangi bir serbest bırakılma olmayacak!”

Samudra merhamet dileyerek bir ay infaz cezası vermemesi için yalvardı. Ona yedi gün verildi. Ölüm korkusuyla titreyerek bir hafta sonra artık olmayacağı düşüncesiyle boğuştu.

Yedinci günün erken saatlerinde Kral Aşoka cariyelerinden birinin âşık olduğu bir gençle konuştuğunu ve ona sevgiyle baktığını gördü. Onları bir arada görür görmez öfkeleni ve ikisini de hapishaneye gönderdi. Orada sadece kemikleri kalana kadar demir bir havanda dövüldüler.

Samudra bu olayı görünce iyice sarsıldı ve haykırdı;

“Ey hat! Merhametli Öğretmen, Büyük Bilge

bedeni değersiz ve dengesiz bir köpük balonuna

benzettiğinde haklıydı.

Bu güzel yüz şimdi nerede?

O güzel vücut nereye gitti?

Ahmakların zevk aldığı

bu istikrarsız ıstırap dünyasına yazıklar olsun.

Bu hapishanede bugünün,

varoluş okyanusunu geçmemi sağlayacak

temel kavrayışa ulaştım.”

Böylece bütün gece kendini Buddha'nın öğretilerine uygulamaya adanarak varoluşun bağlarını kıldı ve yüce arhatlığa ulaştı.

Şafak vakti Caṇḍagirika; “Keşif gece bitti ve güneş yükseldi. İşkencenin zamanı geldi!” dedi.

Samudra cevapladı; “Doğru gecem sona erdi ve en büyük lütfun vaktini belirleyen güneş doğdu! Dilediğini yapabilirsin, uzun ömürlü dostum.”

Caṇḍagirika; “Anlamıyorum. Lütfen sözlerini açıkla.” dedi.

Böylece Samudra; “Hırsız benzeri kirlerle dolu Beş Karartma tarafından örtülmüş korkunç bir hayal gecesi kalbimden gitti. Zihnimin semalarında bilginin parlak güneşi yükseldi. Işığıyla bu üç aşamalı dünyayı olduğu gibi görebiliyorum. Efendinin öğretilerini takip ediyorum. Bu benim için en yüksek lütuf anıdır. Bu bedene dilediğini yap, ey uzun ömürlü!” dedi.

Bunun üzerine o acımasız canavar yüreğinde hiç merhamet hissetmeden öteki dünyaya kayıtsız kalarak Samudra'yı su, insan kanı, kemik iliği, idrar ve dışkı dolu bir demir kazanın içine fırlattı. Altına büyük bir ateş yaktı ama çok fazla yakacak odun tüketildikten sonra bile kazan ısınmadı. Bir kez daha ateşi yakmaya çalıştı ama yine de alev almadı. Kafası karışarak çömleğe baktığında keşişin orada bir lotus üzerinde bağdaş kurarak oturduğunu gördü. Hemen Kral Aşoka'ya haber gönderdi. Aşoka bu mucizeye tanıklık etmeye gelirken beraberinde binlerce kişi toplandı. Kazanın içinde oturan Samudra, Aşoka'nın dönüşümünün yaklaştığını fark etti.

Doğaüstü güçlerini oluşturmaya başladı. Seyircilerden oluşan kalabalığın huzurunda göğe açarak sudan bir kuğu gibi ıslanmak gibi çeşitli doğaüstü özellikler göstermeye başladı.

Öyle söylenir ki;

“Vücudunun yarısı suya gömüldü;

diğer yarısı da ateş aldı.

Yağmur yağıyor ve alevleniyordu.

O ateş almış otların arasından dereleri akan

bir dağ gibi gökyüzünde parlıyordu.”

Göklerde gezgini görünce kralın ağzı şaşkınlıkla açık kaldı. Yukarıya bakıp bir aıncalı yaparak büyük bir şaşkınlıkla dedi ki;

“Sana sormak istediğim bir şey var dostum.

Formunuz bir insan gibi

ancak ilahi güçleriniz bir insana ait değildir.

Bu sebeple size ne diyeceğime karar veremiyorum,

Ey Kudretli Olan, Ey Saf Olan ya da doğanız her ne ise.

Lütfen şimdi beni bu konuda aydınlatın.

Böylece gücünüzü anlayabilir ve öğrenciniz olarak hareket edebilirim.

Elimden geldiğince, Dharma'nızın gücünü ve niteliklerini öğrenmek istiyorum.”

Sonra Aşoka'nın Öğretiyi tamamen kavrayacağını anlayan keşiş, Kutsanmış Olan'ın kalıntıları dağıtacak ve kalabalığın refahını temin edecek olan niteliklerini krala açıkladı; “Ey kral, ben dünyevi eğilimlerin karmaşasını aşan konuşmacıların en güzeli, merhametli Buddha'nın çocuğuyum.

Bastırılmış olan tarafından bozguna uğratılan, insanların en iyisi, sessizliği bulan kişi bana huzuru gösterdi. Dharma'nın bir takipçisi olarak, varoluşun tüm hallerinden kopuşum. Samsāra'nın dehşetinden özgür olan tarafından varlık bağlarından kurtuldum.

Dahası yüce kral, sana referans ederek Kutsanmış Olan parinirvānasından yüz yıl sonra Pāṭaliputra şehrinde Aşoka adında bir kral olacağını kehanetinde bulundu. Dört kıtadan birini yöneten bir çakravartin olarak bedensel kalıntıları uzaklara dağıtacak ve seksen dört bin dharmarācīkayı inşa edecek haklı bir dharmarāca olacaktır dedi. Ancak siz kralım, cehenneme benzeyen ve binlerce canlının öldürüldüğü bu yeri inşa ettiniz. Tüm varlıklara bir güvence sözü vermeli ve Kutsanmış Olan'ın arzusunu (tamamen) yerine getirmelisiniz.”

Şöyle devam etti;

“Ey insanların başı, tüm varlıklara güven verin,

çünkü onlar şefkatin eşlikçisidir.

Efendi'nin dileğini yerine getirin ve

dharma taşıyıcılarını her yere dağıtın.”

Böylece kralın Buddha'ya olan inancı pekişti ve ellerini saygıyla birleştirdi. Keşiş Samudra'ya dedi ki; “Ey Daşabala oğlu, lütfen benim bu kötü eylemlerimi affedin. Bugün bunu size itiraf ediyorum ki o Ermiş'e, Buddha'ya, en iyi mezheplere ve yüce olanlar tarafından öğretilen Dharma'ya sığınıyorum.

Dahası;

Kutsanmış Olan'a olan inancım ve saygıdeğerliği nedeniyle bugün dünyayı denizkabuğu, ay ve turna kadar beyaz olan Cinaların başıyla süslemeye karar verdim.” dedi.

Sonra Samudra doğaüstü güçleri sayesinde oradan ayrıldı. [Aşoka da gitmeye hazırlandı] ancak tam gitmek üzereyken, Caṇḍagirika bir aṇcali yaparak dedi ki; “Kralım, bana verdiğiniz dilek – kimsenin burayı canlı terk etmemesidir! ”

Kral dedi ki; “Ne? Beni öldürmek mi istiyorsun?”

Caṇḍagirika cevapladı; “Tabii ki!”

Aşoka sordu; “Ancak hangimiz bu mekâna ilk önce girdi?”

Caṇḍagirika itiraf etti; “Ben girdim.”

Aşoka yanındaki askerlerini çağırdı. Caṇḍagirika'yı yakaladılar ve onu yanarak öleceği işkence odasına götürdüler. Böylece güzel hapisane yıkıldı ve tüm varlıklara bir güvence garantisi verildi.

3.2.1.4.1. Samudra ve Aşoka'nın Dönüşümü Anlatısı Üzerine

Bu anlatı, Aşoka'nın kendisini tamamıyla Buddhizm'e adayışını aktaran sembolik bir edebî aktarımdan ziyade Hint tarihi için de söz konusu dönüşün sebeplerinin bir belgesi olarak nitelendirilebileceğini düşünüyoruz. Bu olaydan sonra artık Aşoka, zalim bir kral olarak anılmamış, tarih onu artık kendi şahsına münhasır, merhametli, erdemli kral olarak nitelendirmeye başlamıştır. Ancak anlatının bizce esas önemi; Buddhist Samsāra¹⁰ kavramına değinmesi ve Samudra'nın yeniden doğum döngüsünü kırmasını aktarmasıdır.

Sanskrit dilinden bir sözcük olan Samsāra, “dünya” anlamını vermek üzere “sansar” biçiminde Hindī dilinde de kullanılmaktadır. Mahāyāna'nın bazı okullarında Samsāra ile Nirvāna, ıstıraplardan kurtulma halinde, bir tutulmuştur (Kaya, 2017: 167).

¹⁰ Samsāra kavramı Sanskrit bir kelime olarak “dünyevi var oluş döngüsü, dünya, dünyevi yanılısma” gibi anlamlara gelmektedir (Monier-Williams, 1899: 1119).

Buddhist kültür içerisinde dünyevi yaşam acı ve ıstıraplardan ibarettir. Bu sebepten yeniden doğumla dünyaya her gelişinde insanın acıları devam etmektedir. Ancak Buddha'nın öğretileri sayesinde kurtuluş yolunu bularak Nirvāna'ya erişilebilir. Böylece döngüyü kırmış olan kişi bir daha yeniden doğmayarak dünyevi acılarından kurtulmuş olur. Anlatıda Samudra, hapishanedeki yoğun acıların içerisinde Buddha'nın gerçek sözlerini anlayarak kendi döngüsünü kırmıştır.

Bütün bunların yanı sıra “Aşoka'nın Doğumu” ve “Aşoka'nın Tahta Çıkışı” efsanelerinde de görebildiğimiz, Hint Edebiyatı'nda önemli bir yer tutan kehanette bulunma motifinin bu sefer de Buddha tarafından gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Buddhist Edebiyat içerisinde, Buddha'nın gelecekte Buddhizm'i benimseyecek önemli kişilerin geleceğinin kehanetlerinde bulunması birçok metinde karşılaşılan bir durumdur.

3.2.1.5. Aşoka ve Vezir Yaşas Anlatısı

Kral Aşoka Buddha'nın Öğretisine inanmaya başladıktan kısa bir süre sonra Buddhist rahipleri onurlandırmaya başladı. Kalabalığın içinde ya da ıssız bir yerde fark etmeden onları gördüğü her yerde ayaklarının dibine seriliyordu.

Şimdi Aşoka'nın artık Yaşas adında bir bakanı vardı. Kutsanmış Olan'a son derece inançlı olmasına rağmen bir gün Aşoka'ya dedi ki; “Kralım dolaşırken her kasttan dilencinin önünde yerlere eğilmemelisiniz. Dört kastın hepsi Buddhist rahip olabiliyor.”

Bu sözlerle Aşoka hemen yanıt vermedi. Ancak bir süre sonra bütün bakanlarına çeşitli türden yaratıkların başlarına ihtiyacı olduğunu söyledi. Onların birinden farklı türde hayvanın başını, diğerinden de başka bir tür hayvanın başını ve bu şekilde devam ederek hepsinden başlar istedi. Sonunda Yaşas'a bir insan başı getirmesini emretti.

Bakanlar bütün bu kafaları topladığında Aşoka onlara pazara gitmelerini ve kafaları satmalarını emretti. Çok geçmeden kimsenin satın almayacağı Yaşas'ın insan kafası dışında bütün kafalar satıldı. Sonrasında Aşoka, Yaşas'a kafayı birine vermesini söyledi. Ancak ücretsiz olmasına rağmen yine de kimse almıyordu.

Başarısızlığından utanan Yaşas, Aşoka'nın yanına gelerek dedi ki;

“Ey kral; ineklerin, eşeklerin, koyunların, geyiklerin ve kuşların başları –

hepsi insanlara bir bedel karşılığında satıldı;

Ancak kimse bu değersiz insan kafasını

bedavaya bile almazdı.”

Aşoka bakana sordu; “Neden? Neden kimse bu insan kafasını almıyor?”

Yaşas cevapladı; “Çünkü onları iğrendirdi.”

Kral dedi ki; “Ah! İğrenç olan sadece bu kafa mı yoksa tüm insanların kafaları mı?”

Yaşas cevapladı; “Tüm insanların kafaları,”

Aşoka dedi ki; “Ne? Benim kafam da iğrenç mi?”

Korkudan Yaşas ona sorusunun gerçek cevabını söylemek istemedi. Ancak kral ona gerçeği söylemesini emretti ve sonunda cevapladı; “Evet.”

Bakanını bu itirafa zorladıktan sonra Aşoka, bunu yapmasındaki gerçek amacı ona açıkladı; “Siz efendim, biçim ve üstünlük meselelerine takıntılıydınız. Bu bağlılık yüzünden beni rahiplerin ayaklarının dibinde eğilmekten caydırmaya çalışıyordunuz.

Ancak eğer yeryüzünde hiç kimsenin bedavaya bile

almaya dayanamayacağı kadar iğrenç bir başı eğerek

bir değer kazanırsam, bunda ne zarar var?

Siz efendim rahiplerin doğasında olan niteliklerine değil,

kastta (cāti) bakıyorsunuz.

Kastla birlikte kibirli, aldatılmış ve takıntılı hale gelerek

kendinize ve başkalarına zarar verirsiniz.

Birini davet ettiğinizde

veya bir düğün zamanı geldiğinde,

o zaman kast meselesine takılmalısınız,

ancak Dharma zamanında değil.

Dharma için nitelikler önemlidir

ve nitelikler kasti yansıtmaz.

*Tanınmış bir aileden biri kötülüğe başvurursa,
dünya onu kınamaktadır.*

*Öyleyse insani erdem, düşük doğumlu bir adam tarafından
sergilendiğinde nasıl onurlandırılmaz?*

*İnsanların zihninden dolayı vücutlarının
kınanması ya da onurlandırılması gerekir;*

Budist rahiplerin zihinleri saftır,

bu yüzden onları onurlandırıyorum.

*Tekrar doğan bir adam erdemden yoksunsa,
düşmüş olarak bilinir ve hor görülür.*

*Ancak fakir bir aileden gelse bile
şerefli bir adama boyun eğmeli ve onu onurlandırmalıdır.”*

*Dahası; “Şākya'nın şefkatli liderinin bilge kişilerin
bu dünyanın boş yapılarının özünü kavrayabildiğini
söylediğini duymadınız mı?*

*Sözü kesindir ve eğer ben onun öğüdüne uymak istersem
ve siz beni engellemeye çalışırsanız,*

bu bir dostluk işareti değildir.

İçerisindeki özden ayrılan

bedenim toprakta yatmaya başladığında,

erdem gerçekleştirmenin anlamı yoktur.

*kalkmak, eğilmek ve ańcalı yapmak gibi
gayretli aktiviteler gerçekleştiremeyecek.*

Bu nedenle, şu anda değerli özümü

mezarda yok olmaktan kurtarmaya çalışmalıyım.

*Kaçınılmaz olarak yok olması gereken bu bedenden özü çıkarmayanlar,
yanan bir evden veya denizde batan bir gemiden*

bir sandık mücevher kurtaramayanlar gibidir.

Özü özsüzlükten ayıramazlar, özü hiç görmezler ve

Ölümün ağzına düştüklerinde tamamen perişan olurlar.

*Sütün, gheenin, taze tereyağının ve ayranın tadını çıkardıktan sonra,
sütün en iyi kısmı - özü - kaybolur.*

*Kavanoz sonrasında yanlışlıkla kırılırsa,
bu üzülecek bir şey değildir.*

*Öyleyse kişinin iyi yapılı özü
bedeninden çoktan çıkartılmışsa
ölümde de keder olmamalıdır.*

*Ancak bu dünyada kibirli adamlar iyi halden uzaklaştığında ve
Ölüm vücutlarının kavanozunu parçaladığında,
kalpleri keder ateşleri tarafından tüketilir,
tıpkı tadına varılmadan önce lor dolu bir kavanozun kırılması gibi.*

*Bu sebeple keşişlerin önünde
bedenimi yerlere eğmeme engel olmaya çalışmamalısın.*

*Özü incelemeden her zaman "Ben en iyisiyim" diye düşünüyorsunuz ve
bu sebepten hayaller içerisinde kör oldunuz.*

*Bedeni Buddha'nın Öğretilerinin ışığında gören
bilge bir adam, bir prens ile bir köle arasındaki
herhangi bir bedensel farklılığı algılamaz.*

Deri, et, kemikler, kafa, karaciğer ve tüm diğer organlar

bütün insanlarda ortaktır.

Sadece çıkarılabilir süs eşyaları

bir bedeni diğerinden "daha iyi" kılar.

Bu dünyadaki bilgiler ayağa kalkarak,

eğilerek ve diğer saygılı davranışlarda bulunarak,

bu en aşağılık bedene istinaden, özü umarak değer kazanırlar.”

3.2.1.5.1. Aşoka ve Vezir Yaşas Anlatısı Üzerine

Anlatıda Aşoka'nın veziri ermiş Yaşas'la yaşadığı bu olay; Buddhist kültürün Vedik dönemden beri varlığını koruyan kast sistemine karşı tutumunu net bir biçimde ortaya kayması bakımından oldukça önemlidir. Kast, Hint alt kıtası içerisine Āri göçüyle birlikte kurulan toplumsal düzene ait sosyal yapıyı belirleyen ve günümüze kadar etkilerini (varlığını) korumuş bir sistemdir. Hindu topluma ait olan bu sistem içerisinde oldukça katı bir yapıya sahip sınıflar barındırmaktadır. Ārilerde kast kelimesi aslında varna olarak kullanılmıştır. Bu tabakalaşmanın siyasi, ırksal ya da dinsel olup olmadığı hâlâ tartışma konusu olsa da Hintlilerin varna olarak kullandıkları kelime renk anlamına geldiğine göre; başlarda bu tabakalaşmanın ırk ayrımından kaynaklandığı düşünülebilir (Büyükbahçeci, 2016: 240). Kast sisteminin en üst sınıfını oluşturan Brahmanlar, toplum içerisinde ruhban sınıfı oluşturmaktadır. Vedik dönem ve sonrasında gittikçe artan otoriteleri sonucu halk üzerindeki baskınlıkları fazlasıyla arttığı bilinmektedir. Bunun temel sebebini Hindu toplumu için dinî ritüellerin hayatlarındaki önemi ve onların gerçekleştirilebilmesi için de Brahmanların gerekliliği olarak yorumlayabiliriz.

Bütün bu baskılardan oluşan halkın mutsuzluğuyla birlikte çeşitli çileci keşişlerin, Brahman yazınlarına yapmaya başladıkları farklı yorumlamalarla birlikte dinî yaşamda özgürlük artmaya başlamıştır. Bu özgürlükçü yapıyla birlikte MÖ 6. yüzyıl içerisinde Hindistan'da düşünsel ve felsefî bir hareketin başladığı gözlemlenmektedir.

Upanishadlarla¹¹ birlikte başlayan bu süreç zaman içerisinde farklı dinî mezheplerin oluşmasıyla sonuçlanmıştır. Bunlardan biri olan Budhizm de tıpkı diğerleri gibi kast sistemini reddetmektedir. Buddha'nın dünya ve evren görüşünde kasttan, soydan gelen ayrıcalıklara yer yoktur (Güngören, 2017: 87). Dünyevi yaşam her insan için eşit derece acı verici olmaktadır. Bu sebepten her insan bütün bu dünyevi yanılgılardan kurtulma yoluna sahiptir. Buddhist anlayışa göre dünyevi beden, arzular, ihtiyaçlar kişiyi aydınlanma yolunda sınırlayan etkenlerdir. Bu sebepten fiziksel beden gerçeğin anlaşılması yolunda sınırlamadan ibarettir. Anlatı içerisinde de Aşoka'nın kendi kafasını değersiz olarak tanımlamasındaki maksat da tam olarak buradan kaynaklanmaktadır. Bu sebepten *Aṣokāvadāna* içerisinde bulunan bu efsane Buddhist öğretiye ait beden anlayışını yansıtmaması sebebiyle ilgili kültüre ait fazlasıyla kıymetli bir metaforu içerisinde barındırmaktadır.

3.2.1.6. Takshaṣilā İsyanı ve Aşoka'nın Hastalığı Anlatısı

Kuzey ülkesindeki Takshaṣilā şehrinin Kral Aşoka'nın yönetimine karşı isyan çıkardığı anlaşıldı. Bunu öğrenen kral oraya kendisi gitmek istedi, ancak bakanları ona Kunāla'yı göndermesini tavsiye etti. Böylece Aşoka prens Kunāla'yı çağırarak dedi ki; “Kunāla, oğlum gidip Takshaṣilā kentindeki ayaklanmayı bastırmanı istiyorum.”

Kunāla cevapladı; “Efendim, oraya gideceğim.”

Öyle söylenir ki;

Sonunda oğlunun hevesini gören ve

tutkuyla bağlılığını anlayan kral,

kendisi evde kalırken

oğlunun sefere çıkmasını emretti.

Sonrasında Aşoka, şehri ve yolları süsledi. Tüm yaşlı, hasta ve fakir insanların yolunu temizledi. Oğluyla aynı arabaya bindi ve ona Pāṭaliputra'dan çıkışa kadar eşlik

¹¹ Vedalar ve Brāhmaṇalardan sonra oluşan edebi birikimlerin başında, Āraṇyakalarla birlikte, Upanishadlar gelir. Upa+ni+sad eyleminden türetilen sözcük “bir kimsenin dizinin dibinde oturmak” anlamına gelir ve hocanın öğrencisine yaptığı eğitimi anlatmaya çalışır (Kaya, 2003: 193).

etti. Geri dönme zamanı geldiğinde Kunāla'yı kucakladı. Gözlerinin içine bakarak duygu dolu bir şekilde dedi ki;

“Prensin gözleri hayırlıdır;

gerçek görme yeteneği olan insanlar

her zaman onun nilüfer benzeri yüzünü görecektir.”

Ancak o sırada bir Brahman falcı, prensin gözlerinin yok oluşunun çok uzak olmadığını fark etti. Kral Aşoka'nın oğlunun gözlerine fazla sevgi dolu olduğunu görünce dedi ki;

“Prensin gözleri saftır ve

yeryüzünün efendisi ona düşkündür.

Bugün güzellikle dolu ve mutluluğa götüren

gözlerin yok edildiğini görüyorum!

Cennet gibi mutlu olan ve

prensin gözünde sevinç veren bu şehrin,

gözleri söndüğünde üzüntüyle dolduğunu görüyorum.”

Çok geçmeden Kunāla Takshaşilā'ya ulaştı. Geleceğini duyan şehir sakinleri, iki buçuk yocana boyunca kasabayı ve yolu kuşattılar. Kaplar dolusu adakla onu karşılamak için dışarı çıktılar.

Öyle söylenir ki;

Haberle birlikte Takshaşilālular

değerli taşlarla dolu kaplarını aldılar ve

kralın çok değerli oğlunu karşılamak için

şehrin dışına çıktılar.

Añcali yaparak onu selamladılar; “Ne Prens'e ne de Kral Aşoka'ya isyan etmek istemedik ama kötü niyetli vezirler geldiler ve bizi küçümsediler.” Sonrasında Kunāla'ya şehre kadar eşlik ettiler.

Şimdi Kral Aşoka çok hastalandı. Ağzından pislik çıkmaya ve tüm gözeneklerinden saf olmayan bir madde sızmaya başladı. Onu kimse iyileştiremiyordu.

Aşoka emretti ki; “Kunāla geri dönsün. Onu tahta oturtacağım. Böyle bir yaşamın amacı nedir?”

Tishyarakshitā bunu duyduğunda Kunāla yakın zamanda kral olursa onu öldürteceğinden korkuyordu. Bu sebepten Aşoka'ya dedi ki; “Seni iyileştireceğim, ama önce tüm doktorların seni görmesini yasaklamalısın.”

Sözleri gerçekleştiğinde Tishyarakshitā doktorlara dedi ki; “Kralinkine benzer bir hastalığa yakalanmış bir kadın veya erkek size gelirse, onu hemen görmek isterim.”

Çok geçmeden Abhīralı bir adam böyle bir hastalığa yakalandı. Karısı doktora giderek hastalığı ona tarif etti. Doktor dedi ki; “Onu buraya getirin. Muayene edeceğim ve sonra ilaç yazacağım.” Ancak Abhīralı adam ona getirilir getirilmez, adamı doğruca Tishyarakshitā'ya götürdü. Kadın gizlice onu öldürdü ve öldüğünde karnını ikiye bölerek midesini inceledi. İçinde büyük bir solucan buldu. Pislik, yukarı hareket ettiğinde adamın ağzından dışarı çıkıyor ve aşağı indiğinde aşağıya akıyordu.

Kraliçe daha sonra biraz karabiber öğütüp solucana verdi ama solucan ölmedi. Uzun biber ve zencefli denedi, ama yine de başarılı olamadı. Sonunda solucana biraz soğan verdi. Solucan hemen ölerək bağırsak yolundan dışarı çıktı.

Sonrasında Aşoka'ya giderek bu tedaviyi uyguladı. “Efendim, biraz soğan yerseniz iyileşeceksiniz.”

Aşoka itiraf etti; “Kraliçem, ben bir Kshatriya'yım. Nasıl soğan yiyebilirim?”

Kadın cevapladı; “Efendim bunu bir ilaç olarak hayatınız için yiyin!”

Sonra Aşoka soğanı yedi. Solucan ölerək bağırsaklarından çıkarı çıktı. Böylece tamamen iyileşti. Tishyarakshitā'nın yaptıklarından öyle memnun oldu ki onu bir dilekle ödüllendirdi. Ona “Sana ne arzu ediyorsan vereceğim.” dedi.

Kadın cevapladı; “Öyleyse yedi günlük bir süre boyunca bana hükümdarlığı verin.”

Aşoka sordu; “Ve [o sırada] bana ne olacak?”

Kadın cevapladı; “[Hiçbir şey olmayacak] Efendim, yedi günün sonunda yeniden kral olacaksınız.”

Aşoka bunun üzerine tahtı yedi günlük bir süre için Tishyarakshitā'ya devretmeyi kabul etti. [Hükümdar olarak atandıktan sonra], ilk düşüncesi artık Kunāla'dan intikamını alabileceğiydi. Aşoka adına Takshaşilā halkına Kunāla'nın gözlerini yok etmelerini söyleyen sahte bir mektup yazdı.

Öyle söylenir ki;

Gerçekten güçlü ve korkutucu Kral Aşoka

Takshaşilā halkına,

Mauryan soyunun lekesi olan bu düşmanın

gözlerini oymalarını emretti.

Aşoka bir şeyin hızlı bir şekilde yapılmasını istediğinde, emirleri her zaman dişleriyle mühürlerdi. Bu nedenle o gece Tishyarakshitā, Agoka'nın yanına gitti. Ona uykusunda [mektubu ısırp] dişleriyle mühürleteceğini düşündü. Ancak bir şey kralı ürküterek uyandırdı.

Tishyarakshitā “Efendim, ne oldu?” diye sordu.

Aşoka cevapladı; “Ah kraliçem kâbus gördüm! Kunāla'nın gözlerini çıkarmaya çalışan iki akbaba gördüm!”

Tishyarakshitā “Prens iyi olacak!” dedi, [ve kral tekrar uyumaya gitti].

Ancak sonra ikinci kez uyandı. Korkarak “Kraliçem, bir kez daha iyi bir rüya görmedim” dedi.

Kraliçe sordu; “Nasıldı?”

Kral cevapladı; “Kunāla'yı şehre sakallı, uzun saçlı ve uzun tırnaklarla girerken gördüm.”

Tishyarakshitā “Prens iyi olacak!” dedi, [ve kral bir kez daha uyumaya gitti]. Bu sefer uyanmadı. Tishyarakshitā mektubu kralın dişleriyle mühürletmeyi başardı. Ardından hemen Takshaşilā'ya gönderdi. Hâlâ uyuyan Aşoka dişlerinin düştüğü bir rüya gördü.

Gece geçtikten sonra kral kâhinlerini aradı ve onlardan bu rüyaları yorumlamalarını istedi.

Kâhinler dedi ki; “Efendim, böyle rüyalar gören kişi oğlunun gözlerinin yok olduğunu görecektir.”

Sonrasında eklediler;

*“Rüyasında dişleri çürüyüp dökülen,
oğlunun gözlerinin mahvolduğunu ve
oğlunun ölümünü de görecektir.”*

Bu sözleri duyan Aşoka oturduğu yerden hızla kalktı. Dört yönde Añcali yaparak tanrılara yalvarmaya başladı;

*“Efendi’ye, Dharma’ya ve sangha’ya,
en mükemmel topluluğa karşı
iyi niyetli tanrılar
oğlum Kunāla’yı korusun!
Ayrıca dünyadaki en iyi rşiler de
aynısını yapsın!”*

3.2.1.6.1. Takshaşilā İsyanı ve Aşoka’nın Hastalığı Anlatısı Üzerine

Maurya İmparatorluğu’nun tarihi ile ilgili olarak; tıpkı bu anlatıda olduğu gibi Aşoka henüz tahta çıkmadan önce de Takshaşilā¹² şehrinde bir isyan çıktığı ve babasının emri üzerine bu isyanı bastırmak üzere görevlendirildiği aktarılmaktadır. Söz konusu anlatımdan ise Aşoka’nın krallığı döneminde Takshaşilā şehrinde bir isyan çıktığını görüyoruz. Anlatıda bu durumun sebebi olarak şehrin halkına kötü davranan yöneticileri gösterilmektedir. Takshaşilā şehri, Maurya İmparatorluğu’nun geniş sınırları içerisinde; en kuzeyde, sınır bölgesinde yer almaktadır. Coğrafi konumu sebebiyle Maurya İmparatorluğu’nun en önemli ticaret merkezlerinden biridir. Bu sebeple de açgözlü ve zalim yerel yöneticilerinin acımasız politikaları; halkını zora sokmuş ve bu sebeple

¹² Bugünkü Pakistan’ın Ravilpindi şehrine 35 km uzaklıkta olan bir şehirdir. Eski Hindistan’ın kadim yerleşim yerlerinden biriydi. Yunanlılar Taxila (Takshila) şeklinde söylemişlerdir. MÖ 6. Yüzyıldan itibaren var olmuş ve yaklaşık bin yıl varlığını sürdürmüş bir ticaret merkezi olarak Hindistan’ı Orta Asya’ya bağlayan bir kavşak görevi görmüştür (Kaya, 2017: 186).

defalarca isyan teşebbüsleri gerçekleşmiştir. Aslında bu durum dünya siyasi tarihinin tekrar eden gerçekleri düşünüldüğünde; bizce çok da şaşırtıcı bir durum değildir.

Bu anlatıda dikkat çekici bir diğer husus ise Buddhist gelenekte yaygın olarak bilinen Aşoka'nın oğlu Kunāla'nın hikâyesini aktarmasıdır. Tahtın en kuvvetli adayı olan Kunāla, tıpkı babasının prensken yaptığı gibi Takshaṣilā'da çıkan isyanı bastırmak üzere saraydan ayrıldığında; üvey annesi Tishyarakshitā'nın komplosu sonucu kör olur. Ancak buna rağmen üvey annesine karşı içinde hiçbir öfke barındırmayan Kunāla, daha önce “Acımasız Aşoka” anlatısı incelemesinde bahsi edilen “Buddhist merhamet motifinin” ilgili gelenekteki en çarpıcı örneklerinden birini sergilemiştir. Anlatının bu haliyle yalnızca Kuzey Buddhist kaynaklarında aktarıldığı bilinmektedir (Oldenberg, 1892: 296-298; Kaya, 2017:114). Bunun yanı sıra Çinli gezgin Huen Tsang, anlatıyı biraz daha farklı bir biçimiyle kaydedilmiştir. Tsang, Takshaṣilā'yı ziyaretinden bahsederken Aşoka tarafından yaptırılan Kunāla Stūpa'yı ve onun hikâyesini aktarmaktadır. Bu anlatıya göre Aşoka'nın karısı Tishyarakshitā, *Aṣokāvadāna*'da bahsedilen taht hırsı sebebiyle bu kötü eylemde bulunmamıştır. Tsang'ın anlatısına göre; Tishyarakshitā aslında prene âşık olmuş ancak reddedilmiştir. Bu olaydan sonra intikam arzusuyla Aşoka'yı kandırarak emri vermiş ve kralın uykusunda zarfı işaretlemiştir (Marshall, 1951: 348). Ancak diğer Buddhist metinler içerisinde de Tishyarakshitā'nın âşık olduğuna dair hiçbir ifade, bilgi ya da ima yer almamaktadır. Bu durum bize anlatının orijinalinin *Aṣokāvadāna*'da aktarıldığı gibi olabileceği yönünde bir kanı uyandırmıştır.

Aşoka'nın; “Kraliçem, ben bir Kshatriya'yım. Nasıl soğan yiyebilirim?” ifadesi anlatıda üzerinde durulması gereken bir diğer önemli durumu gündeme getirmektedir. “Aşoka ve Vezir Yaşas” adlı anlatı incelemesinde, Hindu kültürün temelini oluşturan kast sistemine kısaca değinilmişti. Bunun yanı sıra Buddhizm'in kast sistemine karşı olduğu da açıkça ifade edilmiştir. Ancak bu anlatıda Aşoka'nın koyu bir Buddhist inanır olmasına rağmen; soğan yememesi, Hint kültürünün iç içe geçmiş yapısından kaynaklanmaktadır. Hindu inanca göre her yiyecek insan bedeni ve aklı için uygun değildir. Hinduların kutsal metinlerinden *Bhagavadgītā*'da Tanrı Kṛṣṇa bu yiyecekleri şu şekilde ayırmıştır;

Şimdi de her canlının yiyecek isteğinin ve keza kurban, çilecilik ve sadakanın üç türlü olduğunu anlatıyorum, dinle.

Ömür, akıl, güç, mutluluk ve neşe veren, tatlı, yumuşak ve kalp rahatlatan yiyecekler; Sattvacı insanlara uygundur.

Acı, ekşi, tuzlu, çok sıcak, keskin, sert, yakıcı olup, acı, üzüntü ve hastalık veren yiyecekler; Racasçı insanlara uygundur.

Bir süre beklemiş, tadı kaçmış, kokmuş, bayat, bozuk ve kirli yiyecekler; Tamas insanları için uygundur (*Bhagavadgītā*, 2018: 173-174).

Görüldüğü gibi Hindu inancı içerisinde her yiyeceği herkes yiyememektedir. Bu durum kokmuş bir yiyecek olarak Tamas insanları için uygun olan bu gıdayı, yüksek bir kasta mensup Aşoka'nın tüketemeyeceği şeklinde yorumlanabilir. Sonuçta kral her ne kadar Buddhist inanca sahip de olsa kast sistemi, Hint kültürü içerisinde hayatın her alanında etkileyici bir konumdadır. Bu sebepten kast sistemine ait kuralların Hint toplumunun tamamı için belirlendiği göz önünde bulundurulduğunda; Buddhist bir esere ait anlatıda da görmek; aslında Hint kültürünün bütüncül birlikteliğinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

3.2.1.7. Aşoka'nın Son Armağanı Anlatısı

Kral Aşoka Kutsanmış Olan'ın Öğretisine inancını kazandıktan sonra bir gün keşişlere Buddhizm'e yapılan adakların en büyüğünü kimin yaptığını sordu. Mülk sahibi Anāthapiṇḍada olduğu konusunda onu bilgilendirirler.

Aşoka "Ne kadar bağışladı?" diye sordu.

Keşişler yanıtladı; "Kutsanmış Olanın Öğretisine yüz koṭis (on milyon) altın külçesi bağışladı."

Aşoka bunu bir süre düşünerek dedi ki; "Geçmişte bu mülk sahibi, Buddha'nın dinini desteklemek için toplam yüz koṭis bağışlamış. Öyleyse ben de onun gibi yapacağım."

Bu zamana kadar Aşoka seksen dört bin dharmarācīkālari inşa etmiş ve her birine yüz bin altın bağışlamıştı. Sonra Buddha'nın doğduğu yere, Bodhi ağacına, Dharma Çarkını harekete geçirdiği yere ve parinirvāṇa'sına yüz bin altın daha bağışlamıştı. Sonrasında beş yıllık büyük bir festival düzenledi. Bu festivalde üçte biri arhat, üçte ikisi erdemli sıradan öğrenciler olan üç yüz bin keşişin eğlencesi için dört yüz bin harcadı. Ayrıca ārya sangha'ya tüm yeryüzünü (devlet hazinesi hariç), haremini, devlet görevlilerini, benliğini ve oğlu Kunāla'yı teklif etmiş ve hepsine dört yüz bin altın bağışlayarak kurtarmıştı. Böylece Kutsanmış Olan'ın Öğretisine toplam armağanı doksan altı kotise ulaştı. Ancak Aşoka hastalandı. Yakında vefat edeceğini [ve bağışının denkliliğini tamamlayamayacağını] düşünerek umutsuzluğa kapıldı. Aşoka'nın önceki hayatında çamur adağını sunduğu sırada yanında bulunan başveziri Rādhagupta, endişesini fark etti. Ayaklarına kapanıp bir añcalı yaparak dedi ki;

*“Kralım güneş gibi şiddetle parladığında
düşmanlarınızın bakmaya cesaret edemediği,
nilüfer dudaklı yüzlerce güzelin
hevesle öptüğü yüzünüz
şimdi neden gözyaşlarıyla kaplı?”*

Kral cevapladı; “Rādhagupta servet kaybının, egemenliğin sona ermesinin veya terk ettiğim bedenim yasını tutmam. Ancak āryalardan ayrılacağım gerçeğine üzülüyorum.”

Sonrasında ekledi;

*“İnsanların ve tanrıların onurlandırdığı,
her erdemim bahşedilmiş olduğu
topluluğu artık göremeyeceğim.
Artık onları en iyi yiyecek ve içeceklerle
onurlandıramayacağım.*

Bu düşünceler beni gözyaşlarına boğuyor.

Dahası Rādhagupta, Kutsal Olan'ın Öğretisine yüz kotis altın külçesi vermeyi diliyordum. Ancak niyeti tam olarak yerine getirmeyi başaramadım.”

Sonrasında yine de dört koşis adağını tamamlamaya çalışacağını ilan ederek Kukkuṭārāma'ya altın göndermeye başladı.

O sırada Kunāla'nın oğlu Sampadin veliaht ilan edilmişti. Danışmanları ona dedi ki; “Prens, Kral Aşoka fazla yaşamayacak olmasına rağmen Kukkuṭārāma'ya para göndermeye devam ediyor. Kralların güçleri devlet hazinesinde yatar; ölçülü olmalı.”

Sampadin, bu nedenle hazine sorumlusu [devlet mülklerini kullanmasını] yasaklayan bir emir yayınladı. Ancak Kral Aşoka'nın yemekleri için kullanılan altın kaplar bu yasağın kapsamına girmedi. Böylece yemek yedikten sonra Aşoka bunları Kukkuṭārāma'ya adak olarak göndermeye başladı. Kısıtlama daha sonra altın tabaklarına kadar genişletildi ve yemekleri gümüş tabakta servis edildi. Ancak onları da Kukkuṭārāma'ya gönderdi. Gümüş tabaklar daha sonra kısıtlandı ve yemeği bakır tabaklarda servis edildi. Ancak yine bunları da Kukkuṭārāma'ya gönderdi. Sırayla kısıtlamalar devam etti ve sonunda yemeği kil tabakta servis edildi. Sonunda Aşoka'nın bıraktığı tek şey yarım bir mirobalan (āmalaka) meyvesiydi. Meyveyi avucuna alarak vezirlerini ve halkı çağırdı. Hüzünle dedi ki; “Şu anda yeryüzünün efendisi kimdir?”

Vezirler koltuklarından kalkarak yerlere eğildi. Kral Aşoka'ya doğru ańcalı yaparak dediler ki; “Kralım, yeryüzünün efendisi sizsiniz.”

Ancak Aşoka gözleri yaşla dolarak cevapladı;

“Beni memnun etmek için yalan mı söylüyorsun?

Ben egemenliğimi kaybettim.

Benim yönetimim altında kalan tek şey

bir mirobalanın bu yarısıdır.

Vah! vah! Nehrin kıyısındaki

sel sularına benzeyen değersiz krallığa!

Çünkü ölümlülerin İndra'sı olan ben de,

korkunç bir sıkıntının içine düştüm.

Şimdi kim Kutsanmış Olan'ın 'Tüm talih talihsizliğin sebebidir' sözünü inkâr edebilir? Gerçek konuşan Gautama bunu söyledi ve gerçekten de haklıydı! Bugün artık itaat edilmiyorum. Ne kadar çok emir vermeyi düşünsem de, bunların hepsi bir dağ

yamacına çarparak geri dönen bir nehre olduğu gibi karşı konulmuş durumda.”
Sonrasında devam etti;

“Dünyayı tek bir egemenlik şemsiyesi altında topladıktan sonra,
kibirli düşman ordularını yok etti, sıkıntılıları ve fakirleri teselli etti.
Ancak desteğini kaybetti, bulunduğu konumdan düştü ve
bugün bu sefil kral artık ihtişamlı hüküm sürmüyor.
Tıpkı çiçeklerinin kesildiği ve yapraklarının kuruyup döküldüğü
bir aşoka ağacı gibi, bu kral kuruyor.”

Sonrasında Kral Aşoka adamlarından birini yanına çağırarak dedi ki;

“Dostum, iktidardan düşmüş olsam da bu son görevi geçmiş erdemlerime riayet etmeden benim için yap. Bunu yarım mirobalan meyvemi alarak Kukkuṭārāma'ya git ve topluluğa adak olarak sun. Benim adıma keşişlerin önünde eğilerek “Size tüm Cambudvīpa'yı yöneten kralın şimdiki büyüklüğünü veriyorum.” sözlerini söyle. Böylece bu son adağımı tüm topluma sunarak hoşnut olunacak şekilde dağıttırın.”

Sonra dedi ki;

“Bugün bu benim son adağım.
Krallığım ve hüviyetim kayboldu.
Sağlığım, doktorlar veya şifalı bitkiler olmadan,
tek dayanağım soylu olanların toplanmasıdır.
Bu nedenle bugün sangha'ya yaptığım
bu son adağı kabul edin ve aranızda dağıtın.”

Adam Aşoka'nın isteğini gerçekleştirmeyi kabul etti. Yarım mirobalan meyvesini alarak Kukkuṭārāma'ya gitti. Bilgelerin önünde durup bir añcalı yaparak dedi ki;

“Daha önce egemenlik şemsiyesini yaydığı
dünyayı yöneten ve zirvede öğle vakti gibi ısıtan –
bugün o kral zenginliğinin kesildiğini gördü.
Kendi karmik eylemleriyle aldatılmış bir şekilde,

ihtişamını alacakaranlıkta batan güneş gibi kaybolurken gördü.”

Sonra adam başını dinden bir şekilde önüne eğerek sangha'ya saygılarını sundu. Refahın kararsız doğasının bir işareti olarak yarım mirobalan meyvesini adak olarak sundu.

Sonrasında sangha'nın en yaşlısı keşişlerle konuştu; “Dostlar, bugün duygu emareleri göstermeniz uygundur. Neden? Çünkü Kutsanmış Olan, başkalarının talihsizliğinin üzülmek için bir sebep olduğunu söyledi. Kimin kalbi bugün etkilenmez ki! Çünkü;

Büyük bir bağışçı, insanların efendisi,

seçkin Maurya Aşoka,

Cambudvīpa'nın efendisi olmaktan,

yarım mirobalanın efendisi oldu.

Bugün bu dünyanın efendisi,

Hizmetkârları tarafından çalınan egemenliği,

Sanki kalpleri büyük bir ihtişamın

tadını çıkarma tutkusuyla şişirilmiş sıradan halkı azarlar gibi,

yarım bir mirobalan armağanı sunuyor.”

Bunun üzerine mirobalanın yarısı ezilip çorbaya kondu ve topluluğa dağıtıldı. Sonra Aşoka Rādhagupta'ya "Söyle bana Rādhagupta şimdi yeryüzünün efendisi kimdir?" dedi.

Sonra Rādhagupta, Aşoka'nın ayaklarına kapanıp bir añcalı yaparak cevapladı; “Kralım, yeryüzünün efendisi sizsiniz.”

Kral Aşoka ayağa kalktı ve pusulanın gösterdiği yönlere baktı. Sangha yönünde bir añcalı yaparak dedi ki; “Devlet hazinesinin dışında, şimdi okyanusla çevrili tüm dünyayı Kutsanmış Olan'ın müritlerinin topluluğuna sunuyorum.”

Sonra ekledi;

“Mandara Dağı, koyu mavi örtüsüyle okyanusu ve

yüzü birçok mücevher madeniyle süslenmiş

bu dünyayı sangha'ya veriyorum.

Topluluk meyvenin tadını çıkarabilir.”

Dahası;

“Bu armağanla İndra'nın meskeninde veya

Brahma'nın dünyasında

yeniden doğuş ödülünü aramıyorum.

Çalkantılı bir deniz kadar dengesiz olan

krallığın ihtişamını daha da az istiyorum.

Ancak onu inanarak verdiğim için,

āryalar tarafından onurlandırılacak ve

tüm sıkıntılara karşı güvende

bu armağanın meyvesi olarak

asla alınamayacak bir şeyle ödüllendirileceğim:

akıl üzerindeki egemenlik.”

Aşoka daha sonra bunu bir belgeye yazdırdı ve dişleriyle mühürledi. Tüm dünyayı sangha'ya verdikten sonra vefat etti. Vezirler onu mavi ve sarı tabutlarla taşıdılar. Bedenine son saygılarını sundular ve onu yaktılar. Sonrasında yeni kralı atamak üzere hazırlandılar.

Ancak Rādhagupta onlara Kral Aşoka'nın tüm dünyayı sangha'ya verdiğini hatırlattı. Vezirler “Biz ne yapabiliriz?” diye sordu.

Rādhagupta cevapladı; “Kral Aşoka'nın arzusu Kutsanmış Olan'ın Öğretisini desteklemek için söylenen yüz koṭis altın külçelerinin tümünü vermektir. Yetkileri kısıtlandığında doksan altı koṭis bağışlamıştı. Ancak bütün dünyayı sangha'ya vererek armağanını tamamlamak niyetindeydi.”

Bu yüzden vezirler Dünya'yı geri satın almaları için Öğretiye dört koṭis altın parçası verdiler. Böylece Sampadin'i kral olarak kutsadılar.

3.2.1.7.1. Aşoka'nın Son Armağanı Anlatısı Üzerine

Buddha'nın ölümünden sonra inanırlarının artmasıyla birlikte artık Buddhist kültür tek ve ufak bir örgütün tarihi olmaktan çıkmıştır. Öncelikle ermişler arasındaki fikir ayrılıkları, hizip hareketlerini başlatmış; bu doğal süreç Buddhizm'in mezheplere ayrılmasıyla sonuçlanmıştır. Diğer önemli bir sonuç ise inanırlarının sayısının artmasıyla birlikte, keşiş hayatı süren Buddhist rahiplerin yanı sıra Buddhist inancı benimseyen sade taraftarlar da toplamıştır. Mahāyāna mezhebinin benimsediği toplu kurtuluş amacı içerisinde; sangha yani örgüte yapılan adaklar da gittikçe daha fazla değer kazanmıştır. Öğretilere göre keşiş hayatı sürmeyen Buddhistlerin de uyması gereken bazı kuralları vardır. Bunların başında “Aşoka ve Upagupta'nın Tanışması” anlatısı içerisinde sözü edilen üç mücevhere¹³ (Buddha, dharma ve sangha) daima saygı göstermek gelmektedir. Aynı şekilde sangha'ya da mümkün olduğunda bağışta bulunulmalıdır. Böylece keşişler vaazlarıyla öğretileri yayarken, derviş olmayanların da bu hayatlarında huzur bularak keşişlik yaşamının kurtuluşa götüren yoluna çekilmesi sağlanmak istenmiştir (Conze, 2005: 52). Bu anlatıda görüldüğü üzere Aşoka sözü edilen bu ilkeler doğrultusunda; gücünü kaybettiğinde bile, elinde olanın yarısını örgüte bağışlayarak kurtuluş yoluna inancını bir kez daha kanıtlamak istemektedir. Öyle ki Buddhist gelenek bir kral bile olsa bunu zaruri kılan öğretilerle harmanlanmıştır.

3.2.2. Buddha

3.2.2.1. Buddha'nın Gülümsemesi Anlatısı

Kutsanmış Olan daha sonra gülümsemesini gösterdi. Şimdi, Kutsanmış Buddhalar gülümsediğinde ağızlarından mavi, sarı, kırmızı, beyaz, kızıl, kristal ve gümüş renkli ışınların yayılması olağandır. Bazıları yukarı doğru yayılırken diğerleri aşağı doğru yayılır. Aşağıya doğru giden ışınlar Sañcīva, Kālasūtra, Sanghāta, Rarava, Mahāraurava, Tapana, Pratāpana ve son olarak Avīci isminde çeşitli cehennemlere ulaşır. Isınarak soğuk cehennemlere ve soğuyarak sıcak olanlara girerler. Böylelikle cehennemlerde yapılan çeşitli işkenceler yatıştırılır ve içlerinde yaşayan varlıklar merak

¹³ Buddhist sangha örgütüne girenler birbiri ardından üç cümle söylerler. Bunlar “buddham şaranam gaçchāmi, dhammam şaranam gaçchāmi, sangham şaranam gaçchāmi”dir (Buddha'ya sığınırım, Dharma'ya sığınırım, Sangha'ya sığınırım). Buna “triratna” yani üç mücevher adı verilir (Kaya, 2017: 196).

ederek düşünürler ki; “Ne oluyor? Buradan ayrıldık mı? Acılarımız hafifledi - başka bir yerde yeniden doğmuş olabilir miyiz?” Daha sonra inançlarını ortaya çıkarmak için Kutsanmış Olan, bu çeşitli cehennem varlıklarına kendisini düşündürten hayali bir görüntü yaratır. “Ayrılmadık ve başka bir yerde yeniden doğmadık. Ancak bu kişiyi daha önce hiç görmedik - işkencelerimizin azaltılması onun gücüyle olmalı.” Buddha'nın hayali görüntüsünü düşünerek huzurlu ve inanç dolu hale gelirler. Böylece cehennemde acı çekmekte oldukları karmalarını kırarak tanrılar veya insanlar arasında yeniden doğup gerçeğin taşıyıcıları olurlar.

Yukarı doğru hareket eden ışınlar çeşitli tanrıların dünyasına giderler; Caturmahārācika, Trayastriṃṣat, Yāma, Tushita, Nirmāṇarati, Paranirmitavaśavartin, Brahmakāyika, Brahmapurohita, Mahābrahma, Parīttābha, Apramāṇābha, Ābhāsvara, Parīttāṣubha, Apramāṇāṣubha, Śubhakarṣna, Anabhraka, Puṇyaprasava, Br̥hatphala, Abr̥ha, Atapa, Sudr̥ṣa, Sudarṣana ve son olarak Akanishṭha. Her yerde süreksizlik, ıstırap, boşluk ve özsüzlük gerçeklerini duyururlar ve bu iki dizeyi tanrılara bildirirler;

Şimdi başla! Evden ayrıl! Kendini Buddha'nın Öğretisine ada!

Bir filin sazdan bir kulübeyi parçalaması gibi Ölüm ordusunu devir!

Çünkü öğretisi ve disiplinle hareket etme niyeti olan kim olursa olsun

Acıya son verecek ve bu yeniden doğuş döngüsünü terk edecektir.

Büyük Trichiliocosm [Trisāhasramahāsāhasra lokadhātu: Buddhist kozmolojisinin en büyük birimi, "üç bin büyük dünyadan oluşan bir dünya sistemi." via Edgerton Dictionary] boyunca dolaştıktan sonra, tüm ışınlar Buddha'nın bedenine geri döner. Eğer Buddha geçmiş bir eylemi açıklamak isterse ışıklar onun arkasından dönerek kaybolur. Gelecekteki bir eylemi kehanette bulunmak isterse ön taraftan dönerek kaybolurlar. Cehennemde yeniden doğumu kehanette bulunacaksa ayağından, bir hayvan olarak yeniden doğumu kehanette bulunacaksa topuğundan, doyumsuz bir ruh olarak yeniden doğumu kehanette bulunacaksa ayak parmağından, insan olarak yeniden doğumu kehanette bulunacaksa dizlerinin arasından, balaçakravartinin krallığını kehanette bulunacaksa sol avucundan, çakravartinin krallığını kehanette bulunacaksa sağ avucundan, tanrı olarak yeniden doğumu kehanette bulunacaksa göbeğinden, bir müridin aydınlanacağı kehanetinden bulunacaksa ağzından kaybolur. Son olarak pratyekabuddha'nın aydınlanması kehanetinde bulunursa ūrṇa'dan ve Buddha'nın eşsiz tam aydınlanmasının kehanetinde bulunacaksa ushṇīṣha'da kaybolur.

Bu durumda ışınlar Kutsanmış Olan'nın çevresini  ker dolaştı ve sol avucunda kayboldu. Saygideęer nanda ańcalı yaparak Buddha'ya dedi ki; “Kutsanmış Olan. Tathgataların gülümsemesini göstermesi amaçsız ya da nedensiz değildir; yleyse Kutsanmış Olan bunu neden yaptı?”

Ve bu kıtayı ekledi;

Buddhalar artık kibirli değildir,

onlar acı ve tutkudan arınmışlardır.

Amaçları dünyadaki en yüksek seviyedir.

Düşmanı yenen galiplerin,

denizkabuğu veya nilüferden daha beyaz olan

glmsemelerini sergilemeleri,

nedensiz değildir.

Ey en yięit olan, ey řramańa, ey en yüce Cina;

dinleyenlerinize dert olan soruları

Kesin, zekice, en mükemmel sözlerle

şüphelerini giderin, Ey keşişlerin en yücesi.

Ey gök gürültüsü gibi konuşan,

görünüşü en iyi boğalarınkine benzeyen

her şeyden önce, çamur armağanının

meyvesinin ne olacağını açıkla!

Kutsanmış olan dedi ki; “Haklısın nanda, tamamen aydınlanmış Tathgata Arhatlar glmsemelerini karşılıksız göstermezler. Daha ziyade bu eylemi bir amaç ve neden için gerçekleştirirler. nanda, Tathgata'nın tasına bir avuç çamur atan çocuğu görüyor musun?”

“Evet, Bhadanta.”

“Tathāgata’nın parinirvāṇa’ya ulaşmasından yüz yıl sonra Ānanda. Bu erdemli eylem sayesinde o çocuk, Pāṭaliputra şehrinde Aṣoka adında bir kral olacak. O dört kıtadan birini yöneten doğru bir dharmarāca, bir çakravartin olacak. Böylece benim bedensel emanetlerimi uzaklara dağıtacak ve seksen dört bin dharmarācīkāyī inşa edecek. Bunu birçok insanın iyiliği için üstlenecek.”

Ve sonra ekledi;

Ben öldükten sonra bir imparator olacak;

adı Aṣoka olacak ve ünü her yana yayılacak.

Cambudvīpa’yı kutsal emanetlerimle süsleyecek,

tanrılar ve insanlar tarafından onurlandırılmalarına neden olacak.

Onun değerli armağanı sadece şuydu:

Tathāgata’nın kâsesine bir avuç çamur attı.

Sonra Kutsanmış Olan, tüm çamuru Saygıdeğer Ānanda’ya verdi ve dedi ki; “Bunu biraz inek gübresi ile karıştırın ve Tathāgata’nın yürüdüğü yaya yoluna (caṅkrama) yayın.” Böylece Saygıdeğer Ānanda kendisine söyleneni yaptı.

3.2.2.1.1. Buddha’nın Gülümsemesi Anlatısı Üzerine

Anlatıdaki “Buddha’nın Gülümsemesi” olayı ya da eylemi Buddhist kehanet motifini betimleyen en güzel örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevirisi yapılan bu efsane gibi Buddhist Edebiyat Külliyatı içerisinde daha birçok metin içerisinde, Buddha’nın gülümseyerek bulunduğu kehanetlere sıkça rastlanmaktadır. Özellikle Mahāyānist eserlerde yer alan bu durum, tıpkı bu anlatıda olduğu gibi gülümsediği vakit ağızından çıkan ışınlar; kehaneti müjdelemek adına kullanılan bir metafor olarak Buddhist kozmogoni içerisinde bilinmektedir.

“Acımasız Aṣoka” adlı anlatı incelemesi kapsamında sözü edildiği gibi Buddha’nın cennet, cehennem, tanrı ve öte dünya gibi metafizik kavramlara dair hiçbir açıklaması bulunmamaktadır. Bu sebepten “Buddha’nın Gülümsemesi” efsanesinde

görülen bütün Buddhist kozmogonisine ait mekânların Buddha'nın ölümünden sonrasında gelişen Buddhist mitolojisi içerisinde olduğu yorumu yapılabilir. Ayrıca oluşum süreci içerisinde etkileşim kurduğu çeşitli kültürlerden de yararlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Sanskrit diline ait “naraka” kelimesi “cehennem, işkence yeri” anlamlarına gelmektedir (Monier-Williams, 1899: 529). İlk olarak Veda metinleri içerisinde kullanılmış olan bu kelime sonrasında da Hindu Edebiyatı'nın birçok eserinde yer almaktadır. Epik dönemin en önemli eserlerinden biri olan *Bhagavadgītā*'da da “Bu cehennemin kapısı üçtür: Tutku, öfke ve açgözlülük. Bunlar ruhu yok ederler. Bu yüzden bunlardan sakınmak gerekir (*Bhagavadgītā*, 2018: 171).” şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı şekilde Buddhizm'in geç dönemlerinde de ölümden sonra yeniden doğuma kadar olan sürede yapılan kötü eylemlere göre gidilen narakalar mevcuttur. Bunlar anlatı içerisinde de aktarıldığı gibi sıcak ve soğuk olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar. Bunun yanı sıra Buddhist kozmogoni içerisinde göksel varlıkların, tanrıların ve daha birçok mitolojik ırkın yaşadığı dünyalar mevcuttur. Bunların her biri anlatı içerisinde “Caturmahārācika, Trayastrimṣat, Yāma, Tushita, Nirmāṇarati, Parānirmitavaśavartin, Brahmakāyika, Brahmapurohita, Mahābrahma, Parītābha, Apramāṇābha, Ābhāsvara, Parīttaṣubha, Apramāṇaṣubha, Śubhakarṣṇa, Anabhraka, Puṇyaprasava, Bṛhatphala, Abṛha, Atapa, Sudṛṣa, Sudarṣana ve son olarak Akanishṭha” adlarıyla sıralanmaktadır.

Hem bu anlatıda hem de diğer *Aṣokāvadāna* anlatılarında yer alan ve Buddhist kültür açısından önemli olan diğer terimlerse Tathāgata, Arhat, Bodhisattva ve Pratyekabuddha gibi kavramlardır. Bunlardan kısaca söz etmek gerekirse ilk olarak Buddhist eserler içerisinde Buddha kendisinden sıklıkla Tathāgata olarak söz etmektedir. Bu terimin, muhtemelen Buddha'nın manevi erişiminin aşkın doğasına atıfta bulunarak, "bu şekilde giden kişi" (tathā-gata) veya "bu şekilde gelen kişi" (tathā-āgata) anlamına geldiği düşünülmektedir (Chalmers, 1898: 107).

Arhat¹⁴ unvanı Buddhist toplum içerisinde kullanılan en eski unvanlardan biridir. Buddha'nın ölümünün ardından Buddhizm'in mezheplere ayrılmasından sonra; Hinayāna mezhebine aydınlanmanın en yüksek derecesini ifade etmek için kullanılmaktadır. Arhat, soylu sekiz yolu (ariya atthangika magga) geçmiş, mükemmelleşmiş ve artık

¹⁴ Arhat kelimesi Sanskrit dilinde “hak eden, hak sahibi” ve “değerli, saygıdeğer, saygın” anlamlarına gelmektedir (Monier-Williams, 1899: 93).

gelecekte bir daha doğmayacak, ölüm doğum zincirinden kurtulmuş kişidir. Buddha'yla arasındaki temel fark, Buddha'nın aydınlanmaya kişisel olarak varması; ancak Arhat'ın başkasının öğretisiyle aydınlanmaya ulaşmasıdır (Kaya, 2017: 28).

Bodhisattva, Arhatlıktan farklı olarak aydınlanarak Buddha olmayı amaçlayan kişi anlamında kullanılmaktadır. Buddhalıktan bir önceki aşama olarak geçen bu seviye mezhepsel ayrılıklardan sonra Mahāyāna Buddhizm'i içerisinde fazlasıyla önem kazanmıştır. Bu doğrultuda diğer mezheplerden ayrı olarak Bodhisattvalar başkalarının da kurtuluşu için çaba gösteren ve aydınlanmaya çalışan herkes için kullanılır hale gelmiştir (Kaya, 2017: 42).

Son olarak Pratyekabuddhalar¹⁵ da tıpkı Arhatlar gibi aydınlanmış kişiler için kullanılmaktadır. Ancak onları Arhatlıktan ayıran nokta başkasının öğretilerini izlemeden kendi başlarına aydınlanmalarıdır. Bunun yanı sıra Bodhisattvalar gibi başkalarının kurtuluşu için çalışmamaktadırlar. Bu sebepten Mahāyānist mezhep için daha aşağı bir yoldur (Kaya, 2017: 158).

Bütün bu açıklamalar bir yana anlatı içerisinde Buddha'nın tıpkı sözü edildiği gibi kendisinden Tathāgata olarak söz ettiği görülmektedir. Aynı şekilde Buddha'nın yaşadığı dönemi aktaran bu anlatıda; Bodhisattvalık veya Pratyekabuddha kavramları yerine Arhatlardan söz edilmektedir. Mezhepsel ayrılıklardan sonra önem kazanan bu kavram farklılıkları, Buddha yaşarken var olmadığından söz konusu durum olağandır.

¹⁵ Pratyekabuddha, Sanskrit "pratyeka" ve "buddha" sözcüklerinin birleşiminden oluşmaktadır. Sanskrit dili içerisinde "pratyeka" kelimesi "her biri, herkes" anlamlarına gelmektedir (Monier-Williams, 1899: 664).

3.2.3. Upagupta

3.2.3.1. Upagupta ve Māra Anlatısı

Kısa süre sonra bir Dharma toplantısında vaaz vermesi istendi. O gün Upagupta isimli ve Buddhalık işaretlerine sahip olmayan bir Buddha'nın Dharma'yı aktaracağı haberi Mathurā'da yayıldı. Bunu duyan yüz binlerce kişi yola çıktı.

Sonra bilge Upagupta meditasyona girdi ve Tathāgata topluluğunun geleneksel oturuş düzeninin nasıl olduğunu inceledi. Meclisin yarım ay şeklinde oturduğunu fark etti. Ardından Tathāgata'nın Dharma'yı vaaz etme biçimiyle örtüşen altıgen modelli bir taslak oluşturdu. Buddha'nın söylemlerini adım adım gerçekleştirdikten sonrasında Gerçeğin bir açıklamasını yaptığını gördü. Bu nedenle o da adım adım ve benzer söylemlerle vaazını verdikten sonra Gerçeği açıklamaya başladı.

Ancak tam o sırada Māra, bir dizi inci tanesinin topluluğun üzerine yağmasını sağladı. Bir inanıra dönüştürülmek üzere olanların zihni böylece açgözlülükle doldu ve hiçbiri Gerçeği göremedi. Bilge Upagupta bu rahatsızlığa kimin sebep olduğunu iyice gözlemleyerek onun Māra olduğunu anladı.

İkinci gün Mathurā'ya çok sayıda adam geldi ve; “Upagupta, Dharma'yı vaaz etmeye başladığında yine inciler yağacak!” diye düşündüler. Upagupta adım adım gerçekleştirdiği söylemlerinin tamamlayıp topluluğa Gerçeği açıklamaya başlayacağı anda Māra, üzerlerine altından bir yağmur yağdırdı. İnanıra dönüşmek üzere olanların zihinleri karıştı ve hiçbiri Gerçeği göremedi. Bir kez daha bilge Upagupta bu rahatsızlığa sebep olanı dikkatlice inceleyerek Māra'nın daha da kötüleştğini anladı.

Sonra üçüncü gün daha da fazla adam geldi ve; “Upagupta, Dharma'yı vaaz etmeye başladığında inciler veya altın yağmaya başlayacaktır!” diye düşündüler. Yine o gün söylemlerini adım adım bitirerek Gerçeği açıklamaya başlamıştı ki çok uzakta olmayan Māra olağanüstü bir gösteriye başladı. Göksel enstrümanlar çalındı ve ilahi apsāraslar dans etmeye başladı. O ana kadar duygulardan arınmış olan insan kalabalığı ilahi formları görüp göksel sesleri işittiklerinde Māra'nın tuzağına düştüler.

Māra, Upagupta'nın topluluğunu kendi tarafına çekmiş olduğu için o kadar mutluydu ki bilgenin boynuna bir çelenk astı. Upagupta daha sonrasında aklını [soruya] odakladı; “Bu kimdir?” Sonunda onun Māra olduğunu anladı. Sonra düşündü ki; “Bu Māra, Kutsanmış Olan'ın Öğretisine fazlasıyla rahatsızlık vermekte. Neden Buddha

tarafından inanıra dönüştürülmedi?” Anladı ki; “Benim tarafımdan dönüştürülecek. Kutsanmış Olan, onun dönüşümüne atıfta bulunarak ve tüm varlıklara bir iyilik olarak, işaretler olmadan bir Buddha olması gerektiği kehanetinde bulundu!”

Böylece Upagupta, zihninde Māra’nın dönüşümünün zamanının gelip gelmediği [sorusuna] odaklandı ve geldiğini anladı. Bu nedenle, üç leşi – ölü bir yılan, ölü bir köpek ve ölü bir insan – aldı. Büyülü güçleri sayesinde onları bir çiçek çelengine dönüştürerek Māra’nın yanına gitti. Māra, onu [ve çiçekleri] görünce çok sevindi. Upagupta’yı bile yendiğini düşündü. Upagupta’nın onu bizzat süsleyebilmesi için kendi bedensel formuna dönüştü. Sonrasında bilge onu yılan leşiyle taçlandırdı. Ölü köpeği boynuna ve insan cesedini kulaklarına astı. Onları sabitleyerek dedi ki;

“Tıpkı senin keşiş olan bir adama
uygun olmayan bir çelenkle (beni) süslediğin gibi,
ben de arzuları, hırsları olan bir adama
uygun olmayan bu leşleri etrafına bağladım.
Sahip olduğun güçleri göster,
(ama) bugün Buddha’nın oğluyla karşılaştın.
Okyanusun suyu yükseldiğinde,
şişkin dalgalar rüzgar tarafından savrulduğunda bile,
Malaya Dağı’nın mağaralarında
gücünü kaybetmeye devam ediyor.”

Şimdi Māra, cesetlerden birini çıkartmaya çalıştı. Ancak bizzat kendisi giydiği için tıpkı bir karıncanın büyük bir dağı kaldıramaması gibi hiçbirini kaldıramadı. Öfkeyle havaya yükselerek dedi ki;

“Bu köpeğin leşini
boynumdan kendim çıkaramıyorsam,
gücü benimkinden daha büyük olan diğer tanrılar
beni serbest bırakacaktır!”

Bilge dedi ki;

*“Brahmā ya da Īndra'ya sığın,
yanan ateşe ya da denize gir,
Ancak boynuna takılan bu cesetler
ne kuruyacak, ne ıslanacak ne de kırılacaktır.”*

Māra Mahendra, Rudra, Upendra, Zenginliklerin Efendisi Yama, Varuṇa, Kubera, Vasāva ve diğer tanrılara gitti. Ancak amacına ulaşamadı ve sonunda Brahmā'ya gitti. Brahmā dedi ki;

*“Beni geç çocuğum çünkü,
Daśabala'nın kendi öğrencisinin
sihirli güçleriyle koyduğu sınırları kim kırabilir?
Okyanusun sınırı gibiler;
Onlar için Himalayaları nilüfer sapı iplerle bağlayıp sökmek,
boynuna takılan ölü köpeği çıkarmalarından daha kolay olurdu.
Kabul ediyorum, gücüm muazzam
ancak yine de Tathāgata'nın oğluna rakip değilim.*

*Hiçbir şüphe yoktur ki;
Gezegenerin ışığında da kuşkusuz bir miktar parlaklık vardır
ancak hiçbiri güneşin ateşli disklerindeki gibi değildir.”*

Māra dedi ki; “O halde ne önerirsin? Şimdi kime gideyim?”

Brahmā cevapladı;

“Çabuk git ve Upagupta'ya sığın.

*Onunla karşılaştıktan sonra
büyülü gücünün, şöhretinin ve mutluluğunun
zirvelerinden düştün.”*

Öyle denir ki;

“Yere düşen kişi,

tekrar ayağa kalkmak için

yerden destek almalıdır. "

Māra, Tathāgata öğrencisinin ne kadar büyük bir güce sahip olduğunu anlayınca düşündü ki; “Eğer Brahmā, öğrencilerinden birinin Öğretisine bu kadar saygı duyuyorsa, Buddha'nın gücü ölçülemez olmalıdır! Kutsal Olan, bana istediği herhangi bir cezayı verebilirdi, ama bunu hoşgörüyle yapmadı. Bunun yerine beni bağısladı!

Ama neden daha fazlası söyleniyor?

Bugün, son derece nazik olan Bilge'nin ne kadar şefkatli olduğunu keşfettim.

Aklı tüm baskılardan özgür

ve onun parlaklığı bir altın dağı gibidir.

Sanrıyla kör olmuş halde, onu

her türlü entrikayla defalarca taciz ettim.

Yine de, o Kudretli Kişi bir kez bile

bana kaba bir söz söylemedi.”

Sonrasında Arzu Krallığı'nın efendisi Māra, Upagupta'nın [çıkamazdan] tek çıkış yolu olduğunu fark etti. Böylece [kendini özgürleştirme girişimlerinden] vazgeçerek bilgeyi aradı ve ayaklarına kapanarak dedi ki; “Saygıdeğer efendim, Aydınlanma Ağacında ve başka yerlerde Kutsanmış Olan'a yaptığım yüzlerce kötü şeyi biliyorsunuz.

Gautama, Brahmān köyünde bir konakta

bana geldiğinde, onu yemeksiz bıraktım;

Yine de bana kaba bir şey yapmadı.

Bir arabacı kılığına girdiğimde ve

bir boğa olduğumda ve

kendimi bir yılan kılığına soktuğumda Efendi'ye işkence ettim;

Ancak bana asla zarar vermedi.

Öte yandan sen, Ey yüce olan,

Doğuştan gelen şefkatini terk etmiş olmalısınız,

Çünkü bugün benimle

tanrıların, asuraların ve insanların dünyalarında alay ediyorsunuz. "

Bilge dedi ki;

“Kötü Olan,  z  düşünmeden,

bir öğrenciye [ r vaka] Tath gata'nın büyük erdemleri hususunda

nasıl atıfta bulunabilirsin?

Meru Da ı'nı hardal tohumuyla,

güneşi ate b ce iyle,

okyanusu bir avuç suyla nasıl e itleyebilirsin?

Buddha'nın canlılara olan  efkati ola an st d r dostum;

bir öğrencinin öyle büyük bir  efkati yoktur.

Dahası;

Şimdi hatalarına rağmen Kutsanmış Olan'ın

seni ba ı lamasının nedenini açıkça anlıyorum.”

M ra dedi ki;

“Söyle bana, söyle bana! Benim yanılımla sürekli eziyet eden ve sabırla ba lılık yeminini kesmeyi sürdüren bana, her zaman sevgi dolu şefkatle bakan Kutsanmış Olan'ın niyeti neydi?”

Bilge cevapladı; “Dinle dostum, Kutsanmış Olan'a karşı birçok suçtan sulusun. K t l klerini ortadan kaldırmanın tek bir yolu var: Onları tek başına ortadan kaldırabilecek Tath gata'ya inanç.

Bu nedenle ileri g r   l  Bilge sana

asla kaba olan bir şey söylemedi.

Sadece hoş sözlerle hitap etti.

Bu akıl yürütmeyle, bu en yüksek bilgeli e sahip adam

kalbinde ba lılık yarattı.

Doğrusu, O'na az da olsa bağlılık bile

bilge kişilere nirvāṇanın meyvesini verir.

Kısacası, zihnin yanılsama ile kör olduğu zaman

Bilge'ye yaptığın tüm kötü şeyler

şimdi yüreğine ulaşan bol miktarda inanç suları tarafından yıkandı.”

*Şimdi saçları bir kadamba ağacının tomurcukları gibi titreyen Māra,
[Upagupta'nın önünde] tamamen eğilerek dedi ki;*

“Doğrudur, onu birçok yönden rahatsız ettim

ve O [aydınlanmaya ulaşmada] başarılı olmadan önce

onu burada, yeryüzündeki başarı arzularıyla [baştan çıkardım].

Ama rşilerin en mükemmel olanı tüm bunları,

iyi bir babanın bir oğlunun suçunda yaptığı gibi, görmezden geldi.”

*Daha sonrasında Kutsanmış Olan'a inanır bir zihinle Māra uzun bir süre
Buddha'nın erdemlerini hatırladı. Upagupta'nın ayaklarına eğilerek dedi ki;*

“Bugün beni Buddha'nın saygınlığıyla tanıştıran

bana en büyük iyiliği yaptınız.

Ancak şefkatli iyiliğin yanı sıra,

şimdi beni hâlâ boynumda asılı duran

bilgenin öfkesinin bu büyük süslemesinden kurtar!”

Upagupta cevapladı; “Seni bir şartla kurtaracağım.”

Māra sordu ki; “Hangi şartla?”

*Bilge dedi ki; “İlk olarak bu günden başlayarak bir daha keşişleri taciz
etmeyeceksin.”*

Māra dedi ki; “Yapmayacağım. Başka emriniz nedir?”

*Bilge cevapladı; “Bu Öğretiyle ilgili emrimdi, şimdi başka bir görevden
bahsedeceğim.”*

Māra endişeyle dedi ki; “Merhametli olun bilge, emriniz nedir?”

"Sen de biliyorsun," diye cevapladı Upagupta; "Kutsanmış Olan'ın parinirvāṇa'ya ulaşmasından yüz yıl sonra manastır hayatına başladım, bu nedenle;

Dharma bedenini çoktan gördüm,

Ancak altın bir dağa benzeyen

Üç Dünya'nın Efendisi'nin

fiziksel bedeni görmedim.

Böylece bu "en büyük iyilik" e karşılık,

[senden] Buddha'nın fiziksel formunu burada tezahür ettirmeni istiyorum.

Gerçekten hiçbir şey beni bundan daha sevinçli kılamaz,

çünkü ben Daşabala'nın bedenini [görmeye] istekliyim.”

“Pekâlâ,” dedi Māra, “ama koşullarımı dinle;

Birdenbire bir Buddha formuna girmiş olarak bana bakınca,

Her Şeyi Bilen'in niteliklerine saygı duyarak önümde eğilmeyin.

Bana biraz bile hürmet gösterirsen, zihnini Buddha'nın anısına karşı uzaklaştırırsan,

ateş tarafından tüketilirim, ey aziz adam.

Tutkuları biten birinin önümde eğilmesine katlanacak gücüm var mı?

Ben bir filin gövdesinin ağırlığını taşıyamayan

eranda ağacının filizleri gibiyim.”

Bilge dedi ki; “Öyle olsun. Önünde eğilmeyeceğim.”

Māra dedi ki; “O zaman ben ormana girerken biraz bekle;

Daha önce eşsiz Buddha'nın gücüyle,

ateşlenmiş altın parlaklığına sahip bir Buddha bedeni yarattıp

Şūra'yı aldatmaya kararlıydım.

Şimdi, insanların gözlerini neşeyle dolduran ve

yayılmış ışık halkası ile güneş gibi parlayan

bir ışın ağı oluşturan aynı bedeni yaratacağım.”

Upagupta bunu kabul etti ve leşleri [Māra'nın boynundan] çıkardı. Sonra Tathāgata'nın biçimini endişeyle bekleyerek yanında durdu. Daha sonra Māra, ormanın derinliklerine gittikten ve [sihirli bir şekilde] Buddha formuna büründükten sonra parlak bir kostüm giymiş bir oyuncu gibi ağaçtan tekrar çıktı.

Nitekim öyle denir ki;

“En yüksek izlerle dolu ve

insanların gözüne huzur getiren

Tathāgata'nın bedenini tezahür ettirerek,

değerli bir tablonun taze renklerini ortaya çıkarır gibi ormanı süsledi.”

şimdi kulaç genişliğinde saf bir haleyle süslenmiş Kutsanmış Olan'ın formunu oluşturduğunda; [Māra ayrıca sihirli bir şekilde] Buddha'nın sağındaki bilge řāriputra'nın ve solundaki bilge Mahāmaudgalyāyana'nın ve arkasındaki elleri Buddha'nın çanağıyla dolu Saygıdeğer Ānanda'nın biçimlerini yarattı. Aynı zamanda bilge Mahākāřyapa, Aniruddha ve Subhūti'den başlayarak diğer büyük öğrencilerin formlarını da yarattı. Buddha'nın etrafında bir yarım ay şeklinde toplanmış on üç yüz elli keşişin figürlerini açıkça gösterdi. Sonra Māra bilge Upagupta'ya yaklaştı. Upagupta sevinçle düşündü ki; “Buddha'nın formu bu şekilde görünüyor!” Sevinçli bir kalple oturduğu yerden hızla kalktı ve haykırdı;

“Vah! Bu gibi niteliklere sahip formları parçalayan acımasız geçiciliğe yazıklar olsun!

Çünkü Büyük Bilge'nin bedenine böylesine bir geçicilik etkili oldu ve yıkıma uğradı.”

Sonrasında zihni Buddha'ya ibadet etmeye o kadar kararlıydı ki Kutsanmış Olan'ı gördüğünü düşünmeye başladı ve Upagupta görüntüye yaklaştı. Bir nilüfer tomurcuğuna benzer bir ańcalı yaptı ve haykırdı; “Ah! Kutsanmış Olan'ın muhteşem formu! Daha ne söylenebilir?

Yüzü [güzellikle] kırmızı nilüferden, gözleri mavi nilüferden,

ihtışamı bir çiçek ormanından,

zihninin hoşluğu tam parlaklığıyla ayın üstündedir.

Büyük okyanustan daha derin,

Meru Dağı'ndan daha kararlı ve güneşten daha parlaktır.

Yüzü aslanı, nazik bakışları boğayı ve rengi altını aşıyor.”

Sonra Upagupta'nın kalbi daha büyük bir ölçüde sevinçle doldu ve haykırdı;

“Oh! Tatlı olan, niyetlerinde saf olan eylemlerin meyvesidir.

Bu beden karma ile yapılmıştır, güç ya da tesadüfen değil.

Sabır, meditasyon, bilgelik ve kısıtlama eylemleriyle bu arhat,

binlerce çağın sayısız koşileri sırasında

beden, konuşma ve zihin [eylemleri] tarafından üretilenleri arındırmıştır.

Bu şekilde, insanların gözüne hoş gelen bu saf formu üretti.

Bir düşman bile bundan çok hoşnut olurdu, benim gibi biri daha çok!”

Sonra Upagupta, Tamamen Aydınlanmış Olan'a olan sevgisinden dolayı [Māra ile] yaptığı anlaşmayı unuttu. Bu görüntünün Buddha olduğunu düşünerek, kökten kesilmiş bir ağaç gibi tüm vücuduyla Māra'nın ayaklarına kapandı. Bu durumdan endişeli Māra dedi ki; “Lütfen, saygıdeğer efendim, lütfen! Anlaşmamızı ihlal etmeyin!”

Bilge dedi ki; “Ne anlaşması?”

Māra sordu; “Saygıdeğer olan önümde eğilmeyeceğine söz vermedi mi?”

Bunun üzerine bilge Upagupta yerden kalktı ve kekeleyen bir sesle dedi ki; “Sen, Kötü Olan!

Tabii ki, konuşmacıların en iyisinin suyla dolu bir yangın gibi

tamamen yok olmaya gittiğini biliyorum.

Öyle bile olsa göze hoş gelen figürünü gördüğümde,

Bilge'nin önünde eğiliyorum.

Ama sana saygı duymuyorum!”

Māra sordu; “Nasıl oluyor da, önümde bu şekilde eğilince bana saygı duyulmuyor?”

Bilge dedi ki; “Sana nasıl hiç saygı duymadığımı ve anlaşılmamızı ihlal etmediğimi söyleyeceğim. Tıpkı insanların tapındıkları şeyin çamur değil tanrı olduğunu bilerek tanrıların çamur tasvirlerinin önünde eğilmeleri gibi, ben de burada seni Dünyanın Efendisi formunda görünce Sugata'nın inancında ama Māra'nın inancında olmayarak eğildim.”

Sonra Māra, Buddha'nın biçimini ortadan kaldırarak bilge Upagupta'ya saygı gösterip oradan ayrıldı. Böylece dördüncü gün Mathurā'da bir zil çalmaya başladı ve dedi ki; “Aranızda kim cennetin ve kurtuluşun mutluluğunu arzuluyorsa, bilge Upagupta'nın vaaz ettiği Dharma'yı dinlesin! Tathāgata'yı hiç görmeyenleriniz bilge Upagupta'ya baksın!”

Ve ekledi ki;

*“Aşağıda felaketin kökü olan yoksulluğu terk etmek,
refah ve bol ihtişam kazanmak [ve elde etmek] isteyenler,
cennet ve kurtuluş arzusu olanlar,
Bu kişinin vaaz ettiği Dharma'yı inançla dinleyin.*

*Ve çokça şefkatli Öğretmen'i, insanların en önde gelenini görmemiş olanlar,
bilge Upagupta'yı Varoluşun üç aleminde parlayan bir lamba olan
Öğretmen olarak görün.”*

Sonra Mathurā'da Māra'nın yaşlı Upagupta tarafından dönüştürüldüğü haberi yayıldı. Kasabanın vatandaşları bunu duyduğunda, neredeyse tamamı grup olarak Upagupta'ya gitti. Sonra yüz binlerce Brahmin toplandığında, aslan kadar korkusuz olan bilge tahtına çıktı.

Öyle denir ki;

*“Cahil bir adamın aslanın tahtına çıkmasının imkânsız olduğunu söylüyorlar;
Çünkü o koltukta öylesine oturan, geyik gibi çekingen olur.
Ancak diğer düşünürlerin küstahlığını yok etmek için aslan gibi kükreyen,
O konuşmacılar arasında bir aslandır ve aslanın tahtına oturmaya uygundur.”*

Sonra bilge Upagupta, adım adım söylemini vaaz ederek Gerçekleri açıkladı. Ve [Onun Öğretisini] duyduktan sonra, yüzbinlerce canlı kurtuluşa yardımcı olacak erdem

köklerini ekti. Bazıları geri dönmeyenlerin meyvesine, bazıları da bir kez geri dönmenin meyvesine ve diğerleri de akıntıya kapılanların meyvesine kavuştu. Sonunda, on sekiz bin kişi manastır düzenine alındı ve hepsi kendilerini disipline ederek kısa sürede arhatlık mertebesine ulaştı.

Şimdi Urumun'da Dağı'nda on sekiz arşın uzunluğunda ve on iki arşın genişliğinde bir mağara var. Upagupta, yapması gerekeni başaranlara dedi ki; “Benim Öğretim aracılığıyla kendilerini kirliliklerden arındıran ve arhatlığı deneyimleyenlerin mağaraya dört inç uzunluğunda bir çetele atmasına izin verin.” Aynı gün on sekiz bin arhat çetelelerini [mağaraya] attı ve Upagupta'nın ünü okyanusa kadar yayıldı. Kutsanmış Olan, Mathurā'da Upagupta adlı bir adamın vaizlerin başında geleceğini tahmin etmişti ve gerçekten de olan buydu.

İkinci öğretmen olmaya uygun yüce bilge Upagupta, Arzu Diyarının Efendisi Māra'yı uslandırdığında tanrılar, insanlar, yılanlar, asurlar, garuḍalar, yakşalar, gandharvalar ve vidyādhara'lar ayaklarına kapandılar. Böylece gerçek Dharma'nın yağmur suları, daha önce mükemmel Buddha'nın tarlalarının çoğuna erdem tohumları ektiği yüzbinlerce varlığın üzerine düştü ve orada, Urumun'da Dağı'nda kurtuluş filizleri büyüdü.

3.2.3.1.1. Upagupta ve Māra Anlatısı Üzerine

Māra'nın Buddha'nın karşısına çıkarak aydınlanmasını engellemeye çalışması anlatısı, Buddhist Edebiyat içerisinde belki de en sık görülen ve en popüler olanıdır. Hatta Buddha'nın aydınlanmasının ardından bile Māra¹⁶ ona görünerek yine baştan çıkartmaya çalışmaktadır. Buddhist kültür içerisinde de yok edici, kötü olan şeklinde anılmakla birlikte ölümün ve arzusun tanrısıdır. En eski Buddhist suttalar içerisinde bile görülmektedir. Öyle ki Pāli Külliyat içerisinde Buddhizm'in en eski metinlerinden biri kabul edilen Sutta Piṭaka'nın bir bölümü olan Samyutta-Nikāya içerisinde Māra'nın Buddha'yı aydınlanmadan sonraki ziyareti şu şekilde aktarılmaktadır;

¹⁶ Māra kelimesi “öldürmek, yok etmek” anlamlarına gelen Sanskrit “mṛ” fiilinden gelmektedir (Monier-Williams, 1899: 811).

Şöyle işittim. Muhterem Üstat bir keresinde, Uruvela'daki Nerancara Nehri kıyılarında, Acapala denen nigrodha [hint inciri] ağacının altında kalıyordu. Henüz aydınlanmaya ulaşmıştı. O sırada Muhterem Üstat, tek başına ve sessizce meditasyon yaparken aklına şu geldi: “Artık çilecilik uygulamalarından kurtuldum [dukkarakarika]. O gereksiz çilecilik uygulamalarından kurtulmuş olmam ne güzel. Dinginlik içinde yaşayışım, zihnimin huzur içinde oluşu ve aydınlanmaya [bodhi] ulaşmış olmam ne kadar güzel.”

Muhterem Üstat'ın düşündüğünü gören Uğursuz Māra, Muhterem Üstat'ın yanına gitti. İyice yaklaşıncaya şöyle dedi:

“İnsanlar çilecilikle arındıkları halde [tapokamma],

İffetsiz kişi bu çalışmaları bıraktı,

Kendisini temiz sanarak,

Saflık yolundan döndü.”

O vakit, bunun Uğursuz Māra olduğunu anlayan Muhterem Üstat, ona şöyle dedi:

“Ölümsüzlüğü elde etmeyi amaçlayan çileciliklerin

Bu amaç için tamamen yararsız olduklarını biliyorum.

Karaya [oturmuş] bir teknenin dümeni ya da küreği gibi,

İşe yaramazdır onlar.

Aydınlanmaya giden yolu

Kuralları, konsantrasyonu ve bilgeliği

Çalışarak

Yüce saflığı elde ettim ben.

Sen kaybettin, yıkım getiren sen!”

Bunun üzerine, Uğursuz Kişi, “Muhterem Üstat beni tanıyor, Kutlu Kişi beni biliyor” diye düşünerek, mahzun ve kederli bir halde, anında kayıplara karıştı (Nakamura, 2012: 163).

Bu anlatıyla da görüldüğü gibi Māra her koşulda Buddha'yı yanlış olana sürüklemeye çalışmaktadır. Ancak Buddha hiçbir hikâyede ona kanmamıştır. Geç dönemlere kadar daha birçok Buddhist metin içerisinde Māra anlatıları mevcuttur.

Māra'nın Buddhist kültür içerisindeki konumu göz önünde bulundurulduğunda onun Buddhist inanca katılması oldukça önemli bir durumdur. *Aṣokāvadāna*'da bulunan bu anlatıyla birlikte Upagupta'nın Buddhist öğretisi içerisindeki yerinin ne kadar mühim olduğu görülebilmektedir. Hiç kuşkusuz birçok kişiyi doğru olandan uzaklaştırmış olan Māra'yı Buddhizm'e döndürmek büyük bir öneme sahiptir. Bu anlatıyla birlikte Upagupta'nın Buddhizm'de ne kadar önemli bir kişi olduğunun vurgulanmak istenmiş olduğu aşikârdır.

Anlatı içerisindeki bir diğer önemli motif de Māra'nın kılık değiştirme yeteneğidir. Hint kültüründe daha önce birçok eser içerisinde kılık değiştirme motifleri yer almaktadır. Bu motif yalnızca Buddhizm için değil Hindu inancına ait anlatılarda da fazlasıyla mühim bir yer tutmaktadır. Epik Dönem Hint Edebiyatı'nın önemli iki destanından biri olan *Rāmāyaṇa* içerisinde bile bu motife rastlanmaktadır. Araṇya Kāṇḍa'da, Sītā'yı kaçırmak isteyen Rāvana ermiş Mariça'dan yardım alır. Böylece Mariça'nın Rāma ve Lakshmana'yı kulübeden uzaklaştırmak adına bir geyik kılığına girdiği anlatı şu şekildedir;

Göksel taşıtlarına binip Dandaka ormanına uçtular. Rāma'nın kaldığı yere vardıklarında Mariça bir anda gösterişli bir geyik biçimine girdi. Boynuzları parlak, vücudu mücevher gibiydi. Olağanüstü güzelliğiyle çile yârindeki kulübeye doğru yaklaştı. Bir an şurda bir an burda dolaşarak kendini göstermeye çalıştı. Çok geçmeden güzel gözlü Sītā, inci tanesi gibi benekleri olan geyiği fark etti. Hayatında hiç böyle muhteşem bir yaratık görmemişti (*Rāmāyaṇa*, 2002: 122).

Bu örnekten de anlaşılacağı gibi Hint kültüründe form değişimi motifleri oldukça popüler bir yere sahiptir. Ancak Buddhist kültür içerisinde insanları arzulara yönelten bir figür olarak Māra'nın, Buddha formuna girmesi oldukça nadir ve bir o kadar da dikkat çekici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.3.2. Aşoka ve Upagupta'nın Tanışması Anlatısı

Çile çekmek ve diğer bedensel ibadetlerin ödülleri; Meru Dağı'ndan okyanusa kadar tüm dünyada çağlar boyunca hükümdarlık yapmaktan daha üstündür. Kral Aşoka, bedenini kumla karıştırılıp öğütülmüş yumurta kabuklarından bile daha değersiz olduğunu biliyordu.

Bu nedenle, Kutsanmış Olan'ın stupalarını daha yüce bir şekilde şerefletirmek için kendini hazırlamak istedi. Vezirlerden oluşan maiyetiyle birlikte Kukkuṭārāma'ya gitti ve büyüklerin önünde añcalı yaparak sordu ki;

Her Şeyi Gören Buddha,

çamur armağanım sırasında

tıpkı benim hakkımda yaptığı gibi,

başkaları hakkında da bir tahminde bulundu mu?

Topluluğun en yaşlısı olan Yaşas cevapladı; “Evet, bulundu yüce kral. Parinirvāṇası zamanında, nāga Apalāla'yi, bir çömlekçiyi, dışlanmış bir kadını, bir Gopālī'yi ve bir yılını dönüştürdükten sonra Kutsanmış Olan Mathurā'ya gitti. Orada Saygıdeğer Ānanda'ya dedi ki; ‘Ānanda, tam burada Mathurā'da, parinirvāṇamdan yüz yıl kadar sonra Gupta adında bir parfümcü olacak. Upagupta adında bir oğlu olacak. Oğlan o günlerde bir Buddha'nın işlerini sürdürecektir olan işaretsiz bir Buddha'dır.’

Sonrasında Ānanda'ya sordu ki; ‘Ufuktaki şu koyu çizgiyi görüyor musun?’

‘Evet, efendim.’

‘Ānanda o Urumunḍa denilen dağdır. Orada Tathāgata'nın parinirvāṇasından yüz yıl sonra, Naṭabhaṭika adında bir orman inziva yeri olacak. Yatakların ve koltukların meditasyona elverişli olduğu tüm yerler arasında orası, inziva yerlerinin en iyisi olacak.”

Öyle söylenir ki;

Dünyanın Efendisi,

En mükemmel vaiz – şanlı Upagupta'nın

bir Buddha'nın işini yapacağını öngörmüştür.

Aşoka daha sonrasında Yaşas’a dedi ki; “Söyle bana bu kutlu varlık, bu Upagupta bugün yaşıyor mu yoksa henüz doğmadı mı?”

Yaşas cevapladı; “Kirlitmelerin üstesinden gelen bu yüce varlık yaşıyor. Merhamete muhtaç bu dünya uğruna şu anda bile Urumunđa Dağı’nda, bir arhat çemberinin başında bulunuyor. Dahası kralım;

Her şeyi bilebilen bu saf varlık,

şimdi en mükemmel Dharma’yı

topluluğun en iyisine vaaz ediyor;

binlerce tanrıyı, ifriti, yılanı ve insanı

kurtuluş şehrine yönlendiriyor.”

Nitekim o zamanlar Saygıdeğer Upagupta, on sekiz bin arhatın ikamet ettiğı Naṭabhaṭika inziva yerinde yaşıyordu. Bunu öğrenen Aşoka vezirlerini çağırđı ve dedi ki;

Filler, savaş arabaları ve atlardan oluşan bir konvoy hazırlayın;

Tüm kötü eğilimlerden arınmış olan arhat,

Asil Upagupta’yı bizzat görmek için

Hızla Urumunđa Dağı’na gideceğim.

Ancak Aşoka’nın vezirleri dedi ki; “Kralım, [kendiniz gitmemeli, ama] Urumunđa Dağı’na bir haberci göndermeli ve orada yaşayan bilgeden gelip seni görmesini istemelisiniz!”

Aşoka cevapladı; “O bize gelmesi gereken biri değıl, ancak biz ona gitmeliyiz. Dahası;

Bence Upagupta’nın vücudu bir kayadan daha sert

bir vacradan yapılmıştır.

O Efendi gibi bir adamdır,

ve bir emri reddedebilir.

Ve daha fazla uzatmadan Aşoka, yaşlı Upagupta’ya onu görmeye gelmekte olduğunu söylemesi için bir haberci gönderdi.

Ancak Upagupta, kral gelirse refakatinde çok sayıda adam için erzak bulmanın zor olacağını düşünüyordu. Bu nedenle başkente kendisinin gideceğini açıkladı.

Aşoka, Upagupta'nın tekneyle geleceğini düşünerek Mathurā'dan Pāṭaliputra'ya geçişi için bir sal ayarladı. Kralın lütfuyla ihtiyar kayığa binmeyi kabul etti ve on sekiz bin arhatla birlikte kısa sürede başkente ulaştı.

Kralın adamları Aşoka'ya bunu ilette ki; “Sevinin kralım! Sizinle görüşmek adına akıl ustası, Öğretinin yol göstericisi Upagupta, takipçilerin başında öte kıyıdan geçerek buraya geldi.”

Aşoka bunu öğrendikten sonra çok memnun oldu ve yüz bin altın değerindeki inci kolyesini çıkartarak ona müjdeyi getiren adama verdi. Sonrasında şehir tellalına dedi ki; “Pāṭaliputra'daki tüm çanları çalın! Ermiş Upagupta'nın gelişini duyurun!”

Ve ilan etti ki;

“Değersizliğin kaynağı olan yoksulluğu geride bırakmak ve bu dünyada muhteşem bir şekilde refaha kavuşmak istiyorsanız,

Gidin ve size cenneti getirip serbest kılabilecek şefkatli Upagupta'yı görün.

Eğer insanların en önde gelenini,

son derece şefkatli, kendi bütünlüğüyle var olan Efendi'yi hiç görmediyseniz,

bu Üçlü Dünya'da parlak bir ışık olan,

Efendi gibi olan yaşlı Upagupta'yı görün.”

Aşoka daha sonra şehri [bilgenin gelişi için] süsletti. Tüm halk ve devlet memurları ile birlikte onu her türlü müzik aleti ve her çeşit çelenk, parfüm ve çiçekle karşılamak için iki buçuk yocana kadar şehrin dışına çıktı.

Aşoka daha uzaktayken, etrafında yarım daire şeklinde toplanan on sekiz bin arhatla ermişi gördü. O noktadan sonra filinden indi ve yürüyerek nehir kıyısına doğru ilerledi. Orada bir ayağını kıyıya, diğeri tekneye basarak durdu ve ermişi kollarından tutup kaldırarak onu gemiden toprağa çıkarttı.

Sonrasında köküne düşen bir ağaç gibi Upagupta'nın önüne serildi. Ayaklarını öpüp ayağa kalktı ve sonra tekrar yere çöktü. Añcali yaparak ermişe dedi ki;

“Düşman ordularını kestikten ve

denizle çevrili dünyayı ve dağlarını
tek bir egemenlik şemsiyesi altına topladığımda;
O zaman bile neşem
seni gördüğüm şu an gibi değildi, ey kutlu ihtiyar.
Seni görmem bu kusursuz buyruğa olan
inancımı ikiye katladı.
Bugün size baktığımda,
Bu dünyanın ötesine geçmesine rağmen,
sizde eşsiz Öz-Varoluşa sahip Saf Olan'ı görüyorum.
Dahası;
Şimdi şefkatli Cina dinlenmeye gittiğine göre,
bu Üç Dünya'da bir Buddha'nın işini siz sürdürüyorsunuz.
Şimdi O gözlerden ırak olduğu
ve bu hayal dünyasına gözlerini kapadığı için,
siz, güneş gibi bilginin ışıyla parlıyorsunuz.
Siz Efendi gibi, dünyanın tek görüşü,
vaizlerin en önde geleni ve bir sığınaksınız.
Ey aziz olan, bana ne yapacağımı söyleyin
ve ben de hemen bugün emrinizi yerine getireyim, ey saf varlık.”
Sonrasında ihtiyar Upagupta sağ eliyle kralı kutsadı ve dedi ki;
“Ey Kral, egemenliğinizi kurdunuz,
vicdanlı bir şekilde yönetmeye devam edin
ve her zaman değerli Üçlü Mücevheri onurlandırın.

Dahası yüce kral tümüyle aydınlanmış Buddha olan Kutsanmış Tathāgata Arhat, varlıkların en mükemmel yönlendiricisi bize -size ve bana- öğretisinin güvenli bir şekilde sürdürülmesini emanet etti.”

"Bilge," dedi Aşoka, "Kutsanmış Olan'ın yapacağını önceden söylediği her şeyi yaptım;

*Emanetlerini dağıttım ve
yeryüzünü birçok renkteki dağ benzeri stūpalar,
yüce sancaklar ve mücevherlerle bezeyerek güzelleştirdim.*

Dahası;

Oğlum, kendim, evim, eşlerim,

Tüm dünya, hatta kraliyet hazinesi-

Dharma Önderi'nin Öğretisi için vazgeçmediğim hiçbir şey yok."

İhtiyar Upagupta dedi ki; "Mükemmel, yüce kral! İyi iş çıkardın, çünkü;

*Dharma'ya bedenleri, servetleri ve yaşamları ile hizmet edenler,
öldüklerinde üzülmezler, tanrıların arzu edilen meskenine giderler."*

Sonra kral, Upagupta'yı büyük bir ihtişam ve törenle saraya götürdü. Onu kollarının arasında ilerleterek, açıkça kendisine sağlanan koltuğa oturttu.

Şimdi Upagupta, pamuk kadar yumuşak bir cilde sahipti. Ona dokunduğunda bunu fark eden Aşoka bir ańcalı yaparak dedi ki;

*"Ey yüce varlık, uzuvlarınız pürüzsüz
ve cildiniz pamuk veya Benares ipeği gibi.*

*Ama ben ne talihsizim ki; vücudum yumuşak değil,
uzuvlarım sert ve kaba*

ve pürüzlü cildime dokunmak hoş değil."

İhtiyar "Çünkü," diyerek cevapladı;

"o eşsiz insana verdiğim hediye çok saf ve sevindiriciydi.

Tathāgata'ya sizin gibi bir çamur armağanı sunmadım!"

Kral "Ancak," diye cevapladı;

"Çok uzun zaman önce çocuk varlığındayken,

eşsiz bir erdem alanıyla karşılaştığım için oraya bir çamur armağanı yerleştirdim.

Bu, o eylemin sonucudur.”

Sonrasında ermiş, kralı neşelendirmek için dedi ki;

“Büyük kral, çamurun ekildiği tarlanın büyüklüğüne bakın!

Size kraliyet ihtişamı ve eşsiz bir egemenlik getirdi!”

Bunu duyan Aşoka'nın gözleri şaşkınlıkla büyüdü. Vezirlerini çağırarak dedi ki;

“Ben sırf bir çamur armağanı yüzünden

Bir balaçaktavartinin krallığıyla ödüllendirildim!

Kutsanmış Olan'ı onurlandırmak için

hiçbir çabadan kaçınmamalısınız.”

3.2.3.2.1. Aşoka ve Upagupta'nın Tanışması Anlatısı Üzerine

Buddhist bir keşiş olarak Upagupta, ilgili kültür içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple *Aşokāvadāna* içerisinde de adından sıkça bahsedilmektedir. Özellikle de “Upagupta ve Māra” anlatısında bahsi geçen, Māra'yı Buddhizm'e döndürmesiyle ilgili işiyle, başarısıyla tanınmaktadır. Buddhist Palı Külliyata ait kimi kaynaklarına göre Aşoka da Upagupta'nın rehberliğinde Buddhist inancı benimsemiştir (Majumdar, 2001: 76). Ancak *Aşokāvadāna*'ya ait bu anlatıda da açık bir şekilde görüldüğü gibi aslında Upagupta'yla tanışıklığı, Buddhist öğretiyi benimsedikten sonrasına dayanmaktadır. Elbette anlatı içerisinde de sözü edildiği üzere Upagupta'nın Aşoka'nın Buddhist öğretiyi kavramasındaki katkıları oldukça büyüktür. Dharma öğretisini açıklaması ile ilgili kısım, bu durumun açık bir örneğidir.

Buddhizm'in temel kavramı olan Dharma, Buddha'nın öğretilerinin tümü için kullanılmaktadır. Buddha, aydınlanmasından hemen sonra verdiği vaazlarla müritlerine Dharma öğretisini aktarmaya başlamıştır. Buddhizm içerisinde büyük bir önem taşıyan Dharma, Buddha ve Saṃgha'yla birleşerek üç mücevheri yani Triratna'yı oluştururlar (Kaya, 2017: 73). Anlatı içerisinde Upagupta, Aşoka'yı selamladığı ilk anda üç

mücevherin daima kutsanması gerektiğinden bahsedilerek söz konusu geleneğin önemine birkez daha dikkat çekmektedir.

Anlatıda yer alan bir diğer önemli husus da Aşoka'nın kendisini; çamur armağanı sayesinde sahip olduğu krallık sebebiyle bir balaçaktavartin olarak tanımlamasıdır. Buddhist geleneğe göre çakravatin “tüm dünyaya hükmeden çark, döndürücü hükümdar” olarak tanımlanmaktadır. Vasubandhu'nun *Abhidharmakoşa* adlı eserine göre, dört olası çakravartin türü vardır; (1) Dört kıtanın (Kuzey'de Uttarakuru, Batı'da Purvavideha, Güney'de Cambudvīpa, ve Doğu'da Aparā Godaniya) hepsini yöneten altın çarka sahip çakravartin (suvarṇaçaçakravartin). (2) Üç kıtaya (Uttarakuru hariç diğerleri) hükmeden gümüş-çarka sahip çakravartin (rūpyaçaçakravartin). (3) Hükümdarlığı iki kıtaya (Cambudvīpa ve Purvavideha) uzanan bakır-çarka sahip çakravartin (tāmraçaçakravartin); ve (4) yalnızca Cambudvīpa'ya hükmeden demir-çarka sahip çakravartin (ayaçaçakravartin veya balaçaçakravartin). *Aśokāvadāna* içerisinde bu ve diğer anlatılarda da görebileceğimiz yani daha önce “Acımasız Aşoka” başlıklı anlatıda bahsi edilen Cambudvīpa da yani Hindistan'a hükmeden bir kral olarak demir-çarka sahip olmuştur. Bu sebeple kendisinden balaçaktavartin olarak bahsedilmektedir (Strong, 2008: 51).

3.3. Karma ve Geçmiş Yaşamlar

3.3.1. Upagupta'nın Geçmiş Yaşamı Anlatısı

Öyle söylenir ki Kutsanmış Olan'ın parinirvāṇası zamanında nāga (yılan) Apālā'ya, bir çömlekçiyi, bir dışlanmış kadını ve bir Gopālī'yi Buddhizm'e döndürdü ve Mathurā şehrine vardı. Orada saygıdeğer Ānanda'ya dedi ki; “Ānanda, tam burada Mathurā'da, parinirvāṇamdan yüz yıl kadar sonra Gupta adında bir parfümcü olacak. Upagupta adında bir oğlu olacak. Oğlan o günlerde bir Buddha'nın işlerini sürdürecektir. Onun öğretisi sayesinde, birçok keşiş kendilerini tüm kirliliklerinden kurtaracak ve arhatlığı deneyimleyecektir. - [o kadar çok ki] on sekiz arşın uzunluğunda ve on iki arşın genişliğindeki bir mağarayı dört inç uzunluğundaki çetele sopalarıyla (ṣālākā) dolduracaklar. Dahası Ānanda yine bu keşiş Upagupta, her şeyden önce vaiz olan müritlerimden olacak.”

“Ānanda, ufuktaki şu koyu çizgiyi görüyor musun?”

“Evet, efendim.”

“O Ānanda, Urumuṇḍa denilen dağdır. Orada Tathāgata'nın parinirvāṇasından yüz yıl sonra, Śāṇakavāsin adlı bir keşiş bir manastır inşa edecek ve Upagupta'yı manastır yaşamına dâhil edecektir. Dahası Ānanda, Mathurā'da Naṭa ve Bhaṭa adında kardeş iki lonca ustası olacak. Urumuṇḍa Dağı'nda, Naṭabhaṭika olarak bilinen bir orman inziva yeri inşa edecekler. Orası yatakların ve koltukların meditasyona elverişli olduğu tüm orman inziva yerlerinin en iyisi olacaktır.”

Sonrasında saygıdeğer Ānanda, Kutsanmış Olan'a dedi ki; “Efendim, saygıdeğer Upagupta'nın birçok insanın yararına böyle şeyler yapması harika bir şey!”

Kutsanmış Olan cevapladı; “Bu tek sefer değil Ānanda. Daha önceki bir yaşamda da, artık olmayan bir bedende Upagupta pek çok insanın yararına burada çalışmıştı. O sırada [her birinde çeşitli varlıklar yaşayan] Urumuṇḍa Dağı'nın üç yamacında beş yüz pratyekabuddhalar aynı yerde birlikte yaşardı. Diğerinde beş yüz rşiler (brahmanik çileci) ve üçüncüsünde beş yüz maymun yaşamaktaydı. Bir gün beş yüz maymunun lideri, grubundan ayrıldı ve beş yüz pratyekabuddha'nın yaşadığı dağ yamacına gitti. Orada pratyekabuddhaları görür görmez, ruhsal bağlılığı ortaya çıktı. Onlara yapraklar, kökler ve meyvelerden adaklar sundu. Meditasyona bağdaş kurup oturduklarında en yaşlı üyelerinin önünde yere serildi. Sonra acemilerin olduğu yere gitti ve bağdaş kurarak meditasyona oturdu.

Çok geçmeden pratyekabuddhalar, parinirvāṇaya erişti. Maymun [yine] onlara solmuş yapraklar, kökler ve meyveler sundu ama elbette onlar adağı kabul etmediler. Cüppelerinin kıvrımlarını çekti ve ayaklarını tuttu [ama hareket etmediler]. Sonunda kendi kendine 'Kesinlikle vefat etmişlerdir' diye düşündü. Üzülen ağıladı ve beş yüz rşilerin yaşadığı dağın diğer tarafına gitti. Şimdi bu rşilerin bazılarının dikenli sedirleri ve bazılarının kül yatakları vardı. Bazıları ellerini havada tutarak ayakta dururken diğerleri beş ateşin kefareti gerçekleştireyorlardı. (Dört yönde inşa edilen dört ateşin ortasında oturarak gerçekleştirilen bir dinî ritüel uygulaması.) Maymun, onların çeşitli dinî ritüellerini bozmaya başladı. Dikenli sedirlerin dikenlerini çıkardı. Kül yataklarının küllerini dağıttı. Elleri kaldırılanların ellerini indirilmesine neden oldu ve beş ateş arasında oturanların ateşlerini söndürdü. Böylelikle ritüellerini bozduktan sonra, onların önünde bağdaş kurmuş bir duruşa büründü.

Zamanla rşiler, maymunun tüm yaptıklarını ustalarına bildirdiler. Ustaları onlara bağdaş kurma duruşunu almalarını söyledi. Böylelikle bu beş yüz çileci bağdaş kurarak

bir usta ya da eğitici olmadan oturdular. Aydınlanmanın otuz yedi aracı olan dharmaları anladılar ve pratyekabodhi halini deneyimlediler. Daha sonra düşündüler ki; 'Elde ettiğimiz bu en mükemmel şeyin tamamı maymun sayesinde oldu.' Böylece maymuna bol miktarda kök ve meyve verdiler. Sonra zamanı geldiğinde vücudunu kokulu odunla yaktilar.

Şimdi ne düşünüyorsun Ānanda? Beş yüz maymundan oluşan bu grubun lideri, o yegâne Upagupta'dır. O zaman bile burada, Urumuṇḍa Dağı'nda artık var olmayan bir vücuttayken birçok insanın yararına çalıştı."

3.3.1.1.Upagupta'nın Geçmiş Yaşamı Anlatısı Üzerine

Tezimiz kapsamında çevrilmiş olan diğer birkaç efsane içerisinde de görmüş olduğumuz Buddha'nın kehanette bulunma motifi bu efsane de karşımıza çıkmaktadır. Özellikle İmparator Aşoka'nın hayatında önemli bir Buddhist olan Upagupta'nın doğumundan uzun zaman önce Buddha tarafından öngörülmüştür. Ancak bu efsanede Buddha yalnızca gelecekle ilgili bir kehanette bulunmamış aynı zamanda Upagupta'nın geçmişiyle ilgili de bilgiler aktarmıştır. Bu daha önce "Samudra ve Aşoka'nın Dönüşümü" adlı efsanede açıkladığımız "Saṃsāra" felsefesinin temelini oluşturan yeniden doğuşun net bir örneğidir.

Buddha'nın müridi Ānanda'ya açıkladığı üzere Upagupta, daha öncesinde bir maymun bedeninde doğmuştur. Sözü edilen bu yaşantısında gösterdiği erdemli davranışlarla birlikte büyük bir saygı görmüştür. Bunun yanı sıra sonraki yaşantısında bu erdemli davranışları sayesinde; bir sonraki hayatında Buddha'nın kehanetinde ilan ettiği gibi Buddhist keşiş Upagupta olarak dünyada yeniden doğmuştur. Bu anlatıda Hint kültürü içerisinde hem Hindu hem de Buddhist inanışta bulunan karma inancının bir örneği görülmektedir. Sürekliliği olan saṃsāra içerisinde her türlü eylemin döngüsünü belirleyendir. Bütün iyilik, kötülük, karşılık bulunacak durum Karma'ya¹⁷ bağlıdır. Doğal olarak yeniden doğuşların da belirleyicisi olarak görülmüştür. Böylece Upagupta,

¹⁷ Karma veya Karman Sanskrit kökenli bir kelime olarak "kṛ" yani "yapmak" fiilinden gelmektedir. Yapılan eylemi ve sonrasında sonuçlarını nitelemektedir (Monier-Williams, 1899: 258).

maymun olarak doğduğu yaşantısında yaptığı iyi eylemler sebebiyle bir sonraki hayatında bir parfümcünün oğlu olarak doğarak bir Buddhist inanırı olmuştur.

3.3.2. Çamur Armağanı Anlatısı

Şimdilerde görev bilinciyle halkının önünde eğildiği tahtı ışıltılı mücevherlerle aydınlanan Kral Aşoka'nın önceki yaşamında gerçekleştirdiği çamur armağanını hatırlayalım.

Bir sabah Kutsal Olan'ın Rācagrha yakınlarındaki Veṇuvana'daki Kalandakanivāpa'da ikamet ettiği söylenir. Cüppesini giydi, çanağını aldı. Etrafı bir grup keşiş tarafından çevrelenip manastır topluluğu tarafından onurlandırılarak sadaka için Rācagrha'ya gitti.

Öyle denir ki;

Kutsanmış Olan keşiş müritleri ile birlikte ortaya çıktı,

Onun üstün vücudu; altın bir dağdı.

Fillerin efendisi kolaylıkla hareket etti,

Onun narin yüzü; bir dolunaydı.

Şehir kapısına varır varmaz kararlı bir zihinle ayağını eşik taşına (indrakīla) koydu. Şimdi, Kutsal Buddhalar kararlı bir zihinle ayaklarını eşit taşına koyduğunda çeşitli mucizelerin ortaya çıkması doğaldır. Kör görme yeteneğine kavuşur, sağır duyabilir, topal tekrar yürüyebilir. Pranga ve zincirlerle bağlananlar, bağlarının gevşediğini görürler. Birçok doğumdan sonra kine bağlananlar, birdenbire sevgi dolu hale gelirler. İpleri kopan buzağılar anneleriyle yeniden bir araya gelirler. Fillerin sesi, atların kişnemesi, boğaların böğürmesi ve papağanların, mina kuşlarının, guguk kuşlarının, sülünlerin ve tavus kuşlarının şakıması harikadır. Kutularda saklanan süs eşyaları tatlı seslerle çınlar ve davullar vurulmadan bile hoş bir ses çıkarır. Yeryüzünde yüksek olan yerler alçaltılır, alçak olanlar yükseltilir. Taşlar, çakıllar ve çanak çömlek parçaları yok olur. Aynı zamanda, dünya altı alışılmadık şekilde titremektedir; Doğu yükselir, batı alçalır, kenarlar aşağı iner ve merkez yükselir. Orada sarsıntı, titreme ve gürüldeme vardır. Bunlar, Kutsanmış Olan bir şehre girdiğinde gözlemlenen doğaüstü olaylardan yalnızca birkaçıdır.

Öyle denir ki;

O rüzgârın etkisiyle bir tas çarpar;

Okyanusa kurulmuş,

Sıradağlarıyla birlikte,

Şehirler ve yerleşim yerleriyle bezeli dünya da,

Bilgenin kutlu adımından etkilenir.

Düşük zemin yükselir

Ve yüksek zemin alçalır;

Buddha'nın gücüyle dünya

Toprak, taş, çakıl ve dikenlerinden arınır kusursuz bir hale gelir.

Kör, dilsiz ve serseri

O anda duyularına kavuşur,

Ve müzik, aletlere dokunulmadan

Şehrin zevkiyle uyum içinde çalar.

Şimdi [Rācagṛha'nın] erkekleri ve kadınları, Buddha'nın [şehirlerine] girdiği zaman meydana gelen bu mucizeler tarafından dönüştürüldü. Tüm kasaba, rüzgârla savrulan dalgaları ile fırtınalı denizin kükremesi kadar yüksek bir neşeye tezahürat yaptı. Çünkü bu dünyada, Buddha'nın gelişine eşit hiçbir mucize bulunamaz. Tüm şehir O'nun ışıltısıyla dolup taşıyordu. Altın gibi parıldayan ışınları bin güneşten daha parlaktı.

Öyle denir ki;

Ormanların en derinlerine dahi ulaşan

Ve tüm dünyayı dolduran güneş;

Çeşitli durumlarına değinilen

Tanrıların, asuraların ve insanların, âlemlerine

En yüksek Dharma'nın enfes öykülerini getiren,

Onun parlak ışınlarıyla gölgelendi.

Kısa süre sonra Kutsanmış Olan, iki küçük çocuğun çamurdan evler inşa etmekte olduğu ana yola geldi. Biri çok tanınmış bir ailenin oğluydu ve adı Caya'ydı. Diğeri ise daha az tanınmış bir ailenin oğluydu ve adı Vicaya idi. İkisi de görünüşü çok hoş olan, vücudu Mükemmel İnsan'ın otuz iki işareti ile süslenmiş Buddha'yı gördü. Ve genç Caya, "Ona biraz yer yemeği vereceğim" diye düşünerek Buddha'nın dilenme çanağına bir avuç çamur attı. Vicaya bir ańcalı yaparak bunu onayladı.

Öyle denir ki;

Vücudu bir kulaç genişliğinde bir ışık halkası yayan

Son derece şefkatli Öz-Varoluşa sahip Efendiyi gördü;

İnancı doğrulandı ve kararlı bir yüzle,

Yaşlılığa ve doğuma bir son veren O'na,

Biraz çamur teklif etti.

Bu adağını Kutsanmış Olan'a sunduktan sonra Caya (pranidhāna) kararlı dileklerini dilemeye başladı; "Bu iyi erdem sayesinde, kral olacağım. Dünyayı tek bir egemenlik şemsiyesi altına topladıktan sonra, Kutsanmış Buddha'ya bağlılığını göstereceğim." Merhametli Bilge, çocuğın karakterini hemen algıladı. Kararlılığının samimiyetini fark ederek, erdemli davranışı nedeniyle arzu edilen meyveye ulaşılacağını gördü. Bu nedenle sunulan çamuru kabul etti. Böylece Aşoka'nın krallığında olgunlaşacak olan erdem tohumu ekilmiş olmuştu.

3.3.2.1. Çamur Armağanı Anlatısı Üzerine

Bir önceki anlatı olan "Upagupta'nın Geçmiş Yaşamı" incelemesinde açıkladığımız karma inancının bir diğer örneğini de bu anlatı içerisinde Aşoka'nın kendisinde görmekteyiz. Anlatıda Aşoka, bir önceki yaşamında Caya adında bir çocuk olarak doğmuş ve Buddha'nın dilenme çanağına çamur adağında bulunmuştur. Yaptığı bu erdemli davranış sayesinde iyi karması onun bir sonraki hayatında kral olarak doğmasını sağlamıştır. Bizce Aşoka'nın kral olmasını aktaran bu anlatı *Ařokāvadāna* içerisinde yer alan en önemli efsanelerden biri ve belki de en ünlüsüdür. Çünkü Buddhist kültür içerisinde; Aşoka bu anlatıda bahsedilenler sayesinde, büyük bir imparator olarak kabul edilmiş sayđı gösterilmiştir.

Strong, *Aṣokāvadāna* içerisinde çamur armağanının bir metafor olarak iki farklı anlam taşıdığını belirtmektedir. Bunlardan ilki bir çocuk olarak Caya'nın sunduğu çamurun, bir kral olarak Aşoka için dünyayı simgelediği yönündedir. Gerçekten de çocuk Caya'nın oyun oynarken sahip olduğu şey bir parça çamurdur. Ancak Aşoka, kral olduğunda neredeyse tüm Hint alt kıtasına hükmetmiştir. Aynı zamanda yaptığı misyonerlik çalışmaları sonucunda Buddhizm'in başta Asya olmak üzere daha sonrasında dünyaya yayıldığı düşünülürse bu yorumlama çok da yanlış değildir. Çamurun eser içerisinde simgelediği ikinci şeyse Aşoka'nın çirkin görüntüsü ve pürüzlü cildi olarak görülmektedir (Strong, 2008: 63-65). Upagupta, "Aşoka ve Upagupta'nın Tanışması" adlı efsane içerisinde kendi güzel cildiyle Aşoka'nın cildini karşılaştırırken bunun sebebini şu şekilde açıklamıştır; "Bilge "Çünkü," diyerek cevapladı; "o eşsiz insana verdiğim hediye çok saf ve sevindiriciydi. Tathāgata'ya sizin gibi bir çamur armağanı sunmadım!"

Görüldüğü gibi eser içerisinde de belirttiği gibi çamur armağanı bir yandan Aşoka'nın çirkin görüntüsünü betimlerken diğer taraftan da hükümdarlığının tohumunu ekmiştir. Bütün bunların yanı sıra Strong, çamur metaforunu Buddhist kültür içerisinde yer alan eski Mahāsammata¹⁸ mitine bağlamaktadır. Buddhist kültür içerisinde de "Büyük Seçilmiş" anlamına gelmektedir. Bu mite göre dünya üzerinde hükümdarların bulunmadığı eski zamanlarda toprak; bal kadar tatlı bir tada sahip, yenilebilir bir haldeydi. Tam olarak bu sebepten henüz bir çocuk olan Caya, Mahāsammata mitine ait zamanların saf algısına sahip bir şekilde çamurun yenebileceğine inanarak; Buddha'nın dilenme çanağına koymuştur. Çünkü Buddhist öğretiyeye göre, dilenme çanağına konulan yenilebilen olarak kabul edilir. Strong bu mittten yola çıkarak Aşoka'nın kral olduktan sonra Buddhist örgüte (saṅgha) çamur armağan etmeyişi; daha fazlasına sahip olması olmadığını söylemektedir. Artık hükümdarların olmadığı çağın bitmiş olması sebebiyle toprak bal gibi tatlı ve yenilebilir değildir. Bu sebepten Aşoka anlatıda yer alan bu çelişki sebebiyle, artık çamur adağı sunamamaktadır (Strong, 2008: 69). Strong'un yaptığı bu yorumlama Aşoka'nın çamur armağanına dair yapılan belki de en kapsamlı inceleme olması sebebiyle önemlidir. Bunun yanı sıra Buddhist kültür içerisinde kurduğu bu bağ bizce oldukça heyecan vericidir.

¹⁸ Sanskrit dilinde "mükemmel, büyük, harika" gibi anlamlara gelen "maha" ve "seçilmiş, görevlendirilmiş, atanmış" anlamındaki "sammata" kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır (Monier-Williams, 1899: 794&1180).

3.4. Kutsal Mekânlar

3.4.1. Seksen Dört Bin Stûpa Anlatısı

Sonrasında Kutsanmış Olan'ın bedensel kalıntılarını uzaklara yaymak isteyen Kral Aşoka, Acātaṣatru'nun inşa ettiği droṇa stûpa'ya dört katmanlı bir orduyla birlikte gitti. Kırıp açarak tüm bedensel kalıntıları olduğu yerden çıkardı ve bir kısmını geri koyarak kalanları için yeni bir stûpa kurdu. Aynı şeyi ikinci droṇa stûpa'da da gerçekleştirdi. Yedinciye kadar her birinden kalıntıları çıkardı ve sonra bağlılığının belirtisi olarak yeni Stûpalar kurdu. Sonrasında Rāmagrāma'ya doğru ilerledi. Nāgalar onu nāga sarayına götürerek dediler ki; “Burada droṇa stûpa'ya saygılarımızı sunuyoruz.” Bu sebeple Aşoka kalıntılarını tek parça olarak orada tutmalarına izin verdi. Nāga kralının kendisi de ona saraydan çıkana kadar eşlik etti.

Öyle söylenir ki;

“Bugün Rāmagrāma'da olan sekizinci sütunu,

o günlerde nāgalar özveriyle korudu.

Kral emanetleri oradan almadı,

onları kendi hallerine bırakarak inançla geri çekildi.”

Sonra Aşoka altından, gümüşten, kedigözünden ve kristalden yapılmış seksen dört bin kutu yaptırdı ve içlerine kalıntıları yerleştirtti. Seksen dört bin kutunun yanı sıra seksen dört bin yazı levhası hazırlandı. Tüm bu [seksen dört bin] dharmarācīkālar, dağıtmak üzere yakshalara verildi. Onları çevreleyen okyanusa kadar dünyanın her yerinde küçük, büyük ve orta büyüklükteki kasabalarda yüz bin [kişilik] bir [nüfus] olan her yana inşa edilmesini emretti.

Şimdi o günlerde Takṣaṣilā şehrinde otuz altı yüz bin [insan] vardı; bu nedenle otuz altı ayrı kutu talep ettiler. Aşoka kutsal emanetlerin her yere dağıtılması sebebiyle bunun kabul edilemeyeceğini fark etti. Ancak o akıllı eylemlerin ustasıydı. [Takṣaṣilālılara kalıntılardan birden fazla pay veremeyeceği için] otuz beş yüz bin kişiyi idam ettirmek zorunda kalacağını açıkladı. [Taleplerini çabucak geri çektiler.] Daha sonra Aşoka yüz binden fazla [insanın] olduğu yerde hiçbir ek emanetin verilmeyeceğini

hatta bundan daha azının olduğu yerlerde hiçbir şekilde emanet verilmeyeceğini resmen ilan etti.

Aşoka daha sonrasında Kukkuṭārāma Manastırı'na gitti ve bilge Yaşas'a büyük bir arzuyla; “Seksen dört bin dharmarācikanın tamamının inşasını aynı gün aynı anda tamamlamak istiyorum.” dedi.

Bilge cevapladı; “Pekâlâ, o an geldiğinde güneşin küresini elimle saklayarak işaret vereceğim.”

Sonra çok geçmeden bilge eliyle güneşi gölgede bıraktı ve birden seksen dört bin dharmarācika tamamlandı.

Öyle söylenir ki;

“Maurya, o yedi eski kutsal emanetin içerisinde

Bilge'nin kalıntılarını aldı ve

bu yeryüzüne bir günde sonbahar bulutları kadar parlak

seksen dört bin stūpa inşa etti.”

Şimdi Kral Aşoka seksen dört bin dharmarācika'nın inşasını tamamladığında, erdemli bir dharmarāca oldu ve bundan sonra “Dharmāşoka” olarak anılmaya başlandı.

Öyle söylenir ki;

“Soylu Maurya, dünyanın her yerindeki

varlıkların yararı için stūpalar inşa etti.

"Acımasız Aşoka" olarak biliniyordu;

bu eyleminden sonra "Erdemli Aşoka" oldu.”

3.4.1.1. Seksen Dört Bin Stūpa Anlatısı Üzerine

Anlatıda sözü edilen Buddha'nın bedensel kalıntıları, Buddhist inanırlar için oldukça kutsal öğeler olarak görülmüştür. Buddha öldükten sonra birçok krallık onun küllerini almak istemiş ve aralarında tartışmaya ve kavgaya tutuşturmuşlardır. Buddha'yı izleyen bir Brāhman olarak Droṇa, kavgayla birbirini öldürmenin Buddha'ya ve onun

öğretilerine ihanet olduğunu söyleyerek ortamı yatıştırmış ve külleri paylaşmayı önermiştir (Kaya, 2017: 77). Böylece küller sekiz parçaya bölünerek yapılan stūpalara yerleştirilmiştir. Anlatı içerisinde de belirtildiği gibi bu stūpalardan biri Acātaṣatru'nun inşa ettiğiydi. Bu sebepten anlatıda da aktarıldığı üzerine ismin, öneriyi sunan keşiş Droṇa'nın ismi sebebiyle bu sekiz stūpa'yı “droṇa stūpa” olarak adlandırmış olabileceklerini düşünmekteyiz.

Stūpalardan birini inşa ettiren Acātaṣatru yaklaşık olarak MÖ 493-462 yılları (yaklaşık otuz yıl) arasında Magadha'da hüküm sürmüştür. Hükümdarlığı yıllarında tıpkı babası gibi iyi bir Buddha taraftarı olarak tanınırdı (Kayalı, 2018: 72). Bu sebepten Buddhist örgütün kurulmasında önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Aynı şekilde bu sebepten Buddha'nın küllerini alarak ona bir stūpa yaptırdığı bilinmektedir. Buddhist anlatılara göre; Acātaṣatru'nun Buddha'yla olan bağı Devadatta'nın kışkırtmaları sonucu babasını öldürmesi üzerine olan hikâyeyle başlamaktadır. Bu olaydan Acātaṣatru öyle pişman olmuştur ki onun bu halini görenler Buddha'yı ziyaret etmesini söylemişlerdir. Ancak Acātaṣatru, Buddha'nın yanına ulaşmadan ölüm haberini almıştır. Bu olaydan sonra Buddha'nın kalıntılarından kendine düşeni almak isteyen Acātaṣatru'nun, “saygıdeğer Buddha bir Kshatriya idi; ben de bir Kshatriya'yım ve efendimizin küllerinden payıma düşeni alarak, büyük bir stūpa yaptıracağını” söylediği nakledilmektedir (Kayalı, 2018: 75). Böylece yukarıda sözü edildiği gibi sekiz parçadan birini almıştır. Bu sebepten ve Buddhist örgüte yaptığı daha birçok katkılar da göz önünde bulundurulduğunda Acātaṣatru, Buddhist tarih içerisinde önemli hükümdarlardan biri olmuştur.

Aynı şekilde Buddhist tarihi açısından büyük bir hükümdar olan Aṣoka da anlatıda görüldüğü gibi Buddha'nın kalıntılarını önceden yaptırılmış sekiz droṇa stūpa'dan alarak seksen dört bin stūpa yaptırmıştır. Bir stūpa aynı zamanda dharmarācikā olarak da adlandırılmaktadır. Dharma Sanskrit eril bir kelime olarak “adet, uygulama, geleneksel ayin veya buyurulan davranış, görev” anlamlarına gelmektedir. Bunun yanı sıra Buddhist kültür içerisinde dharma, (saṅgha veya manastır düzeninde görülen) Buddhist yasa veya öğreti anlamını taşımaktadır (Monier-Williams, 1899: 510-511). Dharmarācikāları yaptıran krallara dharma öğretisine uyan “adil veya erdemli bir kral” anlamında

dharmarāca unvanı verilmektedir. Anlatıda Aşoka, seksen dört bin stūpa yaptırarak bir dharmarāca dahası “Dharmāşoka” olarak anılmaya başlanmıştır.

3.4.2. Aşoka’nın Hac Ziyareti Anlatısı

Sonra kral, bilge Upagupta’nın ayaklarına serilerek dedi ki; “Bilge, Kutsanmış Olan’ın yaşadığı yerleri onurlandırmak ve onları gelecek nesillere bir iyilik olarak sembollerle işaretlemek istiyorum.”

Upagupta cevapladı; “Harika kralım. Niyetiniz muhteşem. Size tarihi mekânları bugün göstereceğim.”

[Sonra ekledi;]

“Kutsanmış Olan’ın yaşadığı yerleri çift ellerle onurlandıracamız ve onları sembollerle işaretleyeceğiz ki hiç şüphe kalmasın.”

Sonra Aşoka dört katmanlı bir ordu kurdu. Parfümler, çelenkler ve çiçekler satın aldı ve bilge Upagupta ile yola çıktı.

İlk olarak Upagupta onu Lumbinī Ormanı’na götürdü ve sağ elini uzatarak dedi ki; “Bu yerde büyük kral, Kutsanmış Olan doğdu.”

Sonra ekledi;

“Bu görülenler yüce olan Buddha’nın ilk çaityalarıdır.

Burada, doğar doğmaz Bilge olan

yeryüzünde yedi adım attı

dört yöne baktı ve şu sözleri söyledi:

‘Bu benim son doğumum,

bir daha rahimde kalmayacağım.”

Aşoka Upagupta’nın ayaklarına kapanıp ayağa kalktı, ağlayarak ve añcalı yaparak dedi ki;

“Bilge'nin doğuşuna tanık olan ve onun hoş sesini işitenler şanslı ve büyük erdeme sahiplerdir.”

Şimdi kralın inancını daha da artırmak uğruna bilge, Aşoka'ya Efendi'yi görmek isteyip istemediğini sordu.

*Bu ormanda en dokunaklı Bilge'nin
doğuşuna tanık oldu,
yedi adımı attığını gördü ve
söylediği sözleri işitti.*

Aşoka istediğini söyledi. Bu nedenle Upagupta, sağ elini Kraliçe Mahāmāyā'nın doğum sırasında dalını kavradığı ağaca doğru uzatarak dedi ki;

*“Bu aşoka ağacında yaşayan ve
Buda'nın doğuşuna tanık olan ilahi bakire,
Kral Aşoka'nın inancının daha da büyümesi için
kendi bedeninde tezahür etsin.”*

Ağaç ruhu hemen Upagupta'nın önünde kendi biçiminde belirdi ve ańcalı yaparak dedi ki; “Bilge, emriniz nedir?”

Bilge, Aşoka'ya dedi ki; “Büyük kral, işte Buddha'yı doğum anında gören tanrıça.”

Aşoka ańcalı yaparak ona dedi ki;

*“Doğumuna şahit oldunuz ve
vücudunun izlerle süslendiğini gördünüz!*

Onun büyük nilüfer benzeri gözlerine baktın!

Bu ormanda insanlığın liderinin

ilk güzel sözlerini duydunuz!”

Ağaç ruhu cevapladı;

“Altın gibi parıldayan Öğretmen'in,

insanların en iyisinin doğumuna gerçekten tanık oldum.

Yedi adımı attığını gördüm ve sözlerini de duydum.”

Aşoka dedi ki; “Söyleyin Tanrıça, -Kutsanmış Olan'ın doğumunun muhteşem anı nasıldı?”

İlahi varlık cevapladı; “Bunu kelimelerle tam olarak ifade edemem. Ancak kısaca dinleyin;

*İndra'nın üç katmanlı dünyasında,
altın gibi parıldayan ve
göze hoş gelen doğaüstü bir ışık parladı.
Okyanusun çevrelediği dünya ve dağları,
denize atılan bir gemi gibi sallandı.”*

Bunu duyan Aşoka, Buddha'nın doğum yerine yüz bin altın adak sundu. Oraya bir çaitya yaptırarak yoluna devam etti.

Bilge Upagupta daha sonra onu Kapilavastu'ya götürdü. Sağ elini uzatarak ilan etti ki; “Büyük kral, buradaki bu yerde bodhisattva babası Kral Şuddhodana'nın önüne getirildi. Oğlunun mükemmel vücudunun Yüce İnsan'ın otuz iki işareti ile süslendiğini görünce ayaklarının dibinde boylu boyunca yerlere serildi.

Bu büyük kral Şākyavardha adı verilen Şākya klanının atalarının tapınağıdır. Bodhisattva, doğumundan kısa bir süre sonra tanrılara ibadet edebilmesi için buraya getirildi. Ancak bunun yerine tüm tanrılar bodhisattva'nın ayaklarına kapandı. Kral Şuddhodana, oğlunun tanrılar için bile bir tanrı olduğunu ilan etti ve bu nedenle 'Devātideva' adını verdi.

Bu yerde büyük kral, bodhisattva bilgili Brahman falcılarına gösterildi. Bilge Asita bu dünyada bir Buddha olacağını öngördü. Bu yerde, büyük kral, Mahāpracāpatī tarafından yetiştirildi. Burada ona nasıl yazılacağı öğretilti. Burada fil, at veya savaş arabası sürmek, yay tutmak, cirit atmak ve fil kancası kullanmak gibi soyuna uygun sanatların ustası oldu. Burası bodhisattvanın eğitim aldığı spor salonuydu. Bu yerde büyük kral, bodhisattva etrafı yüz bin tanrı ile çevrili altmış bin kadınla zevk peşinde koştu.

Bu yerde yaşlı bir adam, hasta bir adam ve bir ceset görünce üzgün olan bodhisattva ormana gitti. Orada cambu ağacının gölgesinde oturdu. Kendini kötü ve

olumsuz unsurlardan arındırarak kötü eğilimlerden uzak neşeli ve mutlu bir hal olan ilk trans seviyesine ulaştı. Öğleden sonra ve yemek vakti geçtiğinde ağaçların uzayan gölgeleri doğuya doğru eğildi. Ancak cambu ağacının gölgesi bodhisattva'nın gövdesini terk etmedi. Buna tanık olan Kral Şuddhodana bir kez daha bodhisattva'nın ayaklarına kapandı.

Bodhisattva, buradaki bu geçitten yüz bin tanrı ile çevrili olarak gece yarısı Kapilavastu'dan ayrıldı. Burada atını ve mücevherlerini Chandaka ile geri gönderdi.”

Sonrasında ekledi;

“Bu yerde Chandaka'yı

at ve süs eşyaları ile geri gönderdi;

bir refakatçi olmadan, tek başına

çilecilik ormanına girdi.

Bodhisattva bu yerde sarı bir cübbe karşılığında Benares ipeğinden kıyafetlerini bir avcıya verdi ve münzevi yaşamına başladı. Burada çömlekçi Bodhisatta'yı inziva evine davet etti. Burada Kral Bimbisāra ona krallığının yarısını teklif etti. Orada Ārāḍa ve Udraka ile tanıştı.”

Öyle söylenir ki;

“Çilecilik ormanında Asil Varlık, insanlar arasındaki Īndra ışı Udraka ve Ārāḍa altında sadelik öğretilerini çalıştı ve uyguladı. Bodhisattva bu yerde altı yıl boyunca öz tasarruf deneyimledi.”

Sonrasında ekledi;

“Altı uzun yıl boyunca,

Büyük Bilge şiddetli kanaatkarlık deneyimledi.

Sonrasında bu yolun en yüksek bilgiye giden yol olmadığını fark ederek

o öğretiyi terk etti.

Bu yerde bir köy muhtarının kızları olan Nana ve Nandabalā, bodhisattva'ya on altı kez yoğunlaştırılmış sütlü pirinç ikram ettiler.”

Sonrasında ekledi;

“Burada en etkili Büyük Kahraman,

Nandā'nın şekerli sütlü pilavının tadını çıkardı.

Sonra aydınlanma yerine doğru yola çıktı.

Bodhisattva, Bodhi ağacına giderken bu yerde nāga kralı Kālīka tarafından övüldü.”

Sonrasında ekledi;

“Ölümsüzlüğü aradığı aydınlanma koltuğuna doğru

bu yoldan gelirken, insanların en güzel olanı

yılanların başı Kālīka tarafından övüldü.”

Sonrasında Aşoka, bilge Upagupta'nın ayaklarına kapanıp bir añcali yaparak dedi ki;

“Tathāgata'nın bu yolda

yürüyen güçlü bir fil gibi

durdurulamaz olduğunu gören

nāga kralıyla tanışmak istiyorum.”

Böylece hemen nāga kralı Kālīka – Upagupta'nın önünde belirdi ve bir añcali yaparak dedi ki; “Bilge, emriniz nedir?”

Upagupta, Aşoka'ya dedi ki; “Kralım, bu bodhi ağacına doğru bu yolda ilerlerken Kutsanmış Olan'ı öven nāga kralı Kālīka.”

Aşoka añcali yaparak nāgaya dedi ki;

“Cildi parıldayan altın gibi ve

yüzünü sonbahar ayı gibi olan

eşsiz Üstadımı gördünüz,

Bana Buddha'nın bazı niteliklerini anlatın.”

Kālīka cevapladı; “Kelimelerle tam olarak ifade edemem. Ancak kısaca dinleyin;

Ayaklarının altında tüm dünya ve

sıradağları altı yönde titriyordu.

Sugata, ihtişamıyla güneşi baskılayarak

asla tükenmeyen güzel bir ay gibi

insanların dünyasında parlıyordu.”

Şimdi kral o noktada bir çaitya inşa ettiğinde, bilge Upagupta onu Bodhi ağacının köklerine götürerek sağ elini uzattı ve dedi ki; “Büyük kral bu yerde bodhisattva, önce Māra'nın güçlerini sevgi dolu nezaketinin gücüyle mağlup etti ve sonrasında tamamen eşsiz aydınlanmayı gerçekleştirdi.”

Sonrasında ekledi;

*“Burada aydınlanmanın merkezinde
en büyük bilgeler, Namuci [Māra] güçlerini
hızla geri püskürtüp dağıttılar.*

*Burada o eşsiz birey sonsuz,
engin ve yüce aydınlanmaya ulaştı.”*

Bunu duyan kral, Bodhi ağacına yüz bin altın adak sundu ve orada bir çaitya yaptırdı.

Sonrasında yola devam ettiler. Bir süre sonra bilge Upagupta durup Aşoka'ya dedi ki; “Kutsanmış olan bu yerde kıtanın dört köşesinin göksel koruyucuları tarafından verilen dört taş dilenme tasını birleştirerek bir tas oluşturdu. Orada tüccar Trapusa ve Bhallika ona adak ikramında bulundu. Burada Kutsanmış Olan, Benares'e giderken Ācīvika Upaga tarafından övüldü.

Sonra Upagupta Aşoka'yı Rşipatana'ya götürdü ve sağ elini uzatarak ilan etti ki; “Bu yerde büyük kral, Kutsanmış Olan üç kez Dört Yüce Gerçeği öğreten Dharma'nın kutsal Çarkını harekete geçirdi.”

Sonrasında ekledi;

*“Burada Efendi, saṃsāra'yı sekteye uğratmak için
durdurulamaz en görkemli Dharma Çarkını harekete geçirdi.*

Bu yerde, binlerce uzun saçlı münzevi dinî hayata başladı. Bu yerde Dharma'yı Kral Bimbisāra'ya öğretti. Kral, seksen dört bin tanrı ve birkaç bin Magadhalı Brahman ailesi ile birlikte Yüce Gerçekleri algıladı. Bu yerde Kutsanmış Olan büyük bir mucize gerçekleştirdi. Burada tanrılarla çevrili olarak Trāyastriṃṣa Cenneti'nden inerek orada bir yağmur mevsimini inzivaya çekildikten sonra annesine Dharma'yı öğretti.

Sonunda bilge, Kral Aşoka'yı Kuşinagarī'ye götürdü. Sağ elinin avucunu açarak dedi ki; “Burada Buddhalık görevi bitmiş Kutsanmış Olan, hiçbir sembol kalmadan tam Nirvana haline ulaştı.”

Sonrasında ekledi;

“Büyük, usta, en şefkatli Bilge herkesi

- tanrılar, insanlar, asuralar, yakshalar ve nāgalar –

ebedi Dharma ve Vinaya'ya döndürdü.

Sonra rahatlayarak dinlenmeye gitti,

çünkü onun dönüştüreceği kimse kalmamıştı.”

Bu sözleri duyan Aşoka bir anda yere yığıldı. Görevlileri yüzüne biraz su çaptı. Bu şekilde bilincini kazanır kazanmaz parinirvāṇa bölgesine yüz bin altın adak sundu ve orada bir çaitya yaptırdı.

3.4.2.1. Aşoka'nın Hac Ziyareti Anlatısı Üzerine

Aṣokāvadāna'ya ait bu anlatı, Buddhist Edebiyat içerisinde Buddha'nın doğumundan itibaren; yaşamı ile ilgili bilinen efsanelerin genel bir özeti olarak yorumlanabilir. Upagupta, Buddha'nın yaşadığı yerleri görmek isteyen Aşoka'yı ilk olarak Buddhist inanırlar için en kutsal yerlerden biri olan Lumbinī Ormanı'na götürmüştür. Lumbinī Ormanı¹⁹, Buddhist anlatılara göre Buddha'nın doğduğu yerdir. Günümüzde hâlâ Aşoka'nın diktirdiği düşünülen stūpa ve üzerindeki yazıtlar durmaktadır. Aşoka'nın Küçük Kaya Fermanları'ndan biri olan ilgili yazıtta şunlar aktarılmaktadır;

¹⁹ Günümüzde Nepal'de bulunan ve 1997 yılında UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) tarafından koruma altına alınmış bir ormandır.

Kral Devānāmpriya Priyadarṣin (Tanruların Sevgilisi, Aṣoka) yirmi yıl sonra Buddhizm'e döndüğünde, Buddha Śākyamuni'nin doğduğu buraya (bu noktaya) bizzat kendisi geldi ve tapındı. (O), her ikisi de birer at taşıyan taşlar yapılmasına ve Kutsanmış Olan'ın burada doğduğunu göstermek için bir taş sütunun kurulmasına vesile oldu. Lumbinī köyünü vergiden muaf tuttu ve ürünlerinin (yalnızca) sekizde bir payı ödemelerini sağladı (Hultsch, 1925: 164).

Ferman'da bahsedildiği gibi Aṣoka gerçekten de Lumbinī'ye gelerek yalnızca adak sunmakla kalmamış aynı zamanda bu kutsal mekânda yaşayan halkın vergi ödememesi şeklinde bir imtiyaz tanınmıştır. Aṣoka'nın hükümdarlık yıllarına dair temel tarihi kaynaklarımızı oluşturan bu Kaya Fermanları göz önünde bulundurulduğunda, anlatıda sözü edilen hac yolculuğunun gerçekleştirdiği yorumu yapılabilir.

Buddha'nın doğumuyla başlayan bu hac yolculuğu sırasıyla Kapilavastu'da bütün tanruların onun ayaklarına kapandığı ve 'Devātideva' yani Sanskrit dilinde "tanruların tanrısı" olarak ilan edildiği tapınak, çocukluğunun geçtiği yerler, evden ayrıldığı ve çilecilik ormanına gidişi, Kral Bimbisāra'nın krallığının yarısını teklif edişi, altı yıllık çileci hayatı, sütlü pirinci kabul edişi, bodhi ağacının altına giderek aydınlanması ve aydınlanmadan sonra vaaz vererek Dharma öğretisini vaaz edişi, son olarak Kuṣinagarī'de ölümüyle gerçekleşen bu yolculuk Buddha'nın yaşamındaki önemli olaylara ait anlatılarla doludur. Günümüzde hâlâ birçok Buddhist inanır tarafından gerçekleştirilen bu hac yolculuğu üzerinde; Buddhist inanca ait oldukça fazla kutsal mekân yer almaktadır. Anlatı içerisinde sözü edildiği gibi Aṣoka'nın, Buddha'nın yaşamına ait kutsal mekânların her birine stūpalar yaptırdığı bilinmektedir (Irwin, 1983: 250).

Son olarak Buddha'nın ölüm yerinde büyük bir keder duyan Aṣoka, oraya bir çaitya yaptırmıştır. Çaityalar, içerisinde en dip oval veya dairesel kısımda (garbha) bir stūpa bulunan, bunun geniş bir koridorla birleştirildiği, tek bir giriş kapısı bulunan kapalı Buddhist yapılarıdır. Genellikle ibadet için kullanılan bu yapıların içerisinde bulunan stūpalarda Buddhizm'e ait önemli kişilerin kalıntıları bulunabilmektedir (Kayalı, 2018: 507). Aṣoka'nın yaptırdığı bu çaitya içerisinde "Seksen Dört Bin Stūpa" anlatısında da sözü edilen Buddha'nın küllerinden bir parça bulunduğuna düşünülmektedir. Bütün bu

sebeplerden *Aṣokāvadāna*'ya ait bu anlatının konusu itibariyle; Aṣoka'nın gerçekleştirdiği hac ziyaretini mevzu edindiğinden, günümüzde bile hâlâ ilgili inançtaki kutsallığını fazlasıyla korumaktadır. Bizce eserdeki anlatılar içerisinde Buddhistlerin inançları sebebiyle en fazla ilgi gösterebilecekleri efsane olması sebebiyle ayrıca bir öneme sahiptir.

3.4.3. Buddha'nın Öğrencilerinin Stūpaları Anlatısı

Aṣoka, Upagupta'nın ayaklarına kapanarak dedi ki; "Bilge, Kutsanmış Olan tarafından en başta [bir nitelikle] ilan ettiği öğrencilerinin bedensel kalıntılarına saygılarımı sunmak istiyorum."

Bilge cevapladı; "Harika büyük kral. Niyetiniz muhteşem!" Aṣoka'yı Cetavana'ya götürdü. Orada sağ elini uzatarak dedi ki; "Büyük kral, bu övgüye değer bilge Śāriputra'nın stūpasıdır."

Aṣoka "Erdemleri nelerdi?" diye sordu.

Upagupta cevapladı; "Kutsanmış Olan onu en önde gelen bilge, ikinci bir üstat, Dharma Çarkını yuvarlayan Dharma ordusunun komutanı olarak nitelendirdi. Tüm dünyada Tathāgata dışında hiç kimse Śāriputra'nın bilgeliğinin on altıda birine sahip değildir."

Sonrasında ekledi;

"Cina'nın harekete geçirdiği

Yüce Dharma Çarkı,

Bilge Śāriputra tarafından

döndürülmeye devam etti.

Bu dünyada Buddha'dan başka

kim Śāradvatī'nin oğlunun erdemlerini

nasıl sayacağını bilebilir ve

bunları tam olarak tarif edebilir?"

Sonra Ařoka, içten bir sevinçle bilge řāradvatīputra'nın stūpalarına yūz bin altın adak sundu. Bir ańcalı yaparak dedi ki;

*“Varoluřunda baėlılıktan zgūr olan ve
ihtıřamı tūm dūnyayı aydınlatan,
bilgelerin en bilgesi olan
būyūk řāradvatīputra'yı içtenlikle vūyorum.”*

*Sonra bilge Upagupta, Mahāmaudgalyāyana'nın stūpasını iřaret ederek dedi ki;
“Būyūk kral, bu vgūye deėer bilge Mahāmaudgalyāyana'nın stūpasıdır.”*

Aşoka “Erdemleri nelerdi?” diye sordu.

Upagupta cevapladı; “Kutsanmış Olan, onu doėaūstū gūlere sahip olanların en önde gelenlerinden biri olarak nitelendirdi. Nāga kralları Nanda ve Upananda'ya boyun eğdirdi. Saė ayağının başparmağıyla tanrıların İndra'sı şakra'nın sarayı Vaicayanta'yı salladı.”

Sonrasında ekledi;

*“Būyūk saė ayak parmaėıyla
titretilen bir şakra evine yerleşen
iki doğumluların en iyisi
Kolita'yı şevkle onurlandırın.
Bu dūnyada kim,
evcilleştirilmesi en zor olan
korkunç yılan efendilerine boyun eğdiren
saf fikirli Olan'ın erdem okyanusunu kavrayabilir?”*

*Sonra Ařoka, bilge Mahāmaudgalyāyana'nın stūpasına yūz bin altın adak sundu.
Bir ańcalı yaparak dedi ki;*

*“Başımı eğerek,
en yūce doėaūstū gūlere sahip olan
ūnlū Maudgalyāyana 'yı onurlandırıyorum.*

Doğuştan, yaşlılıktan,

kederden ve ıstıraptan kurtuldu.”

Sonra bilge Upagupta, Mahākāśyapa'nın stūpasına işaret ederek dedi ki; “Büyük kral, bu övgüye değer yaşlı Mahākāśyapa'nın stūpasıdır.”

Aşoka “Erdemleri nelerdi?” diye sordu.

Upagupta cevapladı; “Kutsanmış Olan, bu yüce müridi az arzusu olanların en önde gelenleri olarak adlandırdı. Saf niteliklerinden oldukça memnun ve destekleyiciydi. Dahası onu koltuğunu paylaşmaya davet etti ve ona solmuş cüppeden giydirdi. Sefalet ve yoksulluğu kabullenen bu mürit topluluğu bir arada tuttu.”

Sonrasında ekledi;

“Yüce bir erdemlilikle

sefaleti ve yoksulluğu memnuniyetle karşılayan,

Her Şeyi Bilen Kişi'nin cüppesini giyen ve

topluluğu birleştiren nazik bir bilge –

İyiliksever Cina'nın en iyi koltukları paylaştığı

bu gurunun niteliklerini

tam olarak kim tarif edebilir?”

Sonra Aşoka, bilge Mahākāśyapa'nın stūpasına yüz bin altın adak sundu. Bir añcalı yaparak dedi ki;

“Dingin sureti çatışmadan uzak,

sükûnete adanmış,

doygunluk erdemini tam anlamıyla geliştirmiş olan;

Dağın içinde inzivaya çekilen

yaşlı Kāśyapa'yı onurlandırıyorum.”

Sonrasında bilge Upagupta, Batkula'nın stūpasını işaret ederek dedi ki; “Büyük kral, bu övgüye değer bilge Batkula'nın stūpasıdır.”

Aşoka “Erdemleri nelerdi?” diye sordu.

Upagupta cevapladı; “Kutsanmış Olan, bu yüce müridi nadiren hastalananların en önde gelenlerinden biri olarak adlandırdı. Üstelik [o kadar ilgisizdi ki] hiç kimseye iki satırlık tek bir dörtlük kadar bile vaaz vermedi.”

Aşoka, "Buraya bir kuruş adak sunun." dedi.

Bunu duyan vekilleri hızla sordular; “Kralım, neden diğer stūpalara sunduğunuz adaklarla oluşturduğunuz düzeni değiştirdiniz ve buna sadece bir kuruş adadınız?”

"Size sebebini söyleyeyim," diye cevapladı kral. “Kusursuz bilgi ışıyla zihnindeki karanlığı tamamen ortadan kaldırmayı başarsa bile o kadar az isteği vardı ki diğer tüm insanlığın yararına hareket etmedi.”

Vekiller şaşırdı. Aşoka'nın ayaklarına kapanarak hayranlıkla dediler ki; “"Aho! Bu cömert varlığın arzuları olmadığı gibi maalesef amacı da yoktu.”

Sonrasında bilge Upagupta, Ānanda'nın stūpasını işaret ederek dedi ki; “Büyük kral, bu övgüye değer bilge Ānanda'nın stūpasıdır.”

Aşoka “Erdemleri nelerdi?” diye sordu.

Upagupta cevapladı; “O Kutsanmış Olan'ın kişisel yardımcısıydı. Öğretiyi dinleyenlerin en önde geleniydi ve Buddha'nın sözlerinin koruyucusuydu.”

Sonrasında ekledi;

“Bilgenin çanağını özenle koruyan,

hatıralarında, kararlılığında ve düşüncesinde sağlam;

sözlü aktarımda bir usta olan iyi Ānanda.

Son derece açık tatlı sözleri

tanrılar ve insanlar tarafından onurlandırılıyor.

Buddha'nın düşüncelerine fazlasıyla aşına,

açık görüşlü ve cina tarafından övülen

bir erdemlerle dolu iyi Ānanda'dır.

Kötü eğilimlere karşı galip gelen,

tanrılar ve insanlar tarafından onurlandırılır.”

Sonra Aşoka, Ānanda'nın stūpasına on milyon altın adak sundu.

Vekilleri sordular; “Kralım, neden bu öğrenciyi diğerlerinden üstün tutuyorsunuz?”

"Size sebebini söyleyeyim" dedi kral. “Adı "üzüntünün sona ermesi" anlamına gelen kişi özel bir şekilde onurlandırılmalıdır. Çünkü kendisi Dharma olan en etkili üstadın dharmik bedenine eşlik etti. Büyük Sugata'nın bu oğlu yüzünden Dharma'nın ışığı bugün hâlâ yanıyor ve tüm varlıklardaki kirlilik karanlığını yok ediyor. Okyanustaki sular asla bir ineğin toynak izlerinin içine sığmazdı. Efendi bu bilgenin dharmik kapasitesini fark ettikten sonra onu sūtra-ustası olarak kutsamıştır.”

Aşoka, tüm büyüklerin stūpalarını onurlandırdıktan sonra Upagupta'nın ayağına kapanarak içten bir sevinçle dedi ki;

*“Yüzlerce adakta bulunarak,
varlık bulduğum insanlık halinden istifade ettim.*

*Kraliyet egemenliğinin kararsız güçleriyle,
yüce özü (sāra) kavradım.*

*Bu dünyayı, bulut kütleleri gibi ısıldayan
yüzlerce çaitayla süsledim.*

*Bugün emsalsiz Üstadın Öğretisini yerine getirirken,
yapılması zor olanı yapmadım mı?”*

Bunu söyledikten sonra Aşoka, bilge Upagupta'nın yanından ayrıldı.

3.4.3.1. Buddha'nın Öğrencilerinin Stūpaları Anlatısı Üzerine

Bu anlatıda Buddhizm tarihinde önemli bir yere sahip olan kutlu Buddhist ermişlerden sırasıyla Śāriputra, Mahāmaudgalyāyana, Mahākāśyapa, Batkula ve son olarak Ānanda'nın adları geçmektedir. Bu isimler Buddhist düşüncenin nesilden nesile aktarımını sağlamış, Buddhist kutsal kitapları birikimlerinin oluşumuna ya da Buddhist mezheplerin meydana gelmesini sağlamışlardır.

Buddhist anlatılar içerisinde yer alan bilgilere göre; Śāriputra ve Maudgalyāyana çok iyi dostlardır. İkisi de Buddha'nın on baş müritlerindendir. Śāriputra, bilgelik açısından en gözde müritlerden biriyken; Maudgalyāyana da doğaüstü güçleriyle ünlüdür. İkisinin de külleri Sānçī'deki küçük bir stūpa içerisinde bulunmaktadır.

Buddha'nın on baş müridinden biri olan diğer bir ermiş de Mahākāśyapa'dır. Anlatı içerisinde Buddha'nın koltuğunu paylaştığı söylenen Kāśyapa, tarihi kayıtlara göre de Buddha'nın ölümünden sonra örgütü bir arada tutmasıyla bilinmektedir. Buddha'nın ölümünün ardından yaklaşık çeyrek asır sonra yapılan Birinci Konsey'e başkanlık ettiği bilinmektedir (Majumdar, 2001: 377). Bu konsey Pīṭaka metinlerinin temelini atıldığı ve Vinaya yani örgüt kurallarının aktarıldığı birikim olması sebebiyle önem taşımaktadır.

Bir sonraki mürit olan Batkula'ya Aśoka'nın adağı manidardır. Dünya meselelerine ilgisizliğiyle bilinen Batkula'nın vaaz vermeyişi sebebiyle; diğerlerinin kurtuluşuna yardımcı olmaması Aśoka'nın anlatı içerisinde adağını düşük tutması olarak sonuçlanmıştır. Bunun sebebini arzuları gibi amacının da olmayışı olarak açıklaması oldukça dikkat çekicidir. Mahāyāna mezhebinin temelinde yatan toplu kurtuluşa (nirvāṇa) ulaşma amacı, Buddhist örgütteki mezhep ayrılıklarının ilk ve temel noktalarından biridir. Anlatıda aktarıldığı kadarıyla Aśoka'nın bu tarz bir amaca gönderi yapması onun toplu kurtuluşu destekleyenlerden olduğu şeklinde yorumlanabilir. Hayatı boyunca Hindistan'ın her yanına diktirdiği stūpalar ve Hindistan dışına yaptırdığı misyonerlik çalışmalarını göz önünde bulundurduğumuzda bizce onun toplu kurtuluş için çalıştığına şüphe yoktur.

Anlatı içerisinde bahsi geçen son mürit birçok Buddhist eser içerisinde de sık sık adının geçtiği Ānanda'dır. *Aśokāvadāna* içerisinde daha birçok anlatıda da bahsi geçtiği üzere Buddha'nın kişisel yardımcısıdır. Daima Buddha'nın yanında olan Ānanda'nın Buddha'nın ölümünden sonra da örgüt içerisinde önemli bir rol üstlendiği bilinmektedir. Bu sebepten Aśoka'nın en büyük adağı kendisine olmuştur.

3.4.4. Bodhi Tapınısı Anlatısı

Şimdi Kral Aşoka Buddha'nın doğumunu, aydınlanmasını, Dharma Çarkı'nı harekete geçirmesi ve parinirvāna'sını işaret eden yerlere yüz bin altın bağışlamış olmasına rağmen Bodhi ağacına olan inancı hâlâ canlıydı. Çünkü Kutsanmış Olan'ın eşsiz aydınlanmaya tam olarak eriştiği yer orasıydı. Bu nedenle Bodhi'nin yerine en değerli mücevherlerden bir adak sundu.

Aşoka'nın baş kraliçesinin adı Tishyarakshitā'ydı. [Çok kıskanç bir kadındı] ve “Kral benimle zevkini sürdürse de en iyi mücevherleri Bodhi'nin evine gönderiyor!” diye düşünüyordu. Bu nedenle bir Mātanga kadınından “rakibi Bodhi” nin yok edilmesini istedi. Büyücü yapacağını söyledi ama öncesinde bir miktar para istedi. Ödemeyi aldığı anda mantralar mırıldandı ve Bodhi ağacının etrafına bir iplik bağladı. Ağaç kısa süre içinde solmaya başladı.

Kralın adamları bu durumu hemen Aşoka'ya bildirdi. İçlerinden biri “Kralım, Bodhi ağacı kuruyor.” dedi. Sonrasında ekledi;

*“Oturan Tathāgata'nın her şeyi bildiği ve
tüm dünyayı olduğu gibi anladığı yer –*

Ey insanların önderi Bodhi ağacı ölüyor!”

Bu haber Aşoka'nın bayılarak yere düşmesine sebep oldu. Görevlileri yüzüne biraz su serpti ve bilincini geri kazanınca hıçkırarak dedi ki; “Şu an bile ağaçların kralına baktığımda Kendi Kendine Var Olan Üstad'a baktığımı biliyordum. Efendinin ağacı ölürse ben de kesinlikle ölürüm!”

Şimdi Tishyarakshitā kralın kederini gördü ve dedi ki; “Kralım, Bodhi ölürse de zevkinizi ben yerine getireceğim!”

Kral dedi ki; “Bodhi bir kadın değil ağaçtır. Kutsanmış Olan'ın tam ve eşsiz aydınlanmaya ulaştığı yerdir.”

Tishyarakshitā [şimdi hatasını anladı], Mātanga kadını geri çağırdı. Bodhi ağacını önceki sağlıklı durumuna geri getirmenin mümkün olup olmadığını sordu.

*Büyücü dedi ki; “Eğer içinde hâlâ bir hayat varsa onu yeniden canlandırabilirim.”
Daha sonra ipliği çözdü ve ağacın dört bir yanından toprağı kazdı. Her gün bin sürahi
sütle suladı. Ağaç bir süre sonra eskisi gibi büyüdü.*

*Kralın adamları hemen Aşoka’ya haber verdiler. “Sevinin kralım, ağaç eski haline
döndü!” Kral o kadar sevindi ki Bodhi ağacına bakarak ilan etti;*

*“Bimbisāra'nın ve diğer tüm görkemli kraliyet asilzadelerinin
asla yapmadığı bir şeyi yapacağım.*

Ben iki kez en yüksek şerefe ulaşacağım;

Bodhi ağacını güzel kokulu

sularla dolu kavanozlarla yıkayacağım ve

beş yıllık büyük bir festival ile

sangha'yı onurlandırmayı taahhüt edeceğim.”

*Kralın kokulu suyla dolu binlerce altın, gümüş, kedi gözü ve kristal kavanozu vardı.
Çok fazla yiyecek ve içecek hazırladı. Bir yığın parfüm, çelenk ve çiçek topladı. Yıkandı,
hiç giyilmemiş ve üzerinde hâlâ uzun saçakları olan temiz giysiler giydi. Sekiz kurala
uyarak oruç gününü kutladı. Sonrasında küçük bir tütsü tutarak evinin çatısına çıktı. Dört
yöne doğru döndü ve Buddha'nın öğrencilerine bir lütuf olarak toplanmaları için
yalvarmaya başladı;*

“Davranışları doğru olan, duyularınızı susturan,

ibadete layık, tanrılar ve insanlar tarafından onurlandırılan

kusurlarınızı ve hayallerinizi fetheden

Sugata'nın öğrencileri, bana şefkatle yaklaşın!

Siz seçkin Dharma Kralı Sugata'nın oğulları,

tüm bağlardan bağımsız, sükunet ve özdenetimden hoşnut olan,

āryalar olarak asurlar, tanrılar ve insanlar tarafından övülen

bana bir lütuf olarak yaklaşın!

*Hoş Kāṣmīrapura şehrinde,
Mahāvana ve Revataka'da yaşayan kararlı āryalar
bana lütuf göstermek için buraya gelin!*

*Anavatapta Gölü'nde ikamet eden siz ve
dağ akıntılarının kıyısında ya da
bir uçurumun kenarındaki mağaralarda yaşayan Cina oğulları
bugün burada şefkatle toplanın!*

*Şairīshaka'da, yüce göksel konakta yaşayan,
kederden kurtulmuş ve şefkatle dolu olan
en güzel öğretmenlerin oğulları,
bana bir lütuf olarak gelin!*

*Gandhamādana Dağı'nda ikâmet eden büyük gayretli öğrenciler,
sizi buraya davet ediyorum, şefkatiniz uyandı.”*

3.4.4.1. Bodhi Tapınısı Anlatısı Üzerine

Daha önce “Aşoka’nın Hac Ziyareti” adlı anlatıda da sözü edildiği gibi Bodhi ağacı Buddha’nın altında aydınlanmaya eriştiği ağaç olarak bilinir ve Buddhistler için oldukça kutsal bir mekândır. Anlatıya göre Aşoka, hac ziyaretini tamamladıktan sonra bile bodhi ağacına ayrı bir yakınlık duymuştur. Bu sebepten yaptığı bağışları yetersiz bularak en değerli mücevherlerini de oraya göndermiştir. Kraliçe Tishyarakshitā, mücevherleri kendisinin hak ettiğini düşünerek bodhi ağacını kıskanır ve bir büyücü yardımıyla onu kurutmaya çalışır. Ancak Aşoka için bodhi ağacı kutsal bir emanettir ve

onun kuruyup yok olması kendisinin de ölümüne sebep olacaktır. Çünkü orası, Buddha'nın aydınlanmaya ulaştığı yerdir. Mahayanist bir eser olan *Lalitavistara*'da ise Buddha'nın Bodhi ağacının altında aydınlanması özetle şu şekilde anlatılmaktadır;

Māra'yı yendikten sonra aydınlanmaya ve Nirvāṇa'nın sakin özüne erken bir saatlerde ulaşır. Sonrasında tanrıların onu bir kez daha övmesinin ardından, bir hafta boyunca Bodhi ağacının altında bağdaş kurup hareketsiz bir şekilde oturarak düşündü. İkinci hafta içerisinde üç bin dünya arasında yolculuk yaptı. Üçüncüsünde gözlerini kapatmadan Bodhi ağacında tekrar düşündü. Ardından dördüncü haftada doğuya ve batıya (denizlere) çok uzun olmayan bir yürüyüş daha yaptı. Ondan sonra Kötü Olan Māra ondan Nirvāṇa'ya gitmesini rica etti. Ancak Buddha'nın tüm dinî öğretileri yayma amacına ulaşmadan önce ölmeyeceğini açıklaması üzerine Māra yine hayal kırıklığına uğradı (Bu-ston, 1931: 39).

Bunun gibi daha birçok Buddhist eser içerisinde Buddha'nın bodhi ağacı altında aydınlanmasına dair anlatılar mevcuttur. Hiç kuşkusuz Buddhizm'in ortaya çıkışında karakteristik bir öneme sahip bu *Aṣokāvadāna* efsanesi, bilinen en popüler anlatılardan biridir. Bodhi ağacı da Buddhist kültür içerisinde, en önemli sembollerden biri haline gelmiştir. Buddhist inanırlardan biri olarak Aṣoka'nın da bodhi ağacına böyle bir yakınlık duyması tam da bu sebepten olağan bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Buddhist kültür açısından bodhi ağacı metaforik bir semboldür ve dinî bir öge olarak kutsallaştırılmıştır. Söz konusu anlatıda İmparator Aṣoka'nın da bodhi ağacına duyduğu bu yakınlık ve attettiği önem, bizce bu durumun bir sonucudur.

SONUÇ

Hindistan menşeli Buddhist felsefe, bir fikir hareketi olarak doğmuş, öncelikle sistematik bir öğretiyeye; sonrasında da bugün, inanırlarının sayısı bakımından dünyanın en büyük dördüncü dini haline gelmiştir. Tarihsel süreçteki söz konusu gelişimi; tezimizin içeriğini oluşturan üç ayrı bölümde, başlıklarının sınırlılıkları dâhilinde açıklanmaya çalışılmış ve sonuçta, I. Bölümde değindiğimiz Maurya İmparatorluğu Tarihinin, Buddhist düşüncenin, imparatorluk dini haline geliş süreci ile doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. Buddhizm, kurucusu Siddhartha Gautama Buddha'nın ölümünden sonra, örgütsel ve kurumsal yapısının işleyişi bakımından; birtakım zorluklar yaşamış ve Maurya kralı Aşoka dönemine kadar geçen süreçte, varlığını ve devamlılığını garanti altına alamamıştır. Ancak tezimizin I. Bölümünde de açıklanmaya çalışıldığı gibi Hindistan tarihinin bilinen ilk büyük monarşik yapılanması olan Maurya İmparatorluğu, en parlak dönemini İmparator Aşoka döneminde yaşamış ve Eskiçağ Hindistan'ının bilinen en geniş sınırlarına ulaşan ilk krallığı, Maurya İmparatorluğu olmuştur. Bu durum Buddhizm'i benimseyen Aşoka'nın, imparatorluğunun resmi dini olarak Buddhizm'i ilan etmesiyle birlikte; Buddhist düşüncenin siyasi olarak da ilgili döneme silinmez izler bırakmasıyla sonuçlanmıştır. Öyle ki Aşoka, sadece bir inanır olmaktan öte Buddhizm'in hamiliğini üstlenmiş ve bizce bugün, Buddhizm'in dünyadaki kültürel ve siyasi mevcudiyetinin temellerini atmış bir karakter olarak tarihe geçmiştir. Başta Çin, Orta Asya ve Şri Lanka'ya gönderdiği misyoner keşişler ve davet ettiği yabancı ülkelerin elçileri, yetkilileri; doğrudan saray hizmetinde çalışan Buddhist keşişlerden Buddhizm'i dinlemiş, öğrenmiş ve sonrasında nakletmişlerdir. Bu faaliyetlerden, Buddhizm'in Asya kıtasının büyük bir bölümünde egemen olmuş kültürel bir mirasın aktarımı ve paylaşımında doğrudan etkili olduğu sonucuna varabiliriz. Kısacası Buddhizm'in başta Şri Lanka, Çin, Japonya, Kore ve Orta Asya'daki halkların tarihindeki mevcut konumunun temelleri, MÖ 273 – 236 yılları arasında hüküm sürmüş olan Maurya İmparatoru Aşoka'nın siyasi ve kültürel faaliyetlerinin bir sonucudur. Bizzat Aşoka'nın himayesinde ve kendisinin talimatıyla toplandığı nakledilen tarihi III. Buddhist konsey, Buddhizm'in içerisindeki mevcut fikir ayrılıklarını ortadan kaldırmak ve hizip hareketlerinin önüne geçmek için toplanmış olsa da sonucu itibariyle; Buddhizm'in Hindistan dışına taşınması ile ilgili alınan kararlar sebebiyle; ilgili kültürün aktarımı sürecinde bir dönüm noktası olduğu sonucuna varmaktayız. Bizce Aşoka'nın Hint, hatta Dünya Siyasi Tarihindeki öncelikli meziyeti, başarılı bir kral olmaktan ziyade; dini bir olguyu yani Buddhizm'i Dünya kültür mirasına kazandırılmasında üstlenmiş olduğu

misyonudur. Bizim bu çalışmamızdan hareketle; Buddhizm ya da diğer din ve din dışı kültürel unsurların, siyasi tarihle ilişkilendirilmiş seyri, Hint tarihinin diğer çağları için de uygulanabilir. Aslından bizden önce Kuşan ve Gupta İmparatorlukları Tarihini konu alan, benzer tekniklerle hazırlanmış doktora çalışmaları yapılmış olmakla birlikte; henüz bildiğimiz kadarıyla; Magadha, Şunga, Kanva, Satavahana, Pallava vs. krallıklarının siyasi ve kültür tarihleriyle ilişkili lisansüstü bir çalışma ülkemizde yapılmamıştır.

“Aṣokāvadāna’da Buddhist Kültürün İzleri ve Tarihi” başlıklı yüksek lisans tezimiz kapsamında; II. Bölümde, Maurya İmparatorluğu özelinde siyasi çevrede Buddhizm’in gelişimini konu aldığımız I. Bölümün ardından; kültürel özellikleri açısından, öncelikle de tezimizin konusu ve başlığı itibariyle Buddhist Edebiyat konusu üzerinde durmuştuk. Tezimizin II. Bölümünde bu konuya değinmemizin temel sebebi aslında, kaynak metnimiz olan *Aṣokākavadāna*’nın kuramsal çerçevesini çizmek ve Avadānalar olarak adlandıran Buddhist edebi koleksiyonun literatürdeki yerini ortaya koymaktı. Sonuç olarak Buddhist Sanskrit Edebiyatın Avadānalar olarak isimlendirilen kolunun, Türkçe literatürdeki eksikliğine bir nebze de olsa katkı sağlamış olduğumuzu düşünüyoruz. Çünkü söz konusu eserler çevrilip, incelenip aktarılmadan önce; ilgili edebiyat tarihi içerisindeki konumunun saptanması, ilgili çalışmanın yönü açısından hayati önem taşımaktadır. Biz de bu ilgili literatür aktarımı, derlemesi ve analizi sayesinde; *Aṣokākavadāna* özeline inmeden önce, Avadānaların Buddhist Sanskrit külliyattaki konumuna dikkat çekmek istedik. Sonuç olarak Hint kültürünün, edebiyatının bir parçası olarak Avadānaların; Buddhist inanç ve öğretilerin, efsaneler içerisinde bir dantel gibi işlenerek olağanüstü bir formda, Sanskrit Edebiyatının kendine özgü üslubu ve yapısı dâhilinde aktarılmış olduğunu gördük. Bizce tıpkı Sanskrit Edebiyatın; destanları, masalları, şiirleri ve dramları gibi Buddhist birikimleri de hususiyetle de Avadānalar özelinde, benzer bir edebi zenginliğe, yapı ve içeriğe sahiptir. Bizce edebi bir tür olarak Avadāna koleksiyonuna ait diğer eserler de çalışılıp Hindoloji biliminin sınırlılıkları dâhilindeki edebiyat araştırmaları bağlamında da incelenmelidir.

Tezimizin III. Bölümünü oluşturan *Aṣokākavadāna* metninin çalışmamızla ilişkili bölümlerinin çevirileri ve ilgili anlatıların üzerine yapmış olduğumuz değerlendirmeler; çalışmamızın özgünlüğü bağlamındaki belki de en kıymetli bölümünü oluşturmaktadır. *Aṣokākavadāna* anlatılarını, “Kişiler” (Aṣoka, Buddha ve Upaṣṭa); “Karma ve Geçmiş

Yaşamlar”; “Kutsal Mekânlar” şeklinde başlıklara ayırarak kendi içerisinde bir sınıflandırma yolunu tercih ettik. Böylelikle metnin orijinal sıralamasının dışına çıkarak bizce birbiriyle ilişkili olduğunu düşündüğümüz anlatıları, kendi içerisinde ilişkilendirilmiştir.

Aşokāvadāna bir bütün olarak her ne kadar Buddhist kültüre ait bir eser olarak değerlendiriliyor olsa da yapmış olduğumuz çevirilerden anladığımız kadarıyla; sadece yalın Buddhist bir kültürel gelişim sahasının mevcut olamayacağı aşikârdır. Öyle ki Hint kültürü; bünyesinde Hindu (Brahmanik) ve Buddhist öğelerin her ikisini de ayrı ayrı barındıran ya da çoğu zaman etkileşim halindeki oldukça zengin bir kültürel çeşitliliği içerisinde bulundurmaktadır. Hindu eserlerde görmeye alıştığımız; “kehanette bulunma, geleceği görme ve yorumlama” geleneği; tezimizin içerisinde de aktardığımız gibi *Aşokāvadāna* anlatılarında da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yine çevirisini yapıp analiz ettiğimiz iki, üç anlatıda da özellikle Hint kast sistemi ile ilişkili toplumsal gerçekleri ve gelenekleri deşifre eden *Aşokāvadāna* anlatıları dikkat çekmektedir. Ancak dogmatik Brahmanik görüşün savunduğu Kast geleneğine bir tepki olarak doğmuş olan Buddhist felsefeye ait bu eserde, nasıl veya niçin bu konunun işlenmiş olabileceği ile ilgili tez, görüş ya da iddialar başka bir çalışmanın konusunu oluşturabileceği kanaatini taşımaktayız. Karma ve Geçmiş Yaşamlar başlığını taşıyan alt başlığımız içerisinde ise doğrudan; yeniden doğum, reenkarnasyon ve ölüm-doğum zinciri konularının işlenmiş olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu kavramlar da yine doğrudan Buddhist kültüre ait felsefi bir görüş olmaktan ziyade; Hint geleneksel düşünce biçimiyle ilişkili terimler olarak bizi Buddhizm perspektifinden bir kez daha yorumlandığı sonucuna götürmektedir. Öyle ki Hindu inancındaki samsara yani ölüm-doğum döngüsü ya da karma inancı, benzer bir içerikle belki de yine bir başka çalışmanın konusunu oluşturabilir.

Son olarak bu tez çalışmamız aracılığıyla, öncelikle Maurya İmparatorluğunun siyasi tarihi; ardından, kültürel ve edebi bir öge olarak Buddhizm ve son aşamada da *Aşokāvadāna* adlı Buddhist metin aracılığıyla, Hindoloji biliminin çalışma alanı dâhilinde; birtakım tespit, değerlendirme ve çıkarımlarda bulunulmuştur. Böylelikle Hint kültürü ve onunla ilişkili olan din ve edebiyat gibi olgulardan hareketle, Eskiçağ Hindistan tarihinin Maurya İmparatorluğu çağına siyasi gelişmelerine dikkat çekilmiştir. Kültürel bir malzeme olarak kullanılan ve aslında edebiyat bilimimin bir ürünü olan *Aşokāvadāna* çevirileri ve anlatı analizleri vasıtasıyla da hakkında doğrudan bilgi sahibi

olamadığımız ilgili çağa ait satır arası bilgiler çekilerek yorumlanmıştır. Söz konusu çalışma ve analizler, bir bütün olarak Hint tarihinin özellikle de erken çağlarının, dönemin elimize ulaşan edebî metinlerinin yorumlanması sayesinde gün ışığına çıkartılabileceği sonucunu birkez daha bizlere ispat etmiştir.

ÖZET

Hindistan tarihinde Buddhizm'in en önemli savunucularından ve hamilerinden biri olan Maurya İmparatoru Aşoka, dünya çapında tanınan büyük bir hükümdardır. Bunun temel sebebi benimsediği Buddhist öğretiler ve merhametli politikalarının yanı sıra Buddhizm'in Çin, Orta Asya, Japonya ve Kore'ye yayılmasında oynadığı büyük rol olmuştur. Aynı sebeplerden Buddhist kültür içerisinde de önemli bir yer tutan Aşoka'nın yaşamı ile ilgili birçok Buddhist anlatı bulunmaktadır. Tezimiz kapsamında bu anlatıların en ünlülerinden biri olan ve Avadāna Edebiyatı içerisinde ismini Aşoka'nın kendisinden alan *Aşokākavadāna*'nın Buddhist kültür ve tarihi içerisinde yeri, İmparator Aşoka'nın yaşamına dair anlatılar üzerinden yapılan incelemelerle aktarılmaya çalışılmıştır. Eser içerisindeki anlatılar Aşoka'nın yaşamı, Buddha'nın yaşamı ve öğretileri, Buddhist tarih gibi konuları içerisinde barındırmaktadır. Birinci bölümde Aşoka'nın yaşamına ait izlerin daha net anlaşılabilmesi adına hüküm sürdüğü Maurya İmparatorluğu tarihi ve tarihi bir kişilik olarak Aşoka'nın hayatı konuları ele alınmıştır. İkinci bölümde Buddha'nın hayatı, Buddhizm tarihi ve Buddhist Edebiyat hakkında bilgiler aktararak kaynak metnin Buddhist kültürdeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak üçüncü bölümde ise, kaynak metnimiz olan *Aşokākavadāna* içerisinde bulunan çeşitli anlatılar dilimize çevrilerek önceki bölümlerde aktarılan bilgiler; Hindoloji bilimi ve kültürüne ait bilgilerle sentezlenerek aktarılmıştır.

ABSTRACT

The Maurya Emperor Ashoka, one of the most important advocates and patrons of Buddhism in Indian history, is a worldwide known great ruler. The main reason for this was the Buddhist teachings and compassionate policies he adopted, as well as the major role he played in the spread of Buddhism to China, Central Asia, Japan and Korea. For the same reasons, there are many Buddhist narratives about the life of Ashoka, which has an important role inside Buddhist culture. As part of our thesis the place of Aṣokākavadāna, which is one of the most famous of these narratives and takes its name from Aṣoka in Avadāna Literature, in Buddhist culture and history has been tried to be conveyed by examining the narratives about the life of Emperor Ashoka. The narratives in the work include topics such as the life of Ashoka, the life and teachings of Buddha, and Buddhist history. In the first part, in order to understand the traces of the life of Ashoka more clearly, the history of the Maurya Empire he ruled and the life of Ashoka as a historical personality were discussed. In the second part, information about the life of Buddha, the history of Buddhism and Buddhist Literature was given and the place of the source text in the Buddhist culture was tried to be determined. Finally, in the third part, the various narratives in our source text, Aṣokākavadāna, were translated into our language and the information transferred in the previous chapters; it has been synthesized and transferred with the knowledge of Indology science and culture.

KAYNAKÇA

AKIRA, Hirakawa. (1990); A History of Indian Buddhism From Sākyamuni to Early Mahāyāna, University of Hawaii Press, Amerika.

ARORA, U. P. (1991); “The Indika of Megasthenes – an Appraisal”, *Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute*, Vol. 72/73, No. 1/4, pp. 307-329.

Bhagavadgītā. (2018); (Çev. K. Kaya), Sujala Yayıncılık, İstanbul.

BU-STON. (1931); History of Buddhism: Part 1, Çev. E. Obermiller, Heidelberg.

BÜYÜKBAHÇEÇİ, Esra. (2016); “Hint’te Kast Sisteminin İlk İzleri ve Hint Edebiyatındaki Yeri”, *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt:56, Sayı:2, syf. 238-255.

CAN, H. Derya. (2011); “Maurya İmparatoru Çandragupta Döneminde Yönetim”, *Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)* Vol. 30, No. 50, pp. 49-56.

CHALMERS, Robert. (1898); “Tathagata”, *The Journal of the Royal Asiatic Society*, Vol 01, pp. 103-115.

CHATTOPADHYAYA, Debiprasad. (2010); Tāranātha’s History of Buddhism in India, Motilal Banarsidass Publishers, Delhi.

CONZE, Edward (2005); Kısa Budizm Tarihi, Yol Yayınları, İstanbul.

COWEL, E. B. & NEIL, R.A. (1886); The Divyāvadāna, The University Press, Cambridge.

CRAVEN, Roy C. (1987); Indian Art a Concise History, Thames and Hudson Ltd, London.

DANIELOU, Alain. (2003); A Brief History of India, Inner Traditions International, Rochester, Vermont, U.S.A.

DAVIDS, Rhys. (1881); Vinaya Texts – Part 1, The Sacred Books of the East Vol. XIII, Clarendon Press, Oxford.

DAVIDS, T.W. Rhys. (1999); The History and Literature of Buddhism, Munshiram Manoharlal, Delhi. .

Dhammapada. (2019); (Çev. K. Kaya); Türkiye İş Mankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Elmas Sūtra - Vacraçchedikā Pracnāpāramitā Sūtra. (2018); (Çev. K. Kaya), Sujala Yayıncılık, İstanbul

GOKHALE, B.G. (1948); Buddhism and Asoka, Padmaja Publications, Baroda.

GÜNGÖREN, İlhan. (2017); Buda ve Öğretisi, Yol Yayınları, İstanbul.

HARVEY, Peter. (2013); An Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices, Campridge University Press, New York.

HAZRA, R. C. (1987); Studies in the Purāṇic Records on Hindu Rites and Customs, Motilal Banarsidass, Delhi.

HULTZSCH, Eugen (1925); Inscriptions of Asoka, Clarendon Press, Oxford

IRWIN, John. (1983); "The True Chronology of Aśokan Pillars", *Artibus Asiae*, Vol. 44, No. 4 p. 247-265.

KAYA, Korhan (2003); Hint Mitolojisi Sözlüğü, İmge Kitapevi, Ankara.

KAYA, Korhan. (2005); Hindistan'da Diller, İmge Kitapevi, Ankara.

KAYA, Korhan. (2017); Buddhizm Sözlüğü, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

KAYALI, Yalçın. (2015); "Hindistan Kuşan İmparatorluğunun Yükselme Dönemi ve Kral Kanişka (MS 78-99)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı 55-2, syf. 189-204.

KAYALI, Yalçın. (2018); Antik Dönem Hindistan Tarihi ve Kültürü, Çizgi Kitabevi, Konya.

Kautilya; *Arthaśāstra*. (1951); (Çev. Shama Sastry), Rudrapatna Sri Raghuveer Printing Press, Mysore

KÖKDEMİR, Esra. (2019); Cātakalar: Bodhisatta Öyküleri, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

LAHIRI, Nayanjot. (2015); Ashoka in Ancient India, Harvard University Press.

LEEMING, David (2018); Asya Mitolojisi Sözlüğü, (Çev. Y. Kayalı), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.

MAJUMDAR, R. C. (2001); The Age of Imperial Unity, Bharatiya Vidya Bhavan, Mumbai.

MARSHALL, Sir John (1951); Taxila: An Illustrated Account of Archaeological Excavations, Cambridge University Press.

McCRINDLE John Watson. (1877); Ancient India As Described By Megasthenes And Arrian, Trübner&Co., London.

MUKHOPADHYAYA, Sujitkumar. (1982); The Aṣokāvadāna: Sanskrit Text Compared With Chinese Versions, Bombay.

MONIER-WILLIAMS, Sir Monier. (1899); A Sanskrit-English Dictionary, Motilal Banarsidass Publishing House, Delhi.

MOOKERJI, Radha Kumud. (1966); Chandragupta Maurya and His Times, Motilal Banarsidass, Delhi.

NAKAMURA, Hajime. (2012); Budha, (Çev. Zeynep Seyhan), Kültür Yayınları, Türkiye İş Bankası, İstanbul.

NARIMAN, G.K. (1920); Literary History of Sanskrit Buddhism, Taraporkvala Sons & Cc., Bombay.

O'FLAHERTY, Wendy D. (1980); Karma and Rebirth in Classical Indian Traditions, University of California Press.

OLIVELLE, Patrick. (2013); King, Governance, and Law in Ancient India: Kauṭilya's Arthaśāstra, Oxford UK: Oxford University Press.

ROY, Kaushik. (2012); Hinduism and the Ethics of Warfare in South Asia: From Antiquity to the Present, Cambridge University Press.

SASTRI, Kallidaikurichi Aiyah Nilakanta. (1988); Age of the Nandas and Mauryas, Motilal Banarsidass, Delhi.

SEN, Amulyachandra. (1956); Asoka's Edicts, The Indian Publicity Society, Calcutta.

SEN, R.K. (1895); "Origin of the Maurya of Magadha and of Chanakya", *Journal of the Buddhist Text Society of India*, The Society, pp. 26-32.

SINGH, Upinder. (2016); A History of Ancient and Early Medieval India: From the Stone Age to the 12th Century, Pearson India Education Services, Tamil Nadu.

SINGH, Upinder. (2017); Political Violence in Ancient India, Harvard University Press.

SKILLING, Peter. (2001); “Eṣā agrā; Images of Nuns in (Mūla-)Sarvāstivādin Literature”, *Journal of the International Association of Buddhist Studies*, Vol 24, No 2, pp. 135-157.

SMITH, Vincent Arthur. (1920); Aṣoka: the Buddhist Emperor of India, The Clarendon Press, Oxford.

SRIVASTAVA, K.M. (1979); “Kapilavastu and Its Precise Location”, *East and West*, Vol 29 (1/4), pp. 61-74.

STEIN, M. A. (1900); A Chronicle of the Kings of Kaṣmir, Archibald Constable and Company, Westminster.

STONEMAN, Richard. (2019); The Greek Experience of India: From Alexander to the Indo-Greeks, Princeton University Press.

STRONG, John S. (2001); The Buddha: A Short Biography, Oneworld Publications, Oxford.

STRONG, John S. (2008); The Legend of Aṣoka: A Study and Translation of the Aṣokāvadāna, Delhi.

Suttanipāta, (2019); (Çev. K. Kaya), Kültür Yayınları, Türkiye İş Bankası, İstanbul.

THAPAR, Romila. (1961); Aśoka and the Decline of the Mauryas, Oxford University Press.

Valmīki, *Rāmāyaṇa* (2002); (Çev. K. Kaya), İmge Kitapevi, Ankara

WILLIAMS, Paul. (1989); Mahāyāna Buddhism: The Doctrinal Foundations, Routledge, London and New York.

WINTERNITZ, Moriz. (1933); A History of Indian Literature VOL. II, University of Calcutta, Delhi.

